

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

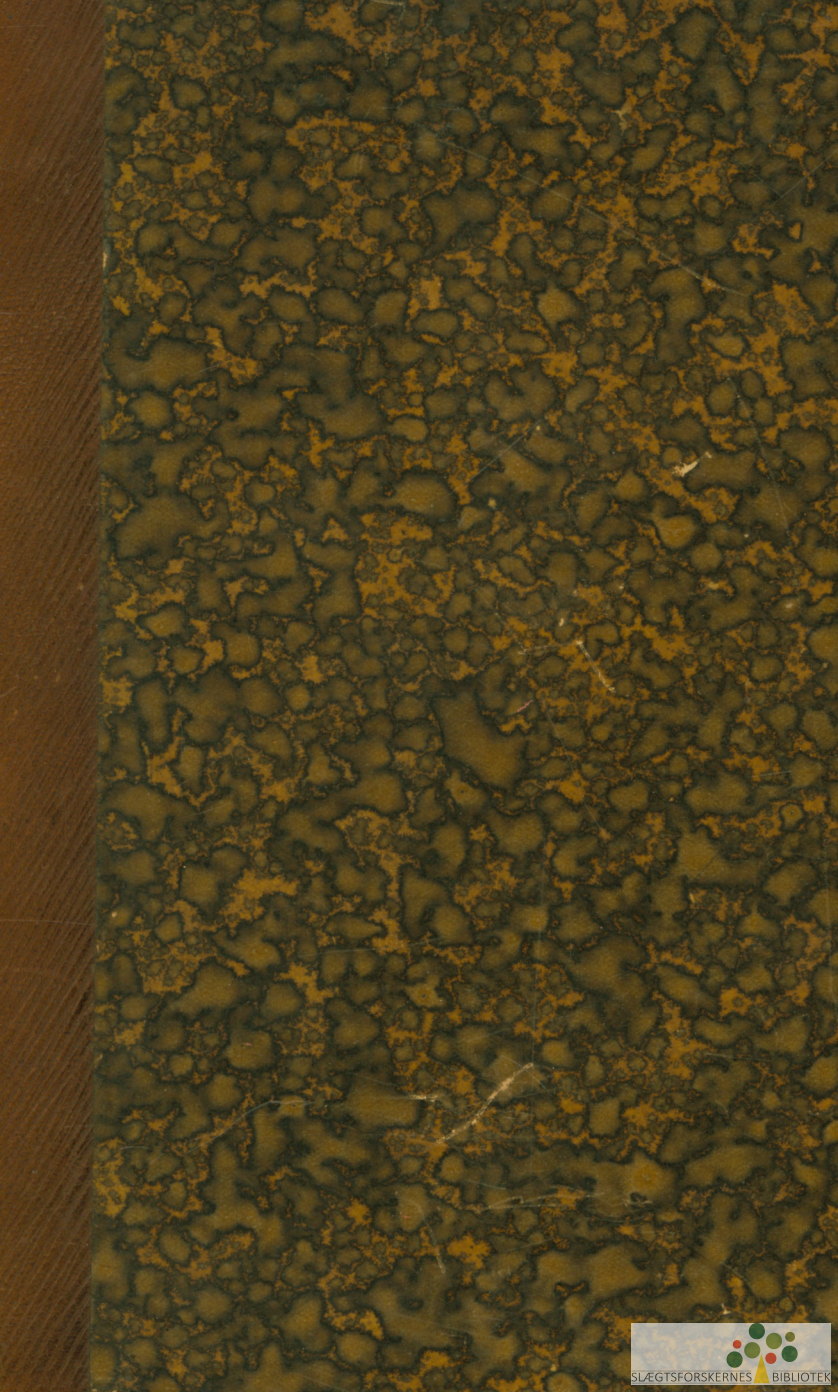
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra min Samtid.

Fra min Samtid.

Af

Joseph Michaelsen.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Brødrene Salmonsens (J. Salmonsens).

1890.

— — Ellers forfickrer jeg har meere glemt
nogen Ting med beraad Hu, end efter
mine Tancker formeget sagt, og lader jeg
for Resten eenhver dømme, hvad han vil.

Rasmus Wrebo.

Paa min Væg hænger en Samling Fotografier, som blev taget af Studenterne fra 1845 i Anledning af vort 40 Aars Jubilæum — det 25 Aars Jubilæum druknede i Dønningerne fra Sedan. Vi var henved halvandet Hundrede i Tallet, som hint Aars 1ste Oktober mødtes paa Universitetets Gange med vor sølle Baden under Armen.

Samlingen tæller 63 Billeder, Resten er død paa nogle faa nær, som ved Afstand eller af andre Grunde hindredes i at give Møde. Og nu og da falder et Billede ud af Rammen, stille og tyst som et vissent Blad ved Løvfaldstid, medens Dødelighedsstatistiken lærer mig, at Bladene vil falde med stedse snevrere Mellemlum eftersom Aarene glide.

Saa en Dag, det var særlig trist i Vejret eller andetsteds, tog jeg et Klæde og hængte det over alle disse ældede Ansigter med og uden Papakalot og Pibe-krave, og saa' dem pludselig igen som unge livsglade Mænd, for hvem Livet laa aabent og Døden fjernt. Og medens Tanken gik paa Vandring, sagde jeg til mig selv: »Hvad om du forsøgte at holde disse skiftende

Billeder fast?» Men under Forsøget tog Tanken atter anden Flugt og inddrog lidt efter lidt Alt, hvad den evnede at bygge op igjen af det, hvorved den i Fortiden havde dvælet.

Saaledes blev denne Bog til.

Ikke fordi jeg har havt nogen iøjnefaldende Del i de store Begivenheder, under hvilke min Ungdom og Manddom er hengaaet. Men jeg har levet og virket med i Forhold, hvor jeg kom i Berøring med Personligheder, der spillede en Rolle i disse Begivenheder, og jeg har staaet i nært Forhold til nogle af dem. Om jeg har havt et nogenlunde klart Blik for disse Forhold og Personligheder, vil fremgaa af hvad jeg har at melde om dem.

Naar det herved ikke kan undgaaes, at jeg kommer til at tale om mig selv, vil dette jo være en Vejledning ved Bedømmelsen af Fremstillingens Værd, forsaavidt som det giver Lejlighed til at værdsætte Meddelerens Evne og Villie og herigennem det Meddølte.

En egenlig Undskyldning tror jeg ikke behøves.

Hvis det udelukkende skulde være de store Genier og Banebrydere forbeholdt at meddele Efterverdenen hvad de har oplevet, saa var det med det Samme forbi med hele den omfattende Memoirelitteratur, der har saa stor Betydning for Historikeren, om den end selv ikke naar til andet og mere end hvad Goncourt, dog maaske mere aandrigt end træffende, kalder Historiens Skillingsbod. Ved Siden af Generalstabens Rapporter gaar Breve fra Krigsskuepladsen fra menige Soldater og Nonkombattanter, der giver de tørre Fakta den menneskelige Baggrund. Ja! det kan vel endog siges, at de store Personligheder, som ved Raad eller Daad, i Ord eller Gerning have grebet ind i Tidens Liv og Tankesæt, næppe turde være de kompetenteste Meddelere af, hvad

de selv har virket og oplevet. Saalænge de staar som Centra i Bevægelsen, har de vanskeligt ved at stille sig upartisk til denne, og efterat de er traadt tilside, vil de endnu ofte føle sig som midt i Bevægelsen. De formaar ikke som fra en over Begivenhederne svævende Luftballon at se frit ned paa disse og deres egen Deltagelse deri. Napoleon paa St. Helena og Bismarck paa Friedrichsruhe turde hver paa sin Vis afgive Exempler herpaa.

I og for sig er det derfor ikke noget Bevis paa Selvovervurdering at meddele, hvad man har oplevet, medens noget saadant vel kan ligge i Maaden, hvorpaa det skèr. I saa Henseende kan jeg kun sige, at jeg, hvor det forekommer mig rigtigt at tage personlige Hensyn, vil følge Regelen: »*Dis toujours la vérité, rien que la vérité, mais pas toujours toute la vérité*«, og iøvrigt skildre Forhold og Personer saaledes som de stiller sig for mig, saa objektivt som jeg kan, saa sanddru som jeg bør. Til Bedømmelse af Villien hertil maa jeg føje et Par Ord.

Jeg har havt det Held aldrig at have været tilside-sat paa Grund af min Herkomst — Antisemitismen var endnu ikke opfundet — men den Retfærdighedsfølelse, som nedarves gennem Jødedommen, der kræver Retfærdighed allerede i dette Liv og kun har ét og samme Udtryk for Godgørenhed og Retfærdighed, har fra Barndommen gjort sig gældende hos mig og givet sig Udslag i Modstand imod hvad der ikke syntes mig ret. Jeg kan belægge mine Ord med et Vidnesbyrd fra kompetent Side. I det Testimonium over Disciplens hele intellektuelle og moralske Habitus, hvormed Skolen dengang ledsagede Afgangen til Universitetet, hedder det bl. A. om Forfatteren:

»*Animi est fervidi et prope vehementis, ita tamen ut nunquam modestiæ fines egrediatur; justi verique*

*tenacissimus, injuriam et accipere et inferre recusat. Omnium simulandi et dissimulandi rationem exosus, si quid deliquit, ad confitendum paratus.» *)*

En saadan »*animus*« burde, jeg indsér det, holdt sig borte fra Rendebanen. Men den blev jo ikke spurgt, saa lidt som Væddeløberen bliver det, der ogsaa helst holdt sig borte fra Jockeyens Pisk og Spore. Den taber under alle Omstændigheder, hvad enten Tilskuerne vinder eller taber paa den.

Mine Forældre var bosatte i Næstved, hvor min Fader var Købmand mod sin Vilje som mod sin Evne. Han havde villet være Læge, men Forældrenes Kaar forbød ham det. Saa blev han sat i Lære hos en jødisk Købmand Gottschalk i Næstved, vel ved det Aar 1809. Denne Mands Hus var et Samlingssted for en Del af Byens Honoratiores, navnlig Garnisonens Officerer, indtil man en Dag fandt Gottschalks Lig ved Stranden, hvør min Fader viste ham den sidste Tjeneste. Denne Begivenhed gjorde et Indtryk paa min 6—7 aarige Fantasi, der holdt sig gennem Aar.

Min Fader var en Mand med flersidige Interesser og en levende Modtagelighed for Vid og Humor. Hans Fordringsløshed og venlige Væsen i Forbindelse med hans rige Lune gjorde den smukke Mand til en afholdt

*) Han har et hæftigt, næsten voldsomt Sind, uden dog at overskride Maadeholdets Grænser. Med en levende Retfærdighedsfølelse og Sandhedskjærlighed hverken taaler eller tilføier han Uret. Han hader Forstillelse og Dølgmaal og er derfor ogsaa rede til at tilstaa, hvor han har forsét sig.

Personlighed, og noget af denne Sympathi kom ogsaa mig tilgode. Jeg véd, at han hang ved sin eneste Søn med stor Æmhed, den han dog kun viste i Gerning ved de Ofre, han bragte, aldrig i Ord eller Kærtegn, i alt Fald ikke efter at jeg havde kastet Blusekjolen. Vemodig Resignation overfor Livets Tilskikkelser er det Træk, der staar klarest for mig i hans Væsen, og jeg mindes ikke at have hørt en Klage af hans Mund. Sine Sorger bar han hos sig selv, sine Glæder, hvoraf ikke ret mange faldt i hans Lod, maatte han strax dele med Andre. Han døde pludselig i sit 56 Aar.

Min Moder var en Datter af Israel Levin med antaget Navn Roskilde, efter Byen, hvor han var bosat, og Hustru Sara, vor udbredte Slægts Stammer. Ægteparret havde 6 Sønner og 6 Døtre, af hvis talrige Afkom, der er spredt over alle fem Verdensdele, ikke faa have taget noget af Stammerens rige Begavelse og energiske Vilje i Arv, ligesom hendes Træk, navnlig hendes Øjne, gaar igjen i det sidste Skud af Stammen.

Min Moder, Saras Datter, var af et haardere Malm end hendes Ægtefælle. Men med sin kraftige Vilje, der ikke godkjendte Resignationen hverken hos ham eller Andre, forenede hun ikke blot et sundt og praktisk Blik, men en hos Kvinden ikke almindelig Billighedsfølelse. Hun var sin strenge Moders strenge Datter — dog ikke streng mod mig — og bevarede sin Livskraft og Levevilje gennem 40 Aars legemlige Svaghed. Heller ikke hun lod Klage Rum og heller ikke hun røbede sit Hjertes dybe Følelse for Mand og Børn paa anden Maade end gennem de Savn, hun i Stilhed bar for deres Skyld.

Naar jeg tænker paa min Barndom i Næstved, betages jeg af en Følelse som den, der maa have rørt sig i Adam, naar han fra Ceylon saa' tilbage til det tabte Paradis. Skyggerne er svundne. Et varmt og kraftigt Sollys hviler over Landet, hvor Barnet, frejddigt og sundt paa Legeme og Sjæl, tumlede sig med jævnaldrende i ubunden Frihed paa Mark og i Skov i fredelig og krigerisk Idræt, medens Skolen kun syntes en kortvarig Afbrydelse af Legen. For mit Øje ligger den lille By med sin fredelige Befolkning Side om Side med de stolte Lansenerer paa deres vælige Heste; den lille By beskyttet af sin Aa og omgivet af sine høje Sandbanker, der var som skabte til at rutsche ned ad, sine grønne Marker med Lærkereder og Faders Lam, der skulde »flyttes«, men flyttede mig, og gæstfrie Bøndergaarde med svimlende Hølæs og kølende Tykmælk, og uden om alt dette de store mørke Skove, hvor der vrimlede af indbildte Røvere og virkelige lysebrune Nodder i grønne Hasler.

Skyggerne samler sig om Krudttaarnet, der kunde »springe i Luften«, naar man dumdristig nærmede sig, om Borgmesteren, Etatsraad Schönheyder, om Anders Rundhat, Kristen Spilops Søn, der pryglede mig, om den rokkende Afsindige i Sygehuset paa Ringstedvejen, om Glaspusterne paa Holmegaard og Bumlebum.

Krudttaarnet var dog tildels gjort uskadeligt ved en Skildvagt. Kristen Spilops Søn blev holdt i Skak ved min gode Ven Regiments-Bøsse-magerens Christian, der førte an i alle Lege, allerede som Dreng tog alle »Gevinsterne« ved vore Fugleskydninger og senere skød ligesaa godt i Krigen. Anders Rundhats Prestige led stærkt Afbræk ved en stadig overhændig Drukkenskab, og den stakkels døvstumme Bumlebum blev min Ven fra det Øjeblik, han satte sig baglænds paa en Gren af vort gamle

Pæretræ for at save den og sig selv dybt ned i Stikkelsbærtornene. De fattige bøhmiske Glaspustere kom kun en sjelden Gang til Byen om Helligdagene med deres Hustruer og Børn, der saa rigtignok viste sig i al den Pragt, som Næstveddamernes aflagte Klæder formaaede at stille frem. Naar jeg besøgte dem under Udførelsen af deres Kunst, var det altid under sikkert Lejde.

End ikke i Drømme kunde der være Tale om Andet end dyb Ærefrygt for Borgmesteren. I Sammenligning med ham var Toldinspektøren, Præsten, Postmesteren, ja selv de martialske Lansenerofficerer Stjerner af anden Rang, der kun tjente til passende Folie. Selv »Baronens paa Gaunø« mistede noget af Glansen overfor denne Centralсол. Her er min Hukommelse klar og sikker. »Etatsraaden« var uindskrænket Hersker, saa langt Tybjerg Herreds Grænser strakte sig, og Borgerne tog dette som noget, der fulgte af sig selv, som om Frederik den Sjettes Arve- og Enevoldsmagt først begyndte hindsides Skellet. Etatsraaden tog Sagen paa samme Vis. Han holdt sine Undersaatter paa Afstand, og den Matador fandtes ikke paa Herregaard eller i By, der skulde dristet sig til en mere fortrolig Tilnærmelse. Og dog kunde ogsaa han være bon prince én Gang om Aaret. Det var naar Byens Borgere med deres Familier under Regimentets Musik stagedes op ad Aaen gennem Slusen til Skydepladsen i Skoven.

Jeg husker tydeligt, at jeg har anstillet mine egne Betragtninger over at se Etatsraaden — en Lyd, der for mit Øre tumlede sig iflæng med Alexander Magnus, om hvem jeg havde læst i Elmquists Læsefrugter — stige ned fra sit Højsæde for at tage Plads imellem alle de kendte menige Ansigter, mig selv indbefattet, paa den samme fladbundede Susaa Pram.

Og saa Skovballet om Aftenen, hvor den oplyste

Danseplads i den mørke Skov fyldte mit modtagelige Sind med et varigere Skønhedsindtryk end alle senere Vauxhaller.

For dem har jeg rigtignok ogsaa grundig tabt Respekten siden det første Vauxhall, jeg saa' i Næstved. En Købmand Bondesen, for hvem det var gaaet tilbage, havde med den høje Øvrigheds Tilladelse ladet kundgøre ved Trommeslag for Alle og Enhver, at han førstkommende Søndag agtede at afholde stort Vauxhall i sin Have. Til denne Fest blev jeg taget med af min Fader, der allerede i lang Afstand løftede mig op, for at jeg kunde beundre Stadsen. Alt, hvad jeg saa', var en énlig Lygte foran den mørke Have, og da Fader spurgte mig, om jeg kunde se Vauxhallet, troede jeg at burde sige Ja, medens jeg i mit Indre ménte at have sét noget lige saa kønt før. Af Mangel paa Deltagere havde Entreprenøren maattet aflyse Festen. Men hin énsomme Lygte, som jeg antog for Vauxhallet, sér jeg endnu.

I denne lille By, hvor min Fader ved Siden af sin Købmandsforretning drev den til Ejendommen hørende Jordlod, voxede jeg op. Det var i de Aaringer, da en Tønde Havre kostede syv Mark, et Pund Smør 12 Skilling, 1 Pund Flæsk 10 Skilling og en Herregaard kunde købes for Skatterestancerne. Bondens Købeevne var derfor ringe, og Byens Næring stod i Forhold dertil. Ærlig Handel har sikkert kastet lidet af sig, og den Handlende, der ikke kunde eller ikke vilde tage Smugleri til Hjælp, var fortabt. Det synes iøvrigt, som Smugleri dengang har været en ligesaa honnet Næringsvej som mangan anden, i hvilket Fænomen en Darwinist vilde se et Fingerpeg om Moralens Forhold til Nødvendigheden. — Som regelmæssig Bedrift med forudberegnelig Avance maa det dog vistnok have været betinget af et mere

fortroligt Forhold til Toldvæsnet. Og denne Intimitet synes atter at have været afhængig af en vis Driftskapital til Bestridelse af de dog næppe overdrevne Assurancepræmier. Jeg har et bestemt Indtryk heraf, og jeg var kun en lille Purk, da jeg første Gang hørte Anekdoten om Frederik den Sjettes Svar til Toldembedsmanden, der bad om Gratiale: »Jeg har jo sat ham til Truget; hvorfor tager han saa ikke til sig med de Andre?»

Saa kom den Ulykke, jeg dog var for ung til at fatte i hele dens Udstrækning. Min Fader maatte paa Grund af de ulykkelige Konjunkturer opgive sit Bo. Jeg husker endnu de uniformerede Betjente ved Auktionen, der velvilligt skænkede mig nogle af min Faders Rosiner, og at jeg og gamle Kristen Kusk græd vore modige Taarer, da Hestene med de hvidgule Manker og Haler for sidste Gang førtes ud af Stalden.

Mine Forældre flyttede fra den store Gaard med den store Have, der gik ned til Aaen, til en mindre Gaard med en mindre Have; men til mig var der rigelig Plads, ja selv til en saa fornem Logerende som Synagogen, og jeg har næppe følt noget Savn.

Saa blev jeg sat i Skole hos en Tysker der i Byen.

Om denne min første mandlige Pædagog mindes jeg kun en for mig ubegribelig Trang til at uddele Haandtaver \circ : Slag med en Lineal i den flade Haand. Hver Dag blev en eller flere Syndere eller Ikke-Syndere trukket frem for at række Haand, uden at Grunden nogensinde var mig klar. Til Trods for denne Undervisningsmethode lærte jeg dog en Dél, endog lidt Tysk. Men med det Franske maa det have været mindre bevendt, hvis det er hos denne Mand, at jeg ad en tysk Omvej lærte at oversætte: »*pas de mal*« ved »ikke engang«.

Fra hint Friluftsliv, hvori Tyskeren kun gjorde et ganske umærkeligt Indgreb, blev den lille Halvbarbar

med et Ryk kastet midt ind i Civilisationen i Skikkelse af Vordingborg Latinskole.

Ved min Hjemkomst fra de sædvanlige Lege forefandt jeg en Dag en Onkel i Besøg hos mine Forældre. Denne Mand var Købmand i Vordingborg og sad da i en stor Bedrift. Af Ydre var han en Kæmpe, høj og skulderbred og i enhver Henseende en Mand for sig. Med denne Onkel var mine Forældre blevet enige om, at det vilde være Synd at sætte deres lille Lys under en Næstved Skæppe, naar selve Kundskabens Træ groede i Vordingborg. Var jeg blevet spurgt, havde jeg sagt nej, og hvis jeg nu blev spurgt, véd jeg ikke, hvad jeg skulde svare.

Det Hus, i hvilket jeg saaledes blev optaget, hørte til de gamle velstaaende Købmændshuse med Krambod, Brænderi og dertil hørende Agerbrug. Nu sad min Onkel Enkemand efter min Moders noget ældre Søster, der havde skænket ham femten Børn, sex Sønner og ni Døtre, som alle levede, medens det sidste Barns Fødsel havde kostet Moderen Livet. Sønnerne var alle smukke, velbyggede Mennesker. Hvergang en af dem havde naaet Skolealderen, havde Faderen haabet, at der skulde blive en Student ud af Drengen, og stadig var Haabet glippet. Livet trak dem til sig, til Bogen havde ingen af dem Hu.

Flerheden af Døtrene var sande Skønheder.

De færreste af Børnene var ved min Optagelse i Huset tilbage i Hjemmet. Fire af Døtrene var gifte, — En blev Moder til Skuespiller Wulff, en Anden til Marinemaler Locher, — Halvdelen af Sønnerne spredt over Landene.

Underligt nok var det sidste Spor af Jødedom forsvundet af dette Hus, der var saa kærnedansk eller sællandsk som noget i By eller Land. Det danske Sprog blev talt saa rént som i mit eget Hjem og dog med en afdæmpet Genlyd af det prægtige, troskyldige sydsællandske Maal, som jeg talte til mit tolvte Aar og kunde tale til mit tredivte, og som endnu efter mere end en Menneskealder, saa ofte jeg hører det, ved en ejendommelig Sanshukommelse fylder mit Sind med Leens Klang og Høstakkens Duft, og for mit Øje maler det frodige Stengærdes brogede Mylder af al Sommerens blomstrende Tusindfyrd.

Det er dette Maal, der danner Kammertonen i Digt-
teren Goldschmidts Dansk.

Huset styredes under Faderens Tilsyn af Sønnen Ludvig, en forvoven Rytter og dreven Hestekender, for hvem Buret ogsaa snart blev for trangt. Han vakte min største Beundring. Ofte købte han Udsætterheste fra de kongelige Stalde, Heste, der ved en eller anden ubetydelig Fejl havde mistet deres Hoffähigkeit. Jeg mindes en saadan højbenet Hest med sort glinsende Lød og et ondt Blik, der talte om tidligere slet Behandling. To Karle maatte holde Dyret, for at Rytteren kunde komme i Sadlen, saa et »Slip!« og med et vældigt Sæt fór Hesten frem for at gøre et første Forsøg paa at befri sig for sin Rytter. En Dag som Familien sad ved Middagsbordet, hørte vi fra Butiken et Rabalder, som om det hele Kram kastedes overende, klaprende Hove, klirrende Porcellæn og skærende Hvin. Det var den Sorte, som fra Gaden med et mægtigt Spring havde sat op i Butiken med sin Rytter.

Saa mindes jeg Hingsten.

Det var en Vinterdag, Ludvig skulde kjøre Faderen til Præstø i Slæde. Da de naaede Byen, sagde den

Gamle sindigt: »Jeg syntes, Du kørte lovlig stærkt, Ludvig.« »Ja!« svarede denne, »Hingsten havde travlt i Dag«. Den var løbet løbsk den sidste Mil og Sønnens Haandflader sad i blodigt Kød. Den Gamle havde intet Øjeblik tvivlet om Sagens virkelige Sammenhæng, men Patriarken, — hvem Børnene tiltalte med »De« — havde ikke villet nedlade sig til at røbe det.

To Aar senere saa' jeg samme Hingst gøre to Forløberes Tjeneste for Helsingør Diligencen.

Med en Blanding af Skyhed, Hengivenhed og Beundring sluttede jeg mig til denne Onkel. For min allerede i den unge Alder ved megen spredt Læsning paavirkede Fantasi stod han som en forklædt virkelig Patriark, der ligesaa godt kunde være kommet fra Mamre Lund som fra Hessen eller Würtemberg. Det er denne Mand, der gaar igen i Goldschmidts »En Jøde«.

Han havde ikke altid danset paa Roser i Vordingborg heller. Tiderne var i det hele ikke rosenrøde. Men om det er mere end et Sagn, at han i et Par Aar skal have ernæret en allerede da talrigere Familie, end der kommer paa almindelige Mænds Part, med den samme Specie, véd jeg ikke. Tænkes kan det, at en saadan Mand kan have købt Varer for denne Sum, drevet Bissekramhandel Dagen igennem, fornyet sit Lager og købt Brød for Overskudet. Mere sikker er jeg overfor et *ou dit*, at det skyldes den forsigtigere Hustru, at han i Tyverne ikke erhvervede Godset Rosenfeldt udenfor Porten for 3000 Rdr.

Hans tre Alen høje Skikkelse med den stærke Ryg havde Alderen bøjet; de før saa strenge Træk var blevet mildere og noget slappe. Den Stemme, der før havde »turndet« paa bredt Dansk med en svag schwabisk Accent, lød nu dæmpet og venlig.

Fra sin Barndom havde han fægtet sig frem og

slaaet sig igennem, ernærende sig selv, var blevet Hestehandler og i en Alder af 19 Aar forslaaet til Danmark, rimeligvis af Frygt for Napoleons raserende Udskrivninger i Tyskland. Han havde i sine yngre Aar været ustyrlig hidsig, og ingen Rabbi havde bundet den unge Gibburs Hænder. Kun hans Hustru havde kunnet lede ham ved et Blik eller et Ord. Mere end én Gang skal hun have frelst ham og sit Hus ved denne stille Magt. Der fortaltes saaledes om en Brænderikarl, der skulde være slynget i Mæskekarret, og om et Par Toldbetjente, hvis Tilbagetog hun havde dækket.

Derimod var hun ikke tilstede, da Borgerne var tilsagte til at befordre svenske Officerer, der var paa Hjemrejsen efter Kielerfreden.

Det var Vinteren 1814. Onkel maatte selv køre, og de stakkels Kørepligtige frøs bitterligt, medens Officererne pokulerede paa Apotheket. Onkel gik derfor ind og bad Passagererne om at bryde op forat skaane Folk og Heste. De halvt berusede Officerer viste ham ud; det samme gentog sig endnu en Gang paa en ublidere Maade. Tredje Gang fremsatte han Opfordringen, og nu kastede Officererne sig over den »*ofrälse Fuden*«. Da greb han i Selvforsvar en Stol og skal med den have anrettet stor Ødelæggelse paa Fjenden. »Hvad gjorde De saa, Onkel«? spurgte jeg. »Saa kørte Din Onkel hjem«. Formodenlig har Ræsonnementet været dette: Kommer Sagen op, bliver det saa slemt, at Overtrædelsen af Kørepligten vil gaa op i den samlede Opgørelse, og saa er idetmindste Turen sparet.

Saadvidt jeg forstod, havde han dog en Gang været bange. Ikke i Jødefejden, da Bønderne kom tilbys med Sække for at tømme Jødens Bod. Med en gammel Sabel i højre Haand bag paa Ryggen stod han i Butiks-

døren og bød Bønderne indenfor som sædvanlig. Hans Hustru, som ikke havde turdet slippe ham af Syne, stod hos ham. Der maa have været noget i hans Stemme, som gjorde Bønderne betænkelige ved at efterkomme Indbydelsen, thi der skete ham ingen Overlast.

Nej, da han blev bange, var det andre Magter, der bastede Kæmpen.

Herom lød Fortællingen saaledes:

En mørk Aften kom han med et Kobbelt Heste til en lille Kro i Sydtykland. Værten raadede ham til at blive Natten over i Kroen og støttede sit Raad til den Forsikring, at en Skov, der skulde passeres, var usikker og ikke engang ret »geheuer«, det vil sige, at onde Magter dér drev deres Spil. Men Hestene skulde til Remonten til bestemt Tid, og han fortsatte derfor Rejsen efter at have styrket sig ved et Glas varm Vin eller maaske to, uagtet han ellers var en sand Naziræer.

Kommet vel ind i Skoven, hørte han Hovslag langt borte og saa' pludselig ved Siden af sig en Rytter, af Udseende en fornem Kavalér, paa en sort Hest, der syntes over al Beskrivelse statelig. Den Fremmede indlod sig i Samtale og fremkom lidt efter med et Forslag om at bytte Heste. Men Onkel svarede, at han ikke evnede at give saa meget i Bytte, som sagtens vilde blive forlangt. Den Fremmede vilde Intet have i Bytte og opfordrede ham til at stige af for at forvise sig om Hestens Alder ved at sé den paa Tænderne. Alt andet end hyggeligt tilmode, var han ikke meget for det, men gjorde det. Og som han vilde vriste Munden op paa Hesten — slog den klare Lue ud af Gabet. Den næste Morgen blev han fundet forstumlet paa Vejen, medens Hestene græssede paa Vejkanten.

Da det kærlige Samliv opløstes ved Hustruens Død, var det som noget var bristet i hans Indre. Og dog, da det store Hus var opløst i Sorg, og den ældste Datter ikke havde havt Sind til at sørge for Tyendet og de smaa Søskende, sagde han: «Jeres Moder er ikke tjent med, at hendes Smaa sulter». Denne prægtige Olding døde i sit 88 Aar, karsk og sund paa Sjæl og Legeme, netop som han omgivet af Slægt og Venner løftede sit Glas ved en Familiefest.

Min Indtræden paa den studerende Bane var kølig nok. Som ny Discipel skulde jeg gennemgaa forskellige Ceremonier, der bl. A. bestod i, at jeg blev kastet om i en Snedrive, som af ivrige Hænder forhøjedes og af ligesaa ivrige Fødder blev trampet sammen om mig. Heldigvis lød Skoleklokken før jeg blev kvalt. Saa lykkedes det mig at arbejde mig ud af Sneen, og op fór jeg ad Trappen efter de andre. Ved det øverste Trin af den lange Trappe, der var i ét Løb, indhentede jeg den af Kammeraterne, som jeg med Rette eller Urette ansaa' for en af de ivrigste Trampere, og greb ham om Anklen, saa at vi begge trillede ned. Jeg slap godt fra det, men min Modstander laa nogle Minuter bevidstløs.

Et Par Aar senere saa' jeg ham igen i Kjøbenhavn som den ubestridelig eleganteste Repræsentant for Hovedstadens *jeunesse dorée*. Hans Navn var de Falsen til Søbysøgaard. Han var blevet Student i sit 16 Aar, men døde faa Aar efter.

Den første Opgave i Dansk Stil gik ud paa at beskrive en Rejse. Jeg fortalte da, hvad jeg havde

oplevet paa en saadan, som jeg et Par Aar iforvejen havde gjort med min Fader til Kallundborg, hvor en Morbroder var bosiddende. Stilen vandt i den Grad den gamle Rektor Suhrs Bifald, at han løftede mig op paa et Bord som et Exempel for Kammeraterne, blandt hvilke jeg snart avancerede til Dux i min Klasse. Jeg husker godt, at jeg ikke havde nogensomhelst Forestilling om Betydningen af den Ære, der sagdes at være mig vederfaret, men synes at have betragtet Ceremonien som noget, der var Skik og Brug med nye Drengene.

Saa kom min første Diner, det vil sige, Rektoren gav en stor Middag paa sin Fødselsdag for samtlige Byens Honoratiores. Blandt de Indbudne var ogsaa Skolens fire Duxer og to »Poeter«. Der blev gjort Stads af den nye Dux, og navnlig kappedes Rektorens to gamle Søstre om at overøse mig med Kærtegn, indtil en gnaven Gæst sagde, at de skulde lade Drengen være, han kunde tidsnok blive fordærvet. Han tog Fejl. Kærtegn har ikke fordærvet mig.

Denne Begivenhed hævede mig højt i Onkels Om-dømme, og jeg blev nu den, til hvem han knyttede sine ofte fejlslagne Forhaabninger om at sé en dygtig Student udgaa fra sit Hus.

Andre Minder fra Vordingborg dukker frem.

En Vinterdag udvandrede Rektor med hele Skolen over Isen til Falster. Opholdet i det fremmede Land kom til at vare længere end paatænkt, og paa Hjemvejen opkom en Snetykning, der gjorde Isvandringen baade besværlig og farlig. Hvorledes det lykkedes at holde de mange Drengene samlede, forstaar jeg endnu ikke, men Lykken var bedre end Forstanden.

»Holmgang« var en nedarvet Skik. Naar et Par Drengene fik noget udestaaende med hinanden, udkæmpedes Striden paa Kirkebakken i hele Klassens Nærværelse,

og ved disse Kampe lærte jeg at værgе mig selv i min øvrige Skoletid.

Jeg sér endnu Skolen og den hele By strømme ned til Masnedsund for at modtage det første Dampskib. Drengene jublede og Folk klappede i Hænderne af Glæde, hvilket maaske har givet P. L. Møller Anledning til at fortælle, at de Indfødte kyssede og klappede det rygende Uhyre paa de kulsværtede Kinder.

Underligt nok mindes jeg ikke, at Valdemars Taarn har spillet nogen Rolle i Drengenes Lege og Fantasi, og naar Henrik og Else synes at have gjort det i min, er det formodenlig en Anakronisme.

Efter henved et Aarstids Forløb flyttede mine Forældre til Kjøbenhavn, og denne Forandring fremkaldte hos mig en Længsel og Hjemvé, som aldeles betog mig. Afstanden mellem Kjøbenhavn og Vordingborg var jo dengang anderledes stor end nu. Man troede det derfor rigtigst at sende mig til Kjøbenhavn. Rejsen skete pr. Fragtvogn, og efter, saavidt jeg mindes, en Dags og en Nats Rejse holdt jeg mit Indtog i Hovedstaden.

Jeg blev sat i v. Westens Institut paa Nørregade. Den ene af de to Bestyrere, V. A. Borgen, gjorde her et Fejlgreb, som har tynget haardt paa mig. Efter Prøven, som jeg bestod særdeles godt — jeg havde endog begyndt paa Græsk — satte han mig ikke i en Klasse, hvor jeg skulde anspænde mine Evner, men i en Poge Klasse. I Vordingborg var der fire to-aarige Klasser, og jeg véd, at jeg ved Skoleaarets Udgang vilde blevet flyttet op i anden Klasse. Nu blev jeg anbragt imellem Drengene, der alle var yngre end jeg. Følgen var, at jeg uden Anstrengelse fulgte med i alle Discipliner med Undtagelse af Mathematik, og gik Skolen igennem som

Dux eller næstøverst, men ogsaa, at jeg blev Student to Aar senere end nødvendigt.

Den anden Bestyrer, K. Nielsen, forlod Skolen kort efter for at overtage Realskolen i Aarhus; jeg véd derfor ikke andet om ham, end at han var den, der udførte Profossens Funktioner, og jeg syntes, at han gjorde det *con amore*.

Tildels paa Grund af det nævnte Misgreb fra Borgens Side staar min kjøbenhavnske Skoletid for mig som et Fangeliv. Saa tog Hjemvéen mig atter. Jeg kunde ikke finde mig tilrette i de nye, stængede kjøbenhavnske Forhold og blev grebet af en saadan Længsel efter den friske Luft i Skov, Mark og Strand, at jeg blev syg. Denne ejendommelige Hjemvé fulgte mig i hele min Skoletid, i Grunden gennem hele Livet. Og de to sidste Aar vilde have været uudholdelige, hvis en gunstig Skæbne ikke havde givet mig min Svoger, Hans Clod, til Kontubernal. Ved ham førtes jeg sammen med hans Kammerater og Venner blandt Studenterne fra 1843, og denne Omgang bragte nogen Afvexling ind i det triste Skoleliv. Denne sindige og betænksomme unge Mand med det faste Forsæt at gaa den lige Vej til Maalet udøvede en god Indflydelse paa den letbevægelige Fælle, og hans klare Forstand og sunde Sands dannede en gavnlig Modvægt mod min Tilbøjelighed til Fantasteri og Overdrivelse. Efterat have været Kontorchef i det slesvigske Ministerium, blev han Amtsforvalter, senest i Aalborg.

Den Vanskelighed, jeg stedse har havt ved at finde mig i Tvang af hvilkensomhelst Art, forøgede den voxne Skoledrengs Pine i disse to Aar, der aldrig syntes at skulle faa Ende. Mine Følelser overfor Skolen, der nærmest maa have lignet en stakkels Træls haabløse Murren, har aldrig helt fortaget sig og bevirket, at jeg

har bestræbt mig for at holde denne Ulykke — kalder jeg det — borte fra andre.

Nogen Bedring er vel indtraadt i dette Forhold, der var almindeligt og stod i Vexelvirkning med det Onde, hvorunder vi alle har lidt, at en Mand først faar Ansvar, naar han er for gammel til at bære det. Derfor ryster vi gammelklogt paa Hovedet, naar vi fra Udlandet hører om Statschefer, Ingeniører, store Industri-drivende, Handelsherrer, Generaler og Ministre i en Alder, i hvilken vor stakkels gamle Ungdom gaar til Manuduktør eller bliver Volontær paa et Kontor. Herved ældes det hele Folk, og dette er en virkelig Ulykke under den nu herskende anarkiske Konkurrence paa alle Omraader.

Vil man Exempler?

Maatte ikke Læssøe med sin store Begavelse fremfor alle synes egnet til at føre Hæren, da den efter den lange Fredstid skulde gaa mod Fjenden? Og han maatte nøjes først med en Mentors, senere med en Bataillonschefs beskednere Rolle.

Korsede man sig ikke over at sé den »unge« Scavenius som Kultusminister, medens man dog samtidig instinktmæssig ventede sig noget netop af den Paagjældendes »Ungdom«?

Maatte ikke pudsigt nok Tobiesen overfor Bladenes Klage over hans altfor store Ungdom for en Departementschefs Post i Indenrigsministeriet med alvorlig Mine forsikre, at han bar sine fire og fyrretyve Aar ganske godt?

Med mine Kammerater i Skolen stod jeg paa den bedste Fod. Strax den første Dag stimlede Drengene

sammen om mig for at tage den nye Dreng i Øjesyn. En af dem forekom mig noget nærgaaende, og jeg sagde derfor paa mit sællandske Maal: »Ka' Du nære Dæj? — Ka' Du itte dye Dæj ikke!« Disse to Benægtelser, der langt fra, som Logiken vil det, at hæve hinanden, paa Sællandsk tvertimod forstærker Eftertrykket, i Forbindelse med det Uventede i at høre en lille Jødedreng tale som en sællandsk Bonde, fremkaldte en umaadelig Latter fra Store og Smaa. Da Drengen alligevel gjorde Mine til at lade det komme til Haandgribeligheder, mindedes jeg mine Kampe i Næstved og Holmgangene bag Kirken i Vordingborg og slog til.

Naar andre smaa Stammefrænder itide stiftede Bekendtskab med saadanne Holmgange, tror jeg, Samlivet med Kammeraterne vilde blive nok saa godt. Jeg selv har i hele min Skoletid ikke haft nødvendig at værge mig af andre Grunde, end mine Kammerater havde til at værge sig, men endog haft Lejlighed til at give andre en Haandsrækning. Dr. Siesby f. Ex. vil maaske kunne mindes noget saadant.

Alligevel tror jeg ikke, jeg havde holdt Skolelivet ud, naar ikke Sommerferierne med deres aarlige Kallundborgrejse havde været. Til disse glædede jeg mig et halvt Aar iforvejen; i Erindringen om den Frihed, jeg havde nydt, den friske Luft, jeg havde faaet i Lungerne, fandt jeg et Slags Trøst i det andet halve Aar.

Rejsen gjaldt Morbroders Hus, og skøndt Goldschmidt har tjent sine Sporer ved de kendte Skildringer af ham og det, maa jeg dog sige nogle Ord om denne Personlighed.

Han havde i en ung Alder nedsat sig som Købmand i Kallundborg, vistnok med tomme Hænder. Men han havde arvet sin Moders, min Bedstemoders, Aand og Energi. Efterat han havde ægtet en Pige, der nok

bragte ham nogen Formue, blev hans Forretning snart den største i Byen, hvor han døde som Kongens Agent.

Jeg sér endnu den store Gaard med de fire Længer. I Forhuset Butik og Beboelse, i den ene Sidebygning Køkken og de til Husholdningen hørende Lokaler, i den anden Beboelse for de mange Medhjælpere, Lærlinge, Pakrum, i den bageste Længe Brænderi og Stalde. Den rummelige Gaard var opfyldt af Bøndernes Vogne. Bagved denne Firkant strakte Tømmerpladsen sig flere hundrede Alen ned til Stranden, hvor Morbroders Fartøjer laa, naar de havde bragt Tømmer ned fra Norge og nu atter fyldtes med dansk Korn til en ny Omsætning — hin rige Tømmerplads, »Min Onkels Tømmerplads« med dens Stabler af Brædder og Planker i uoverskuelige Rækker.

Morbroder — »Manden«, som han kaldtes af sin Hustru som af sine Underordnede — var en stærktbygget, undersætsig Skikkelse med et skarpt Blik bag de halvt tillukkede Øjne og faamælt i højeste Grad. To Gange daglig foretog han sin Ronde, paa hvilken han eftersaa enhver Krog, og hvor Intet kunde undgaa hans Opmærksomhed. Men det var kun et »Hm« eller et Skuldertræk eller en Brummen uden Ord, som noterede Resultatet af hans Iagttagelser.

I sine Handelsforetagender var han dristig til Forvovenhed og dog klog og forsigtig i Udførelsen, naar Planen var fattet. Derved stolede han ganske paa sig selv, og ingen turde tillade sig selv en nok saa beskedene Bemærkning overfor »Manden«. Det skulde da være den gamle Bogholder, den eneste, dør foruden ham selv kendte Status og de uundgaaelige Forviklinger, som dengang hørte med til et stort Købmandshus i Provinserne, og som vel af og til var tilstede i en saadan

Grad, at der hørte al den Kløgt og Energi, hvormed Morbroder var udrustet, til at gaa sejrrig ud af Kampen.

I hans Kontor stod omkring paa Gulvet langs med Væggen i lange Rækker Flasker, mere eller mindre fyldte med de bedste Rødvine. Naar nu noget i særlig Grad satte hans Aandsevner i Bevægelse og stillede større Krav til hans Kombinationsevne, kunde han kredse rundt i Stuen og af og til bukke sig for at tage en lille Slurk. En Dag, da jeg var sluppet ind i Kontoret, fandt jeg paa at efterligne ham, fulgte ham lydløs i hans Kredsgang, bukkede mig, naar han bukkede sig, og tog en Slurk, naar han satte Flasken til Munden. Om han var saa optaget af sine Spekulationer, at han ikke bemærkede mig, eller om han var vidende om min ulovlige Idræt, véd jeg ikke, men han lod som han ikke saa' det, og jeg bukkede mig saa tidt, at jeg — bukkede under.

Min Tante — Ægteskabet var barnløst — staar for mig som et buttet, lille, stiltfærdigt Væsen med en uhyre Kappe, hvis Strimler omgav Hovedet som en Glorie. Morbroder behandlede hende altid med Agtelse, men hjerteligt har Forholdet næppe været. Jeg havde overfor hende en Følelse af Skyhed; jeg ligesom følte instinktmæssig, at hun havde skænket Adoptiv sønnen al den Kærlighed, som hendes lille Hjerter kunde rumme, og jeg fortænkte hende ikke deri; thi denne Adoptiv søn, M. A. Goldschmidts Broder, var og er en ligesaa elskværdig Personlighed som solid Karakter.

For Moderen, til hvem vor hele Slægt saa' op med sky Ærefrygt, havde Sønnen indrettet et Enkesæde nede i Skippergade, hvor den gamle Dame tilbragte sine sidste Leveaar i sorgfri Ro. Overfor hende var »Manden« ikke Manden. Det er psykologisk interessant, at denne Herskernatur, der ikke anerkendte

synderlig andet imellem Himmel og Jord end sin egen Vilje, var opfyldt af den samme ærbødige Respekt for hende som alle øvrige Ætlinge af Slægten. Da han derfor ved min første Nærværelse i Kallundborg skulde forestille Dattersønnen for Bedstemoderen, skubbede han mig først ind ad Døren og førte mig som et Skjold foran sig hen til Moderen, medens han flere Gange gentog: »Det er Rebekkas Søn, Rebekkas Søn.« Den blege Skikkelse med Dronningeminen der henne i Lænestolen løttede sit Ansigt, trak mig tæt hen til sig, medens hun saa' mig stift ind i Øjnene, og lagde sine rystende Hænder velsignende paa mit Hoved, fremmumlende nogle hebraiske Ord.

Allerede naar jeg paa Vestergade tog Plads paa den Bondevogn, der skulde befordre mig til Roskilde, Holbæk eller anden Station paa Vejen, og ligesom indsugede Sommerens hele frodige Herlighed med Lugten af den friske Vikkehalm paa Vognbunden, svulmede Hjertet af lykkelig Forventning, og — det kan altsaa ské — Virkeligheden overgik stedse de dristigste Forhaabninger. I Gaarden var der altid en Hest, som jeg kunde ride, var det saa kun »Udriderens« fra Lerchenborg, der ikke med det Gode vilde forbi Morbroders Gaard, og med det Onde ikke forbi Apotheket. Baad var der paa Fjorden, og Intet i Verden kan maale sig med disse Sejlture og disse Fisketure paa Kallundborg Fjord. Og saa var der Drengfugleskydning, hvor det gik til ganske som ved de virkelige Fugleskydninger med Guldkraveknapper, som man kunde vinde, naar man forstod at skyde med Flitsbue, og hvor der blev danset efter endt Skydning ligesom de Voxne dansede, kort sagt et helt Eventyr, i hvilket den indespærrede kjøbenhavnske Skoledreng var sluppet løs.

Noget af det Bedste var dog, at der som oftest foruden mig var flere jævnaldrende Feriegæster i Huset, Disciple fra Slagelse Latinskole, for hvem Ferieopholdet i Kallundborg syntes ligesaa tiltrækkende som for mig, saa at Intet manglede, der kunde gøre disse Ferier til Lyspunkter i mit Liv.

Det er en Selvfølge, at Morbroder beklædte en Mængde Tillidshverv, som det hedder, og vistnok ogsaa var et Forsyn for mange, baade store og smaa. For mig stod han som et Slags Næssekonge til Fjorden med tilhørende Strand og By, medens Greven paa Lerchenborg i det Højeste kunde blive hans nærmeste Pair.

Den sidste Sommer i min Skoletid kom jeg ikke til Kallundborg, og der skulde derefter hengaa en lang Række af Aar, inden jeg gensaa' det Sted, hvor jeg havde tilbragt saa lykkelige Dage.

Da fik jeg Held til paa en Maade, som hued den gamle Mand, at vise, at jeg forstod at skønne paa hans Frændesind imod mig.

Borgen fulgte Skolen indtil 1843, da han afstod den til H. G. Bohr.

Borgen var en fint dannet, human Mand med megen Humor og almindelig afholdt. Det hed sig blandt Drengene, at han stod lige efter Madvig i latinsk Filologi, og vi havde derfor let ved at tilgive ham en vis Indolens og deraf følgende *laissez faire*. Jeg bevarede min Agtelse og Hengivenhed for ham længe efter at han havde sluppet mig af Syne, og det gjorde derfor et ganske upolitisk hæsligt Indtryk paa mig, da Studenter kastede Potter paa hans Dør, efter at han

var traadt ind i det Rotwittske Ministerium, og Aviserne fraskrev ham al Adkomst til en saadan Stilling. Hans Adkomst bestod i sandt Frisind, omfattende grundige Kundskaber og en udpræget Retsindighed.

En Vinterdag læste han Latin med os. Han sad paa Kathedret, og Lampen hang saaledes, at hans Skygge paa Tavlen bagved ham viste et ganske lille Hoved med en uhyre Næse. »Naa! hvad er det saa, der er saa morsomt?« spurgte han de leende Drengene. En af os maatte, saa godt han kunde for Latter, forklare ham Grunden. »Ja! det er et Symbol paa Lærerens Løn, min Dreng,« svarede han, »men lad os gaa videre alligevel.«

Bohr var ikke afholdt, og er blevet haardt og skaanselløst bedømt af Disciple, der senere har indtaget en høj Rang i Litteraturen. Drengene ere strænge Kritikere, oftest, men ikke altid, retfærdige, og det er ikke altid Sandhed, der udgaar af Børnenes Mund. Hans Fejl var iøjnefaldende, hans Fortrin saadanne, som Drengene dels ikke forstod, dels ikke kunde paa-skønne. Vi store Drengene fik det Indtryk, at hans Generthed, der laa i stadig Strid med hans Værdighed, maatte være en Følge af, at han som Voxen havde savnet den Indflydelse, som dannede Kvinder over. Han var sig denne Generthed bevidst, og dette affødte atter den Vaklen i hans Optræden overfor Drengene, der for disse saa' ud som Lunefuldhed og Vilkaarlighed. Men han var utrættelig i at anspore Drengene baade til Anstrengelse ved at pege hen paa, hvad Livet ventede og vilde kræve af dem, og til Selvtænkning ved at holde dem Exempler for Øje til Efterlignelse. Han var ikke, som det med Urette er blevet sagt, nogen spekulerende »Skolegrosserer«. Han var snarere idealistisk end materialistisk anlagt, men det er sandt,

at han blev træt og gav efter for Modgangen. Jeg véd, at han holdt af mig mere end jeg fortjente, og fulgte mit senere Liv med Opmærksomhed, skøndt jeg havde skuffet hans Forventninger, og uden at jeg fik Lejlighed til at vise, at jeg paaskønnede det. Desto mere kærkommen er den Lejlighed, jeg naturligt har fundet her.

Af Lærere mindes jeg Tregder, senere Rektor i Sorø, der med al sin Lærdom ikke formaaede at lære os halvt saa meget Græsk som C. Berg, senere Rektor i Frederiksborg, endvidere dennes Broder P. C. Berg, den bekendte Matematiklærer, der havde den utaknemmelige Opgave at lære mig Matematik. Han var Fritænker, uden Fordomme, behandlede de store Disciple som fornuftige Væsner og har sikkert øvet ikke ringe Indflydelse, der styrkedes ved den Omstændighed — saadan er eller var i alt Fald Drengene — at han klædte sig med en vis Elegance, der stak af imod de andre Læreres Dragt. Han slog senere om og døde som orthodox Præst i Vester Egede, hvor han forgæves søgte at bevæge Goldschmidt til at gaa over til Kristendommen. Ogsaa den tredje Broder Lorens Berg var Lærer, i Historie, men det er ikke af ham, at Kapitajn C. Th. Sørensen har lært, hvad Historie er. Vi blev senere Naboer paa samme Kvist, og her lærte jeg først at skatte denne elskværdige Mands Karakter som den fortjente.

I Efteraaret 1845 blev jeg Student.

Opgaven i latinsk Stil havde ikke været vanskelig. Jeg kunde derfor ikke tro mine egne Øjne, da jeg ved Censuren saa et *non cont.* ved mit Navn. Med grædende Taarer, der ligesaameget var fremkaldt af den Skuffelse,

Skolen vilde føle, og den Sorg, der vilde times mine Forældre, som af det Skaar min Ærgerrighed vilde lide, ilede jeg paa staaende Fod til Madvig selv i hans Hjem, for at søge en Forklaring. Med sin sædvanlige Godmodighed sagde Madvig, at det havde gjort ham ondt, men at jeg havde glemt et Par Ord, f. Ex. det lille Ord *quum*,*) og det var denne Forglemmelse, der var straffet saa haardt. Paa min Bemærkning, at det af Konstruktionen maatte fremgaa, at Ordet kun var faldet ud ved Rénskriften, svarede Madvig, at dette var tydeligt nok, men at det var et Princip at regne et forglemt Ord lig med en grammatikalsk Fejl, eftersom ellers enhver Stymper i en snever Vending kunde glemme at løfte den Stén, der var ham for tung. Det er betegnende for Madvig, at han, da han saa' mig fælde Taarer, sagde haardt til sin Søn, dengang en Dreng paa en halv Snés Aar: »Ud med Dig!« Han vilde ikke, at der skulde være Vidner til min Forknythed. Hin Scene maa have rystet hver en Nerve, thi endnu efter saa mange Aars Forløb piner den mig i Drømme under skiftende Former.

Jeg kunde nu ikke taale mere end et enkelt *haud* for at faa bedste Karakter, og i Mathematik var jeg saa at sige renonce.

Og saa fik jeg 2 *præ ceteris*.

Dette Udfald skyldte jeg tildéls en tidligere Skolekammerat, Emil Sick, hvem jeg længere henne vil faa Leilighed til at omtale. Flink og ihærdig »Sportsmand« — et dengang ukendt Begreb — som han var, havde han sat sig for at gjøre en Mand af mig, og Methoden var ofte hél spartansk. Om Vinteren benyttede vi enhver Fritime, over hvilken vi med Ret eller Uret kunde

*) Som om der f. Ex. havde staaet: »*Cæsar in Germaniam transisset*,« istedetfor: »*Cæsar quum in Germaniam etc.*«

disponere, til at færdes paa Søen. Her, hvor Skøjteløbningen nu drives af Tusinder, saas foruden os to ofte kun et Par Gadedrenge. En Dag var vi løbet over Søen paa tynd Is. Som Sick var kommet i Land, og jeg endnu havde nogle Favne tilbage, sank jeg i; han spændte sine Skøjter af, overladende til mig selv at naa Land. Dette Sportsliv fortsattes i Studenterdagene paa de forskelligste Omraader.

Sick vidste, hvor svag jeg var i Mathematik, og da jeg havde sat mig ned, følte jeg ham ved Siden af mig. Han havde stillet sig saa nær ved mig, som han kunde, med begge Albuerne hvilende paa Skranken og de smaa kloge Øine ubarmhjertigt fæstede paa mig. *Moriturus te saluto!* sagde jeg til mig selv, lagde mig tilbage i Stolen og — gik sejrrig ud af Ildprøven. Paa jævn Prosa vilde dette lyde saaledes, at det var Olufsen og ikke Ramus, der examinerede.

Historie var mit bedste Fag, og jeg behøvede derfor ikke at tage min Tilflugt til den Taktik, der sagdes at være almindelig, naar gamle Werlauff examinerede. Spurgtes der f. Ex. om de vanskeligere Seleucider, var det en smal Sag at smutte om Hjørnet og lade Munden løbe om Alexander den Store; vanskeligere gennem snarraadige Omveje, fra slesvigske Arvedelinger at naa frem til Christian den Fjerde, medens Werlauff blundede.

I mundtlig Latin var det nær gaaet galt igen. Af lutter Iver for at bøde paa Ulykken fra den skriftlige Prøve talte Madvig uafbrudt, indtil jeg sagde til mig selv: »Dette gaar galt,« og derpaa til Madvig: »Maa jeg ikke tale, jeg kan det godt«.

Nær havde jeg glemt en anden Historie fra den skriftlige Prøve, som ikke er uden Interesse. Religionsopgaven, — vi vare alle smaa bibelfaste Theologer, der kunde vore Evangelier paa Græsk — lød paa et

af de ti Bud. Nu vidste jeg naturligvis god Besked med Sinajs Torden og Lynild, kun var jeg noget usikker med Hensyn til den Rækkefølge, i hvilken Budene var dikterede. Overvejende i mit Hjerte, at jeg vilde faa Nul, hvis jeg greb fejl, hvor god Stilen end maatte være, fik jeg den Idé at spørge den Tilsynshavende — jeg hører endnu hans Støvler knirke — om alle havde faaet den samme Opgave. Paa hans benægtende Svar forlangte jeg den almindelige med den Motivering, at jeg havde délt Religionsundervisningen med mine Kammerater og vilde behandles som de, og — fik den.

Examen artium er senere undergaaet væsenlige Forandringer. Den er blevet délt i Tid og Indhold og tages ved Skolen istedetfor ved Universitetet. Det er som man var bøjet om ad den rigtige Vej, saa var blevet usikker og slaet ind paa en forkert Bivej.

At latinsk Stil ophører med næstøverste Klasse, kan være rigtigt, men at gøre Græsk til en frivillig Sag, er det første Skridt paa en Vej, der ikke er prøvet i noget civiliseret Land, og en Halvhed, der iøvrigt synes at passe til Folkets Karaktér.

Det er slet ikke saa uvæsenlig som det synes, om Afgangsexamen tages ved Skolen eller Universitetet, men det er i den forkérte Verden, at Skoledrenge gaa op paa Universitetet for at prøves til Præliminærexamen, medens de vordende Studenter bliver i Skolen. Og medens disse paa Universitetet stod ligeoverfor nye Mænd, der ingen Interesse havde i Udfaldet, og Udmærkelse var en Sjældenhed, der havde Betydning, kappes Skolerne

nu i Udmærkelser, som heller Ingen bryder sig om uden de selv.

Hvorfor ikke tage Skridtet hélt ud og dog blive i den europæiske Dannelses Koncert. Lad Examen artium beregnes paa 6 Aars Skolegang fra det tiende Aar. Det er en Femtedél af en Menneskealder og bør være nok. Lad Skolen støtte sig væsenlig til Oldtidens Dannelse, Grundlaget for vor egen gennem Kirkens og Middelalderens anstrengte Tilegnelse og Gjenfødselen ved dens Slutning, men lad samtidig Faglærerne føre Ungdommen til Tærskelen af moderne Aandsliv gennem Kulturhistorie og Bekendtskab med Naturlæren. Hvor mange Discipliner Skolen skal optage, vil jo bero paa det Aaremaal, der haves til Disposition — og ikke omvendt — med tilbørligt Hensyn til *multum non multa* og Nødvendigheden af, ved Siden af almindelig Dannelse at tilstræbe saadanne Kundskaber, som kommer umiddelbart til Nytte i det virkelige Liv. Og hvor Hjernen er blevet bearbejdet ved den latinske Grammatik som det egenlige og rette Dannelsesmiddel, synes yderligere Dressur i de moderne Sprogs Grammatiker af Dannelses-hensyn ganske overflødig, ligesom den kun er til Hinder for, at Disciplen lærer Sprogene praktisk. De moderne Sprog bør læres for deres egen Skyld, ligesom Regning, Skrivning, Tegning og Geografi. Om Mathematik har jeg af visse Grunde ingen Mening.

Saa vil Drengen med det sextende Aar være færdig til at gaa ud i Verden og ikke blot op i den røde Bygning, og saa kan i Guds Navn Præliminaristen undertiden standse ved første Dél af Artium og det fjortende Aar. Idealet vilde jo være, at enhver ung Dansk blev Student uden at forøge Intelligensproletariatets Landeplage.

»Mit Aar« hører i ingen Henseende til de fremragende i Universitetets Historie. Chr. Rimestad, nu Assessor

i Højeste Ret, tog strax Têten og har ogsaa senere beholdt Førelsen. Ingen af os har vundet et Navn i Videnskab, Literatur eller Politik, medens Otto Zincks skælmske Træk titter ned paa mig, som jeg vil føje Ordet »Kunst« til, og Warnecke med et noget livstræt Udtryk, og Jules Hansen noget spodsk synes at ville nedlægge Indsigelse paa respektive Videnskabens og Politikens Vegne. Det synes iøvrigt at have været et Hold af jevnt dygtige Folk, der senere i Livet har gjort deres Pligt efter Evne, medens flere af dem, vistnok især fra den adelige Bænk i Rusauditoriet, har naaet til de højeste Stillinger i Administrationen.

Dog herpaa tænkte Ingen. Vi var i Rusaaret.

Rusaaret!

Var det ikke Rusaaret, den halvt skaldede Horats tænkte paa, da han bad Guderne give ham hans lave Pande igen. Rusaaret, da Paradiset var vendt tilbage til Jorden, da alle Mennesker var frimodige, oprigtige og uegennyttige, da ingen stødte hinanden paa Albuen, fordi ingen gik den anden i Vejen, da den lige Vej ikke blot var den korteste, men den eneste, da Fortiden var glemt, Fremtiden ligegyldig og Nuet Livet, da Hjertet var varmt og Hovedet let, da Verden var saa lys og Alskabningen saa smuk, og overstrømmende Livsfylde slog ud i et Aladdinsind, saa at ikke blot Appelsiner og Prinsesser af sig selv faldt ned i Turbanen, men selve Rokægget ikke var andet end en broget Bold i den kaade Leg med Himmel og Jord. Hvilken Følelse, da man første Gang trak i den sorte Kjole med de røde Rabatter og Chakoten med Lysetanen, den lange sorte

Fjer med den røde Top. Og dog, den rette Indvielse modtog jeg først, da Madvig selv, den verdensberømte Madvig, til hvem mine Lærere havde sét op som til en Halvgud, begyndte sin første Forelæsning med Tiltalen: »*Commilitones!*« Vaabenbrødre, Kammerater! Det er den simple Sandhed, naar jeg siger, at jeg følte Ordet som en Ilddaab.

Jeg var som en Fugl, der var sluppet ud af Buret, havde kun Tanke for at røre Vingerne og titte ud i Livet, der var mig saa fremmed, men fremfor alt at ryste Skolestøvet af mig og føle mig ikke blot som Menneske, men som en af Herrerne i Aandernes Rige. Hvilket Spring fra Halsringen med dens *servus sum!* Og saa Vaabenfærden i »Kongens Livkorps«. — Skoleforstanderen, Major Thuff, havde strax faaet et skævt Øje til mig. Hvor Fejl end fandtes, og der var mange, skulde det gaa ud over mig, indtil jeg tilsidst syntes det kunde være nok. Da Majoren derfor med trekantet Hat og Sporer under et Hvil kom spankulerende ned ad Exercérhusets lange, kolde Gulv, formaaede jeg en halv Snés ligesaa kaade Kammerater til at »fatte Geværerne«, stille sig i Geled og paa Kommandoen »Fæld Gevær! løb!« at storme frem mod Majoren. O! hvilken sød Hævn, at se hin Mars' og Minervas uægte Søn hoppe om mellem Bajonetterne som en Hane mellem Ærteris.

Stakkels Major! Bidt af en gal Militær, havde han slaaet sig fra Examen for at ofre sig for det utaknemmeligste af alle Hverv, de unge Russers militære Uddannelse. I 29 Aar var han forlovet. Saa opnaaede han en Indtægt af 600 Rd. om Aaret og giftede sig for at dø et Aars Tid efter.

Efter Majoren fulgte selve Guvernøren, denne Gang uden Skyld fra min Side.

Med Chakoten bag ad Nakken og Geværet over Skulderen som en Spade skyndte jeg mig efter endt Exercits ned ad Gothersgade for at løbe fra Excerhusets ligkolde Luft, da en Officer kom ilende efter mig med Opfordring til at vende om. Med en utryg Følelse af, at der nu var noget galt igen, fandt jeg mig kort efter staaende foran en Officer tilhest, omgivet af flere andre Officerer. »Har De ikke lært at gøre Honnør?» spurgte den fornemste. »Nej, jeg har ikke.« — »Hvad er det for en Skole, De har gaaet igennem?» — »v. Westens,« svarede jeg i fuldkommen god Tro, indtil et muntert Smil paa Ansigterne viste mig, at jeg var paa Vildspor. Der var intet at stille op. Guvernøren vinkede, og jeg traadte af, som jeg senere erfarede det hed. Men jeg gad vide, hvorledes det har sét ud i Landgrevens Hoved overfor et saadant Monstrum af en Soldat.

Men selv en Rus lever ikke af Ambrosia alene, og saa begyndte jeg da som de fleste andre paa hine evindelige Broslagningsforsøg mellem Idéen og Livet, Aandens Rige og Virkeligheden. Min Bro hed Manuduktion til Præliminærexamen.

Jeg boede dengang paa et Kvistkammer i det lille Hus paa Hjørnet af Bredgade og Kongens Nytorv, der er blevet skaanet af Spekulationen, og der maatte være noget ved det Kvistvindu. Som jeg en Dag sad fordybet i den nordiske Syvaarskrig med et Hold Manuducen-ter, gik Døren op, og ind traadte en lille før Mand med et højt ungt Menneske bag sig.

Om jeg kunde hjælpe hans Søstersøn til Præliminærexamen, spurgte den ældre med stærk jydsk Accent. Paa mit Spørgsmaal, om hvem der havde henvist ham til mig, lød Svaret, at det havde ingen; han var gaaet forbi, og saa var det faldet ham ind, at paa den Kvist

kunde der nok bo en Student, der kunde tage sig af den unge Fyr. — Hos hvilken Filosof monstro man kan finde en rimelig Forklaring, bortsét fra den nærliggende, men uantagelige, at Manden ikke talte Sandhed.

En anden af mine Manucenter blev en Fabel for alle kjøbenhavnske Skoler og præliminaristiske Kredse. Jeg havde givet hans Hold den Opgave i dansk Stil: »Udholdenhed flytter Bjærge«. Stilen lød saaledes, dog med anden Orthografi:

»Udholdenhed kan vistnok udrette meget om den kan flytte Bjærge véd jeg ikke dog ikke i Danmark men vel i England hvor de har saa gode Instrumenter«.

Paa mit Spørgmaal, hvad han havde bestilt i Randers til sit tyvende Aar, svarede han, at han havde »fanget Fuglereder«. Jeg raadede ham til at fare fort med denne Idræt, og han fulgte strax Raadet.

Løvrigt havde Bohr allerede et Par Maaneder efter Examen antaget mig som Vikar for en syg Lærer. Den første Time, jeg gav i den samme Skole, hvor jeg selv for saa kort Tid siden havde henslæbt Livet, spurgte en af Drengene: »Skal Du læse med os?« Den Paagældende har som Mand takket mig for det resolute Ørefigen, han fik, men hans Skæbne har ikke villet tage denne Straf for gyldig og yderligere dømt ham til at hensættes i Postvæsenets Revision paa Livstid.

Forelæsningerne til anden Examen interesserede mig ikke, selv ikke Rasmus Nielsens, som jeg ikke forstod. Og hvor sympathisk end gamle Sibbern tiltrak mig, stod han dog nærmest for mig som for de andre i et vist komisk Lys, og af og til kunde ogsaa en gul Ært komme susende mod Tavlen bagved ham, naar han stod paa Kathedret. Senere har jeg faaet en

anden Forestilling om denne højt begavede og fint dannede, alvorlige Sandhedssøger, der forenede et barnligt Sind med den grundigste Lærdom. Men hans Sprog var ligefrem uudholdeligt, og hans mod Uendeligheden higende, Munden forvridende og Vejret betagende Definitioner er endnu i frisk Minde. Hans lærde Distraction gav Anledning til pudsige Anekdoter, der maaske morede ham selv mest. Man fortæller saaledes: Ved Frokosten en første April havde Sibbern udtalt sig mildt dadlende om de lettroende Mennesker, som lod sig narre April. Ved Middagsbordet sagde saa hans Hustru paa éngang: »Hvad er det for en Støj nede paa Gaden?» gik hen til Vinduet og raabte: »Fatter! kom dog og sé! Her vrimler formelig af Elefanter og Næshorn; det er de Gøglere, som Politiet giver Lov til at trække omkring og gøre Folk bange.« — »Nej! er det sandt, min Ven? Ja nu kommer jeg, nu kommer jeg,« sagde Aprilsnarren. Men den Mulighed er rigtignok ikke udelukket, at Filosofen samtidig har sét ironisk ned paa sig selv.

Jeg fik ved Examen Udmærkelse af begge Filosofer, uden at have nogen Forestilling om, hvad Filosofi var. Senere er denne Mangel nogenlunde blevet afhjulpet, men intet Savn med den.

Blandt Forelæsningerne var der dog en Undtagelse, og det en meget indgribende. Det var Professor Forchhammers Forelæsning over Geologi, der aabnede Udsigt til en hel ny Verden og mere end noget andet har hjulpet til at udvide den snevre Synskreds, indenfor hvilken Skolen og Livet hidtil havde holdt mig. Forchhammer havde bevaret en fremmed Accent. Dertil kom, at hans Organ var slet og hans Udtale slæbende. Som det var igaar husker jeg, da den undersætsige, koparrede Mand med Hovedet paa Sned

begyndte sin første Forelæsning med et: »M—i—ne H—e—rr—rer«, trukket ud i det uendelige og besvaret med en overrasket jublende Latter fra Tilhørerne. Forchhammer maa have været vant til det. Uden at ændse denne Forsyndelse baade mod Respekten og god Tone, fortsatte han sit Foredrag og trak snart Tilhørerne saaledes med sig, at de hang ved de samme Læber, ad hvilke de for et Øjeblik siden havde lét. Og ikke blot for mig, men sikkert for mange af os, blev dette indledende Foredrag virkelig indledende til til noget nyt og større, end vi før havde kendt.

I Bevidstheden om, at det var unyttigt at gøre noget Forsøg paa at trænge ind i Trigonometriens Hemmeligheder, havde jeg ganske ignoreret den. Jeg henvendte mig derfor paa det sidste til en Manuduktør, som jeg huskede fra Vordingborg, og forelagde ham min betænkelige Stilling. Han gav mig det Raad, ikke at lukke Munden op ved Examinationen i Trigonometri og at lære en halv Snes arithmetiske Problemer udenad. Og medens Ramus under min haardnakkede trigonometriske Tavshed trak Støvlerne af og paa, og *sinus* og *cosinus* summede mig om Ørerne som hæslige Lyde af et fremmed barbarisk Sprog, havde jeg rigelig Tid til at bemærke de formentlig skadefro Ansigter i Auditoriet — her vilde ingen Sick have hjulpet — og til at bide et Stykke Kød ud af min højre Tommelfinger. Dette var til Nul. Men saa kom Spørgsmaalet i Arithmetik, et af de lærte. »I i Potensen $\frac{1}{3}$, hvormange Værdier har det?« »Tre,« svarede jeg med Fortvivlelsens Hast, to endelige og én uendelig.«*) Saa slap jeg.

Det var ved sidste Del af anden Examen bekendt-

*) Maaské er dette heller ikke rigtigt; men det forekommer mig, som det var rigtigt dengang.

gjort ved Opslag, at H. C. Ørsted var syg, og at Examen i Fysik derfor vilde blive udsat. En skønne Dag blev vi imidlertid underrettet om, at Examen vilde blive afholdt næste Dag, medens vi havde haabet paa en længere Opsættelse. Ved en pludselig Indskydelse fattede jeg saa den Beslutning at ofre mig for Kammeraterne og mig selv, ilede op til Ørsted og ringede paa. Hændelsesvis var det ham selv, der lukkede op. — Saa vidste jeg egenlig ikke, hvad jeg skulde sige, og først paa hans Spørgsmaal, hvad jeg vilde, fór det ud af mig: »Bede Hr. Professoren om at være syg otte Dage endnu.« Da et venligt Smil forjog det forundrede Udtryk i det elskværdige Ansigt, greb jeg Lejligheden til at forklare Sammenhængen, at vi havde gjort Regning paa nogle Dage til *Repetition* i Fysik, efterat den øvrige Examen var endt. Han hørte stadig smilende paa mig og sagde saa, at han jo ikke raadede over sit Helbred. men — var syg endnu i otte Dage. Da det saa ved Examinationen kom til et vidtløftigt mathematisk Bevis, har han muligt bemærket en vis Tøven hos mig og sagde: »Det skal De ikke bryde Dem om, det kan jeg,« og fremtog en Seddel, hvorpaa Beviset var nedskrevet. Den Slags Mathematik laa ganske for mig.

Anden Examen var dengang délt i to Afdelinger, af hvilke den første væsenlig var en Fortsættelse af Skoledisciplinerne. Som denne første Afdeling var indrettet, var den ganske unyttig, medens Nyttens ved den anden Afdeling paa Forhaand var gjort illusorisk ved den korte Tid, der var levnet til de paagældende Studier. Man tænke sig et halvt Aar af et Rusliv til theoretisk Filosofi (Logik og Psychologi), praktisk Filosofi (Moral), Fysik og Astronomi!

Men som det var, har det dog sikkert været bedre end den nuværende Ordning. Vi har en underlig Tilbøjelighed til at gaa fra den ene Yderlighed til den anden i stort som i smaat, i Modsætning til den støtte engelske Fremadskriden. Aarsagen ligger vel i en med aandelig Ladhed beslægtet Utilbøjelighed til at handle før i det sidste Øjeblik, før man ligesom føler Kniven paa Struben. I min Tid var der altfor mange Discipliner til anden Examen. Det indsaa' man, Prøven havde man jo gjort paa sig selv, og reducerede saa i et Par Overgange alle Fagene til ét: det filosofiske.

I Praxis betyder dette, at de unge Studenter, flinke Sønner af deres Tid, med Konkurrencen for Øje umiddelbart efter Artium tager fat paa Fagstudiet. Men ved saaledes at gaa lige fra Skolelektierne til Manuduktørlektierne gaa de glip af det frie, friske Rusaar. Ogsaa dette bidrager til at gøre de unge gamle.

Jeg er ingen *laudator temporis acti*, men vilde foretrække en anden Examen med Foredrag over Sociologi, Indledning til Naturvidenskaben og Filosofiens Historie. Logik tror jeg man kunde spare sig; den unge Mand, der ikke kan tænke, vil ikke lære det ved frugtesløse Forsøg paa at tænke sig, hvorledes Tænkningen foregaar, ligesom man ikke kan læse sig en god Fordøjelse til ved at studere vedkommende Afsnit af Fysiologien. Naturvidenskaben behøver i vore Dage ingen Forsvarer, og det er ligefrem Skam at støde paa den herskende Uvidenhed om de almindelige Samfundsforhold selv hos begavede Studenter. Det gaar ud over Samfundet.

Det var min Agt at studere Jura, men hver Dag krævede sin Ret.

Da forandrede mine Forhold med ét Slag.

En Dag meddelte Bogtrykker Sally B. Salomon, med hvem jeg var beslægtet, mig, at Ploug ønskede en flink Student, der egnede sig til at arbejde paa Fædrelandets Kontor.

Saaledes var Pressens Stilling hertillands i Slutningen af 1846, at en Plads som Journalist ved vort første Dagblad, der repræsenterede Intelligensen og havde den største Indflydelse paa den offentlige Mening, ikke var mere søgt, end at Redaktøren — samtidig uindskrænket Hersker i Studenterforeningen — troede at maatte henvende sig til en Mand, der vistnok ikke engang stod i Forbindelse med Bladet, for at finde passende Medhjælp.

Jeg mødte iøvrigt ikke ganske uforberedt paa Fædrelandets Kontor. I Rusaaret havde nemlig Etatsraad Nathanson, der allerede havde interesseret sig for min Fader og nu lod noget af denne Interesse gaa, over paa mig, overdraget mig forskellige Arbejder til Berlingske Tidende. Han var da allerede tilaars, men havde bevaret sin hele Aandslivlighed. Nathanson havde, som bekendt, gjort det til sin Opgave at kaste Bro over det Svælg, der endnu dengang skilte Jøderne fra deres kristne Medborgere. Der maatte til den Ende tages fat fra begge Sider. Lovgivningen maatte gøre sit og Jøderne deres. Resultatet blev, at der vistnok intetsteds i Europa findes mindre indre og ydre Forskel paa kristne og jødiske Borgere.

»Vi har indmeldt Dem i Athenæum,« sagde Ploug, »vil De gaa der op hver Morgen og gøre Uddrag af de fremmede Blade, navnlig af *Times*«. »Men jeg kan

ikke Engelsk«. »Vaas!« svarede Ploug, »Engelsk kan alle Mennesker«.

Hver Morgen, jeg saa gik op i Athenæum, ventede jeg at finde Efterretning om, at Revolutionen var udbrudt i Paris, og jeg tabte ikke Taalmodigheden, men ventede trofast til de sidste Dage i Februar 1848. Saa kom den. Laa Revolutionen i Luften? Jeg i alt Fald var saa lidt revolutionær som tænkes kan, brød mig ikke om Politik, men levede i en Verden for mig selv, Ungdommens Verden med al dens ubevidste og ubestemte Higen. Mine revolutionære Spaadomme holdt jeg ogsaa viselig hos mig selv, og jeg skylder Sandheden at tilstaa, at end ikke Kong Louis Phillippe kunde blive mere overrasket ved Februarrevolutionen, da den kom, end Fædrelandets Reporter fra Athenæum.

Til Bladets faste Medarbejdere hørte Hother og Alfred Hage, to Brødre, der var hinanden saa ulige i det Ydre, som i Karakter og Temperament. Hother var Idealist, i det Hele en smuk Type paa Mændene fra Trediverne, belæst, human og dygtig Jurist. I denne Egenskab, særdeles i Egenskab af Statsmand, hvad hele hans Samtid jo var, havde han anskaffet sig en Specialitet, Juryen, og det er ingen Overdrivelse at sige, at han i denne Institution ménte at have fundet et Universalmiddel mod Alverdens Onder. Som særlig forfaren i Europas politiske Historie og deraf følgende Habilitet til at have en Mening om Udenrigspolitik, der jo ikke er andet end vordende politisk Historie, havde han det Hverv at sé mig paa Fingrene i mine udenrigske Meddelelser, og da han en Dag ménte at have grebet mig i Helligbrøde med Hensyn til Frederik den Stores Fyrsteforbund, maatte jeg i nogen Tid skrive efter hans Diktat om Europas intimeste politiske og diplomatiske Affærer. Skjøndt jeg kunde vise Sort paa

Hvidt for, at jeg havde Ret, vedblev denne Ordning, indtil Hage blev ked deraf. Jeg tror iøvrigt, at han led mig godt, og det var ogsaa umuligt at faa noget udestaaende med den venlige og forekommende Mand.

Af et hélt andet Malm var Broderen Alfred, der ikke syntes mig ret at høre til her. Han kom hver Dag efter Børsen paa Kontoret for at skrive Børsberetninger til Bladet. Den høje magre Mand stillede sig da stiv og stram ved Gjødvads Pult, nu og da kastende et enkelt Enstavelsesord ud med lukkede Læber. Jeg fik Indtryk af en kold Forretningsmand, der for Bekendtskabs Skyld og af Familietradition nedlod sig til at vise Bladet en Tjeneste, der ikke kostede ham noget, medens han samtidig med et Slags undrende Haan saa' til ved hele dette politiske Væsen, der jo syntes at interessere ellers fornuftige Personer. Dette var i 1847. Jeg maa have været stærkt paa Vildspor, hvilket blandt andet kan skønnes af, at Alfred Hage to Aar efter var den varmeste af de varme.

Men saaledes var mit Indtryk.

Jeg er senere kommen i Berøring med denne i flere Henseender fremragende Mand — en af de faa, der lignede en Handelsherre. I det offentlige Liv som i Forretningslivet regnede han kun med reale Faktorer, men uden Hjerte var han næppe, skøndt Mand for at bringe det til Tavshed, naar det vilde tale med uspurgt. Dagen før han lagde sig tilsengs for ikke at rejse sig mere, meddelte han mig oppe i Folkethingets Korridor, at han samme Dag havde tilsagt en af vore fælles Bekendte sin Bistand til at gennemføre Planen om en Dampfærgeforbindelse imellem Kjøbenhavn og Malmø. (Lindhamn:)

Saa sér jeg i Tanken Filosofen Brøchners aandfulde Træk, endnu ikke mærkede af den lurende Død.

Er det mon som det synes, at de ægtefødte Aandens Børn dør en tidlig Død hertillands?

Her møder en Anden, en fuldstændig Modsætning:

Det var A. L. de Coninck. Han kom hver Dag fra sit Kontor, altid fuld af Løjer og Indfald i Tide og i Utide, midt under Korrekturlæsningen. Jeg mindes, at han en Dag herved irriterede Ploug saaledes, at denne raabte til mig: »Aa! tag Deres Gevær« — jeg skulde til Exercits — »og sæt den Karl paa Døren«. En anden Gang sagde de Coninck ganske højt til mig: »Hvor kan De dog holde ud i det Naboskab?« og pegede i det samme paa Monrads sorte Kjole med dens rigtignok temmelig glinsende Krave.

Og dette er alt, hvad jeg mindes om Monrad fra hin Tid.

Anderledes med Tscherning, der strax vandt min Sympathi, som fulgte ham til hans Død. Heller ikke han hørte i mine Tanker ret til her. Det var en Kreds af Talenter, tildels fremragende Talenter, og Tscherning var et Geni, et sprudlende Geni, der næppe engang syntes at høre til her hjemme. Alle var de Bourgeoissiets Mænd fuldt ud. Tscherning var Demokrat, oprigtig varmblodig Demokrat, der vilde trække de smaa og forknytte til sig, ud af Skyggen, ind i Solen. Derfor var han ogsaa den eneste, der, — og det midt i Krigsbulderet 1848, — havde Tanke for Husmændene og første Gang i Danmarks Historie laante dem Lovens Arm. Han sad inde med alle Demokratiets Dyder og Lyder i rigt Maal, mest de første, og havde Geniets barnlige Sind, men ogsaa dets Hjemløshed i den virkelige Verden. Det kan maaske siges, at Gennemsnitsmennesket ikke sér Skoven for lutter Træer, Geniet ikke Træerne for lutter Skov, medens Talentet baade sér Træerne og forstaar at drage sig dem til Nytte saavel til Brændsel og Bohave som til sindrige Maskiner.

Maaske det fremdeles i Konsekvens heraf kan siges, at det er de store Genier forbeholdt paa éngang at sé Skoven og paa Træerne med Talentets Øje. Tscherning saa' i alt Fald ikke altid Træerne. Schopenhauer siger, at Geniet kender Mennesket, ikke Menneskene, og at Geniet er en god Ting — for den næste Generation. — Og Tschernings Aand er sikkert heller ikke hélt gaet bort med ham.

Saaledes bliver det forklarligt, at Goldhed jævnlig klæbede ved hans Bestræbelser, selv hvor han saa' rigtigt; thi ogsaa Geniets profetiske Evne genfindes hos ham. Han havde en mægtig Tro paa Ordets Magt. »Det skal siges« — udtordnede han — »saa være det da sagt her«! og ménte aabenbart hermed at have slaaet selve Tingen fast. Derfor var han ogsaa Ordets Mand mere end Handlingens.

I Krigsministeriet maa denne Mand have følt sig som søsyg overfor den brutale Virkeligheds brutale Krav, men som retskaffen Mand og god Soldat blev han paa sin Post, til han blev afløst.

Han havde en nobel Tænkemaade og Demokratens Ligefremhed og Respekt for sin Lige, Mennesket. Derfor var han ogsaa Tjenstvilligheden selv. Han havde fattet Godhed for mig og viste dette ved flere Lejligheder. Følgende Exempel vil have Interesse ogsaa fordi det viser, at der eksisterer en Autobiografi af Tscherning.

Da jeg nemlig engang i Anledning af de mange biografiske Skitser, som det er faldet i min Lod at udarbejde, henvendte mig til ham om nogle Data til Hjælp ved Udarbejdelsen af hans Levnetsløb, satte han sig strax ned og begyndte at skrive op, men brød hurtigt af med de Ord: »Nej, véd De hvad! Jeg kan lige-saa godt gøre det selv, saa er De fri«. Dette skete

ogsaa, og Autobiografien findes i Ugebladet »I Hjemmet«, der udkom paa Kittendorf og Aagaards Forlag fra 1854--1864.

Uden at kende den sorte Skole af egen Erfaring, hadede han den grundigt, uagtet han upaatvivlelig var blevet ganske den samme Mand, om han havde lært nok saa meget Latin og Græsk. Dialektik behøvede den allenfals ikke at lære ham; han var født Dialektiker. Herom fortalte Mathematikeren P. C. Berg følgende Anekdote.

En Aften var Tscherning kommet sént til et Møde i en Klub, som de Danske i Paris havde stiftet. Paa Tschernings Spørgsmaal om, hvad der var forhandlet, sagde Berg, at man sar blevet enig om at betragte det foreliggende Diskussionsæmne paa den og den Maade, — netop det modsatte af, hvad der var Tilfældet. Tscherning greb strax Æmnet og forsvarede med største Iver den Anskuelse, han troede forkastet. Da Tilhørernes Latter overbeviste ham om Mystificationen, sagde han, at der dog ogsaa lod sig sige en Del for den anden Mening, og begyndte med samme Iver et nyt Foredrag til Gunst for denne. —

Medens mine Minder fra Fædrelandets Kontor underligt nok ikke har Plads for Orla Lehmann, hører jo, hvad her er sagt om Tscherning egenlig ikke til paa dette Sted. Det er kun en svag Skitse af det Billede, som denne mærkelige Personlighed har efterladt i mit Sind fra den hele Aarrække, i hvilken han levede og virkede.

Det samme gælder tildels om hvad jeg nedenfor har at sige om Ploug og Gjødvad.

Thi medens jeg færdedes imellem alle disse Personligheder, faldt det mig slet ikke ind, at det var Begivenheder af indgribende historisk Betydning, der for-

beredtes. Hver Dag bragte sit Arbejde, uden at det gik op for mig, at hvad der foregik var et Folks Genfødselse, ved hvilken »Fædrelandet« var Fødselshjælper. Skøndt staaende midt i Maskineriet, var jeg dog fremmed for det, og det var først, da disse Forberedelser gav sig Udslag i Handling, at Bladets og de handlende Personers Betydning gik op for mig.

I Korthed kan min daværende Betragtning af Forholdene paa Fædrelandets Kontor gengives saaledes:

Nr. 1 var Ploug.

Nr. 2 var Vaps, en sort, langhaaret Vandhund, en Slags liberal Hr. Hund. Forkælet af alle, der vilde staa sig godt med dens Herre, gjorde den omtrent hvad den vilde, indtil den nok en skønne Dag fandt sin Død for en Skovbetjents Kugle i Dyrehaven.

Næst efter Vaps i Indflydelse kom J. A. Hansens Efterfølger som Bud ved Bladet, Mads Sørensen, en støt og paalidelig Lollik, tror jeg, faamælt i højeste Grad,*) saa Gjødvad og saa jeg. Og uden om denne noget heterogene Redaktion en Del mere eller mindre stadige Amatører.

Ploug redigerede. Han, Gjødvad og jeg læste Korrekturen, der ikke betroedes til de to andre Medlemmer af Redaktionen. Naar Bladet var færdigt til Trykken, der ikke skete ved Sætteriet, tog Gjødvad fat og læste det hele igennem med yderste Samvittighedsfuldhed fra Titel til Trykkersted og var ikke god at komme tilrette med, naar han forstyrredes i dette Arbejde.

*) Der forefaldt et Avancement paa Kontoret i min Tid.

En Dag, da jeg som sædvanlig kaldte ham ved hans Fornavn Mads, sagde Gjødvad: »Der er en Ting, jeg vil sige Dem. Det er idag hans Fødselsdag, og saa har vi besluttet fra nu af at kalde ham Sørensen. Synes De ikke, han er gammel nok dertil?«

Jeg var dengang ikke istand til bag Gjødvads stilfærdige Væsen at faa Øje for hans Betydning, fordi denne ikke viste sig i haandgribeligt Resultat af hver Dags Arbejde. Og dog havde jeg en Anelse om, at Jens Finsteen Gjødvad raadede over et Fond af omfattende solide Kundskaber, der laa langt udenfor min Synskreds, ligesom jeg daglig havde Lejlighed til at bøje mig for denne Mands sunde Sands, uhildede Dømmekraft og skarpe jydsk Øje, medens hans støtte Humor og hjertelige Glæde over et *bon mot* i rette Tid virkede forfriskende og oplivende, naar et Udbrud af Plougs koleriske Temperament havde bragt Temperaturen paa Kontoret ned. Han har i Virkeligheden havt den største Betydning for Bladet, og det baade direkte ved sin Kundskabsfylde og indirekte som Modvægt mod Plougs vexlende Stemninger og Tilbøjelighed til Magtsprog. End ikke Betydningen af Gjødvads Revision efter Korrekturen forstod jeg. Jeg vidste ikke eller lagde ikke Vægt paa, at af den Indsigt og Omhu, hvormed denne foregik, afgang det i sidste Instans, om Bladet den Dag skulde gaae fri af den lurende »Tiltales« ofte blinde Skær.

Gjødvad besørgede ogsaa Regnskab og Kassevæsen. Jeg sér endnu den høje stærkt byggede Mand med det blege Ansigt med de missende Øine bag de blaa Brillen, i sort Kjole, hvidt Halstørklæde og sorte broderede Morgensko — hans stadige Dragt paa Kontoret — hoppe rundt paa ét Bén, holdende det andet i den ene Haand, med en sagte Summen som for diskret at antyde en latent Utilbøjelighed til at gaa ind paa Forlangender om Forskud til Rideture. Jeg vidste dog, at jeg vilde faa min Vilje, naar han først havde hoppet sig træt.

Jeg undrede ofte paa, hvorledes denne bundkonser-

vative Natur havde fundet Vej til Oppositionen. Nu tror jeg nok at vide, at Konservatisme og Liberalisme ikke har noget med Regeringsformen at skaffe, men snarere er et Udslag af Temperamentet, og dette atter af smaa Modifikationer i Blodlegemernes Organisme, eller Nervesystemets Fletværk, der endnu unddrager sig Mikroskop og Videnskab. Mon det var hans udprægede Retfærdighedsfølelse, der gav ham Afsky for Absolutismen?

Et er vist, at han tog sit Standpunkt med Alvor og satte Formue og Familieliv ind for den Sag, han havde valgt. At han ikke senere, da denne Sag havde sejret, gjorde Fordring paa Sejrens Løn og holdt sig støt overfor Ordener og Titler, er i god Samklang med hans foregaaende Liv. *Bene vixit, qui bene latuit*, synes at have været hans Valgsprog.

Hvilket underligt Kompagniskab mellem to Mænd, der maaske ikke havde noget sjæleligt Berøringspunkt tilfælles udenfor den Sag, der havde ført dem sammen. Og dog holdt det, sikkert uden skurrende Mislyd, henved en Menneskealder, ligesom Schopenhauers lykkelige Ægteskaber, der netop gennem Parternes stridige Egenskaber og supplerende Modsætninger sætter mange og kvikke Børn i Verden. Thi der findes vel næppe her i Landet noget Omraade, politisk eller socialt, paa hvilket »Fædrelandet« ikke har sat sit Mærke, om det end havde den Skæbne at sé begge de Hovedformaal, for hvilke det arbejdede: Slesvigs Bevarelse og de tre nordiske Rigers Forening, fjernere, da Bladet ophørte end da det begyndte Kampen.

Naar jeg, søgende at frigøre mig for senere Indtryk, forestiller mig Carl Parmo Ploug saaledes som han viste sig for mig, sér jeg en Mand, der ikke uden Anstrengelse bekæmper et kolerisk Temparement, som

river i de Baand, Dagens opslidende Gerning og tvingende Hensyn paalægger det. Den noget stive og tvungne Holdning minder om en Mand, der vil fare lempeligt med et Barn og er bange for at gøre det Fortræd, og det elskværdige Smil syntes at have den Opgave at dæmpe Indtrykket af denne Holdning og Stemmens haarde Klang. Jeg havde som en Følelse af, at Ploug ikke var hélt tilfreds med den Virksomhed, han havde valgt, og forestillede mig, at det var Digterens Genius, der sørgmodig foldede Vingerne i den journalistiske Trædemølle og det politiske Fangebur. Thi hvor glimrende en Journalist Ploug end var, saa var dette dog en karrig Trøst. Journalisten kan erstattes, medens Digteren fødes. Og det var jo ingen »Smule Digter blot«, hvormom det her drejede sig.

Til at fælde en retfærdig Dom over Ploug, er Tiden ikke kommet, allerede fordi hans Gerning ikke er afsluttet. Men selv om saa var, og jeg iøvrigt var kompetent dertil, maa jeg erklære mig inhabil. Ploug har ikke alene i de Aar, i hvilke jeg arbejdede paa Fædrelandets Kontor, men i den Aarrække, der siden er forløbet, vist mig en Velvillie, der er blevet uforandret gennem skiftende Forhold, og Erkendtlighed er ingen uhildet Dommer.

Derfor kun dette:

Ploug er ogsaa en irritabel Digternatur. Men han forlangte mere af sig selv end af andre, og bag den haarde Skal skjulte sig et varmt Hjerte og Lyrikerens stærke Stemnings- og Følelsesliv. Derfor er han sine Venners Ven og sine Fjenders Fjende, og heri finder ogsaa de Fejl, der tillægges ham som Journalist og Politiker, i alt Fald délvis, deres Forklaring.

Hertil kommer en ydre Omstændighed, der har hindret Ploug i at naa saa langt, som hans Evner rakte.

Han blev i en meget ung Alder, jeg tror lige fra Regensen, kastet ind ikke blot i Journalistiken, men i ledende Redaktionsvirksomhed ved et Blad, der vilde hævde den første Plads og talte paa engang som den Skriftkloge og som den, der har Myndighed. Han medbragte hertil en ikke almindelig Begavelse, stor Arbejdsdygtighed og en ubøjelig Vilje, men lidet mere. Hver Dag havde sin Plage og sin Opgave, og Tiden var for kort og for kostbar til at det blev muligt at følge med i den radikale Udvikling paa alle Videnskabens Felter, der foregik omkring ham. Og endnu Et.

Jeg tror, at Ploug ikke har sét andet af Yderverdenen end et Stykke af Sverig og Norge, og det er vistnok mere end en Vittighed, naar Goldschmidt fandt et Symbol paa »Fædrelandets« Stilling i de to Landkort paa Kontorets Væg: Danmark til Eideren og Sverig-Norge. Og ellers intet over den hele vide Verden udenom.

Sét fra et andet Synspunkt vil det bestemmende ved Plougs Skikkelse være, at han som alle Tidens ledende Mænd, med Undtagelse af Tscherning, tilhørte Skolen fra 1830. Det er ikke uvittigt sagt, at for hele denne Kreds viste politisk Frihed sig i Skikkelse af en ung juridisk Kandidat med bedste Karakter i sort Kjole og hvidt Slips, omtrent som Elskeren i »Nej«, og at de derfor maatte staa noget uforstaaende overfor »Transtøvler og Tørvemoser«, ligesom senere overfor Arbejderspørgsmaalet med dets »Sav og Høvl og Gods og Vrøvl«. Jeg husker i alt Fald, hvor det morede den unge Student fra 1845 at sé den forbavsede Indignation, der kom tilsyne hos disse Tredivernes Mænd paa »Fædrelandets« Kontor ved det første uventede Udslag af den almindelige Valgret, da en uselig Landsbyvæver havde tilladt sig at slaa »Professor Clausen selv« ved Valget til den grundlovgivende Rigsdag.

Men uagtet Ploug havde ladet sig indrangere i Række og Geled, bevarede han dog sin egen skarpt udprægede, i saa forskellige Retninger prægtige Individualitet, der mere end éngang tvang ham ud af Geledet med et: »Nu gaar jeg ikke længer med«.

Den Modsigelse, man har villet finde mellem Ploug før og nu, er mere overfladisk end væsenlig.

Ploug er paa Bunden af sit Hjerte som i Kraft af sin Udvikling, sin Tid, sin Opfattelse som af sin Stemning Aandsaristokrat. Hans *Aristoi* er de Dannede, det vil sige Mænd med hans Dannelse, med den Dannelse, han godkender. Den nye Tid har vanskeligt ved at forstaa dette, som den nye Generation, hvor klog den end er, har vanskeligt ved at forstaa de nærmest foregaaende Decennier, Fædrenes. Ploug er fra en Tid, da der i det danske Land ikke fandtes anden Dannelse end den akademiske. Han har derfor ikke let ved at udvide Kredsen og anerkende som Lige ikke blot den selverhvervede eller den ad Erfaringens trange Vej indhentede, men selv den Skoledannelse, der ikke just skriver sig fra Latinskolen. Herfra hans Stilling overfor Bønderne og deres Førere som overfor Arbejderne og deres Ledere. Han vil gøre det Mulige for dem, men han vil gøre det. Han har intet imod at høre dem, men med det Forbehold, at gøre hvad han ansér for deres sande Vel. Saadan har han altid været.

Huskes dette, og at han endnu stedse staar overfor de samme Modstandere — Godsejerne er kun Allierede *ad hoc*, — imod hvem han i et langt Liv har ligget i Lejr, vil hans Holdning vise sig i et noget andet Lys. Ploug er ikke doktrinær; men despotisk-revolutionær som han er, vil han med sit Sinds hele Voldsomhed gaa frem, naar han først har dannet sig en bestemt Forestilling om hvad *salus publica* kræver. Saa bliver dette

for ham øverste Lov. Verden, hans Verden, Danmark, maa ikke gaa tilgrunde, koste hvad koste vil, *jus* og *justitia* tillige. Den ene som den anden maa have en Verden at være i og være til for.

Og nu et Par Illustrationer fra den Tid.

En Dag vender Ploug sig om og spørger: »Wachholder! hvad er det?« Optaget af mit Arbejde, faldt jeg ikke paa det og svarede, at det vidste jeg ikke. »Naa ja, 'Wache halten' er jo 'holde Vagt'«, sagde Ploug, og om Aftenen paraderede en »Vægtersnaps« i Bladet istedetfor en Snaps Genever.

Og jeg tror, det er Ploug, der har oversat: »Er öffnete die Thüre mit dem Dietrich« »Saa tog han Didrik og slog Døren ind med ham.«

Der manglede stadig Underofficerer ved Kongens Livkorps, ved fjerde Kompagni hele tre, og Kompagnichefen fik mig derfor overtalt til at stille mig. Jeg tror forvist selv, at Valget kunde været heldigere, men han havde rigtignok intet Valg, og jeg gjorde det nærmest for at vise en Kammerat, der var i Slægt med ham, en Tjeneste. Og saa fungerede jeg:

Ved Christian den Ottendes Ligfærd paraderede Studenterne, *rari nantes in gurgite vasto*, i Frederiksgade. Det var en lang Ventetid, og den bidende Vind strøg fra Stranden gennem den aabne Gade og de tyndslidte Uniformer. Da nu Fanevagten, der skulde bringe Fanen

til Chefens Bolig, var naaet til Kongens Nytorv, raabte en af Kammeraterne: »Hvem der nu havde et Glas varm Punsch«. »Ja« svarede jeg, »lad os gaa op til Gianelli«. Fanen blev gemt i en Krog af Porten, og snart sad vi i bedste Stemning hver med sit Glas. —

Lidt efter kom en Kaptajn af Fodfolket ind i Stuen. Han havde opdaget Fanen i dens Krog og holdt i en vred Tone en Tale til mig, som jeg ikke forstod eller ikke ænsede, allermindst hans Trusel om at melde mig til Oberstlieutenant Malling.

Sagen er, at jeg ikke havde nogen Forestilling om Fanens symbolske Betydning, og dog vilde vi maaske have besindet os, om Fanen havde været Dannebrog.*) Men 1848 var gaaet ind og der blev ikke gjort noget ved Sagen, saa vi slap heldigere end de tre Studenter, der et Par Aar iforvejen havde slaet Næsen af Frederik den Sjettes Buste, og hvorom det hedder i den Vise, som nok frelste dem, da Christian den Ottende havde faaet Lejlighed til at more sig over den:

»Hvor Soldaterne forlyste
 Sig paa tapper Krigsmaner,
 Stod en Gang en gammel Buste,
 Ak! den staar der ikke mer!
 Thi de tre Studenter kom,
 Som jeg nu skal synge om«.

Det var en trist og nedslaet Stemning, der hvilede over alt og alle. Underligt nok. Christian den Ottende

*) Hvis denne Bog skulde falde i Hænderne paa en overlevende Deltager i denne Fanevagt, beder jeg ham overfor en opstaaet Tvivl om at meddele mig, hvad han maatte huske om denne Affære.

havde aldrig været populær, Oppositionen imod ham havde naaet dybt ned i Samfundet og lovet sig alt af hans Efterfølger. Og da Døden saa bankede paa Kongens Dør, blev hele Folket betaget af en Følelse som var denne Død Skyggen af kommende skæbnesvangre Begivenheder.

Uden at gøre mig Rede hvorfor, delte jeg den almindelige Stemning, da jeg tidlig om Morgenen den 21. Januar kom fra mit Hjem over Slotspladsen. Som jeg nærmede mig Holmens Bro, kom Kronprindsen kørende op mod Slottet. Jeg saa' ham bøje sig ud af Vognen for at vinke med Haanden op til et Vindu paa Slottet, og sagde til mig selv: »Nu er Kongen død!« Denne livlige Hilsen, der syntes rettet til en kvindelig Skikkelse bag et Vindu deroppe, slog mig gennem Modsætningerne, og Billedet sad fast.

Jeg stod dog endnu ganske uforstaaende overfor det kommende.

Da saaledes en Embedsmand i det slesvig-holstenske Kancelli, med hvem jeg læste dansk, i disse Dage spurgte mig, om jeg troede, Folket vilde rejse sig og Studenterne føre an, hvis der blev Uroligheder i Hertugdømmerne, svarede jeg leende Nej, det troede jeg ikke. Selv i Februarrevolutionen i Paris saa' hverken jeg eller min Omgangskreds nogen Bebudelse af, at Danmark skulde blive revet med. Jeg tænkte mig vistnok, at Oppositionen nu under den nye Konge vilde gennemføre sin Fordring om Indførelsen af en Forfatning, men følte mig ikke umiddelbart interesseret. Ja, end ikke Bevægelsen i Tyskland formaaede at aabne vore Øjne. Vi saa', om jeg saa maa sige, akademisk paa alt dette som paa Opførelsen af et Stykke Historie, vi i al Mag overværede ligesom fra reserverede Pladser. Kasinomødet den 11. Marts betragtede jeg ganske som et Slags mundtlig

Artikel i »Fædrelandet«, paa hvilken der upaatvivlelig som altid ved overordenlige Lejligheder vilde følge den sædvanlige »Aktion«. Og Aktionen kom, men ikke af den sædvanlige Art.

For min Hukommelse tegner min daværende Opfattelse af Situationen sig saaledes: Stemningen i Kjøbenhavn var urolig over Rygter fra Hertugdømmerne, der bebudede en Opstand med tysk Hjælp. Man var sig den ophidsede Stemning i Tyskland bevidst, men lagde mindre Vægt paa den, end den fortjente, og i Uroen laa ingen Frygt. Da kom den 20de Marts Efterretningen om Rendsborgmødet den 18de, med Valget af en Deputation til Kongen og Olshausens Haansord. Det var som en Haandfuld Krudt paa den Gnist, der, uden at jeg havde sét den, havde ulmet under Asken, da han kaldte de Danske et dovent, dvask og usammenhængende Folk, der havde tilsat sin Agtelse i Evropa. Og som ved Trylleri var Scenen forandret. Jeg har aldrig kunnet frigøre mig for den Tanke, at vi virkelig har følt os ramt, og at Ordenes skæbnesvangre Virkning maa søges heri. Thi den Stemning, som efter Fornærmelsen betog Kjøbenhavn, og den Trusel denne Stemning rummede, var det væsentlig, som affødte saavel Kasinomødet den 21de Marts, Borgerrepræsentanternes Adresse og Toget til Slottet den 22de som Martsministeriets Dannelselse.

»Fædrelandets« Kontor var Midtpunktet i Bevægelsen. Her samledes Førerne for Oppositionen, her skrev Orla Lehmann hin Borgerrepræsentanternes Adresse til Kongen, her tog »Aanden fra 48« sit første Hovedkvarter. Og fuldt bevidst blev denne Aand sig ved Ankomsten af de slesvig-holstenske Afsendinge, blandt hvilke Fornærmeren netop skulde findes, og ved den Fejdehandske, de medbragte. Denne Handske kendte Folket igen fra mørke

Dage i sin Historie, den var ligesom noget haandgribeligt, det kunde tage og føle paa. Og det tog den op.

For mig var Foraar og Sommer 1848 som et nyt Rusaar, da Menneskene viste sig netop saaledes, som jeg i mit første Studenteraar havde drømt dem at være. Jeg oplevede de samme Følelser endnu en Gang, og denne Gang mere bevidst.

Da de fem Mænd den 23de Marts af Studenterne skulde eskorteres fra Hotel d'Angleterre til L. N. Hvidts Bolig i Kronprinsessegaden,*) var jeg saa optaget af dette Hverv, at jeg — i fuldt 48, — da en Sjoever vilde støde mig bort fra Vognen, gav ham et bagvendt Ørefigen, uden at hverken han eller jeg ofrede en Tanke paa den meget ulige Kamp, der kunde blevet Følgen.

Kongen havde betroet Deputationens Sikkerhed til det danske Folks Ære. Og da nu Ploug ved min Tilbagekomst til »Fædrelandet«s Kontor opfordrede mig til at gaa op i Studenterforeningen og samle »en Snes Studenter, eller saa mange der kunde faas« til en Sikkerhedsvagt, modtog jeg dette Hverv som den naturligste Ting af Verden. Og saaledes gik det til, at det danske Folks Ære, for hvilken Kongen stod inde, i et kritisk Øjeblik blev lagt i Hænderne paa en Snes Studenter, samlede sammen som til en Leg. Det lyder hélt fremmedartet nu i mine egne Øren.

At hverken Ploug, der opfordrede dertil, eller jeg, der fulgte Opfordringen, skænkede Kongens Livkorps og Oberstlieutenant Malling en Tanke, følger jeg kun til for Fuldstændigheds Skyld.

Jeg skyndte mig da op i Foreningen, hvor 20—30 Studenter strax erklærede sig rede. Vi trak ilsomt i Uniformen og begav os enkeltvis til Bestemmelsestedet.

*) Eller var det Alfr. Hages?

Da Mandskabet var samlet, blev jeg, som rimeligt var, eftersom jeg havde hvervet det, med alle Stemmer imod én valgt til Anfører. Den ene Stemme tilhørte en Student Dau, der ogsaa var bidt af en gal Militær. Jeg tror, at han misfornøjet gik sin Vej, og jeg tror ogsaa, at det var ham, der lig en anden Tersites bag efter kritiserede min Strategi og skældte mig ud i en Avis. Magtens Sødme er tomt Mundsvejr.

Forplejningen under denne Vagttjeneste var maaske for rigelig, og da Orla Lehmann ud paa Natten kom ind og opfordrede de paa Stole, Sofaer, Borde og det bare Gulv malerisk kamperende Studenter til at paa-høre Oplæsningen af et Papir, han holdt i Haanden, var der næppe mange, der var oplagt til Hovedbrud. Det var et Olieblad, som Lehmanns Svoger Lesser skulde overbringe til Kiel, men heller ikke denne Ravn vendte tilbage. Paa mit Spørgsmaal, om vi skulde paategne vore Navne til Vitterlighed eller have en Genpart, svarede Lehmann smilende, at det behøvedes ikke.

Imidlertid drog støjende og hujende Folkesværme gennem Gaden, og da der jævnlig dundredes paa Porten, blev vi enige om, at vi, naar det kneb, skulde stille os op i Portgangen, og naar vi mærkede, at Porten vilde give efter, selv lukke op. Jeg skulde da tale til Folket. I den yderste Nød skulde Studenterne trække sig tilbage til Trappe-Thermopylerne, som nogle faa Mænd maatte kunne forsvare mod en hél Perserhær.

Jeg er temmelig sikker paa, at ingen af os, hvor bestemte vi end var paa at gøre vor Pligt, følte os synderlig trykket af det Ansvar, der paahvilede os. I alt Fald véd jeg, at vi med Ungdommens hele Hensynsløshed ikke spildte en Tanke paa de Følelser, hvormed de fem Mennesker, og navnlig Olshausen, Natten igennem maa have hørt paa Raabene fra de tætte ophidsede

Folkesværme nede paa Gaden, der stod i grel Modsætning til de kaade Latterudbrud fra de unge Studenter, deres eneste Værn i den oprørte By.

Vi maatte mere end én Gang stille os op nede i Porten, men det blev ved Truslen og vel var det, thi ogsaa her havde Capua anrettet sine Ødelæggelser paa en ellers kampdygtig Hær.

— En anden Vagthistorie er fortalt andetsteds af mig og for ikke længe siden af en af Deltagerne, nuværende Amtmand Bille. Den hører imidlertid til her for at fuldstændiggøre Billedet.

Studenterne skulde besætte Toldbodvagten. Efterat en civil Amatør paa Vejen fra Exercérhuset havde gjort sit bedste for at instruere mig i de indviklede Manøvrer at føre Vagten gennem Toldbodporten og opstille den foran Vagtlokalet overfor Borgervagten, der skulde afløses, og alt var gaaet godt, gjorde man sig det saa mageligt, som Forholdene vilde tillade.

Noget ud paa Natten anløb et Dampskib — jeg tror et fransk — Rheden og landsatte en Dæl Passagerer. De skulde lukkes ud, men Nøglen var borte. Gefreiteren, som skulde passe paa den, vidste ingen Besked, men mente, at han maatte have tabt den. En Lygte blev skaffet tilveje, og han begyndte at søge paa Jorden. Dette var altfor fristende for Mandskabet, der mødte fuldtalligt. Nogle i Slobrok, andre i Uniform og med Piben i Munden fulgte de i Gaasegang den uheldige Gefreiter, der vedblev at søge i sit Ansigts Sved, alt til stor Moro for de ventende Passagerer, der maa have faaet underlige Forestillinger om Kongen af Danmarks Soldater. Og for at gøre Forvirringen fuldstændig, kom »Ronden« i det samme, medens Passagererne trængte paa Toldvæsenet, dette paa Vagtkommandøren og denne paa Gefreiteren.

Posten for Gevær — Bille — stak sin Bajonet ud igennem Gitterportens Tremmer og raabte sit: »En Mand frem uden Vaaben,« men Manden var undskyldt, hvorpaa han ogsaa i al Høflighed gjorde Studenten opmærksom.

Paa éngang raabte saa den, der i Gaasegangen var Gefreiteren nærmest: »Er han blevet Kammerherre? Der hænger jo en Nøgle paa hans Ryg.« Og der var ogsaa Nøglen. Saa kunde Porten endelig aabnes, Passagererne komme ud, Ronden ind og de skikkelige Borgere skylle Utaalmodigheden ned i varm Punsch.

— Og saa skulde vi passe paa Nationalbankens Millioner. Dette gik saaledes for sig. Da den ronderende Officér, Borgermajor og Cigarfabrikant, en Morgen kom for at inspicere Vagten, forefandt han foruden en Student for Gevær kun mig. Paa hans høflige Spørgsmaal, hvor Vagten var, svarede jeg som sandt var, at den var gaaet hjem og i Seng, fordi de kjøbenhavnske Damer havde sendt for megen patriotisk Vin for at skærpe dens Aarvaagenhed.

Majoren ménte, at dette ikke var ganske rigtigt. Dette ménte jeg ogsaa, og efter denne Meningsudvexling udvexlede vi et hjerteligt Haandtryk og skiltes.

Saaledes saa' en Studentervagt ud i 1848.

»Fædrelandet« var et Aftenblad og kun af ringe Omfang i Sammenligning med de moderne Blade. Aftenen var derfor fri og helliget et ubundet Samliv med Jævndrende af forskelligt Hold, for hvem Politik var et ganske ukendt Begreb. Jeg var den eneste, som havde med Blade at gøre, og — det lyder vistnok

underligt nu — dette var ikke velsét af Kammeraterne. Og denne Omstændighed har sikkert bidraget sit til, at jeg stod saa uforstaaende som jeg gjorde paa »Fædrelandets« Kontor.

Om Vinteren samledes en Dél af os jævnlig paa en bestemt Restauration. Om Sommeren foretoges længere Rideture, og denne Sport var blevet en virkelig Lidenskab hos mig tiltrods for at Gautier, misfornøjet med min Mangel paa Disciplin, tilbød at give mig skriftlig, at han aldrig havde havt en daarligere Elev.

Blandt Kammeraterne stod Emil Sick mig nærmest.

En Apolloskikkelse, Student med en tarvelig Karakter, men med et lyst og hurtigt Hoved, en klar Forstand, megen sund Sands, men navnlig med et skarpt Blik for sine Omgivelsers Svagheder.

Hans personlige Optræden var fri, dog mere flot end egenlig elegant, tiltrods for omhyggelige Studier paa dette Felt, og han havde ikke noget imod at antages i det mindste for Marquis. Denne Svaghed paadrog ham en Gang en følelig Lektion. Han kom en Tid temmelig hyppig i Hotel d'Angleterre, mest for Billardets Skyld. Her havde hans Optræden vakt nogle Stamgæsters Nid, og en af dem bestak derfor en ny Opvarter til at rette det Spørgsmaal til Sick: »Undskyld, Herre; men er De ikke Snedkersvend Christensen, for saa har der været en og spurgt efter Dem.«

Fra den Dag var det forbi med Billardet.

Vore Sportsøvelser omfattede ogsaa Brydning. Vi fik da en Balje koldt Vand op paa mit Kammer og nøgne som Oldtidens Athleter, dem Sick iøvrigt ikke kendte til, foregik først Brydningen og derpaa Bad-

ningen med det kolde Vand. Saa plejede han at vise mig sin velskabte højre Arm. »Se paa denne Arm og denne Haand og sig saa selv, om disse Fingre ikke er skabte til noget bedre end til at kramme om en diplomatisk Gaasefjer.«

Han var nemlig bleven ansat i Udenrigsministeriet, hvor hans Fader var Embedsmand, og gjorde en kort Tid Tjeneste ved Gesandtskabet i Berlin. Samme Aften som han, saavidt jeg erindrer, i denne Egenskab havde overbragt Malmö Konventionen til Kjøbenhavn, besøgte han os paa vort sædvanlige Samlingssted. Han kom slentrende ind i Stuen, som om han havde været ude at trække lidt frisk Luft, med det Spørgsmaal, om ingen af os havde en Svovlstik til hans Cigar, »et Skaberi«, der bragte Castberg — om hvem nedenfor — ud af sig selv og os andre i Henrykkelse over hans Mangel paa Forstaaelse. — Sick var det fordomsfrieste Menneske, jeg har kendt. Hverken i politisk, religiøs, social eller national Retning var hans Blik hildet af nogensomhelst nedarvet eller tillært Fordom, og ogsaa i denne Retning syntes han at have lovet sig selv at gøre en Mand af mig. Uden at kende eller ialtfald efter forlængst at have glemt sin Horats, var det dennes »*nil admirari*«, han havde valgt til Devise. Aldrig at forbaves over noget, aldrig at komme i Affekt, men ialtfald udvortes at bevare sin Ro i de mest kritiske Øjeblikke, var i hans Øjne Kriteriet paa et hélt Menneske og en Gentleman. Og da han ikke kunde Latin, udtrykte han det samme paa Engelsk med sit: *Take it cooly!* Midt i selve 48 bevarede han dette kolde Blod overfor patriotiske Overdrivelser og tvang mig samme Dag, som det forfærdelige Budskab fra Ekernförde Aaret efter naaede det grædende Kjøbenhavn, til ikke at forsømme vor sædvanlige tyske Time,

hos en den Gang bekendt Kielerstudent ved Navn Seehusen, der paa Grund af sine tynde Bén og tæt-sluttende Bénklæder gik under Navn af Danmarks Vovehals. Men ogsaa Sicks blaserede Væsen var paa-taget; under det skjulte han en dyb og ridderlig Følelse, og det var sikkert i Bulwers Pelham, han saa' sit Ideal. Et manglede han dog i at naa dette Ideal, han kunde ikke lære af Bøger. Han havde en dygtig Diplomats gode Egenskaber og vilde uden Tvivl blevet det under andre Forhold. Nu maatte han nøjes med en beskeden Stilling i Udenrigsministeriet. Senere blev han ansat i Paris. Han var derfor i Cherbourg, da Dronning Victoria besøgte Napoleon den Tredje, mødte i Galla paa Havnemolen i den barske Vestenvind og paadrog sig en Forkølelse, der gik over til Lungesvindst og endte med hans Død.

— Til denne Kreds hørte ogsaa Kammerjunker Linde, men i anden Række. Jeg tror, jeg var den eneste der egenlig syntes om ham, og han gengældte det. — Han blev senere Branddirektør i Kjøbenhavn og rantes af et apoplektisk Tilfælde, der paaførte ham en partiel Lamhed. Han var noget materialistisk anlagt og har vist tidligere ikke ofret mange Tanker paa det hinsides. Men da Ulykken havde ramt ham, bad han mig sige ham min Mening om Bønnen. Jeg svarede ham, at han maatte prøve selv, men han følte sig synlig lettet, da jeg tilføjede, at Monrad havde skrevet en Bog om Bønnens Magt. Han døde for et Par Aar siden.

Vor Formand eller Præsident hed Emil Castberg, og jeg burde derfor have begyndt med ham.

Naturen havde bestemt ham til Skolelærer. Hans rént formalistiske Dannelse og elementære Kundskaber, udenfor hvilke han intet saa', rummede i hans Tanker Alverdens Visdom. I sin egen Bevidsthed stod han

paa Højden af sin Tids Dannelse og Moral og optraadte med en Sikkerhed, der sjælden forfejlede sin Virkning. Følelse og Selvtænkning var for ham Affektation og vistes med Skolemestermine tilbage. »Han nedtrykker min Aand«, sagde Sick. I sin jævne Middelmaadighed var han tilfreds med sig selv, men indenfor denne begrænsede Synskreds kunde han sé skarpt nok, og hans praktiske Erfaring, pertentlige Ordenssands og noget ældre Aar gjorde ham i Forbindelse med en vis Godmodighed og Hjælpsomhed til en Slags *primus inter pares* og Mentor, saalænge vi var meget unge.

Han studerede oprindelig Theologi og ansaa' den Gang Sællands Bispestol for det højeste i Verden, vistnok med den Bagtanke selv at bestige den. Efter 5 Aars Forløb opgav han dog dette Studium, ubegribelig nok forladende en Vej, der syntes som banet for ham. Som han ansaa' sig for saa godt som fejlfri paa Sjælen, havde han samme Tillid til sin legemlige Konstitution, og ikke et Aar før sin Død skal han med vanlig Sikkerhed have ytret, at han var normal og, hvis intet Uheld stødte til, havde Udsigt til at blive 90 Aar. Efter at have forladt Theologien, tog han statsvidenskabelig Examen og gav sig derefter til at manuducere. Professorer og Politikere mindes endnu hans Manuduktion. Senere blev han ansat i Postbestyrelsen, hvorfra han efter længere Tids Tjeneste udnævntes til Postinspektør. Han var ikke gift, men holdt af at omgaas ganske unge Mennesker, for hvem han kunde optræde som faderlig Raadgiver. Lidt efter lidt gik han mere og mere op i Selvtilbedelse og hans sidste Sygdom skal have været ledsaget af Højhedsfantasier.

Valdemar Kolderup Rosenvinge havde sat sig for at leve og dø som Gentleman. Han vilde være det og blev det. Ved jævn Flid naede han, hvad

der næsten vakte vor Forundring, at gennemgaa den militære Højskole og blev Ingeniørofficer. Ved det nye Politis Oprettelse blev han ansat som Inspektør, men Stillingen tiltalte ham ikke, og han traadte atter tilbage i Tjenesten, indtil han til Kammeraternes endnu større Forundring ved Aldersgrænsen udnævntes til Direktør for Vandbygningsvæsenet. Han var pligtopfyldende, sanddru og ordholdende, men ved Siden heraf noget lad og indifferent og i det hele uden Interesser. Men han var en fortræffelig Ven og god Kammerat, der kun udøvede en god Indflydelse paa sine Venner.

Til Samlivet med ham knytter sig en Hændelse, hvor Nemesis som sædvanlig var mig lige i Hælene, saasnt jeg havde forsyndet mig, men denne Gang i en sært raffineret Skikkelse.

Jeg havde, hvorledes staar mig ikke klart, opnaaet et ganske lille Legat og faaet Meddelelsen herom af Valdemar Kolderup Rosenvinges Fader, Professoren. Min første Gang var til Hippodromen, og her fandt jeg mig efter et Par Volter Ansigt til Ansigt med samme Professor ligeledes tilhest, og disse sataniske Volter gentog sig en hél Time igennem, i hvilken jeg befandt mig som hin unge Spartaner, der havde givet efter for sin Hjemve og derfor blev stukket ihjel med Naale af vrede Landsmandinder.

Saa vel Fader som Søn fik en pludselig Død. Faderen døde paa en Rejse i Frankrig, paa hvilken han var ledsaget af Sønnen. Denne sendte da Bud til en Mand ved Navn Deis, som havde opholdt sig i Danmark, hvis Sprog han i forbavsende kort Tid havde lært. Franskmanden indfandt sig strax og lagde den dybeste Medfølelse for Dagen, idet han stadig gentog: »Det er »meket kedeligt« (*fâcheux*)« og trods sin Sorg for-

maaede Sønnen ikke at lukke Øret for det groteske i Situationen.

Valdemar Kolderup Rosenvinge ringede paa hos en Bekendt og faldt død om, inden der blev lukket op.

— En senere Tid tilhørte Kredsen Carl Birch, Gerhard Ploug og Tauber.

Gerhard Ploug, Carl Plougs Broder, hvis Bekendtskab jeg havde gjort paa »Fædrelandets« Kontor, var vendt tilbage fra Krigen med en stiv Arm og en Brud, efterat han havde henligget, jeg tror halvandet Aar, paa Lazaretet i Slesvig. Ved Krigens Udbrud havde han meldt sig hos Rye, der modtog den bluseklædte, meget udisciplinerede Student med et blandet Udtryk i det barske Ansigt, men dog med den høflige Bemærkning, at det glædede ham at sé intelligente unge Mænd ved sin Bataillon.

Plougs Krigerbane blev kort. Strax efter de første Skud ved Bov tilsatte han Kors og Epauletter ved en Beretning fra Krigsskuepladsen til »Fædrelandet«, i hvilken der var fældet en overilet Dom over Officerernes Optræden under Fægtningen. Ved Slesvig fik han et Skud i venstre Arm, der splintrede Benpiben og gjorde ham til Invalid.

Han var oprindelig Theolog, men selvstændigt Studium havde ført ham bort fra Kirken og ved sin Hjemkomst begyndte han derfor at forberede sig til den nys anordnede statsvidenskabelige Examen. — Det var en Mand med et lyst Hoved, varmt Hjærte og en sjælden nobel Tænkemaade, men med en urolig og stundesløs Natur.

Efter et Par Aars Tjeneste i Postbestyrelsen blev han Kontorchef, og hans tidlige Død blev et Tab, ikke overfor hvad han alt havde udrettet, men for de Løfter, hans Karaktér og Evner havde givet.

Hans Skepsis rokkede min fra Barndommen ned-
arvede Jehova-Frygt og førte mig til et friere Syn paa
Verden omkring mig. Selv tror jeg, han, som Aarene
gik, begyndte alt mere at tvivle om sin Tvivl.

Moder Natur havde udstyret Carl Birch med
gavmild Haand, ligesom for at give ham den nødvendige
Modstandskraft mod Lidelser. — Hans livlige Aand
virkede ansporende, hans Skarpsindighed vækkende
og hans Evne til at sé Tingene koldblodigt an, i
Forening med hans humane Sind og utrættelige Hjælp-
somhed, har gjort ham til en enestaaende Kongens
Foged.

Tauber er maaske den af vore offentlige Mænd,
hvis Karakter og Evner er bleven grundigst miskendt.
— Navnlig er han fra Karakterens Side en nøjagtig
Modsætning til hans politiske Modstanderes Dom over
ham. Han er for det første en yderst konservativ
Natur, og han havde derfor ogsaa fundet sin rette Plads
ved »Berlingske Tidende«. Ifølge Opdragelse og Tanke-
sæt tilhører han Bourgeoisiet med hele dettes Respekt
for ordnet Erhverv og Formuesforhold, medens hans
Fordomsfrihed er større end almindelig i Mellemlasserne.
Han er nøgtern og tarvelig i Vaner og Levesæt, men
hverken karrig eller nærig. Bag det noget kantede
Væsen skjuler sig en varm Følelse for Fortrykte og
Forurettede og han er en opofrende Familiefader. Han
er sky og noget af en Særling, men en Særling med
Vilje, alsidige Interesser, grundige Kundskaber og stor
Arbejdsevne.

Paa den anden Side har Tauber sat sig ud over
forskellige af de selskabelige Regler, hvis Overtrædelse
Samfundet sjældent tilgiver men vaager over med en
Samvittighedsfuldhed, der kunde være paa sin Plads
overfor de Realiteter, hvis Symboler hine Regler ofte

er. Over denne Stén er han snublet mere end én Gang.

Carl Berg er en Broder til den bekendte Læge Dr. Rudolf Berg. Det var en bleg og spinkel kjøbenhavnsk Dreng, som senere Plougen og den friske Luft forvandlede til en stærk og solbrændt Landmand. Som mange af os var han noget hengiven til Sværmeri, der dog vejredes bort af Jyllands skarpe Blæst. Han søgte ivrigt at bøde paa de Huller, som en tidlig afbrudt Undervisning havde efterladt, medens han samtidig uddannede sig til en dygtig baade theoretisk og praktisk Landmand. Hans Retsind og Beskedenhed gjorde ham afholdt, saa at han uden at søge Stemmer blev baade Sogneraad, Amsraad, Landsthingsmand og Landmandsbankens betroede Mand i Hypotheksager. —

— Om alle disse forskellige Omgangsvener, som jeg dog kun højst ufuldstændigt har kunnet drage frem her, kan jeg nu med en liden Forandring sige med Jacob Monrad i hans Selvbiografi:

„Di blef siden dissiperede och, som alle andre werelige Ting, som hafde wi alldrig werett till, idet somme reiste ud af Landet, somme gav sig i Krigen, og der er nu kun nogle Stycker af dem alle af denne woris Societet tillbage i denne Werden.

I 1852 afbrødes mit Forhold til »Fædrelandet« lige-saa pludselig som det var begyndt.

Ploug sagde mig en Dag, at efter Læssøes Fald havde hans Moder, imod hvem han havde været en opofrende Søn, vanskeligt ved at forsørge en yngre Søn, der endnu var hjemme, og at man derfor var betænkt paa at give denne min Plads.

Jeg skiltes ugerne fra »Fædrelandet«, men Forandringen blev maaské til Held for mig, forsaavidt som jeg uden dette næppe vilde have taget Examen.

Saa fik jeg da en kortvarig Ansættelse ved »Flyveposten«, der ejedes af Edvard Meyer, den samme, om hvem Hostrup skrev:

— — — Ifjor var han Rokkedrejer,
Men endnu der skér Mirakler paa Jord,
Iaar er han Edouard Meyer.

Han var født i Kallundborg af fattige Forældre, der havde ladet ham voxe op uden synderlig Opdragelse og Undervisning — jeg tror, at han lærte sig selv at skrive — og sat ham i Rokkedrejerlære. Men Spinderokkens Tid var forbi. Meyer drog derfor med Hustru og Børn til Kjøbenhavn, hvor han allierede sig med en Mand ved Navn Anton Cahn om Udgivelsen af et lille Blad, »Friskyttten«, som Meyer selv kolporterede.

Cahn var en Tusindkunstner, en Blanding af en Gøgler og et Geni, en Mand, for hvem alt lykkedes, naar han arbejdede for andre, og alt mislykkedes, naar han arbejdede for sig selv, et Menneske, der med Forsæt ikke vilde gøre en Kat Fortræd, men letsindig vovede og tilsatte andres Formue for et Luftkastel, Uvederhæftigheden i Person. Fuld af Planer og Projekter, der jog hinanden i hans Hoved, brast som Sæbebobler, men ogsaa af og til satte Spor. Troede selv paa sine blomstrende Fraser, tilsidst den eneste, der troede paa dem. Blødhjærtet, let til Taarer og ikke uden Skuespiller-talent, kunde han staaet Model for Dickens' Micawber. Han repræsenterede Ottawakompagniet, men grundlagde »Folkets Avis« og »Dagstelegraf«.

Han var Æskemager, Journalist, Kulgrosserer og

meget andet, drak Champagne og levede af Udbyttet af de tomme Flasker, drømte om Hædersposter og kom i Slutteriet, men tabte end ikke da sit sprudlende Lune og uopslidelige Humør. Ved Siden heraf var han født Selskabsmand, smuk og i Besiddelse af et ikke almindeligt Improvisationstalent, der gjorde glimrende Lykke ved Meyers senere Fester.

Med en saadan Kompagnon lykkedes det forholdsvis hurtigt Meyer, der selv havde en vis Gave til at træffe sit Publikums Smag, at bringe Bladet saa vidt, at to virkelige Journalister, Gottlieb Siesby og Jacob Davidsen, vilde slutte sig til ham.

Davidsen var Autodidakt og i Besiddelse af medfødte journalistiske Evner, deriblandt den at kunne sætte sine Tanker paa Papiret i et alménfatteligt, ofte tiltalende Sprog, som han ved Øvelse og ihærdig Flid forstod at give en vis Smidighed, afpasset efter Forholdene og Læserens Krav. Hans Breve fra »Fuldmægtig Petersen« var smaa Mesterstykker i sin Genre og hans senere literære Virksomhed har udfyldt et Hul i Litteraturen.

Siesby havde ligesom Davidsen ombyttet Haandværket med Pennen, som han førte godt, om end stundom i noget opstyltet Manér. Det var en virkelig Digterbegavelse, og der er i hans Digte, selv i Lejlighedsdigtene, et Sving og en Rénhed i Tankegang og Følelse, som tiltalte. Det var en hæderlig Karakter, og han førte sig med en vis Værdighed, der navnlig i de ældre Aar klædte den smukke Mand godt.

Meyer var en godmodig og barnlig Natur og ikke uden en vis praktisk Sands, der gjorde, at han ikke let lod sig narre to Gange paa samme Maade eller af samme Mand. Heller ikke var han uden en vis Snuhed og saa meget Skuespiller, som udkrævedes for at sno sig

gennem de trange Veje, paa hvilke han og »Flyveposten« ofte maatte færdes, Veje, der laa fjernt fra det gamle Rokkedrejerværksted. Han bildte sig ind at være Digter og Kunstkender, og det var især denne Svaghed, mindre hans Ødselhed og Uvidenhed, der gjorde ham til Genstand for Kjøbenhavnernes Spot. Hans Digt om »Josef, som Naturalier rækker«, satte Byen paa Hovedet af Fornøjelse.

Da »Flyveposten« havde taget Standpunkt, stillet sig afgjort imod det nationalliberale Parti og saaledes var blevet Organ for de dengang saakaldte »Bedsteborgere« — saaledes benævnedes efter en offentlig Udtalelse af Christian den Ottende — det vil sige Folk, der ikke yndede eller forstod den nye Tid, hverken politisk eller socialt, gik Bladet frem med glimrende Held. De anseteste Forfattere og Mænd i de højeste Stillinger udenfor det nationalliberale Parti leverede Bidrag til Bladet, der fik en meget betydelig Indflydelse — hélt op til Throne og Ministerium — en Indflydelse paa vor politiske og sociale Udvikling, der spores endnu.

Udgiveren gik for fulde Sejl, skyede ingen Udgift, saa at Bladet, da det stod paa sit Højdepunkt, indbragte, saavidt jeg husker, 23,000 Rd. Netto om Aaret. Jeg burde vide det nøjagtig, da Meyer gav mig et detailleret Regnskab til Brug for Professor Clausen, der en Stund tænkte paa at erhverve Bladet for sit Parti og havde anmodet mig derom.

Edvard Meyer ménte nu at have fundet selve Fortunatus Pung. Det over al Maade flotte Hus, han førte, vil endnu være i manges Erindring. Talrige store Selskaber af et heterogént Publikum, der ugenért gav sin Moro over Værten Luft, hørte til Dagens Orden, og næste Dag lyttede Kjøbenhavn ivrigt efter Meddelelser fra Gildet.

Saa solgte han halvt tvunget Bladet til sine tvende Medarbejdere, eller som det hed, til Grevinde Danner for 100,000 Rigsdaler og drog med sin Familie til Paris, hvor han fortsatte det flotte Liv og blandt andet skal have ofret 10,000 fr. for at faa et Stykke opført, der gjorde fuldstændig Fiasco.

Det fortaltes, at en gammel Menneskekender i Afskedens Øjeblik paa Toldboden havde givet ham det Raad for alle Tilfældes Skyld at efterlade en varm Vinterfrakke, dog uden at finde Gehør. Forudsigelsen traf ind. Efter nogle Aars Forløb vendte Meyer tilbage blottet for alt og fandt, som en anden Oluf Bager, en Plads i en af Jødernes milde Stiftelser, hvor han døde.

Jeg tror, at Meyer antog mig for at have den Tilfredsstillelse at sé en Student paa sit Kontor. Der var nemlig ikke synderligt for mig at gøre, Davidsen var alene Mand for at skrive Bladet, om saa skulde være.

Det var i min Tid, men ikke med min Vilje, at Flyveposten bragte det bekendte: *crimen læsæ bestialitatis*, der vakte en saa ualmindelig Staahej. Det samme, gælder om »*relato refero*«, der modtoges med en Jubel, som man nu slet ikke vilde kunne forstaa, fordi der bagved alt dette og den Spot, der regnede ned over Bladet, laa den Ravnekrogsopinion, at Examen artium var et *sine qua non* for at tale med i offentlige Anliggender. Det var i Hostrups Tid, og Hostrup selv gav Opinionen Vind i Sejlene gennem sin »Mester og Lærling«. Saa stærk var den offentlige Mening endnu i dette Punkt, at Digtene som Chiewitz, Kaalund og Erik Bøgh blev stænget ude fra det danske Parnas, og at alle den sidstes latinske Anstrængelser var frugtesløse. Tiden selv maatte rykke til Undsætning for at erstatte den manglende Examen.

Jeg kom personlig godt ud af det med de tre i det daglige Liv elskværdige Mennesker. Men Tiden var kommet til at træffe et Valg, og jeg forlod Journalistiken — foreløbig. Jeg vilde høre Forelæsninger og tage statsvidenskabelig Examen hurtigt og med Anstrængelse af alle Kræfter.

For at forklare, hvorledes jeg blev hendraget til dette Studium, er det nødvendigt at gaa noget tilbage i Tiden.

Begivenhederne paa vor egen Krigsskueplads og den nye Aand, som rørte sig herhjemme, drog Opmærksomheden bort fra de europæiske Revolutioner i 1848.

Da kom Efterretningen om Junikampen i Paris, hvor det sociale Spørgsmaal i moderne Forstand forgæves havde søgt sin første blodige Løsning, med dens Tusinder af dræbte Haandværkere, Eliten af Europas og Frankrigs Værksteder. Faldne for hvad? Jeg forstod det ikke. De havde jo faaet deres Republik, Midlet mod alle Onder. Hvad vilde de da? Jeg følte, at noget nyt maatte være kommet ind i Verden, og fattede det Forsæt at lære dette nye at kjende. Da dette saa skéte, saa' jeg, at det ikke var noget nyt, men tværtimod saa gammelt som Historien, og at jeg burde have kendt det fra Udvandringen til det hellige Bjerg — den første Strike — Gracchernes Kampe, Slavekrigen og Bondeopstandene og saa fremdeles — det samme under skiftende Former, Kampen for den frie Arbejders fulde Udbytte af sit Arbejde.

Mit første Forsøg paa at kigge bag Tæppet indskrænkede sig til mere gemytlige end lærerige Sammenkomster hos Gianelli, hvor der havde dannet sig et sluttet politisk Selskab af Goldschmidt, Grüne, Christensen, — Bøssemageren — Uhrmager Voltelen, Skræder Lund og mange andre. De tre sidste blandt flere

var hjemvendte Pariserfarere, der i Randselen havde hjembragt hele Fouriers System, der for nogles Vedkommende var blevet en Religion, som de blev tro, medens andre hurtigt forlod den, hvad enten de nu havde skiftet Overbevisning eller fandt Omslaget fordelagtigt.

At hele denne Kreds sluttede sig til de saakaldte Hippodromedarer, den første Spire til Opposition imod de Nationalliberale, eller disse om den, forstaar sig af sig selv. Denne Opposition, der var rettet mod de Nationalliberales, »Bourgoisiets«, saavel ydre som indre Politik, holdt sine Møder i Hippodromen, hvor nu Folke-theatret er og hvor det skal være gaaet overordenlig lystigt til. Det lykkedes mig ikke at overvære dem. Den første og sidste Gang, jeg prøvede paa det, blev jeg nemlig forhindret deri ved Kolderup Rosenvinge og nogle andre Kammerater, der kom med Brask og Bram for at foretage en Ridetur og med Forbavselse saa' sig og mig midt i en Hurlumhej, som de ikke begreb og som ikke faldt i deres Smag. De førte mig formelig bort.

Den hele Opposition, der væsenlig bares frem af Haandværksmestre, som havde rejst og var misfornøjede med Haandværkets sociale Stilling herhjemme, medens de nærede Mistillid til Oprigtigheden af de Nationalliberales Demokratisme, men var uklare baade over Maal og Midler, havde iøvrigt indtaget en solid Position paa Fordringen om almindelig Valgret, der jo overalt var trængt sejrrig igennem.

Da Lehmann imidlertid i et glimrende Foredrag havde accepteret denne Fordring paa sit Partis Vegne, var Braadden taget af denne Opposition, der døde Straadøden efter Martsministeriets ægte Statsmandstræk at gøre Bøssemageren til kongevalgt Medlem af Rigsdagen,

og Christensen, der dog som Vidnesbyrd om ægte demokratisk Afstamning vedblev at sige »desse« istedetfor dette, tog hurtigt sit Parti.

Men fra nu af tog de national-økonomiske Spørgsmaal min hele Interesse fangen, og det ligger da nær, at jeg begærligt greb den Lejlighed, som Anordningen af den statsvidenskabelige Examen frembød, til paa én-gang at tilfredsstille min egen Higen og samtidig vinde det Fodfæste, som en Embedsexamen giver. At dette Fodfæste ikke skulde blive saa meget fast endda, laa déls i, at Monrad slap sit Værk paa Halvvejen, déls i Aarsager, som vil blive omtalte nedenfor.

Forinden jeg kommer hertil, maa jeg nærmere omtale nogle enkelte af de Personligheder, som jeg kort har berørt i det foregaaende, først Goldschmidt.

— Meir Aron Goldschmidts Digterry staar uanfægtet, og sit Forfatternavn har han skrevet i første Række af de første Navne i dansk Litteratur.

Politikeren Goldschmidt har ikke fundet en tilsvarende Anerkendelse. Men naar Tiden, der alt har givet ham Ret i meget, er kommet til at fælde en uhildet Dom over alt det, der slører Samtidens Syn for Samtidens Ret og Uret, vil det muligt blive erkendt, at Goldschmidt paa dette Felt raadede baade over medfødt Evne og meget betydelige Kundskaber. Det vil da muligt blive indrømmet, at han med stor Viljestyrke har forberedt sig til politisk Virksomhed ogsaa ved Selvsyn i de europæiske politiske Værkstæder, og trods alle Anfægtelser, og tilsidst imod alt Haab, har stillet det friere

og hyppigt overlegne Syn, han saaledes havde erhvervet, i sit Lands Tjeneste.

Det nære Slægtskab gjorde, at han i nogle Aar lagde stort Beslag paa min Tid og Interesse. Jeg vil tegne ham, som jeg mindes ham fra min Ungdom, med hvilken vort Bekendtskab sluttede.

Ogsaa Goldschmidt hørte til Digterfolkets irritable genus og var en despotisk Natur. Han følte sig énsom og trak sig tilbage i sig selv; saa gennemreflekteret, at han berøvede sig selv de faa Glæder, Livet tilbyder; med en saa stærk Individualitetsbevidsthed, at den skød andre Individualiteter tilside. Uden nogensinde at give sig hen, saa' det ud, som stod han *en garde* imod Verden i Almindelighed og den, han talte med, i Særdeleshed. En kvindelig Natur med Kvindens Finfølelse, men ogsaa med hendes Nervøsitet. Men han var ingen *poseur*, dertil var han for selvbevidst. Han vilde imponere og vinde og brugte indtil Koketteri iflæng sit smukke Organ, sit Ry og sit Digterøje som en Felt-herre alle tre Vaabenarter. Han vandt ogsaa, imponerede ofte, men kun for træt og lunefuld at trække sig tilbage ligesom for at forekomme de andre. Saaledes stod han i Virkeligheden ene i det klosterlige Hjemms Virak. Men det var ingen daadløs Ensomhed eller klosterlig Lediggang. Med Spiren til sin senere Nemesislære i sig tog han Ensomheden som et Fatum og kæmpede sin Kamp med en Sejghed og Udholdenhed, der er lige saa enestaaende som han selv. Thi i denne sin Ensomhed, jeg mener saagodtsom ene, har han blandt andet redigeret og udgivet hint uudtømmelige og aandrige Repertorium for Samtidens Historie — er det 36 Bind? — som han kaldte Nord og Syd, netop for at betegne, at hans Syn rakte ud over Eideren.

Han, der havde brugt sit Vid indtil Hensynsløshed

mod Modstandere, led haardt under Riposten og tog sig uretfærdige Angreb mere nær, end de fortjente. Istedetfor at lade uændset Beskyldninger for »Rodløshed« eller Mangel paa Fædrelandskærlighed, »fordi der var et sch i hans Navn,« og som Scipio at nøjes med at pege paa sin Daad, kunde han pine sig og vride sig for at bevise hvad der ikke lader sig bevise. Overfor Folk med lyst tyndt Haar, vandblaa Øjne og lange Bén, der i al Enfoldighed ménte heri at bære et uomtvisteligt Vidnesbyrd om Patriotisme omkring med sig og ikke have andre Beviser behov, vilde han dog med fuld Føje have kunnet sige: Christian Winther og Meir Aron Goldschmidt taler det samme Sprog, Henriks og Elses Sprog, og det er Danmark selv, som i Moderens Skikkelse sang sine blide Melodier for Jødebarnet, medens dets Øje fulgte de flagrende Kaaer om Valdemars Ruin.

Men han havde rigtignok intet Parti at krybe bagved, maatte ene være sig selv nok.

Han var Søn af vor Bedstemoders smukke Datter Lene, den næst yngste af de tolv Søskende. Heller ikke hun var gaaget arveløs af sin Moders Hus. Faderen var en Mand, hvis Evner var blevet knust under en snæver Orthodoxis Tryk, en noget fantastisk Natur, der havde havt frit Spillerum til at skyde sine vilde Skud, en flersidig Begavelse, som blev hæmmet i Væksten, og en Fordomsfrihed, der af bornært Formynderskab blev betragtet som Afsindighed. At en københavnsk Jøde i hin Tid har kunnet give sig til at pløje sin Mark blandt de Valby Bønder, er et Vidnesbyrd blandt mange om denne Mands Særhed og Særstilling. Noget af hans Væsen er gaaget over paa Sønnen, der saaledes har ført Høst i Lade fra fædrene som fra mødrene Side.

Faderens Vaklen imellem jødisk Rettroenhed og

frit tænkende Kritik, og Moderens moderne Tankesæt spores i Sønnen. Barnets Omtumlen imellem livsglade Mennesker i Vordingborgs friske Luft og den orthodoxe københavnske Farbroders snævre Stue med dens indestængte Luft, ved Siden af Skolens aabne Vinduer og videre Udsigt, har øvet deres Virkning, men ikke formaaet at vanskabe eller kvæle denne rige Natur.

Forældrene havde sat alt deres Haab til deres ældste Søn. Naar denne Søn kunde blive »indkaldt« til Examen artium, var der hermed kastet en Glands over denne Grén af Slægten, som ganske vilde fordunkle den blotte Rigdom i andre Grene, give mere end Oprejsning for Tilsidesættelser og Skuffelser og flytte ham selv op i Solskinnet i den lyse Verden udenom.

Disse Forældre tænkte og følte her som den Race, hvortil de hørte, har tænkt og følt i et Par tusind Aar før dem.

Bar Cochba var en fattig Bondes Søn, der havde kastet sine Øjne paa den rige Mands Datter. »*Am ha-arez* — Hverdagsbarn,« sagde denne, »gaa og studér Loven«. Dette vil nøjagtig sige, bliv theologisk og juridisk Kandidat, saa kan vi tale om Tingen. Og endnu den Dag i Dag køber den rige polske Jøde med de største Opofrelser den unge fattige Rabbi, der har studeret Loven, til sin Datter; — naar alt kommer til alt, en højere Ærgærrighed end den borgerlige Millionærs, der sælger sin Datter til den fattige Adelsmand, som trænger til at *fumer ses terres*.

Men Fatum ruger over Examensbordet. Goldschmidt havde allerede sine 7 *præ.* og 4 *laud.* Blot et *laud* i Religion, og Slaget er vundet. Saa kom Skæbnen i Profossor Clausens Cato-Skikkelse og slog Drømmen til Jorden.

For Goldschmidt blev dette Slag af afgørende Betydning for Livet.

I det stakkels *hau* der havde kærtret hans Baad i Havnen, saa' han en personlig Forurettelse, en aabenbar Uret, og den Mistanke — eller var det mere — at Clausen havde hørt om den unge Jødes stolte Forventninger og med beraad Hu villet stække hans Vinger, groede fast i hans Sind og affødte et uudslukkeligt Had til Clausen og et Nag og en Bitterhed overfor det raadende i Samfundet, der gav sig saa mangesidigt Udslag. Jeg fik det selv at føle. Efter Examen opholdt han sig nogen Tid i Næstved, hvor Forældrene havde taget Bo, og her forledte en lille Kusine mig, dengang en halv Snés Aar, til at drille den forméntlig opblæste Student med hin Examensfatalitet. Han tilgav mig aldrig.

Med sin klare Forstand, skarpe Logik og redbonne Dialektik vilde han blevet en udmærket Sagfører, der — vilde været glemt med den sidste Skovl Jord; nu gav Kampen mod det Bestaaende den unge Mand, hvis Haand var mod alle som alles mod ham, en Selvbevidsthed og aandelig Overlegenhed, der med ét Slag gjorde ham til vor første Stilist og en Digter, hvis Navn vil leve efter ham, i samme Øjeblik som hans rige Evner var blevet ham selv klare.

Naar hans Omgang med mig havde en længere Varighed end Tilfældet ellers plejede at være, skyldes dette déls Slægtskabet, déls Forskellen i Alder, déls endelig hans Sikkerhed for, at her ikke kunde være Tale om Rivalitet. Og dog kunde han, naar han samtalende med mig gik frem og tilbage i Stuen, pludselig afbryde sig selv med de Ord: »Hvorfor fortælle Dig alt det; det kan jeg jo skrive om«.

Hans egen Individualitet og en Følelse af, at han i

Grunden ikke kunde lide min unge livsglade Person, bevirkede, at han til trods for sin Overlegenhed i Aar og Erfaring og eminent Begavelse ikke kom til at udøve nogen egenlig Indflydelse paa mig.

Jeg har næppe taget fejl, naar jeg under vort flaarige Samliv fik det Indtryk, at det var d'Israëli, i hvem han saa sit Forbillede. Som Forfatter stod Goldschmidt højt over den navnkundige engelske Jøde, med hvem han dog ogsaa her er i Slægt. Fælles for de to Forfattere er den stærke Racebevidsthed og romantiske Mystik, men Engelskmanden har et modigere, ikke ærligere, Hjerte. Og Grundtrækkene i deres politiske Færd er i den Grad kongruent, at det kunde sé ud, som om Goldschmidt havde laant sit politiske Program hos d'Israëli, noget som dette Hoved, der selv var rigt nok til at gøre Udlaan, ikke trængte til.

Med Grüne gjorde jeg Bekendtskab paa følgende Maade.

Efter et Kasinomøde samledes nogle af Deltagerne i Hotel Phønix, hvor jeg ved mit Komme saa' Grüne gøre Musik med en Ildtang, medens Goldschmidt valsede rundt, jeg tror med Chiewitz. Det er sikkert den eneste Gang i sit Liv, Grüne har været paa Bal.

Jeg blev hurtigt nærmere bekendt med ham, og Ingen har havt større Indvirkning paa mig.

J. P. M. Grüne var Søn af en fattig Skræder af tysk Herkomst. Han fik liden eller slet ingen Undervisning og blev tidlig sat i Drejerlære. Han fortalte mig, at han havde sin Bibel liggende under Drejeladet for at kunne benytte ethvert Øjeblik til at læse i den, men ligesaa regelmæssig fik Prygl af sin Mester, naar denne fik Øje paa Bogen.

Efterat være bleven Svend, vandrede han paa Professionen gennem Tyskland til Italien, — om én

eller to Gange mindes jeg ikke — men han var i ethvert Fald bosat nogle Aar i Mailand. Paa disse Vandringer var han blevet saa fuldstændig germaniseret, at han f. Ex. ikke blot med Lethed skrev tyske Digte — hvad hans politiske Modstandere senere snurrt nok forekastede ham, men ogsaa ligsom Tyskerne dengang saa' ned paa alt, hvad vælsk var, og disse Indtryk fæstede Rod. I vore Samtaler fandt jeg én af Grundene i den Omstændighed, at han som Autodidakt ikke havde Øje eller Sands for den klassiske Oldtid, og han gav mig indirekte Medhold ved den Yttring, at én Linje i det gamle Testamente var mere værd end hele Homér, og at al den Snak om Italiens Enhed ikke var andet end en daarlig latinsk Stil.

Sit Ophold i Udlandet havde han benyttet til at erhverve en meget betydelig Kundskabsfylde, saa at han bl. a. var bleven et fuldstændig geografisk Lexikon, og denne Viden gav ham atter Blik for de geografiske Forholds overlegne Betydning i Folkenes politiske Udvikling. Ogsaa i Historien, navnlig i Middelalderens, var han hjemme, og jeg tror ikke, at der overhovedet fandtes noget Omraade, for hvilket han var fremmed. Lad mig ligesaa godt sige det her: Grüne er den eneste Autodidakt, jeg har truffet, paa hvem Mangelen af systematisk — jeg tør ikke tilføje klassisk — Undervisning fra Barndommen ikke gav sig tilkende, var det kun ved en Nuance i Tankesæt, Udtryk eller Gestus. Enhver fordomsfri Professor vilde i denne Henseende givet ham Karakteren *par nobis*.

Ved sin Tilbagekomst til Danmark kunde saaledes den samme unge Mand, der var vandret ud som Haandværkssvend, overtage Pladsen som Huslærer hos den senere Marineminister Zahrtmann og nogle Aar efter som Medarbejder ved »Kjøbenhavnsposten«, hvis

Eneredaktør han snart skulde blive. Og han blev en Journalist af første Rang, men uden »Erhvervsevne«, som han var, kun en maadelig Redaktør.

Grüne, der betragtede Tyskerne som Herrens udvalgte Folk, var en afgjort Modstander af Nationalitetsprincipet — saa uklar, kan selv klare Hoveder blive, naar Følelsen kommer ivejen. At han allerede derfor maatte være imod Eiderpolitiken, forstaar sig af sig selv, uden at denne behøvede at bæres frem af hans Modstandere, Bourgeoisiets og Universitetets Mænd: Eiderpolitiken var opfundet af Professorer, og den hele Strid var ikke andet end Iversyge mellem Universiteterne i Kiel og Kjøbenhavn. Kiel kaldte saa Universiteterne i Tyskland frem, og Studenterne i Kjøbenhavn de svenske og norske Studenter i Lund, Kristiania og Upsala. — Dette skulde ikke være en Vittighed, det var hans Overbevisning, den han iøvrigt delte med den slesvig-holstenske Almues Betragtning af »de Afkaaten«. Det var hans Drøm, at fælles Frihed skulde være stærk nok til at holde de uénsartede Landsdele sammen til et fast Hele, naar først Professorerne var lænkede til deres Katheder, Studenterne til deres Lektier, og Almuen havde taget Sagen i sin Haand.

Som fattig Læredreng havde Grüne kastet sine Øjne paa en ung Pige, der socialt stod over ham. Da han kom tilbage, blev hun hans Hustru efter lange Tiders Længsel. Hun var hans ét og alt, og jeg holder mig forvisset om, at Grüne i disse lange Tider aldrig har havt nogen anden Kvinde i sine Tanker. — Jeg tror ikke, han har kendt Bjørnson, men Grüne var i denne Henseende hans Mand. Hustruen saa' op til ham som til et højere Væsen, det han jo ogsaa i flere Retninger var, kun ikke i det Ydre.

Styg som selve Sokrates, var han ikke blot uordenlig,

men malproper med Hensyn til sin Person, og hans Ægtefælle var ogsaa i denne Henseende en god Hustru, der delte ondt og godt med sin Husbond.

Hans Værelse var fuldt af Støv, Kakkellovnspladsen af Aske, Haandklædet sort af Smuds, alle Kroge fulde af Spindelvæv, Stole, Borde og Gulvet opfyldt af gamle Aviser, Manuskripter og Papirstumper. Naar der var Penge i Huset, gik Familien paa en tarvelig Restauration; var Smalhans tilhuse, hjalp man sig som man kunde bedst, hvilket af og til var temmelig daarligt.

Han var naturligvis et staaende Emne i de daværende Vittighedsblade og afbildedes med firkantet hængende Underkæbe og et sorgbetynget Udtryk i et Ansigt, der vanskelig kunde være hæsligere. Dette kunde han gaa ind paa, men at han altid skulde fremstilles med et Uhyre af en Familie-Paraply under Armen, forstod han ikke, eftersom han aldrig havde ejet og aldrig savnet et saadant Inventarium. Men han fandt det dog selv komisk.

Med alt dette bevarede denne ægte Filosof Sindets Ligevægt. Aldrig hørtes en Klage af ham, tilnød et Suk eller snarere en Stønnen, der klædte ham saa pudsigt, at det var umuligt at vedligeholde Alvoren. Og saa smilede han selv med i al sin Kvide. Under de brydsomste Forhold og de hæftigste politiske Kampe kunde han timevis sidde og samtale med min Hustru om Børnenes Fremtid, Oplevelserne i Hjemmet og Himmellegemernes Gang, thi han var ogsaa ivrig Dilettant i Astronomien. Med barnlig Godmodighed undskyldte han sig en Dag, da hun bad ham blive til Aften, med at han skulde hjem og rede Seng. »Reder De Seng?» spurgte jeg. »Ja! vi hjælpes ad,« var Svaret. En anden Gang skulde han hjem og tage Vasketøj ned fra Tørring, for det begyndte at regne og »Pigen var saa bedrøvet«. Hun led af Kærestesorg.

Særlig oprømt kunde han blive, naar han ved et Glas ungarsk Vin manede de gamle Vandreminder frem. Saa kunde han ikke blive træt af at fortælle om, hvad han med sin skarpe psykologiske Sands havde opfattet af Folk og Land, saa kunde han give sig hen og synge sine Sange fra den Tid, han som farende Svend drog gennem Landene. Jeg hører ham endnu synge Visen om »der Straubinger« — hvilket *in casu* i dette Sprog betyder en Drejersvend fra Byen Straubing — der altid var paa Farten, og altid vilde:

»'raus, 'raus, 'raus, heraus
Zum Frankfurterthor heraus«

og bød Farvel til »Meister,« »Meisterin« og »Meisters Tochter« med et:

»Sie, Sie, Sie und Sie,
Meisters Tochter, lebe wohl!
Ich will mein Glück probiren,
Marschiren« —

uden at det kunde falde ham ind, at der i Svendens Afskedshilsen kunde ligge andet end den reneste Lyrik. Ellers havde han ikke sunget den.

Men intet glædede ham dog saaledes, som naar jeg bad ham synge Visen om »*Prinz Eugen, der edle Ritter*« til en Melodi, der slutter sig ængt til dette Epos, med dets homeriske Enkelhed og Højhed. Grünes alt andet end helleniske Ydre tiltrods — saaledes har Rhapsoden foredraget Hektors sidste Kamp. —

Dette Ydre var heller ikke tilhinder for, at Grüne behandlede som jævnbyrdig af Mænd som Grev Moltke Nütschau, Bluhme, Grev Frijs, Baron Blixen Finecke og flere af Landets bedste Mænd, der forstod at vurdere hans Evner, Kundskaber og Retsind. Han tilbragte ofte Uger i Besøg hos den første. Hvorledes han fandt sig tilrette i disse Omgivelser, og med hvilke Øjne Tjener-

skabet, »disse fødte Landsknægte i Kritikens Hær,« har betragtet Særlingens malpropre Ydre, véd jeg ikke.

Fra Grev Moltke og flere større Godsejere fik han senere vistnok nogen Understøttelse, men lige meget hjalp det. Uorden var tilhuse hos ham.

Da »Kjøbenhavnsposten« gik ind, stiftede han Ugebladet »Kronen« og var ogsaa med dette iøvrigt lidet udbredte Blad en frygtet Modstander. Et Blad har uden Modsigelse fortalt, at der i de kritiske Dage mellem den telegrafiske Samtale den 14de April 1864 mellem Krigsministeren og den kommanderende Generals Stabschef, og Nederlaget den 18de April er afsendt en Skrivelse fra Krigsministeriet til Overkommandoen angaaende »Kronen«, et Faktum, der vidner om den Betydning, som fra de mést indflydelsesrige Sider tillagdes Grünes Blad, — eller at man har havt rigeligt med Tiden i Krigsministeriet i hine Dage? —

Grüne var fra første Færd radikal Demokrat og Republikaner. Ved den stadige Kamp med de Nationalliberale blev han imidlertid mere og mere drevet over til den anden Side. Men medens han hélt kastede Republiken overbord og lidt efter lidt blev mere kongelig-sindet end Kongen, blev han Friheden tro, og medens han fortsatte Kampen for de smaa, blev han tilsidst mere paveligsindet end Paven.

Dette trænger til en Forklaring.

Jeg har jævnlig maattet yde ham en Haandsrækning saavel ved »Kjøbenhavnsposten« som ved »Kronen«, og havde ogsaa herved Lejlighed til at lære denne i saa mange Henseender mærkelige Personlighed at kende, hvis Indre var lige saa rént og pletfrit, som hans Ydre forsømt og sjusket.

Grüne var født *gentleman*, en troende og bibelfast, men mod andres Overbevisning tolerant Kristen, hvis

Barnetro var gaaet uanfægtet ud af grundige Studiers Ildprøve, og han bevarede sit Barnesind urørt af Skuffelser, Modgang og Armod til sin Død. Denne Mand, der førte et sandt asketisk Liv, ikke af Princip eller Nødvendighed, men af Ligegyldighed overfor alt ikke strængt nødvendigt — sit Valgsprog: »*Auch gut, Mutter*« havde han optaget efter en Mester med en skrap Kone — og fra hvis Pen eller Læber der aldrig kom et Ord, som kunde saare den sarteste Blufærdighed, var Socialist af Overbevisning som af Hjertelag. Selvstændigt national-økonomisk Studium havde tidlig ført ham bort fra den herskende Lære om den fri Konkurrence, og han er vel den første, der hertillands bekæmpede Manchesterlæren fra et andet Synspunkt end Beskyttelsens. Produktionen hvilede paa uforanderlige Love: de Love, efter hvilke Fordelingen af Udbyttet foregaar, var skrevet af Mennesker, og enhver Paastand paa dette Felt, der gaar ud fra andre Forudsætninger, var derfor ikke en Bønne værd.

Fra dette Standpunkt drev han Gæk med min unge Universitetsviden og tvang mig til selvstændig Tænkning. Ud fra samme Synspunkt blev han Socialist i den Forstand, at han gav Arbejdet Ret overfor Kapitalen. Og ud af selve Kristi Lære og den første kristne Samfundsordning havde han tømret sig en kristelig Socialisme, der skulde frelse, ikke Civilisationen — den skønnede han ikke synderlig paa — men et Samfund af kristne Mennesker med kristelig Moral, i hvilket der ikke var Plads for Strid imellem Arbejde og Kapital. Og dette Samfund skulde bygges paa et Forbund imellem Pave, Fyrster og Arbejdere, til hvilke han i denne Forstand regnede enhver, der bidrog til det almene Vel. Han forudsaa den Dag, da Arbejderne uden Hensyn til Nationalitet vilde ligesom den atheniensiske Rejsende hos Lukian, der var faldet mellem thessaliske Røvere, ud-

støde Raabet: »Hjælp Cæsar!«, og derfor græd han af Glæde ved Synet af det første socialistiske Optog paa Grundlovsdagen, for ham et Tegn paa vaagnende Menneskebevidsthed hos Arbejderne.

Saaledes forstaas det, at han kunde holde med Russerne i Krimkrigen, med Paven og Katholikerne mod Italienerne, at han var fuld af Forbitrelse og Modbydelighed mod hele det nye Maskinvæsen med alle dertil hørende Opfindelser. Og ligesom Kierkegaard havde forsét sig paa Mikroskopet, med hvilket Mennesket bildte sig ind at kunne sé Gud paa Fingrene, saaledes begejstredes Grüne ved Beretningen om, at det første atlantiske Telegraf-Kabel havde begyndt at snakke over sig, før det meldte sig fra Tjeneste. Hvilken Triumf, at Skaberen blot behøvede at sende en uselig Torsk imod Menneskeandens sublimeste Værk.

Han døde vistnok mæt af Dage netop som han havde naaet Støvets Aar. —

— Carl Stén Andersen Bille var Student fra samme Aar som jeg.

Bille sér Træerne og forstaar at udnytte dem, om han ogsaa sér Skoven, véd jeg ikke. Han blev ikke Journalist, thi han er født Journalist og sprang som fuld-færdig Redaktør ud af Forhold, Tid og Omstændigheder.

Med de sidste forholder det sig saaledes.

Det traf sig, at Bogtrykker Sally B. Salomon i 1848 havde stiftet de saakaldte »Skillingsblade«. Det var en Slags Krigsmonitor, der udkom saa ofte Forholdene krævede det, ofte flere Gange daglig, med paalidelige Efterretninger fra Krigsskuepladsen. Efter Krigen gjorde han disse Flyveblade til et Dagblad, som han kaldte »Middagsposten«. Bladet slog ikke an. Allerede Navnet havde en noget snurrig Klang, og Redaktøren manglede.

Paa Opfordring gav jeg ham det Raad at give

Bladet et Navn, der var paa éngang forstaaeligt og neutralt f. Ex. »Dagbladet«. Han gik ind paa Forslaget, men var ligenær hvad Redaktøren angik.

Bille maa ved denne Tid have ladet falde en eller anden Ytring, som havde sat sig fast i min Hukommelse, thi jeg raadede Salomon til at henvende sig til ham og kom saaledes i et Slags Fadderskab til Bladet, uden at træde i noget andet Forhold til det.

I Bille havde Dagbladet faaet en Redaktør, der var sin Opgave voxen saavel med Hensyn til personlige Egenskaber som til de Forbindelser, han medbragte. Ung, livlig, opvakt, slagfærdig og selvbevidst, med en uvurdérlig Evne til at finde og hverve de rette Medarbejdere og med et fuldendt Herredømme over Sproget, gjorde han Dagbladet til det første Blad i Landet og til Leder af den offentlige Mening — om til Baade eller Vaade, faar Historien afgøre.

Det er ikke tilfældigt, at Bille boede sammen med Martin Levy, nu Direktør i Handelsbanken, og at disse underlige Kontubernaler atter havde en gammel duknakked Cohn til deres Opvartning — tvertimod *Leviticus*, som de selv rigtig bemærkede. Heller ikke, at Bille talte den jødiske Jargon til Fuldkommenhed. Der laa noget andet og mere end Fordomsfrihed til Grund herfor. Bille følte aabenbart ligesom en ubevidst Sympathi for Jøderne gennem noget beslægtet i sin Natur, og denne Fødsels gave er ikke bragt ham af nogen ond Fé. Ogsaa dette Træk har han tilfælles med Grev Sponneck, med hvem hans hele aandelige Habitus er i Slægt.

Sin Evne til at vinde Menneskene har han forud for Sponneck. Men han har dennes Hurtighed i Opfattelse, hans Blik for Kærnepunktet i enhver Sag og hans deraf følgende Evne til at sondre imellem det

væsenlige og uvæsenlige; hans Lethed ved skriftlig som mundtlig at finde det prægnante Udtryk for sin Tanke, i Forening med moralsk Mod og stærk Jegsands. Han har hans praktiske Blik og Organisationstalent og endelig hans energiske Vilje og derpaa støttede faste Forsæt at kaste ny Glans over sit Navn.

For Billes Vedkommende er dette skét gennem Kamp.

Hans journalistiske og politiske Optræden var næppe til Behag for den Billeske Slægt, og han har næppe været ret knæsat af de Billeske Frænder. Jeg mindes i alt Fald, at han en Dag med synlig Tilfredsstillelse fortalte, hvorledes han ved en Ligfærd havde tiltvunget sig Gang i Følget ved Siden af Admiralen. Nu er Forskellen, hvis der var nogen, vistnok udjævnet.

En Gang om Ugen holdt Kontubernalerne aabent Hus, hvor Bille skænkede The, og Cohn serverede Smørrebrød. Her mindes jeg blandt andre at have truffet Godske Nielsen, Prahl, Hans Egede Schack og vistnok Frederik Dreyer, hvem et Lassalleæmne fulgte i den tidlige Grav.

Det vidner om et ikke almindeligt Herredømme over sig selv ved Siden af en sund og praktisk Vurdering af Vilkaar og Midler, at Bille midt i den Optagethed og Adspredthed og de Fristelser, en saadan Redaktionsvirksomhed medfører, kunde have Tid og Tanke for at tage juridisk Examen med bedste Karakter. Og der hører ved Siden af mange andre Egenskaber ogsaa Uberørthed af Nid og Nag til for at kunne forlade en tyveaarig journalistisk Virksomhed som Billes med lutter Venner i sit eget Parti og uden en Fjende i det modsatte.

Da jeg en Aften besøgte Salonen, efterat jeg var blevet forlovet, sagde han til de Tilstedeværende: »Ja, nu har M. gjort det Skridt, som vi andre vil gøre om

en halv Snes Aar« — jeg var paa det nærmeste 27 Aar — en Uoverensstemmelse i Anskuelse eller maaske Følelse, som ikke hindrede ham i senere ligesom at sanktionere den forméntlig anteciperede Forlovelse ved en Brudegave.

Bille er ingen Aladdinsfigur; dertil har han maattet kæmpe for meget og af og til haardt. Men det, vi kalder Held, uden at vide hvad det er, har dog fulgt ham i stort som i smaat fra den første Dag til denne. Man maa, saaledes som han, have forpagtet Heldet, som man siger, for uden Mén paa éngang at være Kammerherre og Ophav til § 7 i Lov af 26. Marts 1870. —

Kort før Examen indtraf en Begivenhed, hvis Indtryk jeg ikke skulde forvinde. Jeg var blevet 26 Aar, og Døden syntes ikke at angaa mig eller mine.

Saa sad jeg en Aften paa mit Kvistkammer i Filosofgangen uden at være istand til at fæste Tankerne ved Bogen, nervøs af den anstrængte Læsning. Paa éngang blev det mig uudholdeligt i det indelukkede Rum. Jeg følte mig grebet af en knugende Fornemmelse, over hvilken jeg ikke kunde blive Herre, sprang op og gik ud. Halvt ubevidst og i en sygelig nedtrykt Sindsstemning kom jeg til mine Forældres Bolig. Jeg ringede paa — Kl. var over elleve — og min Søster aabnede, forundret over mit sildige Besøg, til hvilket jeg ikke kunde angive nogen fornuftig Grund. Moder var gaaet tilsengs, og jeg gik ind til hende. Hun vaagnede op ved min Indtræden og spurgte: »Er det Dig?«, idet hun nævnede mit Navn. »Jeg troede, det var Din Fader, han var her nylig.« Dette vidste jeg var umuligt, thi han var om Morgenens rejst til Frederiksværk. Jeg sagde Farvel og gik og fandt mig kort efter udenfor min Forlovedes Onkel, Grosserer Grønbechs Gaard bag Børsen, hvor hun var. Da jeg ikke

kunde holde ud i de indelukkede Rum og hun saa', hvor forpint jeg var, og hvor nær ved at bukke under for et ubestemt Onde, bestemte hun sig til at følge mig. Henimod en Timestid er vel hengaaet, inden hendes besindige Tiltale har kunnet øve sin Virkning, indtil jeg faldt i en ustanselig Graad. Efterat have fulgt hende tilbage, vandrede jeg endnu nogle Timer om uden Maal eller Med, naaede endelig hjem og gik i Seng uden at finde Ro. Først henad Morgenstunden faldt jeg i en tung Søvn, hvoraf jeg vækkedes af min Svoger, der med forgrædte Øjne kom hen til min Seng. »Du behøver ikke at sige det — jeg véd det,« udbrød jeg. »Fader er død.« Og saaledes var det. Om Aftenen var han frisk og veltilmode gaaet op paa sit Værelse i Gæstgivergaarden paa Frederiksværk. Kort efter befandt han sig ilde, Gæstgiveren kom til, og min Fader døde i hans Arme, forgæves anstrengende sig for at tale, kun fremmumlende afbrudte Ord af Bekendelsen, den rettroende Jødes Støtte i Livet som naar hans sidste Time er kommet.

En af den moderne Tids største Tænkere finder intet fornuftstridigt i den Anskuelse, at Mennesketanken i Dødsøjeblikket kan blive raadig over Evner, den ikke hidtil kendte, og navnlig blive istand til at paavirke dem, til hvem den var knyttet med Sympathiens stærke Baand.

Med dette Memento var min Ungdom forbi. Jeg begyndte at se Livet fra en anden Side og blev fra religiøs indifferent til en søgende.

Forelæsningerne til statsvidenskabelig Examen var famlende og ufuldstændige. Konferensraad David kom

engang i Ny og Næ; Professor Bergsøe forstod ikke at gøre sig gældende, og Professor Kayser léd under Trykket af ikke selv endnu at være fuldt forberedt. Men hans Alvor og Klarhed imponerede os, ligesom hans elskværdige Karakter vandt os.

Blandt Tilhørerne var ogsaa Godske Nielsen. Han skrev dengang sine vittige Artikler mod Bondevennerne i Dagbladet, og hans Evne til at efterligne Balthazar Christensens falske Pathos og snurrige Forsøg paa folkelig Tone satte hver Morgen Kjøbenhavns Lattermuskler i Bevægelse. Godske Nielsen sad nærmest Døren, og naar Kayser nu kom, kunde han ikke modstaa Fristelsen til at takke Forfatteren for Artiklen i Dag og bede om en ny til imorgen. Der var en sort Skole dengang.

Politisk Historie var mit bedste Fag, og jeg havde ventet noget stort deraf. Det kom anderledes.

Jeg skulde have været examineret først. Men da man fra Examensbordet fik Øje paa Carl Ploug blandt Tilhørerne, var man saa opmærksom at kalde Broderen frem. Og nu begyndte en snurrig Scene.

Jeg havde hentet Gerhard Ploug om Morgenens, og han var saa anstrængt og nervøs, at han fik ondt paa Vejen til Universitetet. Han satte sig tavs paa Stolen og bevarede denne Tavshed under hele Examinationen, alt imedens Professor Velschov saa' ud til at skulle faa et apoplektisk Tilfælde, og Broderen, der sad paa Bænken ved Siden af mig, var halv kvalt af Forbitrelse.

Ikke underligt om det var gnavne Dommere, for hvem jeg blev stedet, og at jeg maatte kæmpe en haard Kamp mod »Fredsinstrumentet i Oliva«.

I dansk Forvaltningsret vandt jeg derimod daværende Professor Vedels Hjerter, saaledes at han tilbød

sig at tale med sin Fader — Generaldecisionen — om en Ansættelse i Kolonial-Revisions-Kontoret, »hvor der var Udsigt til snarligt Avancement«. Professor Vedel blev senere Direktør i Udenrigsministeriet, hvor hans Skøn over Konstellationerne i den europæiske Politik vil have truffet bedre ind. I Kontoret med det lange Navn kom aldrig noget Avancement.

De Forventninger, hvormed Indførelsen af en statsvidenskabelig Examen blev modtaget, er ikke gaaet i Opfyldelse. Monrad var sig Betydningen af de nationaløkonomiske Opgaver, som forelaa, bevidst og underkendte ikke Vigtigheden af Folkets Fortrolighed med Nationaløkonomiens Grundsætninger. Men han har enten ikke villet eller ikke kunnet lægge den Grund under Examen, som vore historiske, sociale og privat-økonomiske Forhold udfordrer, idet han lod Kandidaterne svæve i Luften. Vi har ikke den Rigmandsklasse, hvis Sønner er istand til at studere for Studiets Skyld. Naar en ung Mand med Opofrelser har underkastet sig en Prøve, som Staten har anordnet, mener han og hans sig berettigede til at vente, at den »fortrinlige« Adgang til den Statstjeneste, som falder ind under de paagældende Studiers Omraade, ikke skal være et tomt Ord. Det er Fejlen med polyteknisk Examen om igen. Forméntlig er Monrad gaaet ud fra, at Administrationens Sondring fra Retsplejen ikke vilde trække ud i Menneskealdre, men har i saa Fald gjort Regning uden Juristerne, der har tohundrede Aars Hævd for sig, uagtet der nu i selve Regeringen, som sig hør og bør, kun sidder én Jurist paa den rette Plads.

Den heraf følgende slappe Tilgang har gjort sit til at berøve Examen den Nimbus, som er nødvendig i dette Examensland. Men skøndt den naturligvis vilde

kunne ordnes anderledes, maa den dog i det hele siges at have opfyldt sin Hensigt: at brede Kendskabet til de Spørgsmaal, der er øverst oppe i Tiden, ud i Folket. Dette har den uimodsigeligt gjort ved at drage en Kreds af fremragende Mænd ind under disse Studier, som ellers vilde have anvendt Tid og Evner paa anden Vis. Jeg skal blandt flere kun nævne selve Undervisningsministeren, Scavenius, Professorerne Falbe-Hansen, Scharling og Westergaard, Grev Holstejn-Ledreborg, Christ. Hage, Tauber, Kontorchef Rubin, Martin Levy, Ring, Arentzen, Neergaard. Det ligger iøvrigt nær med hin Grundlovens Løfteparagraf for Øje at tænke sig statsvidenskabelig og juridisk Examen slaaet sammen og Stregen derpaa draget saaledes, at Administrationen fik sit, Domstolene og Advokaturen deres. Men da den som berørt har en af sine egne til øverste Værge, er den jo foreløbig i gode Hænder og ikke uden Udsigter for Fremtiden. —

— Bortsét fra hin ikke hélt uvæsenlige Mangel ved Avancementet i Kolonial-Revisions-Kontoret, var der slet intet at udsætte paa det.

En elskværdigere Samling af Kontormennesker skulde vanskelig kunne opdrives i den røde Bygning. Kontorchefen laa i en stadig Fejde med sin Paryk, men ellers med intet i Verden, altid smilende og glad. Fuldmægtigen var endnu ældre end den aldrende Kontorchef, Revisoren var tunghør og derfor tavs. Første Assistent har senere omskiftet Koloniernes Regnskabsvæsen med Dyrenes Beskyttelse, og hans tre Foresatte er forlængst selv gaaet ind til en højere Revision og Decision. Anden Assistent var kommet lige fra Lyngheden og havde medbragt, foruden sit gode jyske Hoved og sin jyske Støthed, ogsaa ligesom et Pust fra Hedens frie Horisont, der mærkedes underligt

i disse Omgivelser. Gamle Konferensraad Vedel skulde undret sig, om han havde havt en Anelse om de Tanker, der rørte sig i denne hans fribaarne Assistent. Nu sidder han fast og solid oppe i Kolonialkontoret, der har optaget Revisionen i sig, som et Slags vestindisk Orakel, der raadspørges videnfra.

Kontorets Hverv var at se de vestindiske Regnskabsførere paa Fingrene, og i Generaldecisors Øjne var der, som i Filosofens, intet stort og intet smaat. Jeg greb selv et Nøgle Garn, der var gaaet tre Gange over Atlanterhavet og tre Gange tilbage, fordi det uden Hjemmel havde ladet sig misbruge til at sy nogle Knapper fast i et Par Soldaterbuxer, og Kontoret mindedes endnu en ituslaaet Rude i Fortet paa St. Thomas, som var sejlet otte Gange over det store Hav, inden man ménte at turde lade Udgiften passere. Men just ved saadan Betænksomhed blev Staten forskaanet for Bekostningen ved en ny Rude, idet et mellemkommende Jordskælv med tilhørende Orkan deciderede baade over Fort og Rude.

End ikke Mistanke for Hang til Mysticisme vil kunne afholde mig fra at berette om to Begivenheder fra denne Tid.

Koleraen var udbrudt i Kjøbenhavn, og det vil næppe være glemt af nogen, der oplevede den og blev Vidne paa den ene Side til den Opløsningstilstand, hvormed den syntes at true, og den Kraft og Opofrelse fra den anden Side, hvormed frivillige søgte at bøde saavel paa svigtende Organisation som paa de Ulykker, Epidemien medførte. Det var den Dag,

Sygdommen var paa det Højeste og krævede, jeg tror, henved 200 Ofre, at jeg, medtaget paa Sjæl og Legeme, ud paa Aftenen kom hjem fra en Ridetur og mødte et langt Tog af Vogne, fra Arbejdsvognden til Møbelvogne med Ligkister. Dette maa have gjort et stærkt Indtryk paa mig, thi der hændtes følgende.

Da jeg havde afleveret Hesten og var paa Vejen til mit Hjem, faldt det mig ind, at jeg ikke havde Lys hjemme. Jeg gik derfor ned i en Bod, der endnu var aaben, for at købe Lys og forsyne mig med Svovlstikker. Disse var sluppet op for Manden, der imidlertid tilbød at dele med mig hvad han havde. Han tog da et lille Stykke Papir og talte 11 — elleve — Tændstikker, som han svøbte ind i Papiret med de Ord: »Flere behøver De ikke«. Jeg kom hjem og gik strax i Seng uden at tænde Lys.

Ud paa Natten blev jeg syg og nærede ikke den fjerneste Tvivl om, at det var Kolera. Jeg greb derfor efter den lille Pakke med Tændstikkerne og afstrøg den ene efter den anden, men ikke en eneste vilde fænge. Da ogsaa den ellefte og sidste til min Rædsel havde svigtet, huskede jeg paa Mandens Ord: »Flere behøver De ikke«, og sagde til mig selv, at jeg jo ogsaa kunde dø i Mørke. Saa lagde jeg mig tilbage i Sengen for at dø, indtil — Morgensolen vækkede mig og viste mig de 11 Tændstikker, der laa urørte i Papirhylsteret paa Lysepladen. Haarene rejste sig paa mit Hoved.

Medens jeg nu i nogle Maaneder sad fordybet i koloniale Knapper og Bændler, plejede Tanken paa sine

Vandringer ogsaa at besøge Nabokontoret for Sundtold-sager, med hvilket jeg gerne gad byttet. Déls var det saadan et nemt lille Kontor med en Chef og en Kopist, déls var Afgangen selvskreven derfra til Sundtoldens Kød-gryder i Helsingør. Uden egenlig materielle Tendenser, stod nemlig min Hu ogsaa til en Forbedring af den kongelige Gage af 200 Rdr. om Aaret, som var Lønnen for mine Anstrengelser i Revisionen. Og dette saa meget mere som jeg havde giftet mig. Jeg havde fundet en Bolig i et Havehus, over hvis Grund de graadige sællandske Jernbaner forlængst har flettet et Net af Skinner.

Saa plejede jeg at hengive mig til den skønne Drøm, at Budet, »gamle Jensen«, en Dag som jeg bedst sad, kom ind og skulde hilse fra Greven — Sponneck —, at han ønskede at tale med mig strax. Og jeg udpenslede mig Situationen videre, hvorledes Greven modtog mig med forekommende Ord, at mit Navn og mine lovende Egenskaber var kommet ham for Øre, og at en Plads i Sundtoldkontoret stod til min Tjeneste, hvis jeg ikke ved altfor stærke Baand maatte føle mig knyttet til Kolonial-Revisionen. Og jeg ihjelslog Aarene, indtil jeg saa' mig som selve Bluhmes Efterfølger og Diktator over Sundtold og Helsingør.

Jeg forudsér, at den skeptiske Tid vil afvise mig med sit: *vaticinium post eventum*, men jeg lader mig ikke afvise.

En Dag gik alting nøjagtig for sig, som jeg her har berettet. Jensen hentede mig, og Grev Sponneck, med hvem jeg aldrig havde talt, spurgte mig, om jeg havde Lyst til at komme ind i Sundtoldkontoret: »Kontorchefen er aflægs og egenlig Kancellist. Han er nemlig gaaet af og kommet ind igen, og Kopisten kan ikke avancere. Saa kan De sidde der nogen Tid, om De vil, til De bliver Chef, eller De kan gaa til Sundtolden

i Helsingør, hvor Gagen er god.« Jeg havde drømt denne Situation saa tidt, at jeg fandt den ganske ligefrem, bukkede, takkede og flyttede ind i Sundtoldkontoret.

Kontorchefen var 70 Aar, og Kopisten var den paa Grund af et erotisk Ungdomsuheld i Kjøbenhavn almindelig bekendte »ulykkelige Theobald«.

Her fik jeg nu Lejlighed til at lære en Mand at kende, der stod for mig som Idealet af en Administrationschef, og han mistede ikke noget af sin Nimbus ved nærmere Bekendtskab. Som Kontormand var Grev Sponneck vel uovertruffen. Jeg har mere end éngang sét ham ud af en Pakke Akter gribe Hoveddokumentet og i dette atter Hovedpunktet, inden jeg havde faaet min Sætning hélt færdig. Og saa faldt Resolutionen ligesaa hurtig og klar. Den gamle Kontorchef rystede, naar han skulde referere en Sag eller sad og ventede paa de Breve, som han havde »sat op« og som nu var til Underskrift.

Jeg husker en saadan Scene.

Admiral Napier laa ved Helsingør med den engelske Flaade. Han havde befalet »Gutterne at slibe deres Huggert«, og beredte sig til at sejle ind i den finske Bugt for at skyde Kronstadt ned. Til den Ende ønskede han Lods fra Helsingør, og Lodsinspektøren spurgte derfor i al Uskyldighed, om der var noget tilhinder for, at Lods den og den tog Engagement paa den engelske Flaade. Kontorchefen satte ligesaa uskyldigt op, at der ikke skønnedes at kunne være noget tilhinder, og Brevet gik ned til Underskrift. Et Par Minuter efter kom gamle Jensen med Bud fra Greven, at han ønskede strax at tale med Kontorchefen. Den gamle Mand kom tilbage, ligbleg med Brevet sønderrevet og ude af Stand til at tale. Saa maatte jeg gaa og blev modtaget med Udbrud af den voldsomste Viede

og Ord som: Uvidenhed — Tankeløshed — Neutralitet o. s. v. Saa satte han sig ned og skrev selv til Lodsinspektøren — Napier maatte sejle uden Lods, men kom alligevel tidsnok til Kronstadt.

I dette Kontor sad jeg saa halvsjette Aar og stod for Tur til at avancere, da — Sundtolden blev afløst, og alle Udsigter ligesom Rübezahls Guld forvandedes til visne Blade i min Haand. Hermed var min Embedsbane ødelagt, og jeg burde være slaet ind paa anden Vej. Men hvad enten jeg nu har savnet Energi til at bryde af eller ikke har kunnet overtale mig til ligefrem at have bortkastet 6 Aar af min Ungdom, jeg modtog Grev Sponnecks gennem Gehejmeraad Bardenfleth fremsatte Tilbud om en Plads i Domænekontoret, medens jeg samtidig af Minister Wolffhagen blev ansat i det slesvigske Ministerium. Og da Sundtoldkontoret ikke formelt var lukket, beklædte jeg saaledes ikke mindre end tre Bestillinger i to forskellige Ministerier, efter Sponnecks Ytring: en midlertidig Udvej og nogen Erstatning for den haarde Skuffelse, jeg havde lidt.

Noget tidligere havde jeg paa Opfordring af Ud-giverne overtaget Redaktionen af et Ugeblad, som Claudius Rosenhoff havde afgivet, efter at Bladet paa éngang havde mistet 600 Abonnenter i Sverig som Følge af de fire Linier, den frimodige Digter havde skrevet:

»Da Freden først var sluttet,
Brød Krigen rigtig frem,
Og lige paa Minutet
Trak Svenskerne sig hjem.«

At bringe et nedadgaende Blad op er et vanskeligere Foretagende, end at reussere med et helt nyt. Dette indsaa' Ud-giverne ogsaa snart og lod Bladet afløse af det illustrerede Ugeblad »I Hjemmet«. Til

dette Blad skrev jeg bl. a. omtrent hver Uge en Biografi og var knyttet til det i henved en halv Snes Aar. Det opnaaede en for sin Tid ikke almindelig Udbredelse, c. 5000 Abonnenter, og mange forskellige Dygtigheder leverede Bidrag, i Almindelighed gratis. Det vil til en Sammenligning imellem Forholdene dengang og nu maaske interessere at høre, at Redaktøren var lønnet med et Honorar af 5 Rd. pr. Numer, hvoraf han selv skulde afholde Honorar til sine Medarbejdere. Bladet kostede tre Skilling pr. Numer.

Fra denne Redaktions Virksomhed tror jeg at mindes et Tilfælde, der forméntlign ikke hører til Hverdagsbegivenhederne paa Redaktionskontorer.

Blandt den store Mængde Bidrag, der indløb fra kaldede, men navnlig fra ukaldede i dette skrivelystne Land, fik jeg en Dag en Fortælling, der vakte min særlige Opmærksomhed. Efter Gennemlæsningen sagde jeg til mig selv, at Fortællingen var for god til et Blad, og at der her var et Digteræmne, som maatte behandles varlig. Jeg sendte derfor Forfatteren Manuscriptet tilbage med Henvisning til Boghandler Wøldike, til hvem jeg samtidig henvendte mig. Forfatteren var vistnok Anton Nielsen og Fortællingen, forméntlign hans første Arbejde, udkom derefter som Bog.

Helsingør havde ved Sundtoldens Afløsning følt sig som ramt af et dræbende Hug. Sundtolden havde saa at sige været Byens eneste Indtægtskilde, og den stod nu hjælpeløs med sit lille Opland og afvant som den var med regelmæssigt produktivt Arbejde. Og hvad Virkeligheden levnedede af Udsigt til at komme

over det døde Punkt, det tilintetgjordes af den Panik, der havde grebet Befolkningen. Den saa' slet ingen anden Udvej end Hjælp fra Regeringen, og Billighed syntes jo ogsaa at tale for, at Staten, der stod med Favnen fuld af Millioner, den ligesom havde erhvervet paa Byens Bekostning, traadte til og ydede den Støtte, Byen ikke kunde finde i sig selv. Helsingør vilde være Frihavn.

Der blev da nedsat en Kommission til at tage denne Sag under Overvejelse. Grev Sponneck blev sat i Spidsen for Kommissionen, der tillige bestod af Schovelin, Direktør i Finansministeriet *) og Færgelavsinspektøren, Kommandør Prøsilius. Som Sekretær fungerede daværende Kammerjunker Ramus. Da Kommissionen imidlertid skulde forlægge sin Virksomhed til Helsingør, kunde eller vilde Ramus ikke undværes i Finansministeriets Sekretariat, og Sponneck tog mig til hans Efterfølger.

Instruxen var mundtlig og lød saaledes: »De er tillige Kommissionens Kasseimester. Lad mig se, De ikke stræber efter den kvalificerede Agtelse, der erhverves ved høje Drikkepenge, og vær iøvrigt ved godt Mod: De er fritaget for *les frais de la conversation*.«

Kommissionen blev modtaget med højt flyvende Forventninger som frelsende Engel, men Grev Sponneck var ikke Frihavnen god, blandt andet vel af Hensyn til Kjøbenhavn, og lagde ikke Skjul derpaa.

Den halve By blev afhørt, og medens jeg førte Protokollen, havde jeg Lejlighed til at sé aandelig

*) En Stilling, han hurtig havde opnaet som Erstatning for, at han som Ingeniørkaptejn var blevet afskediget af det Ministerium, af hvilket Sponneck, med hvem Skæbnen nu førte ham sammen, havde været Medlem.

Overlegenhed overfor Gennemsnittet. Alle som én mødte de: Konsuler og Vicekonsuler, Skibsproviantører og Toldklarere, Borgere og Borgermesteren, den senere Politidirektør i Kjøbenhavn, med de lyseste, til den gode Bevidsthed støttede Forhaabninger om at blive den, der skulde frelse Byen, og alle som én maatte de se deres Haab svinde bort som Dug for Solen og forlade Kamppladsen uden Haab.

Men da jeg om Middagen ved Bordet foreslog at avertere de tilsagte ved at opslaa Dantes Overskrift over Porten til Helvede, spurgte Sponneck kort, om jeg maaske allerede var træt. Næste Aften sagde han pludselig: »Jo vist er De træt, eller hvad hænger De med Næbet for? Er det Kone og Børn, De længes efter?« Jeg kunde ikke nægte det, og Sponneck sagde da: »Herre Gud! saa ring paa Tjeneren og lad ham bestille Extrapost.« Da Schovelin afbrød ham med de Ord: »Naar Hr. M. skynder sig, vil han endnu kunne naa at komme med Diligencen«, rettede Grev Sponneck sig paa Sofaen og sagde med sin mest skærende Stemme: »Sekretæren ved en Kommission, der »siddet« paa saa pas 33 Millioner Rigsdaler, behøver ikke at rejse med Omnibus. Rejs De, M. og kom tilbage i Morgen Middag med Extrapost.« —

Min Tilfredshed ved mit Hverv led iøvrigt et Skaar ved Udsigten til det omfattende og vanskelige Arbejde, der vilde komme til at paahvile mig ved Affattelsen af Kommissionens Betænkning, hvortil der næppe vilde blive levnet mig lang Tid. Men aldrig er et vanskeligt Arbejde blevet tilendebragt med større Lethed. Ved Kommissionens afsluttende Møde modtog Grev Sponneck de to andre Medlemmers Betænkninger, lagde dem tavs tilside og skød sin egen Betænkning i Skikkelse af en tyk Foliant hen til mig med de Ord:

»Her har De min Betænkning; De behøver nu blot, hvor Ordet »jeg« forekommer, at forandre det til »Kommissionen« og lade den rénskrive.«

Efter et kort Ophold, i hvilket Tavsheden ikke blev afbrudt, tilføjede han: »Saa skulde vi stemme om Sekretærens Honorar, og jeg mener, at han bør stemme med. Altsaa, hvad har De tænkt Dem?« Jeg nævnede tøvende en Sum, og Sponneck sagde, afskærende enhver Diskussion:

»Godt! vil De saa udfærdige Skrivelsen og forelægge mig den.« —

I Domænekontoret forblev jeg kun en kort Tid, fordi Udsigterne var haabløse for Ikke-Forstmænd, og det samme var Tilfældet i det slesvigske Ministerium, fordi jeg ikke havde ogsaa slesvigske Examen. Jeg mindes derfor heller ikke andet fra Kontoret end en smuk ung Mand, der blev forestillet for mig som cand. juris Goos, og det Indtryk, at Departementschefen, Regenburg, ikke var mig god, et Indtryk, som gav sig Udslag ved en Begivenhed, der indtraf 5 Aar senere og som jeg vil komme tilbage til paa sit Sted.

Saa søgte og fik jeg Ansættelse i Postbestyrelsen.

Kort forinden havde der her fundet et større Avancement Sted, ved hvilken Lejlighed bl. a. G. Ploug var blevet Kontorchef, medens jeg havde tilsat de halvsjette Aar i Sundtoldkontoret. Jeg maatte altsaa

begynde hélt forfra og ligesom en af mine Forfædre paany tjene syv Aar for Rachel, der saa viste sig ikke at være andet end en ny Lea. Efter denne som det skulde synes ret anstændige Prøvetid blev jeg nemlig udnævnt til Fuldmægtig, men af Forsigtighed paa videre Prøve eller, som det hed, konstitueret i to Aar med 100 Rd. lavere Gage end den almindelige.

Naar Avancementet var saa betinget og saa indskrænket som det var, skyldtes dette en vis spartansk, nøjeseende og detailleret Kontrol med Postbestyrelsen fra Finansministeriets Side. Denne Kontrol udøvedes gennem Chefen for Ministeriets Sekretariat, senere for første Departement, nuværende Direktør for Handelsbanken, M. Levy.

Han var umiddelbart efter statsvidenskabelig Examen blevet ansat som Fuldmægtig i Generalpostdirektoratet og efter kort Tids Forløb forflyttet til Finansministeriet, hvor hans Dygtighed og nøjeregnende Agtpaagivenhed havde skaffet ham betydelig Indflydelse og bl. a. gjort ham til en Slags Over-Generalpostdirektør.

I det Hele maa det dog vistnok siges, at denne uafsladelige, stundom smaalige Intervention, ved Siden af den Gêne, den voldte Generalpostdirektøren, og den Rancune, den affødte, har gjort større Gavn end Skade ved at hindre Postbestyrelsen i at blive ligesom en lille Stat i Staten under en Slags arvelig Enevoldsregering.

Generalpostdirektøren, Grev Sophus Danne-skjold Samsøe, var dengang i sin bedste Alder, human, retsindig, vel inde i Sagerne, navnlig det Personelle, og begavet med en medfødt Takt og sund Sands, der ofte traf det Rette, hvor dette var undgaaet de Lærdes Opmærksomhed. Og som der var meget af en *grand seigneur* ved ham, vandt han min aristo-

kratisk-demokratiske Sympathi overfor den almindelige embedsmandige, ofte forlorne Værdighed. Men det skønnedes let, at de Forhold, hvorunder han var stillet, havde mindsket hans Interesse, saa at han blev mindre tilgængelig og traadte vel meget tilside for sin Kommitterede, Etatsraad Hjort, der paa sin Side var en human og veltænkende Mand med mangesidige Interesser, som kunde sine Ting paa en Prik, men var sygelig og blottet for Initiativ og administrativ Evne. Følgen heraf var, at det ikke blot for Uindviede kunde se ud, som om Postbestyrelsen lod sig tage paa Slæbetov af Publikums Utaalmodighed overfor denne tilsyneladende Passivitet under Postvæsenets rivende Udvikling i den øvrige Del af Verden. Personalet stagnerede, Folk gik og blev graa og utilfredse, og nyt Blod tilflød kun draabevis.

Naar det danske Postvæsen ikke desto mindre fulgte jevnt med, skyldtes dette fremfor alt den Omstændighed, at der uden for Postbestyrelsen, men i dens umiddelbare Nærhed stod en Mand, hvis uopslidelige Arbejdskraft, utrættelige Virksomhedsdrift og enestaaende Sagkundskab gjorde ham til det store Drivhjul i Maskinen paa alle Omraader fra det mindste til det største, daværende Postinspektør H. G. Petersen.

Det var en *selfmade man*. I en ung Alder var han blevet ansat i Postvæsenet, hvor han i Aarenes Løb anvendtes i forskellige Grene af Tjenesten, indtil han uden Konkurrence var selvskreven som Postinspektør og senere ligeledes selvskreven Chef for det omfattende københavnske Postvæsen. Det er muligt, at hans Mangel paa latinsk og juridisk Dannelse af og til har kunnet spores, men det har oftere sét ud, som om Bevidstheden om denne Mangel har lagt et Tryk

paa ham og bidraget til at give hans Væsen et Anstrøg af noget forbeholdent, ligesom den har berøvet ham den Marskalstav, han har i sin Tornyster, men ikke fik i Haand.

Jeg skylder ham, at jeg ikke strax paa Forhaand tabte Modet overfor den Modtagelse, som mit nedenfor berørte Forslag om Afskaffelse af Transitportoene fandt hos Foresatte og Kolleger. Han, Manden uden den »klassiske« Dannelses, der ovenikøbet havde tjent i al Fald Forgyldningen paa sine Sporer ved de Forhandlinger med fremmede Postbestyrelser, som en Gennemførelse af mit Forslag vilde gøre overflødige, var den aller eneste af samtlige Foresatte og Kolleger, som ikke paa Forhaand afviste Tanken. Og medens den Kommitterede gav mig mit Manuskript tilbage med de Ord, at han ikke havde læst det, og den Hilsen fra en lille tysk Postdirektør, der netop var i Besøg hos ham, at en tysk Embedsmand vilde have faaet en alvorlig Tilrettevisning for at have »indhændiget« sin Foresatte en saa slet og utydelig Haandskrift, støttede og opmuntrede Petersen mig i den lange Aarrække fra 1859 til 1874 med sin Indflydelse som med sin overlegne Indsigt.

Imidlertid havde Landet ligget i Vaade, og Postbestyrelsen mistet to Femtedele af sit Omraade.

Vi havde imellem os haft tre—fire tyske Embeds- og Bestillingsmænd, af hvilke jeg med Deltagelse mindes en Kielerkandidat Langenheim med et for en Slesvig-Holstener ualmindelig stilfærdigt og sagtmødt Væsen, der gjorde ham vel lidt af alle. Og dog kunde

han fare op, naar jeg, rørende ved det saare Sted, pludselig afbrød hans noget langsomme og stammende Sætninger med det Spørgsmaal, hvor noget fornuftigt Menneske et Øjeblik kunde tro, at Bismarck skulde ville ofre Blod og Penge for Oprettelsen af en ny lille tysk Stat med egen hjemlig Miniatursouveræn og egne hjemlige Kammerraader. Han havde en Anelse om Sandheden, men vedblev ligesom Flerheden af sine Landsmænd at holde fast ved Illusionen, indtil Bismarck med sin haarde Haand slog en Streg over alle souvere-ræne Smaastats-Drømmerier.

Der var en anden, en bister Slesvig-Holstener, ved Navn Junge, der led saare ved Nødvendigheden af at maatte lægge Baand paa sig. Da Forbundsexekutionen i Holsten havde fundet Sted, skyndte han sig over til Generalpostdirektøren for at bede om Tilladelse til at rejse »hjem«. »Naa hvad sagde saa Grev Danneskjold?« spurgte vi. »Han sagde: Rejs De til Helvede.« Og saa rejste han til Kiel.

I 1867 tror jeg blev der nedsat en Kommission af Postembedsmænd til at udarbejde et Forslag til en ny Postlov.

Formanden gav Ordet til den yngste Assistent i sit Kontor, der havde udarbejdet Lovforslaget og nu var rede til at forklare og forsvare det. Denne Assistent, ved Navn Petersen, havde været Fuldmægtig paa et mindre Postkontor i Fyn, hvor det var gaaet Postmesteren med ham som mig ned Anton Nielsen. Postmesteren mente rigtigt, at der ikke var Plads for Genier paa hans Kontor, og fik flyttet det ganske examensløse unge Menneske op i Postbestyrelsen i den Tanke, at der var saadan Plads dér.

Det var en lille, næsten dværgagtig Person med et overordenlig intelligent, men ikke tiltalende Ansigt og et sky, indesluttet Væsen. Den lille Mands skarp-

sindige Redegørelse og slagfærdige Defension vakte alles Beundring, og hans Forslag blev uden væsentlige Forandringer Lov.

Men Lønnen udeblev. Han vegeterede i nogen Tid i sit Kontor, slidende sig op i dets Detail, der laa langt under hans overlegne Dygtighed, indtil man en Morgen fandt ham død paa hans Kammer.

Der hengik atter et Tidsrum af henved en halv Snes Aar, i hvilket vi alle var blevet ældre, mere graa og mindre mobile, og hver Dag lignede den foregaaende. Saa kom Forandringen og det tilgavns, som man siger. Om ogsaa til Gavn er mere tvivlsomt.

I 1872 havde Rigsdagen ikke kunnet afslaa et liberalt Tilbud om at indskrænke Departementschefernes Antal med én. Hvem denne ene skulde være, blev snart kundbart. Generalpostdirektoratet blev mediatiseret og flyttet op i Kancellibygningen for at indordnes i Indenrigsministeriet under en Chef for offentlige Arbejder, Jernbane-, Post- og Telegrafvæsen.

»Wie!« skal den tyske Generalpostdirektør Stephan have sagt til en Dansk: »Om det saa er Luxemburg, har det jo sin egen Generalpostdirektør.« Og der behøvedes ikke sytten Aar for at blive overbevist om, at frem og tilbage er lige langt, men ikke altid lige nyttigt og i 1889 at gøre det hele om igen paa den gamle Manér. —

Imidlertid var den nye Chef en handlekraftig Mand med nogen Friluftserfaring fra tidligere Embedsvirksomhed udenfor Kontorerne og med god Vilje til at gøre

Fyldest i det Konglomerat af uensartede Forretninger, der ventede ham. Det var nuværende Kammerherre Tobiesen.

Her maa jeg gaa noget tilbage i Tiden.

Ved min Ansættelse i Postbestyrelsen havde Rowland Hills Reform i henvend en Snes Aar havt Lejlighed til at vise sine heldbringende Virkninger. Modstandernes Spaadomme var blevet gjort tilskamme. Det bebudede finansielle Tab var i de Lande, som havde optaget Reformen, allerede blevet til en Merindtægt, eller paa Vej til at blive det, medens Brevantallet var steget til det fire- eller femdobbelte. Og naar det huskes, at det er Omsætningen af Produktionens Resultater, den materielle som den immaterielle, der skjuler sig bag Brevudvexlingen, vil det skønnes, hvilken overordenlig Betydning denne Reform allerede havde havt. —

Og saa var den saa dristig i sin Undfangelse, saa hurtig og saa ungdomsfrisk i sin Gennemførelse, at næppe nogen anden Reform i Civilisationens Historie i denne Henseende taaler nogen Sammenligning. Foreslaaet i 1839, var den gennemført Aaret efter i Storbritannien og Irland, og Aaret 1840 blevet et Mærkeaar som intet andet i Postvæsenets Historie. Engelsk *common sense* og Handlekraft havde fejret en virkelig Triumf.

Hvorledes var da Forholdet forinden, og hvori bestod Reformen?

England havde som de andre civiliserede Stater med Føje gjort Postvæsenet til et Regale, men ligesom

de andre Stater med Urette gjort det til et Skatteobjekt, hvortil det mindst af alt egner sig, dels fordi Skatten bliver vilkaarlig, dels fordi den hæmmer Omsætningen og følgelig angriber selve Skatteevnen.

Men Afgiften gav faktisk Penge i Statskassen, og det skøndt de store Korresponderende med den største Skatteevne tilslut forstod at unddrage sig en stor Dél af Skatten ved at afsende Kommis'er med deres Korrespondance pr. Jernbane, medens Smaafolk hjalp sig med at sende deres Breve udenfor Posten »ved Godhed«. Saa trykkende virkede den, medens den Hemsko, den lagde paa Omsætningen, unddrager sig Beregning.

Der lader sig kun give et Billede af Tilstanden.

Portoen af et Brev betaltes efter den Afstand, i hvilken Postvæsenet skulde besørge det, og varierede for et Brev i England fra én Penny — $7\frac{1}{2}$ Øre — til 2 sh. 6 ds. — 2 Kr. 25 Øre, — hvilke Shillings og Pence Aaret før Reformen indbragte den engelske Statskasse en Netto-Indtægt af £ 1.634.000 eller omtrent $29\frac{1}{2}$ Million Kroner.

Og saa kommer der en Mand, som foreslaar at slaa en Streg over alle nogle og tredive Portosatser og indføre en énsartet Porto, som hvilken han udpeger netop den allerlaveste af dem alle, nemlig en Penny for et Brev af indtil et Lods Vægt, der skal repræsenteres af et lille Stempelmærke, det senere verdensgængse saakaldte »Frimærke«.

Intet Under om »Times« anmeldte Forslaget som udgaet fra en Daarekiste.

Men Motiveringen var en saadan, at den maatte vinde den offentlige Mening for sig i og udenfor Parlamentet i et Folk, der er opdraget til at tage praktisk paa Tingene. Rowland Hill sagde: Det er ufor-

standigt at beskatte et Brev efter Afstanden. Posten skal jo befordres, saa at det koster Staten ligemeget, enten Brevet befordres faa eller mange Mile, og omtrent ligemeget, enten der er flere eller færre Breve, fordi Befordringsomkostningerne i det hele kun udgør en mindre Dél af Udgiften ved Brevbesørgelsen i Sammenligning med Udgiften ved Brevenes Modtagelse og Ombæring. Og lettes Korrespondancen ved at Portoens nedsættes og Loven simplificeres, vil den tage et saadant Opsving, at Finanserne snart vil være dækket — altsammen saa simpelt som Sandheden og saa nærliggende, at det oversés.

»Det øvrige Evropa saa' studsende til«, og gjorde længe intet Skridt til Efterligning. Her hjemme tog man to Aar efter sin Tilflugt til en »Kommission«, der efter andre to Aars grundig Undersøgelse foreslog et Kompromis, som stilledes i Bero*). —

Men saa blev Grev Sponneck Finansminister og gennemførte allerede i 1851 Reformen med samme Energi som den, hvormed han fjernede Accisen og rensede Toldetaten. Denne indtil da enestaaende Administrator høstede dog ikke større Tak, end han havde ventet.

Et Brev, Enkeltbrev, kostede i 1849 her hjemme efter Afstanden fra 2 til 32 Skilling foruden »Bærepeng« saavel paa Afgangs- som paa Ankomststedet fra 1 til 12 Skilling. Nu blev Portoens for et Brev indtil 1 Lod, frigjort med Frimærke, 4 Skilling. Overskudet af Postintraderne dalede ganske vist ned til omtrent en Femtedél mod før, — fra henved 300.000 Rd. til 60,000 — men Korrespondancen tog snart ny Flugt, og i Midten af Halvfjerdsene var Tabet udjevnet.

*) Overpostmester Petersen i nationaløkon. Tidsskrift, 6te Bind, Side 411.

En Dél af mit Arbejde bestod af de saakaldte udenrigske Sager 3: Sager angaaende Postforsendelsen mellem Danmark og Udlandet. Det havde strax været mig paafaldende, at man overalt i Verden i en Snés Aar havde kunnet sé paa Rowland Hills Reform uden at tage dens Konsekvenser overfor Postforsendelsen mellem de enkelte postreformerede Stater. — I denne Henseende var alt ved det gamle, og Principet var gennem Postvæsenet at drage saa høj Indtægt som muligt ud af Omsætningen med Udlandet, tildéls vel i den Tanke, at det var Udlandet, der skattede til Indlandet. Regelen var derfor at tage mere — indtil det Dobbelte — af et Brev til og fra Udlandet end af et indenrigsk Brev, og der ophobede sig saaledes for et udenrigsk Brev, alt efter de flere eller færre Stater, det havde at passere, en saadan Række af Portosatser, at de sammenlagte kunde virke som et Forbud mod Forhandling mellem Nationerne. Et Brev til England kostede f. Ex. endnu i 1850 i dansk Porto 13 Skilling, i tysk 13, i belgisk 7, i engelsk 22 Skilling, tilsammen 55 Skilling; til Nordamerika gennem lignende Additioner 1 Rd. 1 sk. Endnu i 1864 opkrævede Danmark i Transitporto 9 à 11 Skilling pr. Brev, og de andre Stater lignende Beløb, saaledes at et Brev fra Stockholm til Neapel kostede 56 Skilling eller 13 Sgr., idet Sverig tog 2¹/₂, Danmark 2, Tyskland 3, Østerrig 2 og Italien 3¹/₂ Sgr. Det gjaldt derfor at overtale eller overlister hinanden til en Nedsættelse af Modpartens Krav helst saaledes, at man hævdede sine egne, og den pudsige Alvor, hvormed denne Skillings Diplomati, disse vidtløftige, idelig tilbagevendende smaalige Forhandlinger blev drevet, virkede tragikomisk paa mig. Man kunde saaledes blive en fortjent Mand ved at formaa en fremmed Postbestyrelse til at slaa en halv Silbergröschén af i sine

Fordringer. Paa saadanne Ynkeligheder spildte dygtige Mænd deres Tid og ménte at have udført en Bedrift, der krævede og fik sin Belønning. Ved hver Erobring af en halv Silbergroschen skulde der nemlig afsluttes en ny Konvention, der fulgtes af en ikke uventet Udvexling af Ordener, saa at Embedsmændene i Postbestyrelsen naaede højt op i Ordensrækken, næsten lige efter Udenrigsministeriet, en Kilde til Undren, hist og her til Avind, for Udenforstaaende.

Og bag ved disse Post-Finanspolitikere sad saa andre mere beskedne Embedsmænd og regnede og afregnede med Nabolandene om den Porto, det ene Land skulde tilsvare det andet for afgaaede frankerede og modtagne ufrankerede Breve og yderligere Be- og Afregninger af og over Vægten af de transiterende Brevsække.

Saa gik det mig som Drengen, hvis énsformige Opgave det var at trække i en Snor for at aabne og lukke Ventilen. Han blev ked af det og foreslog at lade Dampen selv besørge Arbejdet.

Jeg fremsatte da i 1859 det Forslag, at de europæiske Stater skulde forene sig om gensidig at befordre hinandens Breve og Tryksager frit over hinandens Territorium, og anvende den indenlandske Porto uden noget Tillæg af anden Porto paa Breve til eller fra fremmede Lande, saaledes at enhver Postbestyrelse udélt beholdt den Porto, der var erlagt paa Ankomst- eller Afgangstedet, — med andre Ord, at der sloges en Streg over Transitportoen og at al Af- og Mellemsgning bortfaldt. —

Jeg gik ud fra: at et Brev kræver og faar et Svar; at Postruter og Befordringsmidler er tilstede; at den indenlandske Post skal befordres; at Bekostningen ved Befordringen af Transitposten vil dækkes, indirekte

ved Gentjenesten og direkte ved den stigende Porto af den indenlandske, til Udlandet bestemte Post, og endelig at de Stater, der ved deres Beliggenhed er forhindrede i at yde Gentjeneste — som Rusland, Norge, Spanien og Portugal — udredte en Aversionsum til de Stater, der vilde lide det største Tab ved Transitportoens Afskaffelse, som Belgien og Schweiz.

Altsammen saa simpelt som Sandheden og saa nærliggende, at det oversés.

Forslagets Modtagelse var hverken bedre eller slettere end den, der sædvanligvis bliver det nye tildél.

Jeg har berørt mit Uheld hos den Kommitterede, men maa dog tilføje, at hans Optræden forsaavidt var undskyldelig som Haandskriften virkelig var slet. Mine Kolleger forholdt sig afvisende, Generalpostdirektøren passivt, snarest velvillig.

Der var to Mænd, paa hvis Dom jeg maatte lægge afgørende Vægt: Grev Sponneck, der havde gennemført Rowland Hills Reform i Danmark, og Postinspektør Petersen, der paa éngang sad inde med den grundigste og mést omfattende Sagkundskab og den virksomste Interesse for Postvæsenets Udvikling.

Grev Sponneck sagde: Forslaget er dristigt og levedygtigt, men uigennemførligt for Øjeblikket. Sé Dem om og læg Mærke til, hvor grisk Finansministrene holder paa selv den mindste Indtægt overfor de kolossale, stedse stigende Udgifter. Følg mit Raad og lad Forslaget ligge, ikke dødt hen, tvertimod. Rør ved det engang imellem og lad Tiden gøre Resten i den Forvisning, at den vil gjøre det.

Postinspektør Petersen sagde*): Denne Tanke var mig, der var gaet op i de gammeldags Beregninger,

*) Cfr. Nationaløkonomisk Tidsskrift, 6. Bind, S. 416.

saa fremmed, at jeg tvivlede om, at nogen Stat vilde indlade sig paa et saadant Forslag, idet jeg 'frygtede for, at det vilde medføre for store Tab navnlig for de Stater, der havde en større Transitindtægt. Efterat have overvejet Sagen nærmere, fandt jeg den dog praktikabel, men antog, at Øjeblikket vilde være ilde valgt til at komme frem med den, og raadede derfor at lade den hvile indtil videre.«

Da begge disse Mænd saaledes havde fældet samme Dom, fulgte jeg Raadet, der faldt sammen med Horats': *nonnum prematur in annum*, forsaavidt som jeg endnu ikke offentliggjorde mit Forslag, men dog søgte at bringe Sagen paa Bane saa ofte jeg fandt Lejlighed dertil. En saadan frembød sig paa Postkongressen i Paris 1863, til hvilken jeg underhaanden henvendte mig gennem den fungerende danske Delegerede, Emil Sick, den samme jeg ovenfor har omtalt. Han svarede mig med et ligesaa udførligt som spøgefuldt Memorandum, at Italien privatim havde sagt: »Ja naturligvis, det er det, vi vil;« — at Costa Rica var begejstret for Idealet, men at Monaco, som desværre hverken fulgte Mose Lov eller Exempel, var bange for sin Farao, og at de franske Delegerede ikke vilde høre et Ord herom og havde truet med at forlade Kongressen, hvis nogen vovede at bringe et saadant Utopi paa Bane.

I Mellemtiden var de mange særlige italienske Postomraader samlede i ét, saa blev det nordtyske Forbund dannet, og i Spidsen for Postforvaltningen her stod Bismarck som Generalpostdirektør Stephans umiddelbare Foresatte. Denne Mand har kæmpet sig op fra neden og er derfor fortrolig med sit Fag indtil de yderste Detailler, besjælet af varm Interesse for det, kendt med de Underordnedes Tankesæt, opmærksom paa deres Tarv, virksom for Fremskridt og begavet

med en ganske særlig administrativ Evne til at gennemføre vidtgaaende Planer og gennemgribende Reforme, overfor hvilke mindre Mænd vilde vige tilbage som fra den legemliggjorte Radikalisme.

Det var under disse gunstigere Forhold, at jeg i 1868 besluttede at fremkomme med Forslaget under en mere praktisk Form, og udgav det i Trykken paa Fransk.

Brochuren anmeldtes strax udførligt og sympathetisk af Postinspektør Petersen i Fædrelandet for 20. Maj 1868.

Anmelderen kræver »Opmærksomhed for den gennemgribende Reform, der indeholdtes i Forslaget, saa gennemgribende, at der ikke siden Rowland Hills Plan fremkom, har været noget Postspørgsmaal paa Bane af saadan Betydning«, og spørger med et Sideblik til den danske Regering, om hvem der skal tage Initiativet til dens Gennemførelse. Vinket blev ikke forstaaet eller, om forstaaet, ikke ændset, og Æren overladt til en fremmed Stat, der netop havde høstet al anden Ære i Overflod, medens Danmark trængte haardt til al den moralske Oprejsning, det kunde tilkæmpe sig efter den overvældende Ulykke, som var overgaaet det et Par Aar iforvejen. Under alle Omstændigheder vilde Tyskland blevet Danmarks Skyldner, ligesom det er blevet forpligtet overfor Schweiz, da dette Land fornylig veg for den større Magts Initiativ og overlod Arbejderspørgsmaalet til Kejseren. Men man troede hverken paa Sagen eller sig selv.

Den første Opgave var nu at gøre de fremmede Regeringer direkte bekendt med Forslaget, og Udenrigsministeriet viste sig ogsaa rede til at sende Brochuren først til de fremmede Postbestyrelser og derefter

til Regeringerne i de europæiske Stater og de forenede Stater i Nordamerika.

Svarene var, forsaavidt saadanne indløb, i det hele imødekommende. Blandt Bilagene vil eksempelvis findes Breve fra den bekendte italienske Diplomat Nigra, Bil. 1, den daværende nordamerikanske Gesandt i Kjøbenhavn, Mr. Yeaman, Bil. 2 og den svenske Generalpostdirektør Roos, Bil. 3.

Da optog den nordtyske Postbestyrelse Sagen.

I April 1868 havde den gennem Udenrigsministeriet modtaget min Brochure, og ved Aarets Udgang indeholdt det officielle Organ en Memoire, der udtrykkelig betegnede sig som offentliggjort med Forbundskanslerens Samtykke. Det indeholdt Forslag til Dannelsen af en almindelig Postforening med Afskaffelse af Transitporto og Indførelsen af en lav énsartet Porto og bebudede Sammenkaldelsen af en »Verdens-Postkongres«.

Skønt næppe fem Aar var forløbet siden Postkongressen i Paris med dens Theoretiseren og ængstelige Fastholden ved forældede Anskuelse, kunde dette saaledes ikke komme hélt uventet, medens det usikre i de politiske Forhold dog ikke syntes egnet til at indgyde store Forhaabninger med Hensyn til Udfaldet i en nær Fremtid. De diplomatiske Skridt, som i denne Henseende foretoges i 1869 og 1870, førte derfor heller ikke til andet Resultat, end at Regeringernes Opmærksomhed nu fra myndig Side var henledet paa Sagen. Men da denne nu var steget ned fra Utopien og havde taget fast Fodfæste blandt denne Verdens Realiteter, men hvad der endnu savnedes, var en stærk offentlig Mening, saa begyndte en Agitation igennem Presse, Politikere, Statsmænd og Diplomater i Europa og Amerika, der fortsattes uden Afbrydelse i henvend syv Aar af mit Liv, indtil Sagen var gennemført. —

Blandt Landsmænd, der greb ind, maa først nævnes nuværende Amtmand Bille, der lagde det Navn, han havde vundet ogsaa i den udenlandske Presse, i Vægt-skaalen, og dernæst cand. jur. Julius Hansen i Paris.

Jeg kendte denne Mand ikke blot fordi han var »fra mit Aar«, men fordi han en Tid lang var Medarbejder ved Dagbladet »Danmark«, hvis Redaktør jeg var en kort Tid. Han var født Journalist, jeg méner, han kunde uden Varsel sætte sig ned og skrive en ledende Artikel om saa godt som hvilketsomhelst Æmne, uden at give sig nogen Blottelse for manglende Sagskundskab. Og han skrev *con amore*. Han var tillige en Mand med fremragende politisk Evne og har i stor Udstrækning udnyttet disse Evner til bedste for den Politik, han ansaa' for den rette, saaledes at der er faa, der har gjort det Hall'ske Regimente større Tjenester i den danske Presse, medens ingen har kunnet maale sig med ham i Benyttelsen af Udlandets. Og han indskrænkede sig ikke til Pressen alene, men forhandlede med europæiske Statsmænd *de roi à roi* og foreslog t. Ex. efter 1864 Bismarck at sætte den danske Konge istand til at udnævne ham, J. Hansen, til Amtmand paa Als. Det er heller ikke hans Skyld, at det ikke skete. Han er et lyst Hoved og i Besiddelse af et moralsk Mod, der vover og gaar frem, hvor Landsmænd vilde vige tilbage for Hindringer eller Hensyn. Han er juridisk Kandidat, men det har skadet ham — det er virkelig sandt — at han efter en Ansættelse under Magistraten eller Hof- og Stadsretten kunde kaldes »Kopisten«. Da han ikke formaaede at trænge frem herhjemme, vovede han at udvandre til Frankrig for at bane sig Vej i den franske Administration. Noget lignende er skét en Gang tidligere; men P. A. Heiberg var ikke draget frivillig i Landflygtighed, og Hansen naaede

højere op i de fremmede Forhold end Heiberg. Han er Officér af Æreslegionen og skal beklæde en højere Post i det franske Udenrigsministerium, saavidt vides i samme Departement som Heiberg i sin Tid.

Denne Mand, der stod i Forbindelse med et saa stort Antal europæiske Blade, at jeg fortier Tallet af samme Grund som den, ved hvilken jeg afholdtes fra at optage de forenede Stater i Nordamerika i mit Forslag, stillede nu hele dette Apparat i Sagens Tjeneste, og Arbejdet antog et stort Omfang.

Jeg skal dog ikke opholde mig herved, men kun berøre en enkelt Episode.

Da den franske Overjournalist Emile de Girardin havde gjort sig bekendt med Sagen, skrev han i sit Blad, at dette kunde jo være meget godt, men at han selv havde havt en lignende Idé. Det gjaldt nu om at omvende denne Mand fra en gnaven Rival *ex post festum* til Medarbejder, og jeg sendte ham derfor en Afhandling, i hvilken jeg, følgende en af mine Ahners Fodspor, overdrog ham BARNET, hvis han vilde opfostre det. Artiklen gik gennem den franske Presse, og gamle Professor BORRING omfavnede mig paa Kongens Nytorv i alle Menneskers Paasyn af fransk og dansk Glæde over den heldige Turnering. Fra Girardin selv modtog jeg den Kvittering, som findes i Bilag 4.

Det var i det hele en ret anstrengende Kampagne, denne Syvaarskrig, som maatte føres overfor ofte uvilige eller mistroiske Redaktører og i de tre saakaldte Kultursprog, over hvilke jeg kun délvís var Herre. Men den blev ført i Forvisning om Sejr, og de Opmuntringer, jeg modtog fra forskelligt Hold, særligt gennem den daværende svensk-norske Tronfølger, nu Kong Oscar IIs Anerkendelse, gav Mod til ikke at lade mig standse af Hindringer eller Skuffelser.

Saa kom selve Historiens Gang til Hjælp.

Tyskland var blevet samlet til en Enhed og følte mulig ved Siden af sine store Sejrvindinger Trang til at vise Verden, at det nye Kejserrige var istand til at bringe nye Idéer frem ogsaa udenfor Valpladsen og yde Menneskeheden væsentlige Tjenester. Det tør maaske siges, at man i ledende tyske Kredse følte sig tilskyndet til at bøde paa hvad der var brudt, og samle hvad der var skilt. Og da Postvæsenet er et internationalt Omraade af højeste Vigtighed med daglig gentagne Berøringer mellem Nationerne og derfor særlig egnet til at nærme Folkene til hinanden, frembød Reformen sig ligesom af sig selv, idet man var berettiget til at vente en almindelig Imødekommen mod den nye mægtige Kejserstat paa et saa neutralt Gebet som Postvæsenet i samme Øjeblik, som man var saa heldig at have den rette Mand paa den rette Plads. Vel havde Tyskland som Følge af sin Beliggenhed i Europas Midte uden al Sammenligning de største Indtægter af Transitporten, men paa den ene Side var Rigets Finanser i blomstrende Forfatning, og paa den anden havde de tyske Statsmænd Øjet aabent for de med Reformen forbundne indirekte Fordele, og ikke mindst for den Ære, som Gennemførelsen af en saadan Reform vilde bringe den tyske Administration.

Saa var det, at Tyskland i Begyndelsen af 1873 indbød samtlige fremmede Stater til at sende Delegerede til Bern for at forene sig om gensidig at befordre hinandens Breve og Tryksager frit over hinandens Territorium. Selv om Sagen ikke skulde gaa igennem i første Omgang, kunde der nu ikke være Tvivl om det endelige Udfald, efterat den ledende Magt i Europa havde sat sin Prestige ind paa den.

Jeg stod nu faktisk i et vist Forhold til denne

Kongres, og Billighed syntes at tale for, at jeg kom til at tage Dél i den. Man var dog ikke enig med mig heri. Den tyske Gesandt v. Heydebrand und der Lasa, havde interesseret sig levende for mit Forslag*) og min Sendelse. Kongressen kom dog slet ikke istand, efter Sigende fordi Rusland ikke var færdig, men i Virkeligheden vistnok fordi Frankrig krympede sig ved at marchere paa et Vink fra Berlin, efterat det havde undladt selv at tage Initiativet.

Men Indbydelsen gentoges med større Eftertryk, og i September 1874 samledes saa Repræsentanterne for 22 Stater i Bern.

Det traf sig nu, at Geheime-Etatsraad Fenger netop skulde ligge ledig i dette Øjeblik, og Valget af denne Mand til Danmarks Repræsentant i denne Sag, var derfor vistnok den naturligste Ting af Verden. Han fik fri Haand til at medtage en Sekretær og valgte en ung Assistent i andet Postsekretariat. Efterat han havde begivet sig paa Rejsen, fik jeg den Meddelelse fra Generaldirektøren, at jeg vilde blive sendt til Bern, saasnart der var kommet Besked fra Fenger.

Hvilket Spørgsmaal der er blevet rettet til denne, véd jeg ikke, og af det telegrafiske Svar, som meddeltes mig: »*Mr. M. sera reçu,*« blev jeg heller ikke klogere, eftersom det forekom mig, at den danske Regering ikke behøvede at indhente nogens Samtykke.

Saa rejste jeg da.

Dampen har afskaffet Rejseæventyrene, efterat Gert Westphaler først havde kommet Folk til at lé af dem.

*) Som nu med offentlig Understøttelse udkom i 2det Oplag, paa Dansk hos And. Fred. Høst & Søn og paa Fransk hos Dentu i Paris.

Hvad jeg mindes fra min Kongresfart kommer derfor heller ikke ind under denne Kategori. Hvad jeg her vil fortælle omfatter kun enkelte isolerede Træk, der ligesom har paatvunget sig mig og fæstnet sig i min Erindring.

Da jeg kom ombord paa Dampskibet i Korsør, var der en Passagér, der gav ondt af sig, fordi han ingen Sovekahyt kunde faa; jeg tilbød ham min, og han blev god igen. Han var besat med røde og hvide Baand og lignede nærmest en hjemvendt Amerikafarer. Vi kom snart paa en saa god Fod, at han endog afveg fra sin Vej for at følge med til Köln. Det var en Urmagersvend fra Kjøbenhavn, som for en Del Aar siden var udvandret til Kapstaden. Da Diamantlejerne opdagedes, solgte han hvad han ejede, købte Oxer og Vogne og belæssede dem med Fornødenhedsartikler til Arbejderne. Han havde havt Held med sig og var blevet en formuende Mand. Han havde været hjemme med Diamanter og Løvehuder og faaet en Medaille, hvis Baand det var, jeg havde sét ombord, og var nu paa Tilbagevejen til Kap, hvor han var gift og hjemfaren. Han fortalte, at han som fattig Svend var blevet forelsket i sin Mesters Datter, der forlod sit Hjem og flygtede med ham til Kjøbenhavn. Et Par Dage efter kom Faderen imidlertid og hentede sin Datter, som Fortælleren ikke senere havde sét, førend han for et Par Dage siden var gaaet igennem en af Nørrebros Sidegader. Da var et Vindu blevet aabnet, og en kvindelig Stemme havde kaldt ham ved Navn. Han gik op og fandt sin fordums Elskede i dyb Elendighed. — Jeg fik dog ikke det Indtryk, at det var Lykken, hun havde kaldt paa.

Nogle Aar senere bosatte han sig i Kjøbenhavn, og her skal atter en Kvinde have forladt sit Hjem for

at følge ham. — Der gives saadanne Mandfolk og saadanne underlige Kvinder. —

— Paa Farten gennem Hannover sad fire Rejsende i Kupéen og talte om Dagens Begivenheder. Samtalen førtes paa Tysk og i de ærbødigste og loyaleste Udtryk om Kejser og Konge. Saa undslipper der mig tilfældigt et dansk Ord, og det opdages, at ingen af os er Tysker, men de to Danske, den tredje Nordmand, den fjerde en svensk Finne. Vi blev noget genért over den overflødige Loyalitet. —

— »Hvad er det for en Station?« spurgte en Passagér med Hovedet ud af Vinduet. Den tiltalte Indfødte syntes ikke at ændse Spørgsmaalet, og dette gentages derfor. »Idiot!« raaber Tyskeren vred, medens en Stemme fra et Nabovindu raaber paa Dansk: »Jeg tror De vil, Hr. M., det er jo Bremen.« —

— En anden Station. Den ligger i en Kjedel, en rundagtig, dyb Dal, overalt omgivet af lave rundtoppede Bjerge, der straalere i Solguld, medens Dalbunden koger i dirrende, glitrende Hede. En Passagér er ved at faa ondt og kaster Blikket ned paa Perronen efter et Glas Vand. Der er intet, men en Dreng byder ham et Glas med en rød Væske. Passagéren antager Væsken for Limonade og faar mere ondt; vil alligevel prøve og gennemrisles i samme Nu af en Fornemmelse som efter et frisk Søbade. Legemet er som nyfødt og Livet atter skønt. —

Drikken var rød og funkede i Lyset som et Rosenblad, der holdes op imod Solen. Ivrig efter at erfare Navnet paa denne Nektar, bad jeg paa den næste Station Forstanderen om Oplysning. »Optaget for 3 Aargange,« snærrede denne med en furios Gebærde uden at vende sig om. Senere erfarede jeg, at Drikken var en kulsyreholdig Landvin, der bærer Navnet »Schiller-

wein,« ikke efter Digteren, men fordi den funkler og glimrer i Solen. Den skal voxe i et Sted i Lahndalen og ved hin Station, hvis Navn jeg har glemt, mellem Mainz og Strasburg.

Ved samme Lejlighed erfarede jeg ogsaa Grunden til Stationsforvalterens Optræden. Han havde en ganske lillebitte Hun-Buldog, og rejsende Hundelibhaveres stadige Overhæng om Hvalpe havde gjort Manden pirrelig. Det var Hvalpene, ikke Vinen, der var optaget for tre Aargange.

— St. Goar. Idyllisk anlagte Landsmænd tilraades at gaa fra Köln til St. Goar og blive der et Par Aftener. Der er de midt inde i de smaa Rhinbyers gemytlige Samliv med Udflugter paa Floden, Sang og Musik. Befolkningen er venlig og imødekommende og ikke preussisk i Manerer og Adfærd. Og saa skal der være billigt at leve. Den prægtige Flod ved Foden af Vinbjærgene bringer Liv og Friskhed med sig og kan nok for et Par Dage faa en Dansk til at glemme Sund og Hav, men heller ikke mere, tror jeg. Ellers bør Rhinturen gøres nedad, ikke opad Floden, hvis den ikke skal blive triviell med de evindelige Gentaalser af Røverborge i Ruiner og i restaureret Skikkelse. De første gjør strax et stort Indtryk, men det gaar snart den Rejsende som Tilskueren i et Billedgalleri; han trættes ved Mængden, og de sidste virker som en Buste af Julius Cæsar med Cigar i Munden.

— Det var en meget stor Rhinbaad. Paa Agterdækket sad en halv Snes Passagerer og forude tilhøjre for Bougsprydet stod en Mand i soigneret Rejsedragt. Som jeg nu stod paa venstre Side af Bougsprydet flere Alen fra denne Mand, fordybet i mine Tanker, blev jeg pludselig vækket af et stærkt Stød i højre Side og saa' tæt ved mig hin Mand drejende sig

rundt paa Hælen uden at sige et Ord. Han har antaget mig for en Franskmand og lagt sit patriotiske Sindelag for Dagen paa denne Maade. Jeg slutter dette deraf, at jeg allerede tidligere paa Dagen af andre Passagerer var blevet forsynet med forskellige historiske Oplysninger, saasom: »Her gik Blücher over og pryglede Franskmændene«, »her druknede 1000 Franskmænd« o. s. v. Efter fuldført Bedrift skyndte Hermanns Ætling sig ned i Kahytten, hvor han forblev, indtil han om Aftenen gik fraborde. Jeg saa' da, at hans Rejse-taske var mærket R. v. G.

— Hvad Elsass er for et dejligt Land.

Gennemfarer man den grønne Rhindal med Vogeserne tilhøjre, Floden og det blaanende Schwarzwald tilvenstre, synes det, som strakte der sig en sammenhængende Kæde af de hyggeligste Smaakøbstæder af Verden langs Vogesernes Fod, af og til lænende sig til Skraaningerne, og alle som én samlende sig om deres Kirke som Kyllingerne om Hønen. Skæbnen har været dem grim! — Men saa gik Tanken hjemad til Slesvig, da et stort, smukt Ansigt med sort Fuldskæg viste sig i Kupé-vinduet med de Ord: »Schmucke Piger i Randersch.« Det var en Konduktør af polsk Herkomst, der i Krigen havde ligget i Randers og ønskede, at han laa der endnu. Siden anmodede han og hans Kollega, tiltrods for den forreste preussiske Disciplin, om Drikkepenge, kun ikke i Ord. — Hvorfra han vidste, at jeg var Dansk, véd jeg ikke. Maaské har der i Toget været en Dansk, der har kendt mig. Der er Danske overalt, og det er ikke blot Fyrster, der har vanskeligt ved at rejse inkognito.

— Flere vil med mig have følt det som en forfriskende Afvexling, naar de evindelige Vinmarker afløses af et Stykke Græs, Sæd eller en lille Lund. Og

dog var Vegetationen noget afsveden af Solheden. Saa, som ved et Trylleslag midt ind i den saftigste grønne Frodighed med yppige Frugttræer med moden Frugt trindt om paa Marken, upaatvivlelig en Kopi af Paradiset i min første Abc, hvor Adam og Eva paa saadanne Marker plukkede Æbler af saadanne Træer. Og her var ovenikøbet ingen Slange, kun Mindet om hine Concilier, der ikke skulde komme til at savne *temporalia* i Overflod i det kilderige Basel-Land. —

— Det var blevet mørkt. Jeg var alene med en preussisk Embedsmand, da Kupéen pludselig stormes, indtages og fyldes til Trængsel af Søndagsfolk, der sang og jodlede og snakkede op i det modbydeligste Sprog, Mennesker har opfundet. Det lød som lutter Harken og Snorke. Vi var ogsaa i Kanton Bern, Preusseren, der laa halvkvalt under to tykke muntre Madammer, raabte i sin Kvide over til mig: »Da sehen Sie! jetzt sind wir in einer Republi—ik.« —

Og saa var vi i Bern.

Af Fenger blev jeg modtaget med det Spørgsmaal, om jeg ikke var enig med ham i, at Jødedommen var en forstenet Religion. —

Dette Spørgsmaal rettedes til mig i et stort elegant udstyret Værelse i Hotel Bellevues Beletage, medens en glimrende Sol lyste over et straalende Landskab og farvede den evige Sné paa Jomfruen, Munken og dens Brødre i Berner Oberlands Alper luerød. Manden, der spurgte, var en spinkel kroget Olding med stærkt markerede Træk, i hvilke Sympathi, Humanitet, Velvilje eller Jeg'ets Underordnen under ideelle Krav ikke

var de fremherskende. Medens mine Øjne vandrede fra det æventyrlige Panorama udenfor de aabne Vinduer til den Spørgendes slidte Slobrok og lange Pibe, beklagede jeg ikke at kunne dele den fremsatte Anskuelse, fordi Jødedommen efter min Mening repræsenterede den rene Monotheisme. Og medens nu Diskussionen fortsattes, og Fenger ikke havde et Ord om Kongressen, om hvad der alt var besluttet, eller den simpleste høflige Bemærkning om min personlige Interesse i disse Beslutninger, fløj Tanken tilbage til Grev Sponneck i Helsingør, og Sammenligningen faldt ikke ud til Fordel for den nationalliberale Bourgeois.

Derpaa fulgtes vi alle tre ad til Kongressen i Edsforbundets gamle Raadssal. Mødet var endnu ikke begyndt, men i en Vinduesfordybning stod en yngre, førleden Mand med nervøse Bevægelser, for hvem Fenger forestillede mig. Det var Præsidenten, den schweiziske Generalpostdirektør. Han sagde nogle pæne Ord og førte mig saa hen til en Stol ved Væggen. Saa fyldtes Salen, medens det halve Dusin Stole ved Væggen forblev tomme med Undtagelse af to, der indtoges af den anden lille Danske og mig. Omkring det grønne Bord sad de Delegerede, deres Sekretærer og Privatsekretærer, der tog Ordet, naar Chefen ikke magtede det franske Sprog, men selvfølgelig ikke afgav Stemme. Jeg hørte saaledes en ung Mand holde en Tale paa saa flydende Fransk som en jevn dansk Student, der ikke kendte mere til Fransk, end han havde medbragt til Artium. Det var efter Sigende den amerikanske Delegeredes Sekretær, der nok ogsaa skal have lært sit Fransk i Kjøbenhavn. Og jeg hørte og saa' den tyske Generalpostdirektør Stephan kommandere Kongressen som en Underofficer sin Peloton, og fattede de bedste Forhaabninger, ubekendt som jeg var med, at

Hovedslaget alt var ført den foregaaende Dag, og Transitportoen allerede bragt ud af Verden.

Til Eftermiddagsmødet gik jeg alene, og da begav det sig, at en Tjener kom mig imøde i Forsalen og i en brysk Tone opfordrede mig til at forlade Stedet, hvor jeg intet havde at skaffe. Jeg svarede, at jeg var sendt af min Regering og vilde ind. Forsalen var fuld af Delegerede, der samledes om Optrinet med Uvilje i Ansigterne, da Præsidenten hastig skød en Dør tilside og raabte, at den Herre havde Adgang. Et Øjeblik forekom det mig, som dette kunde være tilstrækkeligt, og et »Jeg renoncerer« svævede mig paa Læben. Saa tænkte jeg paa Kjøbenhavn og gik ind.

Havde saa endda min Landsmand*) ikke siddet der ved Siden af mig, kunde jeg søgt Trøst i det fantastiske Hjernesvind, at den hele Forestilling henne ved det grønne Bord blev opført alene til Fornøjelse for Forfatteren. —

Da jeg kom tilbage til Hotellet, laa Fengers Kort paa mit Bord. Det skal nemlig være almindelig diplomatisk Skik og Brug, at Ambassadører selv med de berømteste Navne aflægger deres Kort endog hos den yngste Attaché ved et Gesandtskab for saaledes symbolsk at antyde, at det ikke hedder *corps diplomatique* for intet. Dette Kort vakte iøvrigt Nysgerrighed, og hos den daværende franske *Chargé d'affaires*, Laboulaye, der nu er Gesandt i St. Petersborg, vilde den franske Delegerede, der vidste, at Fenger var en udmærket Læge, uden Hensyn til Ordene *d'état*, der fulgte efter *conseiller intime*, absolut oversætte disse Ord ved Livlæge, men

*) Han er iøvrigt senere blevet de kjøbenhavnske Bladudgiveres milde Forsyn i Skikkelse af Chef for Aviskontoret.

kunde saa paa den anden Side ikke forstaa, hvad en Livlæge kunde have med Postvæsenet at gøre.

Da Fenger syntes at betragte det Skete som noget, der ikke vedkom ham, var det danske Initiativ saaledes bogstaveligt sat først tilvægs og saa tildørs.

Jeg tog da den Beslutning at renoncere paa Fortsættelsen og ikke at komme igen. Jeg vilde ikke risikere en Gentagelse, og den Sag, hvorfor jeg havde arbejdet, var trængt sejrrig igennem*).

Og bag den stængede Kongres laa et dejligt Land med et rigt og fyldigt Folkeliv, hvortil ingen Portner spærrede Adgangen.

Jeg skal dog ikke føre Ugler til Athen og forøge Rejsebeskrivelserne fra Schweiz med endnu én, men indskrænke mig til at gengive enkelte Billeder saaledes som det tegner sig for min Hukommelse.

— Byens Hovedgader har Buegange til begge Sider, og alle Vindueskarme er forsynet med Albu-puder, paa hvilke de indfødte efter Solnedgang trækker frisk Luft. Ikke før, thi man er flittig og om sig som en Myre. Naar Du ved denne Tid spaserer i disse Buegange og tre jævne Ungersvende, der har drukket mere Landvin end sædvanligt, møder Dig jodlende Arm i Arm, slipper de strax hinanden med et lille Nik for at lade Dig komme igennem. Og spørger Du en af dem om Vej, nøjes han ikke med at forklare Dig den, men tilbyder at følge med til Maalet.

— Bybudene paa Hjørnerne er Franskmænd med de posede Benklæder og Kepien paa Snur. Jeg blev opmærksom paa dem ved at sé to af dem lé, og gøre Tegn til hinanden efter en noget mér end tarvelig klædt,

*) Det vil være rigtigst at hidsætte, at jeg ikke havde Diæter, men var blevet udrustet med en bestemt Sum i Rejsepenge.

ludende yngre Mand med en snavset graa Bulehat, der gik hastigt forbi. Da jeg ikke kunde sé noget latterligt ved Personen, spurgte jeg dem hvem det var. »*Monsieur le président*«, svarede de med en kort Latter. Det var Edsforbundets Præsident. Saa iagttog jeg ham nærmere. Han var i Klæder og Holdning at sé til som en fattig Afskriver, men det hed sig, at denne Skriver ogsaa kunde diktere.

— De første Nætter sover den fremmede ikke godt i Bern paa Grund af en brusende Lyd, der minder om et fjernt Vandfalds Larmen. Det er den kolde Aar, der bruser væk over sit stenede Leje. Saa skal den fremmede tidlig om Morgenen gaa ud til Schänzli, en offentlig Have uden for Byen. Der vil den friske Bjergluft fylde hans Lunger og gengive hans Muskler deres Spænsthed. Men helst skal han komme lidt før Solnedgang. Da vil han se hvad han aldrig vil glemme, naar Jomfruen, Sukkertoppen, Munken og Schreckhorn gløder i et saa intensivt lue- eller maaské bedre rosenrødt, at Modsætningen til den dybe stille Skumring nedenfor Sneen og omkring ham selv vil betage ham som et Syn fra en Æventyrverden. —

— Jeg, der holder den Regeringsform for den bedste, der passer bedst for det paagældende Samfund i det paagældende Øjeblik, og ménte at vide, at der ikke fandtes Republikanere i Republiken Frankrig, havde fattet den Tanke, at en europæisk Republikaner var et abstrakt Begreb. Jeg havde glemt de smaa Kantoner dernede. Høflig Værdighed i Holdning, Væsen og Udtryksmaade, sund Sands og praktisk Greb røber den fribaarne Mand, der er vant til at styre sig selv, jeg mener baade regere sig selv og beherske sig selv. Det er denne sidste Egenskab, der er Republikanerens Hemmelighed. Disse Folk havde et Par Aar

iforvejen modtaget Bourbakis pjaltede, forhungrede, halvt ihjelfrosne Hær, og det tyske Kejserdømme paa deres Grænse strakte Kommandostaven ud over Europa, men deres Sympathi var udelukkende paa de overvundnes Side, og de havde en medfølende Tanke tilovers for os.

— Jeg trængte til at røre Benene, og da jeg havde gaaet mig træt, tog jeg en Droske for at køre til en Kafé. Jeg sagde Kusken, at jeg vilde lade et Glas Vin bringe ud til ham, men han har næppe forstaaet mig, for han fulgte med ind og satte sig ved det samme Bord, og hverken Publikum i det tæt fyldte Lokale eller den takkelige unge Pige, der opvartede os, røbede nogen Interesse for et Syn, der hos Gianelli i Kjøbenhavn — Kaféen rangerede med denne — vilde have vakt en Opsigt, der havde tvunget Værten til at intervenere.

— »Duer Jeres Hær noget?« spurgte jeg. — »Jeg véd ikke,« svarede Bonden, »den er jo ikke prøvet, men vi har vore Bjærge og vi skyder godt. Og I Danske har jo Søen.«

— Der havde været Revue over Kanton Berns Kontingent, der i Dragt, Holdning og Bevægelser nøjagtig saa' ud som vort Fodfolk, og i Kupéen var den kommanderende General og hans Stab. Jeg rettede det samme Spørgsmaal i noget anden Form til en Kaptajn, der sad ved Siden af mig, og han svarede netop som Bonden havde svaret. Saa vendte den gamle General — var det Dufour? — sig om og sagde: »Den fremmede Herre maa ikke stille overdrevne Fordringer til en Hær, der koster mindre end vor Skole«. Jeg sagde da, at jeg om Morgenens havde sét en uniformeret Skolebataillon marchere ud i en Föhnregn — et Slags Halvbroder til en tropisk Regn — i godt Humør, med rigtige smaa Kanoner og ført af rigtige

Officerer, og han svarede: »Kom ned og besøg os igen, naar den er bleven voxen.«

— Det er virkelig ikke for intet, at Palmatoke er udvandret fra Fyn til Schweiz. Gaa igennem Berns Buegange med deres Butikker og betragt det kvindelige Personale. Naar Du kommer hjem, vil Du finde deres Kontrafej i den første den bedste Gade i Kjøbenhavn. Ligheden er slaaende. Kun ikke i Sproget, der skæmmer Bernerinden: »Vil De være saa god at sige mig Vejen til Bjørnegraven,« bad jeg paa rént Højtysk en ældre Kone. Hun saa usikker paa mig og svarede med et næsten bønfoldende Udtryk i Stemmen: »*Monsieur, je ne comprends pas*«. Det var ingen indvandret, jeg hørte i samme Øjeblik hendes bernske Strubelyd, da hun talte med Datteren. —

— Paa Vejen til Luzern kom en Kapuciner munk ind i Kupéen, og de indfødte gjorde lidet smigrende Vink til hinanden. Det var en ung Mand, der synlig genært krøb sammen i en Krog og gav sig til at læse i en Bog — Breviar — han holdt i Haanden. Det gjorde mig ondt for ham, og jeg bad ham paa mit bedste Latin om Ild til en Cigar. Men han rystede paa Hovedet. Jeg spurgte saa, om hvor hans Kloster laa, og han svarede med ny Hovedrysten. »Bed ham om en Messe, naar De er død, og betal kontant forud, saa svarer han strax,« raabte en af de indfødte under de andres højroastede Latter. —

— Der er en Tandhjulsbane op ad Rigi, men da jeg kom, var Aftentoget inddraget. Medens jeg træt og utilpas sad og ventede paa Hest og Fører i en stor Havesal ud til Vierwaldstädter Søen i den lille By Wäggis, kom en høj Mand i Skyttedragt, der havde gaet op og ned ad Gulvet i hurtig Takt, hen til mig og sagde: »De er syg Herre! og jeg skal sige Dem hvad De

fejler, De er sulten.« Den skarpsindigste Opfindelse kunde ikke have grebet mig sikrere. Jeg sprang op og raabte: »Mr. Dick fra David Copperfield har altid Ret! hvor faar man Mad?« — »Lad mig om det,« sagde Skytten og kort efter var Bordet dækket med alt hvad en træt og sulten Vandringsmand kan forlange. — »Og nu Herre! vil De klinke med mig paa mit Lands Vel og tilgive, at jeg har tilladt mig at være Deres Vært. Jeg er bleven Skyttekonge idag, og ingen maa gaa sulten fra mig. Det frie Schweiz leve!« —

Georg Brandes' Oversættelse af Gottfried Kellers »Schweizernoveller« udkom først Aaret efter. Havde jeg kendt dem og vidst, at det er en kostbar Sag at déltage i de offentlige Skydninger om Præmier, og at lidenskabelige Skytter — min har nok været af den Slags — ofte sætter deres egen og Familiens Velfærd overstyr derved, havde jeg maaske betænkt mig paa at modtage den improviserede Gæstfrihed.

Det var Solopgangen fra Rigi, der havde fristet mig. Rigi er en isoleret Kegle paa 5—6000 Fods Højde midt i et Rundmaleri paa jeg véd ikke hvormange Miles Omkreds. I Bjergets Kegleskygge dvæler endnu Natten længe efter at det er blevet solklar Dag paa begge Sider, og jeg vilde sé Menneskene vaagne og røre sig med den indsvindende Skygge eftersom Solen steg.

Med jevne sikre Trin skred Hesten opad, medens den hélt unge Fører nu og da tilhviskede den et fortroligt Ord, og under os i den tavse Nat laa et fortryllet Land, afdélt i smaa ulige Felter ved smalle snoede Sølvbaand, der forestillede navnkundige Søer og Floder, om smaabitte oplyste Legetøjsbyer, der paa deres Side paastod at være bekendte store Byer med rigtige Mennesker. Havde Aloys ikke været en saa solid

Person, som han viste sig at være, havde jeg ikke fæstet Lid til hans geografiske Oplysninger. Forsigtig var han og Menneskekender. Stilheden og Ensomheden var saa dyb og Bjergluften saa rén, at vi en Times Tid inden vor Ankomst til en Station havde hørt en halv Snés Italienerne spille *morra*. Da vi naaede Stedet, kom et Fruentimmer med flagrende Haar farende over Ridestien. Hun var bleven uenig med sin Kæreste, sagde Aloys, men senere hørte jeg, at en af Spillerne havde stukket sin Kniv i Brystet paa Kæresten. Aloys forklarede, at han ikke havde villet forskrække den rejsende, der var betroet til hans Omsorg.

I Morgendæmringen hørtes pludselig en Lyd som af et Stenskred, og jeg skimtede i det fjerne højt over mig noget, der lignede en menneskelig Skikkelse, som slyngedes hen imod mig med stor Kraft. Og i samme nu fór en Mand, ligesom slængt fremad af den lange Springstok, forbi mig, medens Rullestenene paa Stien fór væk under ham, naar han satte Foden paa den for et kort Sekund. Med Afgrunden paa den ene Side og en Klippevæg paa den anden er det en Befordringsmaade, der kræver stærke Nerver.

Det var et Bud fra Hotellet; muligvis har man manglet en eller anden Gemyse til *table d'hôte*, og Mennesker er der nok af.

Paa Toppen nægtede Solen sin Tjeneste, og Graa-vejrsmorgenens viste os kun en Snés frysende Engelskmænd, mést *wedding* trippende unge Par. Jeg haaber, at det alene var Solens Udeblivelse, der havde sat Skuffelsens Mærke paa deres Aasyn.

— Paa Nedturen kom vi over en Strækning naturlig Beton, smaa Rullestene løst forbundne med Lér. Da jeg bad Aloys om Oplysning, sagde han: »De sover godt dernede«. Det var nok i Tyverne, at en Dél af

Bjerget, der bestod af disse løse Substanser, havde løst sig og begravet to eller tre Landsbyer med Mennesker og Dyr. Jeg var staaet af Hesten for at undersøge Bunden og traadte uvilkaarlig læmpeligere paa den store Grav.

— Blodets Røst talte, saa at jeg i Küsnacht fik Lyst til at hilse paa Postmesteren dersteds, som vi sagde i andet Postsekretariat. Han havde Kontor og Bolig i et lille »Schweizerhus« og blev synlig glad ved mit Besøg. Det var klart, at han ikke var vant til at se Mennesker i denne Afkrog, og at jeg ligesom bragte ham Bud fra Omverdenen.

Om han vilde gøre mig den Fornøjelse at drikke et Glas Landvin paa nærmere Bekendtskab i den smukke Kro overfor. Ja gerne, hvis han kunde faa fat paa Majoren, som logerede hos ham og velvillig gav ham en Haandsrækning. Anden Hjælp havde han ikke, og han havde før sit Bryllup svoret, at hans Hustru ikke nogensinde skulde røre ved andre Breve end dem, der var adresseret til hende selv. Jeg raabte da paa Majoren og Echo svarede fra alle Klipper og Stene, indtil der viste sig en lille graahaaret Mand med Manerer fra *l'ancien régime*, der strax erklærede sig villig til midlertidig at repræsentere Postmesteren.

I Kroen skinnede Skive, Gulv og Stole af Properhed, og vi tog Plads ved Skiven overfor en Mand i de Arbejdsklæder, hvormed han var kommet fra Lérgraven. Jeg forlangte en Kande af den bedste Landvin, og skulde til at klinke med min fremmede Kollega, da jeg syntes denne saa' saa underlig ud, medens Manden ligeoverfor forekom mig at se endnu underligere paa mig. Postmesteren hviskede nogle Ord til mig, men saa

sagte, at jeg ikke forstod ham, indtil Manden overfor sagde: »Tal De kun højt.« Saa sagde Postmesteren génert, at det var Skik og Brug i dette Land at byde fremmed Tredjemand et Glas med. Jeg skyndte mig at følge Skik og Brug, men den fremmede tog kun tøvende mod Glasset, indtil Postmesteren havde givet ham sit Ord paa, at jeg virkelig var *fremmed*.

Postmesterens Gage beløb sig, hvis jeg husker ret, til 400 Frcs. foruden fri Bolig og et Brændedeputat, saa at det ikke undrede mig, at han længtes efter Forfremmelse.

— Postføreren paa Thunersøen, en høj, smuk Mand, havde med schweizersk Forekommenhed og Intelligens givet mig forskellige Oplysninger. Saa sagde han: »Jeg vil gøre Dem et Forslag. Jeg tager fjorten Dages Permission, saa rejser vi til Genua, Majland og Venedig, og jeg skal være Dem en paalidelig Fører. Jeg har fri Rejse med Banerne. Naar vi kommer tilbage, forelægger De Regningen over Udgifterne for kyndige Folk, som de selv udpeger, og naar disse erklære, at vi har rejst 25^{0/0} billigere, end det vilde have kostet Dem at rejse alene, saa betaler De min Kost og Logis undervejs.« —

Der var Marked i Bern.

Jeg har en Gang oppe i Smaaland været Greve af Monte Christo for en Udgift af nogle Øre. Paa en Mark, hvor et Par Tommer Madjord, halvt Sand, halvt Muld, laa over det golde Sand, gik Mand og Hustru og vendte Skorpen for en Dagløn af noget som 24 Sk. for Manden og 16 Sk. for Kvinden paa egen Kost. »Har I Børn?« — »Ja! der kommer Pøjken og Grebban.« Jeg gav Drengen en lille Haandfuld »Slanter«, og da Barnet viste Forældrene sin Rigdom, saa' jeg

paa deres Ansigter, at de troede, det var den omtalte Greveperson, de havde for sig. — I den berømte dybe Kælder i Bern med det uhyre Fad var der fuldt indtil Trængsel. Omkring den store Skive i det vide Rum sad Bønderfolk ved deres Ost og Brød og et Glas Vin. Vi kom i Passiar. Jeg trakterede Bordet rundt med Værtens bedste Landvin og læste tydeligt hin smaalandske Skrift paa de schweizerske Ansigter. Traktementet beløb sig til -halvanden Franks, og ved min Bortgang bad en Bondekone mig ikke at forsmaa et strikket Bælte i de schweizerske Farver, som ogsaa er de danske.

— For at faa nogle Prøver af Landvin, der muligt kunde holde sig, med hjem, henvendte jeg mig efter Anvisning til Ejeren af Hotel Faucon, selv Millionær i Milliongaden i Bern. Hans Hustru sad i et Indelukke ved Indgangen og førte sin Mands Bøger, men det var paa et Sølvfad i et pragtfuldt udstyret Værelse, at Tjeneren bragte en halv Snés Prøver tilligemed Brød og Ost.

Jeg fik det Indtryk, at Schweizerne, bortsét fra første Rangs Mændene, der jo staar paa samme Standpunkt Verden over, er et Stykke Vej forud for os paa det sociale, moralske, intellektuelle og økonomiske Omraade, eller i hvad man kalder Kultur, men at Livet er vanskeligere og Kampen haardere, medens Energien staar i Forhold hertil. Der maa være en god Bund i dette Folk, naar det ikke er blevet fordærvet af det florerende, men vistnok nu uundværlige Turistvæsen,

og Livet maa være vanskeligt, naar man sér det bogstaveligt hænge i en Traad over Afgrunden for at bjerge saa meget Hø, som kan have under Armen.

Mit Ophold var for kort til at danne mig en begrundet Mening om dette, men senere Bekendtskab med Gottfried Keller har bestyrket disse første overfladiske Indtryk.

Den civiliserede Verden har nu i 15 Aar høstet Nytte af det Værk, Kongressen havde udført. Det er ad praktisk Vej blevet Folkenes Ejendom, og jeg skal derfor kun kort berøre Reformen i dens Hovedtræk.

De 22 Stater, der repræsenterede et Omraade af 700,000 Kvadratmil med 350 Millioner Mennesker, havde indgaaet en Union med fælles Postomraade, paa hvilket Transitportoen var afskaffet, en lav, énsartet Porto fastsat og — ved Bestemmelsen om, at hvert Land beholder hvad det opkræver — al Mellemsgning imellem Postbestyrelserne bortfaldet.

Dette var hvad jeg havde foreslaet. —

I Stedet for mit Forslag om Erstatning til de Stater, der vilde lide Tab ved Transitportoens Ophævelse, fra de Staters Side, som paa Grund af deres Beliggenhed er ude af Stand til at yde Gengæld ved fri Transit, var der indført en bestemt moderat Befordringsafgift Stat og Stat imellem.

Derimod var mit Forslag om den indenlandske Portos Anvendelse paa den udenlandske Korrespondance ikke trængt hélt igennem, idet man havde valgt en Portosats af 25 Centimer, med et Spillerum af indtil 32 Centimer, for et enkelt Brev indtil en Vægt af 15 Gram eller 3 Kvint. Man havde sét sig nødsaget til dette Kompromis for at faa de Stater med, hvis indenlandske Porto allerede var højere end 25 Centimer, og fordi det paa den anden Side syntes at være en Modsigelse at have en lavere udenlandsk Porto end den indenlandske. Man var gaaet ud fra den rigtige Tanke,

at den énsartede Porto i Unionen var Hovedsagen, medens Størrelsen af denne i Sammenligning hermed var et mere forbigaaende Spørgsmaal. Men da det samtidig blev fastsat, at Brevkort skal kunne forsendes for halv Porto mod Breve, saa er Tanken ogsaa i denne Retning ad en Omvej slaaet fast i Principet.

Endelig var der til Udviklingen af Forbindelsen imellem de enkelte Stater oprettet et internationalt Bureau for Unionens Anliggender i Bern, og i samme Øjemed fastsat, at en almindelig Postkongres skulde afholdes hvert tredje Aar.

Tiltrædelsen blev holdt aaben »for de øvrige Lande paa Jorden«, forsaavidt de har et nogenlunde ordnet Postvæsen, og denne Adgang er i de forløbne Aar benyttet i den videste Udstrækning, medens samtidig de øvrige Postforsendelser er blevet inddraget under Unionens Omraade.

I sin afsluttende Tale paa Kongressen henlagde Stephan beskedent Initiativet til »den Fremskridtets Aand, der er den raadende i vor Tid.« Men den tyske Rigsdag, der ikke behøver at tage beskedne Hensyn og véd, at Aanden kun virker gennem legemlige Medier, priste det som en særlig Vinding, at det er »Tyskland, der har taget Initiativet i denne Sag og saaledes lagt den første Grund til en stor, almindelig, alle Jordens civiliserede Nationer omfattende folkeretslig Institution.«

Har denne Reform nu havt, eller kan det af Erfaringen fra de forløbne Aar skønnes, at den vil faa den Indflydelse paa Folkenes aandelige og materielle Interesser, paa Udvexlingen af literære Frembringelser, paa Handel og Omsætning, som man ventede sig af den?

Da Traktaten forelagdes for den tyske Rigsdag, sluttedes de Bemærkninger, hvormed den ledsagedes,

med følgende Ord: »Den almindelige Postforenings-traktat vil saaledes kunne betegnes som et Fremskridt i Folkenes Samliv«. Naar dette maa indrømmes, er der Sandsynlighed for, at Hensigten er naaet. Og Sandsynligheden stiger til Vished, naar den f. Ex. har havt den Indflydelse paa Korrespondancens Stigen i Tydskland fra det sidste Aar før Reformen til forrige Aar, som fremgaar af nedenstaaende Tal.

Fra Tydskland til Udlandet er afsendt:

i 1874 —	39,805,650 Breve
	15,973,190 Brevkort
	9,730,270 Tryksager,
i 1889 —	87,978,770 Breve
	15,997,980 Brevkort
	38,313,290 Tryksager.

Selv naar Hensyn tages til Folkemængdens Stigen i disse Aar med 15—16⁰/₀, er Korrespondancen mere end fordoblet. Noget lignende gælder om Bevægelsen i modsat Retning.

I det samme Tidsrum er nemlig fra Udlandet ankommet til Tydskland:

i 1874 —	37,870,900 Breve
	1,683,020 Brevkort
	9,736,580 Tryksager,
i 1889 —	74,530,470 Breve
	15,235,650 Brevkort
	28,698,840 Tryksager.

Men den videre Rækkeevne udover Fremskridtet i Postforbindelsen imellem Folkene, som var stillet i Udsigt for den nye folkeretlige Institution saavel paa Kongressen som udenfor — har Verdenspostforeningen opnaaet denne, har den sat saadanne yderligere Spor i andre Forhold og paa andre Omraader? Har den aabnet en ny Æra for »de mange Samfundsanliggender, som

det er Tidens Opgave at udvikle og fremme?» Er Postunionen fulgt af en Møntunion, af fælles Regler for den internationale Sundhedspleje, af énsartet lave Jernbanetaxter o. s. v., der alle sigter til det samme Maal: yderligere Fremskridt i Folkenes Samliv?

Svaret lyder underligt nok benægtende.

Der var jo dog stiftet — for første Gang i Verdens Historie — et fast Forbund mellem Folkene for at løse en fælles Opgave, et Forbund med fælles Administration for de fælles Anliggender og en hvert tredje Aar sammentrædende Repræsentation. Det skulde da, eftersom Forsøget ikke har skuffet Forventningerne, synes at ligge nær at forsøge paa ad denne Vej at samle den civiliserede Verden i fælles fredelig Raadslagning over dens fælles Interesser og saaledes langsomt men sikkert bygge et fast Grundlag for Freden. Folkenes Mægtige har ikke villet det, og Fredsvennerne har næppe tænkt paa at *quod petis, hic est**). —

Hjemrejsen gik ad den nye Bane over Schwarzwald.

Jeg sad i en Kupé med en Landsmand og en ung Mand, der forholdt sig meget reserveret, indtil han tilfældigt opdagede, at vi var danske. Saa viste det sig at være en elskværdig badensisk Artilleriofficer,

*) Et hertil sigtende Forslag, som jeg i sin Tid gennem Folke­thingsmand Bajer tilstillede Fredskongressen i Bern, naaede ikke frem til Behandling. Det har imidlertid glædet mig at sé, at Hr. Bajer forsaavidt har optaget Tanken, som han har foreslaaet Oprettelsen af et internationalt Bureau i Bern, i Lighed med *le Bureau international de l'Union Postale universelle à Berne*.

der havde gjort en »Søndagsudflugt« til Genua. Han vilde absolut høre den »tapre Landsoldat« af en Dansk, men kunde først bevæge min Landsmand til at synge ved at love at fortie, at denne hvert Øjeblik havde stukket Hovedet ud af Vinduet, kigget op ad Schwarzwald og udtalt sin Forundring over, at Bjerget »vrirlede af Rævehuler«. Det var de Tunnelaabninger, vi var kørt igennem, og det var Mennesker, vi hvert Øjeblik saa', fattige og fortrykte Mennesker, som lavede Ure dernede i noget, der saa' ud som Bunden af en Brønd. —

Ved min Tilbagekomst til Kjøbenhavn modtog Generaldirektøren mig med den Efterretning, at der laa en Klage fra Fenger over mig. Jeg vidste, at Fenger var en øvet Taktiker, men dette saa' ud som den forkerte Verden, og jeg svarede derfor, at jeg havde Lommen fuld af Klager over Fenger. »Saa faar det gaa lige op,« svarede Tobiesen og Historien var ude.

Herom skulde jeg snart faa et sidste Vidnesbyrd.

Allerede tidligere havde, blandt andre, en Ven, nuværende Kommandør Wilde, spurgt mig, hvad Løn jeg egenlig ventede mig af alle disse Anstrængelser og alt dette Tidstab. Han havde tidligere sét mig i lignende Situationer og sagde: »Gør som Rowland Hill gjorde i England og sé at faa en Indsamling paa Verdensbørserne istand.« — Nu da jeg ogsaa var gaaet glip af den Løn, som ligger i selve Anerkendelsen af ydet Tjeneste, fæstede den Tanke Rum i mig at søge Erstatning i alt Fald for den Tid, der kunde været anvendt med Udbytte for mig selv.

Efter Samraad med forskellige Mænd i Ind- og Udland besluttede jeg da at henvende mig til Handels-

standen som den, der paa første Haand vilde høste Nytte af Reformen. Svarene paa de første Forespørgsler fra Venner i England, Frankrig og Amerika lød opmuntrende, men med den Tilføjelse som ufravigelig Betingelse, at den danske Handelsstand gjorde det første Skridt. Et Instinkt sagde mig, at Sagen hermed var tabt paa Forhaand. Men da de daværende Medlemmer af Grosserersocietetets Komité, til hvem jeg henvendte mig som Repræsentanter for den danske Handelsstand, gav mig Haab om en gunstig Fællesbeslutning, indgav jeg en motiveret Skrivelse til Komitéen, bilagt med alle fornødne Bevisligheder, deriblandt den Skrivelse fra Indenrigsministeriet, som findes under Bilag 5. Til de enkelte Medlemmer havde jeg udtalt, at det efter Forholdets Natur ikke kom an paa Størrelsen af det Beløb, som Komitéen eventuelt maatte tilsige mig, idet dens Optræden nærmest vilde afgive ligesom en Garanti for, at Udlandets eventuelle Hædersgave vilde ramme rette Mand. Efter Forløbet af nogen Tid, som var bleven benyttet til at bane Vejen, modtog jeg den under Bilag 6 aftrykte Skrivelse. Haanden var Komitéens Sekretærs, men Røsten havde jeg hørt før. Medens Skrivelsen tilkendte mig baade Ros og Ære, tog den paa samme Tid Grunden bort for al denne Anerkendelse ved indirekte at frakende mig Initiativets Ret, eller dog ved at træde dette Initiativ fladt i en skruet Omskrivning af et »meget tidligt Stadium«. Dette meget tidlige Stadium kunde nemlig i alt Fald ikke bortforklares. Komitéen havde sort paa hvidt for det i den Skrivelse fra Grev Sponneck, som findes under Bilag 7 og viser, at Brevskriveren havde haft mit Forslag for sig allerede i 1859. Men ellers er Koncipistens Tankegang denne: »Du har ikke bevist, at Du er den første, som har haft denne Tanke, og uden at gaa saa vidt som en Indsender i

»Dagens Nyheder«, at mange hundrede har haft en lignende Idé, maa vi dog bede om et saadant Bevis, før vi overtager nogen Garanti for Dig.«

Overfor denne Tankegang faar man — blandt andet — som et logisk Bad ved at læse hvad en af Verdens første Tænkere siger om Opfindere;*) men Sagen selv var hermed falden bort.

Tobiesen blev kort efter Indenrigsminister og efterfulgtes i Embedet af Chefen for Kontoret for offentlige Arbejder, Schou.

Om denne Mands Retsindighed, juridiske Indsigt og Dygtighed som Kontorarbejder er der ikke to Meninger, men jeg tror ogsaa, der er Enighed om, at han, hvor dygtig en Fuldmægtig — i Kommunekontoret — og Kontorchef han end maatte have været, ikke evnede

*) *In Allem ist zu sagen, dass von jeder grosser Wahrheit sich, che sie gefunden worden, ein Vorgefühl kundgiebt, eine Ahndung, ein undeutliches Bild, wie ein Nebel, und ein vergebliches Haschen sie zu ergreifen, weil eben die Fortschritte der Zeit sie vorbereitet haben. Dem gemäss präntendiren dann vereinzelt Ansprüche, allein nur wer eine Wahrheit aus ihren Gründen erkannt und in ihren Folgen durchdacht, ihren ganzen Inhalt entwickelt, den Umfang ihres Bereichs übersehen, und sie sonach mit vollem Bewusstsein ihres Werthes und ihrer Wichtigkeit deutlich und zusammenhängend dargelegt hat, Der ist ihr Urheber. Dass sie hingegen in alter oder neuer Zeit irgend einmal mit halbem Bewusstsein und fast wie ein Reden im Schlaf ausgesprochen worden, und demnach sich daselbst finden lässt, wenn man hinterher darnach sucht, bedeutet, wenn sie auch totidem verbis dasteht, nicht viel mehr als wäre es totidem litteris; gleich wie der Finder einer Sache nur der ist, welcher sie, ihren Werth erkennend, aufhob und bewahrte, nicht aber der, welcher sie zufällig einmal in die Hand nahm und wieder fallen liess. Oder wie Columbus der Erfinder Amerikas ist, nicht aber der erste Schiffbrüchige, den die Wellen einmal dort abwarfen. Dies ist der Sinn des Donatischen: »Pereant qui ante nos nostra dixerunt.«*

(Schopenhauer: »Parerga und Paralipomena«.)

at lede saa forskelligartede, for en Jurist og Kontormand saa fjerntliggende Sager eller Væsener som Bygningsvæsen, Postvæsen, Jernbanevæsen og Telegrafvæsen, medens hvert for sig af disse tekniske Væsener syntes ikke blot at gøre Krav paa en dygtig Mands hele Tid, men at udfordre en speciel Sagkundskab og en administrativ Evne, der ikke læres i Kontorerne. Det kan derfor heller ikke undre, at han vaklede under Byrden og snart bukkede under for den.

Stillingen var heller ikke behagelig for det gamle Personale i de nye ukendte Omgivelser og med de mange indenrigsministerielle nye Kolleger. Man syntes at have en Følelse af at være ligesom tilovers, og nogle søgte ud i lokale Embeder.

Jeg indsaa', at den nye Ordning ogsaa havde spærret Vejen for mig, men personlige Forhold og Bevidstheden om hvad der manglede mig overfor det praktiske Postvæsen, nødte mig til at lade Vink om at følge Exemplet uforstaaede. Og dog havde jeg særlig Anledning til ikke at føle mig vel overfor min nye Foresattes øjensynlige Mishag.

Jeg kendte ikke Grunden, og det er først langt senere, at en saadan er falden mig ind. Jeg havde haft Held til at sé en Tanke af stor Betydning for Udviklingen af Postvæsenet ført ud i Livet, og det ligger derfor maaske nærmere end jeg antog, at han kan have tiltroet mig indvendige Ræsonnements og revolutionært Begær, der laa mig meget fjernt. Men Mishaget var der. Skulde jeg paa Embedsvegne tale med ham, hyllede han sig i en kold Høflighed, bag hvilken hans virkelige Følelser traadte frem i Stemme og Minespil. Dette Forhold bevirkede atter, at jeg saa' mere kritisk paa hans Embedsførelse og fik den Overbevisning, at hans Interesse var optaget af hans øvrige omfattende

Embedsvirksomhed, saa at der ikke blev meget tilovers for Postvæsenet*), der førte en Slags trist Bastardtilværelse i et Interregnum, som skulde vare 17 Aar.

Da skete det, at nationaløkonomisk Forening ønskede et Foredrag om den nyoprettede Verdens-Postunion. Postinspektør Petersen indledede Forhandlingerne, hvorefter jeg paa Opfordring sagde hvad der findes aftrykt i Bil. 8.

En Ugestid efter blev jeg kaldt ned til Generaldirektøren. Sagen var gaaet mig af Minde, og da Schou med sædvanlig Høflighed rakte mig en Provinsavis med det Spørgsmaal, om jeg havde læst den, svarede jeg uden at ane Uraad, nei. — »Vil De saa være saa god at læse den.« —

Jeg fik netop Lejlighed til at overbevise mig om, at Bladet indeholdt et ræsonnerende Referat af hint Møde, da S. spurgte, om jeg vedkendte mig Indholdet. Jeg svarede, at dette endnu var umuligt for mig at afgøre, og tilføjede paa fornyet Opfordring til at gøre mig nærmere bekendt med dette Indhold, at det var overflødigt. Om nogle Dage vilde der foreligge et officielt Referat i Foreningens Tidsskrift. Dette vedkendte jeg mig. — »Saa venter vi.« —

— Referatet kom, men jeg hørte ikke senere noget til denne Sag. —

Sponneck kunde ikke glemme, at han havde været den ufrivillige Anledning til min Skuffelse paa Embedsbanen, og havde allerede oftere søgt Lejlighed til efter Evne at bøde paa den.

Da et saadant Forsøg var mislykket efter Berner-

*) »Saa lette Sager som disse har jeg endnu ikke havt med at gøre,« sagde han en Dag til mig, seende disse »Sager« fra det juridiske Kontorstandpunkt, men overseende Administrationen af den store Etat, som laa bagved disse lette Sager.

kongressen, opfordrede han mig til at nedskrive paa engelsk hvad jeg havde udrettet i Postreformsagen, og sendte saa Memoiren til Bestyrelsen for Cobden Klubben i London, der gav mig Foreningens Medaille og optog mig som Æresmedlem, medens Præsidenten skrev til mig, at mit Navn havde været ham ubekendt forinden Grev Sponnecks Brev, som var blevet forelagt den danske Minister i London gennem Lord Arthur Russell, førend Cobden Klubben havde optaget Sagen (Bilag 9).

Men Vinkene blev fra nu af tydeligere og alvorligere, uden at jeg dog skal gaa nærmere ind paa Arten og Beskaffenheden. Resultatet blev, at jeg kom til at staa overfor Valget mellem at søge min Afsked eller Postmesterembedet i Slagelse. Foretrak jeg det første, saa' jeg mig reduceret til en Pension paa 10—1200 Kr. Saa valgte jeg Slagelse, og min gode Engel græd. Jeg med for den Sags Skyld.

Til det sidste havde jeg opsat at søge Audiens for at takke Kongen. Det forekom mig som Hykleri, og desuden søgte jeg et plausibelt Paaskud for at slippe fra det Løfte, jeg havde taget af mig selv, om ligesom at søge Kongens Hjælp imod Kongens Udnævnelse. Jeg saa', at dette kunde ligne Utak imod en Naadesbevisning, en Følelse, der laa mig fjern. Men jeg følte en stærk Trang til ligesom at søge et Værn mod de Forudsigelser fra forskelligt Hold, der havde fundet en frodig Jordbund i min egen Følelse af bristende Evne, og da jeg stod i Forsalen, var jeg paa det rene med, at Undladelse vilde være Fejghed.

Til Kongen, der kom mig imøde med naadig Velvilje, frembar jeg da min Tak for Udnævnelsen til Postmester i Slagelse, men bad samtidig om naadig Tilladelse til at sige, at jeg var ukendt med og følte mig uskikket til en væsenlig Dél af den Tjeneste,

der var blevet mig overdraget. Da jeg ikke bemærkede den befrygtede Misnøje hos Kongen, der med samme Mildhed spurgte mig, hvor jeg da havde tjent, svarede jeg, at jeg havde gjort Tjeneste i Overbestyrelsen, hvor jeg var blevet Fuldmægtig og Expeditionssekretær, men ikke havde havt Lejlighed til at gøre mig bekendt med den praktiske Tjeneste og navnlig ikke havde nogen Forestilling om Bogføring og Regnskabsvæsen, for hvilket jeg overhovedet manglede Sands. Kongens Træk røbede kun Medfølelse, og med — jeg følte det stærkt i dette Øjeblik — ufortjent Naade tilføjede han, da han rakte mig Haand til Afsked: »Nu, lad os haabe, at De desuagtet vil blive tilfreds med deres Embedsgerning.« —

Dette Haab blev skuffet, men min Taknemmelighed for Kongens Mildhed er usvækket. —

Aftenen før vi skulde forlade Kjøbenhavn kom en høj, vindøjet, stærkbygget Mand med en tæt hvid Haarvæxt og ludende Gang pludselig ind ad Have-døren, gik igennem alle Værelser, mønstrede Familiens samtlige Medlemmer og de indpakkede Møbler og fjernede sig atter til alles største Forbavselse uden at have mælet et Ord. Paa de ivrige Spørgsmaal havde jeg ikke andet Svar, end at det var en Særling, jeg kendte.

Private Forretninger medførte, at jeg i Treserne nødtes til tidlig paa Formiddagen at søge en Kafé paa Amagertorv. Efter nogen Tids Forløb kunde jeg ikke undgaa at lægge Mærke til en ældre Mand, der paa en bestemt Plads i et afsides Værelse hver Dag paa

samme Klokkeslet drak sin Kaffe, læste sine Aviser og talte til en lille Hund — en hvid Pudel — som til et Medmenneske. — »Ja! nu kan Du gaa en halv Snes Minuter, men saa skal Du være her igen.« Saa gik Hunden og kom virkelig igen til fastsat Tid, lukket ud og ind af Opvarteren, der kendte dens og dens Herres Væsen. En Dag spurgte jeg ham, om han troede Hunden forstod ham, og med apodiktisk Vished svarede han, at dette var Tilfældet. Saaledes dannede der sig lidt efter lidt et Slags Bekendtskab, uden at den ene forlangte at kende den andens Navn. Og Manden, der i Begyndelsen var menneskesky, fik efterhaanden Tillid til mig og Velvilje for mig. Langsomt og tøvende oprullede han da lidt efter lidt sit Livs Begivenheder for mig.

L. P. Christensen — det var Mandens Navn — var Søn af en Grosserer i Kjøbenhavn. Om med Føje eller med Urette, véd jeg ikke, men for sin Faders Minde nærrede han kun Had og Afsky. Efter sin Konfirmation, fortalte han tænderskærende, var han blevet anbragt i Lære i Sukkerhuset i Borgergade. Her havde han døjet ondt i syv Aar, i hvilken Tid ingen Frihed, ingen Adspredelse, ingen Opmuntring blev ham til Dél og hvor han var som i et Fængsel.

Det lykkedes ham derefter at etablere sig som Urtekræmmer i Frederiksberggade og ved Afholdenhed og Paapasselighed at arbejde sig frem.

Medens han drev denne Forretning, hændte det sig, at en Luge blæste ud fra et Pakloft og slog en af Kongens Kuske ihjel. Han blev tilsagt til at møde hos Frederik den Sjette, der modtog ham med sin barske Mine, men lod sig formilde, efter at Christensen paa Kongens Vink havde lovet at skænke Enken en Understøttelse. At han slap saa naadigt fra en Sag,

han havde troet skulde blive hans Bane, tog han som et godt Varsel, og det slog til.

Noget senere indførte Postvæsenet nemlig den saakaldte Kuglepost, og Christensen paatog sig i Entreprise at befordre Kuglen til Ringsted. Han kørte den selv og saa' snart, at her var Lejlighed til at tjene en Formue. I Ringsted lod han sig udlevere sin Hamborgpost og fik saaledes et Forspring af 24—36 Timer for Kjøbenhavns Børs. Frembød Konjunkturerne nu en Chance, lod han sin Karl køre Kuglen til Kjøbenhavn, medens han selv tog omkring paa Landet og gjorde sine Opkøb. Han havde Held med sig og blev snart en formuende Mand. Størstedelen af Formuen anbragte han derpaa i Søassuranceaktier og blev Millionær. —

Han beboede Ejendommen Nr. 15 i Brogade paa Kristianshavn, opvartet af en Karl og en Pige, som han modvillig forenede i Ægteskab og udstyrede med en Tøffelhandel i Kælderen, imod at de skulde vedblive at besørge hans Opvartning. Det følger af sig selv, at han var Pebersvend. Derimod havde han baade Brødre og Søstre, men forfulgte dem med ubarmhertigt Had og de voldsomste Beskyldninger. —

Han levede yderst tarveligt, styrkede sig ved Fodture undertiden hélt ned til Italien og havde, opvakt som han var, mange forskellige Interesser. Men Særling var han og nærede sære Sympathier og Antipathier. For Gejstlige, men navnlig for Missionærer, nærede han den allerstørste Afsky og kunde blive hélt varm, naar Talen faldt paa dem. Han ménte med Kejser Johannes af Abyssinien, at efter Missionæren kommer Konsulen, efter Konsulen europæiske Soldater. Han pegede paa Sandwichsøernes af engelske og amerikanske Missionærer udryddede Befolkning og erklærede tilsidst, at han betragtede det som en lykkelig Dag, som en

Højtidsdag, naar han læste om en Missionær, der var blevet spist.

Og dog var det trods alle Særheder umuligt andet end at føle Medlidenhed med denne énsomme og ulykkelige Mand, der aabenbart søgte Trøst for et forspildt Liv i at skrabe Penge sammen, dem han havde testamenteret til Skoler og Veje, »ligesom de bære sig ad i Schweiz,« der var hans Ideal tiltrods for hans yderliggaaende reaktionære Anskuelser.

Vort Bekendtskab var i Aarenes Løb blevet mere fortroligt, og da jeg stod for det Dilemma, om jeg skulde søge Embede udenfor Kjøbenhavn eller Afsked, raadede han mig bestemt til det første for »at komme i Ro«. Ved sit første og eneste Besøg i mit Hjem havde han før Opbrudet villet overbevise sig om, hvor vidt hans Opfattelse af mine private Forhold var rigtig. —

I Slagelse modtog jeg flere Breve fra ham. For de Manges Skyld, som have kendt denne underlige Karaktér, men sikkert sét ham i et andet Lys, aftrykker jeg to af disse Breve (Bil. 9). Et andet, hvori han ytrer Ønske om at bosætte sig i Slagelse og arbejde gratis paa Postkontoret, er gaaet tabt, ligesom det sidste, hvori han meddeler mig, at hans eneste Ven, den lille Pudel, der var vant til hver Morgen at gaa fra Kristianshavn til Vimmelskaftet for at hente Brød, for første Gang havde ladet Kurven staa paa Gaden og var kommet hjem uden at have røgtet sit Ærinde. Han sluttede heraf mismodig, at Hunden nu vilde dø, og han selv snart følge efter.

Dette skete ogsaa.

Jeg fik andet at tænke paa og erfarede først et Aars Tid efter, hvorledes han var død.

Han blev syg, og Husholdersken blev sendt efter Notarius til Underskrift af Testamentet. Hun blev

opholdt paa forskellig Vis, kunde t. Ex. ikke træffe en Droske, og da hun endelig kom tilbage, var det efter Lægens Erklæring for sént. Han har næppe fundet nogen rolig Død.

Formuen tilfaldt Intestatarvingerne. En Slægtning, som arvede henved 300,000 Kr., havde kun liden Glæde deraf, da Nationalbanken, til hvem han stod i Gæld siden Krisen 1857, skal have lagt Beslag paa Pengene, men eftergivet ham Rente og Rentes Rente.

Det faldt ikke let at bryde op fra et Hjem i landlige Omgivelser og dog kun et Kvartérs Vej fra det Sted i Landet, hvor Civilisationens Pulsslag fornemmes, for at omplantes i en sællandsk Provinsby.

Med alt andet end Barndomsidyllen fra Næstved og Vordingborg i Tanken begav jeg mig paa min 50-aarige Fødselsdag afsted for efter et Par Timers Forløb at se mig installeret i et trist og snavset Kontor, men til Gengæld imellem venlige Ansigter.

De mørke Anelser, med hvilke jeg var brudt op, og som det Dagen igennem var lykkedes at holde nede, tog deres Oprejsning den første Nat. Badet i Sved kunde jeg først ud paa Morgenen med Anstrængelse af alle Kræfter befri mig for et Uhyre af en Protokol i Skikkelse af en kæmpestor Tusindbén, der rev og sled i mig, som jeg med Gru havde sét en virkelig Tusindbén rive og slide i en stakkels Regnorm.*)

*) Ogsaa om Ibrahim Pascha, Søn af Mehemed Ali af Ægypten, fortælles, at han fik krampagtige Trækninger i Ansigtet, naar Ordet Protokol udtaltes i hans Nærværelse, siden de europæiske Magter

Det hele Milieu var iøvrigt vel skikket til, om noget havde kunnet det, at gøre mig fortrolig med mit nye Liv.

Den Befolkning, mellem hvilken jeg var hensat, overtraf nemlig ganske min Forventning. Jeg havde hørt og læst om Provinsliv og Provins-Spidsborgere, og det vidste jeg, at skulde de overgaa de københavnske Exemplarer af denne Art, jeg var truffet paa, saa stod det værste til at vente. Det modsatte blev Tilfældet. Saadanne Spidsborgertyper, som er almindelige mellem velstaaende eller endog rige københavnske Handlende og Haandværkere, var forholdsvis sjeldne, og her var Kjøbmænd, som stod saa højt over deres københavnske Kolleger, der sandsynligvis saa' néd paa dem, som virkelig dannede over halvdannede. Saadanne Kjøbmænd, der leder en stor Bedrift ikke blot med de sædvanlige Kramvarer, men med Korn, Tømmer og Kvæg, med Brænderi, Bryggeri og Agerbrug, som i alt Fald forinden Dampskibs Perioden havde en Jagt eller Skonnert i Søen, som færdes mellem alle Klasser af Folk, med Provst og Præst, med Bonde, Husmand og Herremand, som bærer Kommunens Overbud og sér Udøvelsen af Administration og Dommermagt paa nært Hold — disse Mænd faar et videre Syn end deres københavnske Kolleger, hvem Arbejdets Deling kun altfor ofte gør énsidige saavel i Viden som i Interesser. — Ja, jeg holder for, at noget lignende gælder om Spindesiden, og at Forfatterne kunde spare sig deres Medynk med Kjøbstad-Fruer og Frøkener. Ogsaa disse sér flere Sider af Menneskelivet end deres københavnske Søstre. Selv

havde optaget en »Protokol«, som ophævede Virkningen af hans Sejre i Asien og tilintetgjorde hans Drømme om Sultanat og Kalifat.

Fortroligheden med Husdyrenes Liv og saa megen Kendskab til vor Moder Jordens Frembringelser, at de kender Byg fra Havre før Drætid, ligesom det større Fri-luftsliv i det Hele, er ikke uden Betydning for aandelig Udvikling, Selvtænkning og Selvdannelse.

Min Omgang med Folk af forskellige Kaar skaffede mig derfor baade Belæring og Adspredelse. Der er flere, som jeg erindrer med en Følelse af Erkendtlighed, men selv de faa, for hvem jeg har Plads, maa finde sig i at vige for en udenbys.

Hele Danmark kender gamle Møller paa Flakkebjerg, og er der mere Glæde i Himlen over én Synder, der omvender sig, end over ti retfærdige, saa har han skaffet Himlen saa megen Glæde, at han maa kunne gøre Regning paa Gengæld. Møller er et psykologisk Fænomen: en Idealist med praktisk Sands, et Geni, der kender baade Mennesket og Menneskene, og det uden at tabe sin Kærlighed til dem. En Mand, der med det blødeste Hjerter arbejder med de haardeste Hjerter, som sér Djævelen lige i Øjnene uden at blinke og, *svaviter in modo, fortiter in re*, naar sit Maal. Han forener det allerbedste af den danske Nationalkaraktér i sig: Jevnhed, Taalmodighed, Udholdenhed, Sejghed, Lune, sund Sands, Friskhed i Opfattelse, Glæde ved Skæmt, Uvilje mod Opstyltethed og Snobberi. Og det er et glædeligt Vidnesbyrd om, at den store Flerhed af os er ligesaa gode Repræsentanter for Nationalkarakteren, at hans Landsmænd i det hele synes at finde en saadan Mand som noget, der er i sin Orden.

Kjøbmand Thorvald Hansen havde med Anerkendelse gjort Krigen med og var gaaet af med Kaptajns Karaktér. Det var en beskeden og tilbageholdende, næsten sky yngre Mand, men en Gentleman i Færd og Tænkemaade, der vilde gøre større Forhold og videre

Kredse Ære, noget, der end ikke i Drømme er faldet ham ind. Den Kjøbenhavner er ikke uheldig stillet, der ude i den forméntlige Ørken træffer paa to Karakterer som Møller og Hansen.

Købmand Vilhelm Petersen var et lyst Hoved med et ligesaa lyst Syn paa Livet. Han bragte derfor godt Humør med overalt og for hans flegmatiske Lune og selvsikre Smil kunde hverken honnet Ambition eller Hestehandler-Snedighed staa sig. Den sidste Omstændighed forklares maaské ved den Kendsgerning, at han ansaas for den stiveste Hestekender i denne for sin Hestekyndighed berømte By.

Pastor Brammer har fundet en kompetent og sympatetisk Biograf i Sophus Schandorph. Vor første Samtale faldt paa Børn og Vanskelighederne ved Børns Anbringelse, da han ytrede: »Ja! lykkelig er den, der oplever at sé sine Døtre gifte med Mænd i en saa sikker Stilling, som de menneskelige, omskiftelige Kaar overhovedet tillader.« Jeg véd ikke, hvorledes det gik, men det Ord slap mig af Munden: »Ja! Hr. Pastor! De være nu saa nidkær en Præst og saa dygtig en Mand som De vil; De vil i levende Live og efter Deres Død altid hedde: Pastor Brammer, Digteren Schandorphs Svigerfader.« Han lo og svarede: »Det er saamænd meget muligt, De har Ret.«

Pastor Dr. Wiborg, hed det, skulde fra Prædikestolen have sagt, at han havde siddet ved Frelserens Fødder, og ved den sidste Krigs Udbrud, at Gud ikke var Gud, hvis de Danske ikke sejrede. Min Hjemmelsmand var forarget. Jeg kunde ikke se nogen egenlig Grund hertil, om jeg end maatte indrømme, at den sidste Udtalelse bagefter kunde synes noget uforsigtig. Men jeg fandt i Pastor Wiborg en, ganske vist noget exalteret, men vidtskuende Aand. — Der var Landstings-

valg. Jeg havde sat Pastor Wiborgs Navn paa min Seddel, hvilket han optog som en Spøg, uvant som han var med Hensyntagen til hans Person. Saa begyndte han en virkelig veltalende Philippika mod det sørgelige i at sé d'Israeli sidde paa Berlinerkongressen og foreskrive Verden Love, blot fordi han havde været en skønlokket Adonis i sine unge Dage: »Eller mener Postmesteren, der kan være andre Grunde?« — »Ja! jeg gør; jeg mener, at han sidder, hvor han sidder, fordi hans Evner har ført ham derop, og fordi Englands Aristokrati sér sin Fordél ved at have sin gamle Fører paa den Plads.« »Ja, er det ikke, som jeg siger,« udbrød nu Wiborg, »man kan ikke tale om eller til Israel, uden at faa Ordet Fordél kastet i Næsen.« Da jeg svarede: »Naturligvis, Hr. Pastor! vi er jo et Folk af Præster,« overdøvede Vælgernes Latter, hvori han selv déltog, hans Replik. Saa fulgtes vi hjemad og talte om Jødedoms og Kristendoms Opfattelse af »de sidste Ting«. —

Af Slagelses katholske Rigdomme er tilbage et gammelt Kors, opkaldt efter Hellig Anders, og et gammelt saakaldet Kloster, hvor Kancelliraad Kyhl er Prior. Han er en Fader for sine Klosterbrødre og Søstre, Raadgiver og Beskytter for dem, og gik det efter hans Hoved, blev Jordens Befolkning fordélt i Klostre ligesom i Fouriers Phalansterier. Han nyder stor Tillid, uden dog paa Grund af sin Tilbageholdenhed at øve nogen Indflydelse. Danmark er for ham det første Land i Verden, Slagelse den første By i Danmark og Slagelse Kloster Centrums Centrum. Han har mange Meningsfæller, men færre med hans Oprigtighed.

Denne Mand og Rektor Dahl viste sig som opfrende Venner, da Venner blev sjældnere. Derfor er

jeg ingen upartisk Iagttagelse overfor dem. Alligevel tror jeg at træffe det rette, naar jeg siger, at Dahl er en af de ædleste Karakterer i Landet. Idealist, men vidende om Idealistens Saarhed, mindre stærk overfor Livets Brutalitet, en fribaaren Aand, saa rén for Hykleri og Snobberi som et Barn, altid tænkende sidst, om nogensinde, paa sig selv; med et stort Fond af Kundskaber og hele den Kærlighed til Menneskevæsenet, som saadanne Naturer rumme. Kathedret er hans rette Plads. Om det just bør staa i Slagelse Realskole, er en anden Sag, thi han er Klassicismens Ridder, der, hvis han lever sin Tid ud, ogsaa har Udsigt til at staa som den sidste Klassiker. —

— Skønt den indre Mission var »underlagt« Slagelse Postkontor forsaavidt som Pastor Vilhelm Beck var Brevsamler i Postdistriktet, gik jeg dog ved tilfældige Omstændigheder glip af denne ellers velkomne Anledning til paa nært Hold at lære denne fremragende Personlighed at kende. Jeg fik kun Lejlighed til ligesom i forbigaaende at sé ham ved hans Bord, omgivet af Hustru og 9 Børn, sit »Keglespil,« som han kaldte disse 8 Sønner og 1 Datter, paa Rad om den store Skive i den hyggelige Præstegaard, som det syntes, en lykkelig og livsglad Familie. En kort Bordbøn satte intet Skel mellem dette Maaltid og en tarvelig Middag i enhver anden Præstegaard eller religiøst anlagt Familie. Jeg gjorde Værten en Kompliment for hans Hjord og ménte hans prægtige Kvægbesætning, medens han tænkte paa sin Menighed, men ellers faldt den livlige Samtale som mellem Mænd paa samme Dannelsesstrin og uden Spor af Svovlpøl eller Helvedesild.

Saadan har vel en Præst med Renæssanceblod sét ud, før Pietismen vendte Øjnene og Rationalismen satte sine Allongeparykker over de flade Ansigter. Der

er slet intet Pietisteri eller kvækeragtigt ved ham, og han er jo heller ikke bange for en munter Dyst. Han har den stærke Personligheds Magt over de svagere Karakterer, og da Karaktér overhovedet er en sjælden Artikel hertillands, saa har Pastor Beck et vidt Felt for sig. Saadanne robuste Karakterer med Mands Mod til at bryde ud af en slap Flok og Øjet paa Maalet gør et Indtryk hertillands som en sjælden fremmed Frugt med Farve, Smag og Duft, drager, vinder og sejrer. Og naar saa Sagen ikke vilde kunnet sejre ved egen Kraft, saa dør den med den Personlighed, der bar den frem. Møller paa Flakkebjerg danner Borgere for denne Verden af daarligt Stof, Vilhelm Beck vil have Monopol paa at danne Borgere for den anden Verden, med Fare for at de gaar tabt for denne. Jeg vilde hellere være Møller. *)

I Bager Schäfer, hans Hustru og Børn fik jeg Lejlighed til at lære en Familie at kende, som i Finfølelse og Hjertets Dannelse ikke staar tilbage for de bedste, jeg har havt Held at træffe paa.

Ude i Løveherred regerede Herredsfoged Vennehuld Rybsahm. Han var i sine Studenterdage bekendt for sit skarpe, træffende Vid og Skuespillertalent. Nu sad han derude paa Odinsgaard som en noget gnaven Hersker. Han fortalte mig følgende fortræffelige Historie.

Da Rybsahm kom til Slagelse for at tiltræde sit Embede, kom min Formand, Major Benzons, ned paa Stationen for at vise den nye Embedsmand en Opmærksomhed. Han tog Rybsahm under Armen og spaserede længe frem og tilbage paa Perronen med

*) Jeg skylder Sandheden at tilføje, at denne Option falder forinden Dødsbudskabet.

ham, men standsede pludselig med et: »Undskyld! Undskyld! jeg har talt saalænge med Dem og kender ikke Deres »Karakter«. »Blid, Hr. Postmester, blid,« svarede Rybsahm.

Men der er Sladder i en saadan Provinsby, hvor Borgerne gør sig til frivilligt Opdagelsespoliti overfor hverandres Skrøbeligheder. — Ganske vist! næsten ligesaa meget Sladder og Spioneri som i kjøbenhavnske Kvarterer. — Og Byen er délt i Honoratiores, Middellstand og Pak? — Unægteligt, omtrentsom i Kjøbenhavn udenfor Tivoli, men dog ikke saa skarpt afgrænset, hvad de lokale Forhold jo allerede gør umuligt. Thi medens disse tre Klasser aldrig mødes i Hovedstaden, skér saadant jevnligt i Provinsbyer, hvor t. Ex. den aarlige Fugleskydning er en fuldkommen demokratisk Institution og det tilhørende Bal baseret paa Lighedsprinciper, der vilde faa en Kjøbenhavnerinde af de to første Afdelinger til at undre sig. —

I disse Omgivelser gik Tiden og den daglige Ger-ning, uden at jeg følte Savnet af Kjøbenhavn; med ganske smaa Forbedringer hist for at veje op mod smaa Mangler her, indtil det en Dag viste sig, at min Tillid var blevet skuffet fra en Side, der sidst burde givet et slet Exempel.

Slaget kom brutalt og ramte haardt.

Mange er de Oppebørselsbetjente — vistnok flere end almindelig antages — som rammes af en lignende Skæbne. Men sjældnere er de Tilfælde, hvor Omstændighederne, som her, ligesom tager Magten fra den ramte og gør ham maalløs ogsaa i bogstavelig Forstand.

Generaldirektøren afslog at hjælpe mig til et Laan til Dækning af Tabet. Mindet om' denne Samtale bringer mig en Begivenhed fra en anden Sfære — mon fra det Danmark, som forsvinder? — i Erindring.

Det var i 1866 at jeg kom til at gøre Bekendtskab med en Mand af god Familie, som havde sat en Formue overstyr og var blevet Journalist først ved et Dagblad, derefter for egen Regning. Vort Bekendtskab var blevet indledet i en saa ualmindelig Anledning, som ved anden Lejlighed vil blive omhandlet, at han kunde ansé sig berettiget til at henvende sig til mig i noget, der ogsaa var en ualmindelig Anledning. —

En Dag blev jeg overrasket ved at sé ham i mit Hjem. Han var bleg og aandsfraværende og sagde kort: »Jeg har skrevet en falsk Vexel.« »Det er dumt af Dem,« svarede jeg ligesaa kort.« »Ja! men jeg har kun Respit til i Aften Kl. 7.« »Hvis Navn har De efterskrevet, og hvor stor er Vexlen?« »Ladejarlens — 100 Rd.« —

»Ladejarlen« var et Slags Kælenavn for Ladegaardens daværende Inspektør, cand. polyt. Friis, en ligesaa dygtig som human og fordomsfri Mand.

Efter nogen Betænkning sagde jeg: »Det er jo C. V. Rimestad, De navnlig har gjort Fortræd i Deres Blad, jeg vil gaa til ham.« — Mit Bekendtskab til Rimestad var af ung Datum, men han betænkte sig ikke et Øjeblik, og vi kjørte ud til Friis. —

»Hvad er det for Dumheder, Du har gjort?« raabte Rimestad, saasart han fik Øje paa Friis. »Nu skal Fyren i Tugthuset.« — »Ja Gu' var det dumt,« var Svaret. »Men jeg blev taget ved Overraskelse. De kom her og holdt mig et Stykke Papir for Næsen og spurgte, om det var mit Navn, og saa svarede jeg i min Befippelse Nej!« — »Ja Friis! det koster 100 Rd.« —

»Kan jeg slippe med det?« — »Nej! der maa ogsaa Rejsepenge til.« —

Saa fik jeg 100 Rd. og en Snés Daler til af Friis, og den paagældende kom afsted med Aftentoget. Senere fik jeg samlet et Beløb til den forladte Hustru, hvortil Friis ligeledes bidrog.

Tabet blev dækket, og med ødelagt Helbred søgte og fik jeg min Afsked i Naade og med Pension.

Paa Grund af min satte Fremrykning paa Embedsvejen kunde Pensionen ikke blive stor, og de Lejligheder, jeg tidligere havde ladet unyttede til at ombytte hin trange Vej med fordelagtigere privat Virksomhed, kom ikke tilbage. — Der var kommet en ny Farao, som ikke kendte Josefs Fortjenester.

Paa Kjøbenhavns Banegaard mødte jeg Kammerjunker Linde, som sagde: »Naa! det er nok gaaet Dig næsten som Departementschefens Dreng, som jeg lovede at slaa til Pensionist, før han blev Embedsmand.« Lignelsen haltede som alle Lignelser, men ikke meget fremtrædende.

De ledende Mænd af begge politiske Partier tilsgavde mig da deres Støtte, hvis Finansministeren og Indenrigsministeren vilde modtage en eventuel Bevilling til Forøgelse af min Pension som Belønning for de Tjenester, jeg havde ydet ved Gennemførelsen af den internationale Postreform. —

Paa min Henvendelse til Konsejlspræsident Estrup fik jeg den velvilligste Modtagelse, og Indenrigsminister Skeel viste mig en Medfølelse, der syntes at maatte ligge denne tilsyneladende saa haarde Karakter fjern.

Indstillingen kom for Rigsdagen fuldt belyst fra alle Sider — jeg henviser særlig til Bilag 11 — og paa Grund af de politiske Forhold naaede denne Sag til at gennemgaa en halv Snés Møder i begge Thing. I Folkethinget talte Jens Busk imod. Trods Ordførers Opfordring præciserede han ikke sine Motiver, men han har senere meddelt mig, at han sigtede til min forméntlíg beklagelige Virksomhed ved Forfatningsrevisionen i 1866, og jeg tænker mig, at det kan have været Hensyn til Kollegers samtidige Virksomhed, der har bundet hans Tunge. Senere har jeg havt Lejlighed til at udtale mig for Busk om denne Sag, og jeg tror, at han nu vilde give mig sin Stemme, om det udkrævedes.

En gammel støvet »Staatshæmorrhoidarius«, med hvem jeg tidlig havde stiftet et overfladisk Bekendtskab, vækkes pludselig op af en gylden Solstraale, der falder paa hans Næse og hans Akter og med ét Slag flytter ham tilbage til den frembrydende Vaar i de lykkelige Studenterdage, da han med Kammeraterne tumlede sig paa Mensuren, i Vinhaverne og paa de dejlige Vandringer i Bjergene; da Livet smilede rosenrødt, Gigten var et Sagn og Skuffelserne endnu laa i Pandoras Æske. Men Solen skjuler sig atter bag Skyen, og

Geschieden, gemieden, verrauscht und vorbei
 Ist die goldene Zeit und die Lieb' dabei,
 Die klare;
 Und die Welt ist so kalt, und das Herz ist so schwer,
 Und da sitz' ich als Königlich Bayrischer
 Actuale! —

Juli 1890.

Bilag.

Bil. 1.

Légation d'Italie.

Paris, le 27. Juin 1868.

Monsieur.

Mon opinion personnelle en cette matière est tout-à-fait dans le sens de l'abolition de la taxe de transit, de l'adoption d'une taxe internationale uniforme pour toute l'Europe, et de l'abolition de toute comptabilité entre les différentes administrations postales, qui devaient se borner à encaisser, chacune pour son compte, le produit des timbres postes respectifs et celui des taxes payées dans leurs bureaux par les destinataires des lettres non affranchies.

Nigra.

Monsieur Joseph Michaelsen.

II

Bil. 2.

If Mr. Michaelsen will send to Mr. Yeaman some of his very interesting pamphlets »sur l'abolissement des ports international et de transit«, he will take great pleasure in addressing them to such statesmen of the United States as have postal affairs under their charge, or have shown an interest in the good management of such affairs.

Legation of the United States.
Copenhagen,

2. April 1868.

Bil. 2.

Og i et senere Brev:

Copenhagen, 3. May 1868.

The Minister Resident of the United States has received and carefully considered Mr. Michaelsens letter of the 1st instant. The most he could do would be to call the favorable attention of his Colleagues to the matter, and suggest informally to them that much good might result from a proper and personal consideration of the matter by their respective sovereigns, leaving to their own judgment the question and the mode of securing such distinguished attention.

Within this limitation Mr. Yeaman expresses his most cheerful willingness to forward the views of Mr. Michaelsen, as expressed in his note of the 1st inst. in regard to postal reformation and his excellent pamphlet upon that subject.

III

Bil. 3.

S. H. T.

Mottag, M. H. min oppriktiga tacksägelse för den skrift sur l'abolissement des ports international et de transit, som Ni gjort mig den äran att tillsända mig.

Den har gjort mig ett stort nöje. Och jag hoppas vidare få återkomma till det ämnat.

För mig synes det vara af mycken betydelse att denna röst om upphäfvande af transiten utgått just från Danmark, som har vida mer att förlora på inkomsten af transitportot än vi.

Men det är icke första gången man sett Danske män gå i spetsen för idéer, som befrämjat kommunikationsväsendets utveckling.

Jag begagnar tillfället försäkra om den utmärkta högaktning, hvarmed jeg har äran vara Eder

ödmjuka tjenare
Wilhelm Roos.

12. Oktober 1868.

IV

Bil. 4.

le 24. septembre 1874.

Monsieur.

En réponse à votre lettre, recevez de moi la cordiale assurance de mon concours tout dévoué à la réalisation de la réforme dont l'idée nous est commune.

Affectueuse réciprocité

Emile de Girardin.

Bil. 5.

Indenrigsministeriet,
Kjøbenhavn, den 14. Juni 1875.

Indenrigsministeriet undlader ikke paa Deres derom fremsatte Andragende herved at udtale, at det af her foreliggende Akter fremgaar, at saavel det forhenværende Generalpostdirektorat som Finansministeriet og Indenrigsministeriet have havt Leilighed til at støtte Dem i Deres Bestræbelser med Hensyn til Gjennemførelsen af det af Dem i sin Tid fremsatte Forslag til Indførelsen af en lav ensartet international Porto.

Generalpostdirektoratet har saaledes ved Skrivelse af 7. April 1868 til Udenrigsministeriet støttet et Andragende fra Dem om Fremsendelse til de fremmede Regeringer af den af Dem udarbejdede Brochure, ligesom Generalpostdirektoratet med Finansministeriets Billigelse i sin Tid har tilstaaet Dem en Understøttelse til 2den Udgave af bemeldte Brochure, medens Indenrigsministeriet i September Maaned f. A. med offentlig Understøttelse har givet Dem Leilighed til at overvære Forhandlingerne om Indførelsen af en saadan lav ensartet Porto paa den almindelige Postkongres i Bern.

Ministeriet skal iøvrigt ikke tilbageholde sin Anerkendelse af hvad De i denne Sag har bestræbt Dem for at udrette, og tillader Dem gjerne at gjøre den Brug af denne Skrivelse, som De maatte finde tjenlig for Dem.

Sig.

E. Skeel.

Hr. Joseph Michaelsen,
Expeditionssekretær i Indenrigsministeriet.

Bil. 6.

Grosserer-Societetets
Comité.

Kjøbenhavn, den 28. Juli 1875.

Comitéen tillader sig herved at tilbagesende de forskjellige Aktstykker, De gennem Formanden har tilstillet den til Oplysning om den den 1. Juli d. A. i Virksomhed traadte Postkonvention af 9. Oktober 1874, ved hvilken en lav ensartet international Porto er fastsat.

Comitéen har gennem hvad der foreligger Offenheden som bekjendt, saavel som gennem Udtalelser fra forskjellige Autoriteter en bestemt Erkjendelse af, at der skyldes Dem en Anerkjendelse for den Virksomhed, De i sin Tid har udviklet til Opnaelse af dette vigtige Resultat. Comitéen raader ikke over Midler, hvormed den kan belønne eller støtte en saadan Virksomhed, men den troer dog ikke at burde undlade at udtale den Paaskjønnelse, der skyldes Dem, fordi De paa et meget tidligt Stadium herhjemme har fremdraget denne Sag og senere paa forskjellig Maade i Ind- og Udland har virket for Gjennemførelsen af denne betydningsfulde Foranstaltning.

Sig.

Moritz G. Melchior. E. le Maire. J. Adolph. Carøe.
Georg Petersen. Edward Thune. L. I. Grøn. B. W.
Sass. H. Fritsche. Alfr. P. Hansen.

Til

Hr. Joseph Michaelsen.

Bil. 7.

Høistærede Hr. Michaelsen.

— — — — —
— — — — —

Deres Afhandling om Transitportoer har jeg forlængst gennemlæst, men ønsker gjerne mundtlig ved Leilighed at meddele Dem mine faa Bemærkninger i den Henseende.

Venskabeligst
W. C. E. Sponneck.

Kbhvn., den 9. Decbr. 1859.

VIII

Bil. 8.

Nationaløkonomisk Forening.
Mødet d. 10. Decbr. 1875 *).

Expeditionssekretær Michaelsen ytrede, at der ikke kunde være meget at tilføje til det foregaaende udtømmende Foredrag fra saa sagkyndig Side, og Taleren skulde derfor indskrænke sig til nogle faa Bemærkninger. — Hvad der var gennemført ved Traktaten af 9de Oktober 1874 var utvivlsomt langt betydningsfuldere og af større Rækkeevne end det almindeligt antages. For første Gang i Historien var der stiftet en Union, et Statsforbund, der indbefattede alle civiliserede Stater, for at løse en fælles Opgave. Og dette Forbunds Regeringsform var blevet ordnet konstitutionelt med et Slags 3aarige Parlater med vexlende Sæde og et Slags fast Centraladministration paa neutralt Gebet i Schweiz, medens Forbundets Grundlov var nedlagt i Traktaten. Dette var et første Skridt til Oprettelsen af hint Forbund mellem Folkene, som foresvæver baade Menneskevenner og Statsmænd, og det er jo det første Skridt, som er det vanskeligste. Der var dannet et Forbund oprindelig af 22 nu af 23 og om kort Tid, naar Ostindiens Tiltrædelse er ordnet, af 24 Stater, hvis Antal snart yderligere vil forøges; det var sandt, at Centralmagten kun er forsynet med yderst svage Attributioner, og at Parlamentets (Kongressens) Beslutninger skulle ratihaberes af Regeringerne. Men desuagtet turde det siges, at Tanken er traadt ud i Livet. Der var givet et Exempel, og naar Staterne havde kunnet enes om at bringe Ofre for en saadan Organisation paa et enkelt Omraade, var der Haab om, at efterhaanden flere Fælles-

*) Nationaløkon. Tidsskrift, 1875, Side 430 og flg.

IX

interesser vilde kunne inddrages under en lignende heldbringende Ordning; flere Tegn fra forskjellige Sider tydede ogsaa paa, at Regeringerne ikke vare hélt fremmede for en saadan Tanke. — Den foregaaende Taler havde bemærket, at Tanken ikke var bleven gennemført fuldt ud. Det var den ganske vist ikke. Hertil udfordredes nemlig, at den saakaldte Transitporto c : Ophobning af Portosatser for ethvert Land, Forsendelserne passere, afskaffes eller afløstes, og at Staterne fremtidig befordre hinandens Breve og Tryksager frit. Herved vilde i Almindelighed ingen enkelt Stat blive forfordélt. Thi da man i Regelen kan gaa ud fra, at ethvert Brev kræver og faar et Svar, vilde Tjenesteydelse gaa op mod Tjenesteydelse, medens den Stat (Belgien), som forholdsvis havde de største Indtægter af Transitportoén, vilde være at holde skadesløs ved en Aversionalsum af de Stater: Norge, Rusland og Spanien, der ikke kunde yde Gjengæld. Et hermed stemmende Forslag var af Taleren fremsat i Aaret 1859 og i April 1868 i fransk Affattelse gennem Udenrigsministeriet tilstillet de fremmede Regeringer og Postbestyrelser, og bag Forslaget laa den Tanke, at Rigsdagene, naar der ikke var forbundet større Udgift med Befordringen af et udenlandsk end af et indenlandsk Brev, vilde bevirke, at den interne Porto blev anvendt paa alle Forsendelser, saaledes at et Brev til Rom ikke skulde koste Afsenderen mere end et Brev til Roskilde. — I December Maaned samme Aar fremkom den tyske Postbestyrelse med et ganske lignende Forslag. Og naar nu Planen i Hovedsagen kunde realiseres, saa skyldtes dette først Forhold, som ikke var tilstede i 1859, nemlig Italiens Forening under ét Scepter og Dannelsen af det nordtyske Forbund, dernæst, at der i Spidsen for dette Forbunds og senere

for det tyske Kejserriges Postvæsen stod den udmærkede og energiske Generalpostdirektør Stephan. Og selv nu var der mange Hindringer at overvinde, thi Staterne holde med utrolig Nidkærhed og Haardnakket-hed fast ved enhver Skilling, hvor slet Skatten end er, samtidig med, at de rutte med Milliarder til uproduktive Øjemed. — Der skete nu ogsaa dette, at da samtlige Staters Repræsentanter vare samlede i Bern, var man til sin egen Forbavselse enig om at gøre Skridtet helt ud, da Frankrig pludselig sendte Belgien i Ilden, som paastod, at det paa et Budget af 200 Mill. Francs ikke uden Erstatning kunde afse de 800,000 Franks i Transitporto, medens Hemmeligheden var, at Frankrig paa et Budget af mellem $2\frac{1}{2}$ og 3 Milliarder ikke vilde afse de 4 Millioner i Transitporto. Da man nu ikke var forberedt paa Erstatningsspørgsmaalet, tog Stephan af Frygt for, at det Hele saaledes skulde gaa i Stykker, det kloge Parti at nøjes med det Væsenlige: Oprettelsen af Forbundet, Afskaffelsen af Transitporto og Indførelsen af en ensformig Porto i dette Forbund. Hvad der ikke opnaaedes var altsaa den lavest mulige Porto, netop fordi man endnu ikke vilde lade Tjenesteydelse gaa op mod Tjenesteydelse, men vedtog en underhaands Betaling for Postbefordringen. Naar der i Porto for et Enkeltbrev er givet et nødvendigt Raaderum af mellem 20 og 32 Centimer pr. 15 Gram, burde man herhjemme have valgt 18 Øre (Statsrevisor Levy: Hvorfor ikke 16! det Dobbelte af 8). Ja, hellere det! Det turde saaledes siges, at Principet var slaaet fast, idet Afstanden ikke spiller nogen Rolle i Portoansættelsen og Transitporto var afskaffet, medens Opnaaelsen af hvad der endnu manglede kun var et Tidsspørgsmaal, der vilde løses paa de 3-aarige Kongresser. Taleren

maatte bestemt hævde Ejendomsretten til denne Tanke, for hvilken han i en Aarrække havde arbejdet, om end Chefen for det tyske Postvæsen havde Æren for Gennemførelsen. — Til en heldig Gennemførelse af den udenlandske Postforsendelse hørte imidlertid foruden en saadan heldbringende Overenskomst mellem Staterne en hensigtsmæssig Ordning af Postforbindelsen i det enkelte Land, thi af denne afhænger en hurtig og omhyggelig Befordring af de udenlandske Forsendelser, der, skønt de ikkun udgøre ca. $\frac{1}{5}$ af det hele Antal, dog ingenlunde ere de uvigtigste, idet de repræsentere Udvexlingen af Folkenes aandelige Indhold og Omsætningen af Landets Frembringelser med Omverdenen. — Det gjaldt om Organisationen af Postvæsenet som om Organisationen af enhver større Virksomhed, at den for at trives kræver Centralisation, Enhed, Fagkundskab, Kærlighed til Faget og Handlekraft. Og Postvæsenet er ganske særlig et overmaade omfattende og indviklet Maskineri, Posternes Befordring og Indgriben i hinanden kræver omfattende Befordringsmidler tillands og tilsøs, en Hærskare af Embedsmænd, Betjente og Kontrahenter og en Mangfoldighed af Manipulationer, der staa i organisk Forbindelse med hinanden. — I denne Kreds, der omfattede saa mange større Handlende og Fabrikanter, udfordredes ingen vidtløftige Deduktioner for at vise Nødvendigheden af en hurtig og rask Indgriben, naar der kom Uorden ind i Maskineriet, for at enhver indtraadt Skade paa et enkelt Hjul strax kunde blive repareret. En saadan hurtig Indgriben var betinget af Enhed i Ledelsen, skarp Kontrol og Tilsyn fra oven, men ogsaa, og ligesaa fuldt deraf, at Embedsmænd og Betjente havde en stærk Støtte mod oven, at de fik en passende Betaling for deres Arbejde og at deres Selvagtelse paa enhver Maade støttedes og

styrkedes. Navnlig gjaldt dette med Hensyn til de lavere Klasser, med alle hine beskedne Mænd, der havde et strængt Arbejde Nat og Dag og gennem hvis Hænder der her passerede Værdier til et Beløb af 260 Mill. Kr. om Aaret. I denne Henseende stod meget tilbage at gøre. Gennemsnitsgagen for Expedienter og Expeditører udgjorde kun c. 1200 Kr. og Flerheden var langt ud over Ungdomsaarene. Disse Funktionærer rekruteredes atter af Postmesterens private Medhjælpere, de saakaldte Postfuldmægtige, men Avancementet var saa langsomt, at adskillige af disse Mænd aldrig naaede at komme ind i Statens Tjeneste. Blev det ved at gaa saaledes, vilde Tilgangen standse og det Hele gaa istaa, og naar Defraudationerne hidtil vare faa, saa skyldtes dette kun det danske Folks levende Retsbevidsthed. Postmestrene maatte derfor sættes i Stand til at lønne højere og stigende, og de lavere Lønningsklasser, i hvilke Avancementet var et sjeldent Gode, ligeledes lønnes med stærkt stigende Alderstillæg, først da vilde den ønskelige Tilfredshed med sin Gerning indtræde. Der maatte derfor stilles den bestemte Fordring, at Postvæsenets Overskud udelt kom Postvæsenets Udvikling tilgode, og at Postvæsenets Budget ikke belemredes med uvedkommende Udgifter. Men fremdeles maatte Postbestyrelsen ikke genere sig for at lukke Munden helt op overfor den bevilgende Myndighed, der altid havde stillet sig venlig overfor Postvæsenet; medens det ellers var det Almindelige, at man forlangte mere end man behøvede, for at have noget at slaa af paa, saa havde Postbestyrelsen hidtil forlangt for lidt.

Professor Scharling, der havde ledet Forhandlingerne, udtalte, idet han sluttede disse, at det, efter

XIII

hvad der, saa vidt ham bekendt, forelaa, utvivlsomt maatte erkendes, at den Tanke, der var bleven gennemført i Bern, først var offentlig fremsat af Expeditionssekretær Michaelsen. Den engelske Cobden Klub havde ydet ham sin Anerkendelse herfor, og den danske nationaløkonomiske Forening vilde vistnok ikke staa tilbage for det engelske Selskab i at udtale en lignende Anerkendelse.

Forsamlingen gav sin Tilslutning til denne Udtalelse tilkende ved at rejse sig.«

Bil. 9.

March 14. 1876.

Dear Sir.

I think Count Sponneck and the Danish Government should take up Your cause, so that Your name may be known. I had never heard of it untill I received Count Sponnecks letter, and this was referred to the Danish Minister in London by Lord Arthur Russell before the Cobden Club acted in the matter.

Yours very truly
Thomas B. Potter.

Joseph Michaelsen, Esq.

XV

Bil. 10.

Kjøbenhavn, den 6. November 1876.

Det er et Savn for mig, at De blev Postmester i Slagelse, men det maa være det samme, naar De som jeg haaber, er tilfreds med Deres Stilling, hvorom det vil være mig kjært at faae en Bekræftelse. —

Jeg troer ikke paa, at Russerne vil føre Krig med Tyrkerne, de have ingen Penge, staaer uden Alliance, og kan ingen Erstatning faae, selv om de vinder Seier over Tyrkerne, saa meget mere som Russerne nu have seet, hvilke maadelige Soldater de tyrkiske Christne ere, fra hvilken Kant de skulde have den bedste Hjælp til at kaste Tyrkerne over til Asien. Den Stormagt som ønsker Russerne i Krig er Tydskland, da denne Magt ønsker Rusland lammet, trods den megen Tale om deres Venskab.

Deres Kone bedes hilset fra Deres med Agtelse hengivne
L. P. Christensen.

S. T.

Hr. Postmester Michaelsen i Slagelse.

Bil. 10.

Deres tvende kjærkomne Breve modtaget. De vil faae Ret angaaende Krigen, og jeg maa offre en betydelig Sum, for at have haft en anden Mening. —

Forholdene her ere aldeles raadne, man kan ikke undre sig derover, da der i 20 Aar er arbeidet derpaa, den onde Aand er kommet løs, og derefter dannes den fule demokratiske Moral:

Lad Ingen leve i rolig Lykke,
 Belyv, bagtal ham uden Skyld.
 Misund ham dertil enhver Gunst,
 Det er jo Manges største Kunst.

Før sang man: takker den som Glasset fylder, nu
 maa det hedde:

Spyt paa den som Glasset fylder,
 Han er kun en simpel Flynder. —

Men det som er det moderneste:

Søg stedse at synes, og ei at være,
 Man bliver liberal ved denne Lære.
 Spil Fallit og snyd din Næste,
 Trøst Dig med at det er hans bedste.

Det er bedst jeg holder op at tegne mere af den
 nu brugelige Moral. Der er ingen Tvivl om at De vil
 finde Dem tilfreds med Deres Embede i Slagelse, naar
 De kommer ret til at forstaa Forretningen og bliver
 vant til samme. —

Det undrer mig at der kan mangle Fisk, da
 Corsøer er lige ved Dem med et stort Fiskemarked.

Gigten er slem i mine Hænder, og meget forkjølet
 har jeg været, ønsker at det atter var Sommer. —

I det jeg slutter dette Brev ønsker jeg Dem med
 Familie Tilfredshed med Deres Stilling, og tegner med
 Agtelse

Deres hengivne
 L. P. Christensen,
 Brogade Nr. 15.

Kjøbenhavn, den 23. November 1876.

S. T.

Hr. Postmester Michaelsen i Slagelse.

Bil. II.

I Forbindelse med tidligere Udtalelser undlader jeg ikke efter Anmodning at bevidne, at Hr. Jos. Michaelsen allerede i Aaret 1859 — førend der mig vitterligt offentlig var fremkommet nogen Tanke derom, for mig har fremført Planen til en eensartet universel eller dog europæisk lav Porto, og at han ogsaa saavidt mig bekjendt har Æren af først (i Aaret 1867) at have fremsat motiveret Forslag til Indførelse heraf og Afskaffelse af Transitporto, samt at Hr. Michaelsen stadigt senere, navnlig gjennem den fremmede Presse og ad andre Veje, har virket for dens Gjennemførelse, indtil den blev realiseret ved Kongressen i Bern.

Kjøbenhavn, den 7. April 1881.

H. G. Petersen,
Overpostmester.

Trykfejl.

Side	30,	6	L. f. n.	undertiden læs indtil videre.
—	67,	15	—	Cahn læs Caën.
—	75,	19	--	dets Øje læs dets drømmende Øje.
—	91,	8	—	i saa Fald læs i alt Fald.
—	91,	7	—	to hundrede læs ét à to hundrede.
—	99,	7	—	Ordet la udgaar.
—	150,	15	—	Bil. 9 læs Bil. 10.
—	152,	9	—	Overbud læs Ombud.

AF

JOSEPH MICHAELSE.

Nu er vi Alle døde.

Sidney Smith.

Hvad der engang stod for mig som absolute Goder, som det var baade Glæde og Pligt at kæmpe for med Tilsidesættelse af Jeg'et, har nu indtaget sin Plads i Relativiteternes endeløse Kæde. Den Ensidighed, som i Arbejdets Hede slørede Synet ogsaa for Modstanderes relative Ret, er forsvundet med det Livssyn og den Lidenskab, som affødte den. Og jeg forestiller mig nu at kunne se tilbage paa dette Afsnit af mit Liv saaledes som jeg i første Række af disse Optegnelser har ment, at svundet Liv bør ses: som fra en Luftballon ned paa eget og Medmenneskers henfarne Liv og Færden, ud fra den i dette henfarne Livs Skole indvundne Erfaring, hvortil allerede den gamle græske Vismand var kommet, at al denne Menneskenes Travlhed ikke er synderlig værd, eller, som hans Ord maaske ogsaa kan gengives, at der ikke er synderlig Alvor i de menneskelige Ting.

Det var Ministeriet Rotwitts Dannelselse, der foreledte mig til at blande mig i Politiken. Første Gang efter Grundlovens Indførelse var der kommet Elementer til Magten, der stod udenfor saavel det gamle halvtyske som det nye nationale Bureaukrati, saaledes som dette var fremgaaet af Martsomvæltningen i 1848.

Dette Bureaukrati var jo Blomsten af Borgerstanden her tillands, som gennem dette havde indtaget Fødselsaristokratiets Plads i Regering og Administration og var ifærd med at arbejde sig op til en Rivaliseren i »Selskabet«, ligesom den længe havde kunnet mere end rivalisere med det i Rigdom, og nu stod uden anden Modvægt i Stat og Samfund end en svag og famlende Bondeopposition.

Efter mit Udspring hørte jeg til Mellestanden. Bortset fra nogle kosmopolitiske Børsbaroner, der paa denne Konto ikke tages synderligt au sérieux, høre Jøderne overensstemmende med den historiske Udviklings Gang til Borgerstanden, og jeg med dem. Og min Stammefælle Börne forstaar jeg, naar han siger: »Det var en Ulykke, at jeg blev født i Mittel-

standen, for hvilken jeg ikke passer«. — Jeg har kunnet slaae mig til Ro mellem Bønder, der havde deres hele Viden fra den Stump Verden, de saae omkring sig, men som de saae paa med nedarvet Virkelighedssans og selverhvervet sund Dømmekraft. Og jeg har følt et sært intellektuelt Velbehag ved Samkvem med intelligente Arbejdere og selfmade men af fjerde Stand. — Fødselsaristokratiet hverken frastødte eller imponerede mig, og der hører i disse Tider intet særligt moralsk Mod til for at sige, at jeg her har truffet paa en Fordomsfrihed og Tolerance, en Letthed og Naturlighed i Omgang med Mennesker, et praktisk opportunistisk Syn paa Verden, der skyldtes Friluftslivet i Barndommen og den faste sociale Position; med — hvad der navnlig tiltalte mig — en i Regelen fuldstændig Frihed for alt, hvad der kan ligne Snobberi, som denne lille Kreds har tilfælles med Arbejdere og Bønder.

Men Fødselsaristokratiet er født med en Guldske i Munden og tilbøjeligt til at mene, at en saadan Ske kun bør findes i saadanne Munde. Med nedarvet korporativ Jegsans synes det af og til, som var det ikke helt utilbøjeligt til at betragte udenstands Besiddelse af Rigdom, Rang og Æresposter som en revolutionær Expropriation. Jeg tror, at Fænomenet virkelig har mere almen Gyldighed, men at de klogere eller mere dannede Personligheder vide at dække over det paa urette Sted. Det er en Levning fra Tider, da det var saa, og Straffen følger

Anakronismen i Hælene ved det Latterlighedens Skær, der lægger sig over den, saa ofte den giver sig blot.

Tilrods saaledes for, at jeg gennem min Uddannelse var henvist til en Plads i dette Bureaukrati, gik ogsaa her Naturen over Optugtelsen, og med hele min stærke Handlingstrang kastede jeg mig ind i den Opposition, som rejste sig efter det kortvarige Rotwittske Ministeriums Opløsning. Hvad jeg har at berette om min Deltagelse i denne Opposition, vil altsaa ses her ud fra. Den fremgik af en instinktmæssig Antipathi mod hvad der med et moderne Udtryk kaldes Bourgeoisiet — det er den i Kraft af sin Kapitalmagt og sine Kundskaber i Samfundet herskende Borgerstand — og en medfødt Sympathi for Almuen, medens et Slags Billighedsfølelse med det tilbagetrængte Aristokrati fuldt saa vel som politisk Betragtning førte mig til Tanken paa en Forbindelse mellem begge Parter, eller — da Arbejderne endnu stod uden politisk Organisation — til en Sammenslutning mellem Godsejere og Bønder.

Der var herved den Vanskelighed, at det ikke var muligt at faae Bonden selv i Tale. Henvendte man sig til ham, fik man et Svar i den falskest mulige Bondedialekt fra Balthazar Christensen; og foreslog man en modus vivendi, var det J. A. Hansen, der prokurerede med Anstand, Reservationer og

Forbehold, gennem hvilke han, men altid forgæves, troede at sikre sig mod at lades i Stikken af de mange smaa skinsyge Hansen'er og Christensen'er, der mente at have samme Ret som han til at tale paa Bondens Vegne.

Gennem Oktoberforeningen kom jo ikke desmindre en saadan Forening i Stand — paa Papiret. I Virkeligheden derimod havde Gosejere og Bondevenner kun modstræbende rakt hinanden Haanden, og Forbindelsen blev gold, medens Bureaukrati og Aristokrati havde fundet hinanden den Dag, da Orla Lehmann og Nathan David efter mangeaarig baade personlig og politisk Antipathi mødtes i fælles Frygt for den »kofteklædte Absolutisme« og indgik en Forbindelse, der har bestaaet indtil nu tiltrods for dens tilsyneladende Unatur. I den nye Forbindelse indtraadte Godsejerne dog ikke som Stand, men som Individier, og maatte derfor nøjes med Skinnet, medens Bureaukratiet tog den solide Virkelighed for sin Part. Hvad Godsejerne kan siges at have erhvervet som Stand, skylder de den Tanke, som ligger til Grund for Oktoberforeningen.

Den Kamp, som Bondestanden derefter begyndte paa egen Haand, for at naae frem til en højere Position i Stat og Samfund, støttet ogsaa af et europæisk Venstre, med hvilket den intet har at skaffe, og de nu organiserede Arbejdere, med hvilke den har ligesaa Lidt tilfælles, endte med Nederlag.

Men Bondestanden her i Danmark kan aldrig lide noget endeligt Nederlag. Den har overlevet helt andre Ting ligefra Middelalderens Slutning. Den har rejst sig af Vornedskab og Stavnsbaand og er fra retløse Lejere rykket op til lovbundne Fæstere paa egen og Enkes Livstid og derefter til Selvejere af snart de ni Tiendedele af det samlede danske Hartkorn. Den er og bliver Kærnen i det danske Folk, paa hvilken Danmarks Fremtid maa bygges, om Fremtid skal være, og den Magt vil aldrig komme, der kan sige et effektivt Nej, naar den samlet siger sit selvbevidste Ja. Det varsler i saa Henseende ogsaa godt for Fremtiden, at Bondestanden i alle vore nyere Forviklinger og Omvæltninger altid er gaaet af med Fortjenesten, hvem det saa ellers er gaaet ud over.

Efter Nederlaget indtraadte en Spaltning. En Del har forsøgt med Lempe at naae hvad der endnu ikke lod sig tage med Magt, og sluttede sig i dette Øjemed til Modstanderne. Under denne Svingning vil Bureaukratiet bevare sin Position, og de Bønder, som har udført den, har, som Godsejerne før dem, handlet ikke som Stand, men som Individder, som Statsborgere, ikke som Bønder. De vil indtil videre blive en Del af et nyt Mellemparti, i hvilket Bureaukratiet ligesom hidtil vil føre an og Fødselsaristokratiet følge med. Bondens Standsinteresser vil træde i anden Række, og den Fornyelse, som maa komme fra Bonden, om den skal komme, vil ikke spores. Dens Tid vil først komme, naar Bondestanden træder

op som saadan, med eller uden sine naturlige Førere, der ere gennemtrængte af dens eget Tankesæt, og med et Program, der er hentet fra det danske Agerbrugs Interesser og et ganske vist nedarvet, men af livskraftige Kulturstrømninger forynget Aandsliv.

Ved Nytaarstid 1860 fik jeg gennem »gamle Grünes« Indroduktion en Indbydelse fra Baron Blixen Finecke, som et Par Dage endnu var Udenrigsminister i det Rotwittske Ministerium. Med Hovedet fuldt af et Program, der ikke nægtede sig noget i Alsidighed, lige ned til Kontrol med Fangers og Anholdtes Behandling, Retsvidneinstitutets Tilbageførelse til et borgerligt Ombud, Ansættelse af Distriktssagførere*) o. s. v., fulgte jeg Indbydelsen, der blev Indledningen til et nyt Afsnit af mit Liv.

*) »Dansk Arbejdertidende, Ugeblad for dansk Arbejdersamfund«, for 8de Februar 1873, altsaa 13 Aar senere, indeholder følgende Referat af Forhandlingerne paa et Møde i Samfundets første Kreds (Kjøbenhavn) Onsdagen forud, der forméntlig vil læses med Interesse om ikke af andre, saa af Studentersamfundets Retshjælp:

»Formanden, Lucianus Kofod, nærede Tvivl om, hvor vidt Tanken om særlige Almue- eller Fattigsagførere, der oprindeligt skrev sig fra Cand. polit. Joseph Michaelsen og senere synes at have slaaet Rod hinsides Sundet, skulde forfølges for Tiden med en Grundomdannelse af vor hele Retspleje i nær Udsigt (i næste eller næstnæste Rigsdagssamling). Julius Schytte tilraadede under Tilhørernes lydelige Medhold at henvende sig ad ret Vej til vedkommende Minister i foreliggende Sag. I samme Retning udtalte sig endvidere Maskinmester Lind, Fabrikarbejder L. Pedersen, Snedker Brun, Barber

Han boede temporært, jeg husker ikke af hvilke Grunde, i Hotel Fønix. Paa Vejen til hans Værelser tittede jeg ind i den Sal, i hvilken jeg efter Kasino-mødet 11 Aar tidligere havde danset til Grünes Musik med Goldschmidt og Chievitz, der ligesom de andre Tilstedeværende var opfyldt af alt det Store, som det gamle, formentlig nu foryngede Fædreland gik i Møde. Og uden at tage Varsel af Udgangen paa saa store Forventninger, men lidenskabelig opfyldt af den ene Tanke, gav jeg mig til at fremsætte, hvad jeg havde paa Hjærte.

Det var en ualmindelig smuk Mand paa et Par og fyrretyve Aar, med en sjælden vindende Personlighed, rene og fine aristokratiske Træk, i hvilke Velvilje og Medfølelse var de fremherskende, naar de ikke af og til slappedes af en Adspredthed, der kunde se ud som Aandsfraværelse, dog kun for et kort Moment, da Selvbeherskelsen atter tvang Tanken til Lydighed under Øjeblikkets Krav. De klare Øjne under den høje Pande og det mørkebrune, glatredte Haar lyste af Interesse og Forstand paa en Baggrund af et elskværdigt Skælmeri, der ikke mod-sagdes af et Smil, som gjorde Indtryk af fuldkommen Ægthed.

Figuren, der var betydelig over Middelhøjde, vilde været harmonisk smuk, hvis den ikke havde

E. Nielsen og Ordstyreren, Tandlæge V. Nielsen. Det vedtoges ved Haandsoprækning med Enstemmighed, at Kredsstyrelsen skal føre omhandlede Sag videre.« Det er dette, Retshjælpen med et lykkeligt Greb har gjort paa sin Vis.

lidt af den Fejl, at Hofterne var for brede, hvad der gav den noget stødende feminint. Og Holdningen, der tidligere vil have været rank og fri, var nu noget dukket og slap, særlig Hovedets, der skæmmedes af hurtige, nervøse Bevægelser.

Han stod ved Skrivebordet, saaledes som jeg saa ofte senere saa ham, staaende, ikke siddende, ved dette manende Apparat, iført en vatteret sort Silkevams, med bar Hals og aabent laadent Bryst.

Han hørte venligt paa mig, men med et ligesom spørgende Udtryk. Det var ham aabenbart en ny Fremtoning, men af en Art, i hvilken han maaske fandt noget beslægtet. Han fortalte mig senere, at han alt imens grundede paa, hvem det var, jeg kunde ligne, og fandt ud, at det var den unge Arbejder paa Marstrands bekendte romerske Billede, der tager Kærestens Koketteri med de danske Malere paa sin Italiensk.

Resultatet af den Samtale, som paafulgte, var et Gensidighedsforhold, der bares af en instinktmæssig Sympathi paa den ene Side, og en lidt efter lidt opstaaende Hengivenhed paa den anden, som uanset al social og personlig Forskel, paa hvilken han intet Øjeblik har spildt en Tanke, varede til hans Død, overlevende forbigaaende Træthed hos mig og svigtende Fortrolighed i afgørende Øjeblikke fra hans Side.

Han kan ikke have taget Skade deraf, thi min Vilje var god, og jeg havde dengang Vilje nok. Men jeg siger det ogsaa lige saa aabent, at naar jeg

ikke til alle Tider eller i rette Tid har formaaet at se paa Forhold og Personer med uhildet Blik og Tilsidesættelse af forudfattede Meninger, saa er Skylden ikke Blixens, der aldrig trættedes ved i Ord og Gærning at vise mig Nødvendigheden heraf. Og muligt vilde han have udrettet for Konge og Land, hvad begge havde Ret til at vente og hvad hans Evner og Attraa tilsagde, om han ikke altfor ofte i Overensstemmelse med en Mangel i hans egen som i almindelig dansk Nationalkarakter, med hvilken han i alt Fald her var d'accord, træt paa Halvvejen havde lyttet til Modstanderes Lokken eller Advarsler og cacherede Trusler eller til Indskydelser af et Temperament, der lige saa ofte lagde øde hvad hans klare Forstand og store Verdenserfaring havde opbygget i Landets Tjeneste.

Han hørte til den svenske friherrelige Familie Blixen til Næsbyholm i Skaane. Paa, saa vidt jeg mindes, Frederik V's Tid kom et Medlem af denne Familie, Oberst Blixen, herved og gjorde Lykke ved Hoffet. Hans Ætling har fortalt mig — og jeg gengiver det saa godt jeg kan efter Hukommelsen — hvorledes den svenske Adonis blandt forskellige andre her indtog en gammel tysk Pebersvend, Kammerjunker Finecke til Dallund i Fyen, og blev hans Arving tiltrods for en, rigtignok langt ude, beslægtet, der havde gjort sig Haab. Den gamle vaklede mellem Slægtskabsfølelsen og sin Sympathi for den

Fremmede, til han en Dag tog dem begge for sig og betroede dem, at han vilde sætte dem paa Prøve og tage sin Bestemmelse efter deres Forhold overfor ham i den nærmest paafølgende Tid. Oberst B. har været en Verdensmand og forandrede intet i sin Færd overfor Arveladeren, medens det modsatte var Tilfældet med Rivalen, saa at Udfaldet blev som det maatte blive.

Jordegodset bestod saaledes af Stamhuset Dallund, Næsbyholm i Skaane og Godset Nydala i Smaaland, der var erhvervet for en Del af Salgssummen for det fra Dallund bortsolgte Bøndergods, medens det pommerske Strøgods var medgaaet — ikke, som det hed, til Baronens Eriksgata med sin første unge Brud, »Nordens skønneste Kvinde« — men til Udstyr og Underhold af Herregaards-skytter ved Korpset af dette Navn, som han førte i Felittoget 1848. Og han har næppe støttet med karrig Haand, thi for Bevarelse, end sige Forøgelse af Formue havde han ingen Sans, og han havde mindre Følelse for Penges Værd og var mere gavmild med sit Eje, end Klogskab kræver.

Denne Mangel har bidraget sit til at stanse ham paa en Vej, paa hvilken han kunde ydet uvurderlig Tjeneste. Han taalte ikke, at den berørtes af andre, medens han selv en enkelt Gang kunde kredse om den i vage Udtryk, som var Talen om en organisk Fejl eller en af de Tilskikkelser, hvorover Mennesket ikke er Herre. Paa den Tid, jeg lærte ham at kende, havde han imidlertid maattet lægge Baand paa den

og var nøjsom i sine Fordringer til Livet, extravagerede aldrig, spiste lidt og drak endnu mindre.

Efter eget Sigende var han blevet haardt opdraget og til daglig »pisket« af sin Præceptor, indtil han en Dag, da Drengens Muskler havde strammet sig, vendte Forholdet om, piskede Præceptoren og flygtede til København. Hvorledes han, bortset fra sit Ophold ved det tyske Universitet, har erhvervet de Kundskaber, som Modstanderne haardnakket fraskrev ham, men hvoraf han ganske uomtvistelig var i Besiddelse paa meget forskellige Omraader, véd jeg ikke, men Resultatet viser, at han ikke har benyttet hele sit Ophold ved det tyske Universitet til at »svire med v. Bismarck«. Han var sig imidlertid fuldt bevidst, at han som Politiker og Statsmand i denne Henseende led af en Mangel, som man herhjemme, dengang i alt Fald, aldrig vilde kunne se bort fra — den, at han ikke var juridisk Kandidat fra Københavns Universitet. Og denne Bevidsthed har af og til kunnet afføde nogen Bitterhed, den eneste, jeg nogensinde har sporet hos ham, skønt den aldrig fik andet end et spøgende Udtryk, som naar han trøstede sig med, at saa mange andre baade hjemme og ude, deriblandt ogsaa Bismarck, heller ikke var i Besiddelse af et saadant Pas og dog kunde passere.

Paa hans Vej fra Junkeren gennem Aristokraten til den demokratiske Aristokrat traf jeg ham paa det sidste Stadium og kan derfor af Selvsyn kun tale om ham, saaledes som han viste sig her. Og af Selvsyn maa jeg da sige, at en elskværdigere Per-

sonlighed og mere fuldendt Verdensmand skulde man vanskeligt møde paa sin Vej i dette Land. Trods nogen Lunefuldhed, der, som det senere viste sig, skrev sig fra en begyndende Sygelighed, mod hvilken det stærke, i allehaande Idræt udviklede Legeme længe kæmpede sejrrikt, har jeg aldrig set ham give end det mindste Anstød, medens han à la grand seigneur ganske kunde ignorere saadant fra anden Side og tilskrive det almenmenneskelig Skrøbelighed. Og det forholder sig vistnok rigtigt, at han paa ethvert af disse Udviklingstrin synes at have været tilgavns hvad han til det givne Tidspunkt var.

I Junkerperioden skal han have været Fuldblods-junker. Hermed stemmer Anekdoterne om Næsbyholms aarlange Belysning for at modtage Godsherren, om Dampskibet, han skal have sendt efter en Jagthund, og om Godsforvalteren, der var kommet til Kjøbenhavn for at indhente en Forholdsordre, men, da han uanmodet bankede paa, fik Ordre til at vente til han blev kaldet, og saa maatte vente Aar og Dag paa det kjøbenhavnske Hotel. Hermed stemmer det ogsaa ganske godt, hvorledes han langt senere i al Oprigtighed og inderlig Forstaaelse kunde fortælle, hvorledes v. Bismarck som Student skal have kneblet og bagbundet en stakkels Jøde, der krævede Junkeren for sit Tilgodehavende, og have ladet ham vansmægte i denne Tilstand paa sit Værelse i 24 Timer, bevogtet af to Bulldogger.

Og Fuldblodsjunkeren blev den fuldblods Aristokrat, for hvem intet laa for højt og Ingen stod

for højt, som kastede sine Øjne paa Prinsesser og sendte Kammerherrenøglen tilbage til Frederik VII, da »der var opstaaet en Uenighed imellem os«; som politisk og socialt gad skruet Tiden tilbage til før 1660, som fordømte Grundloven og den Folkets Udviklingstrang, hvoraf den var fremgaaet, og betragtede Skandinavismen som en Studenterfantasi, der strejfede Højforræderiet.

Man har en prægtig Anekdote herom. Han havde stillet sig i 6te Kreds ude i Amaliegade, jeg husker ikke Aaret. Da nu afdøde Voldbye, en ustuderet Læge med overordenlig stor Praxis, derfor fra den anden Side var sat ud paa Blixen med en Interpellation om, hvad Kandidaten mente om Skandinavismen, skal denne have givet det lige saa snarraadige som udtømmende Svar: »Naar den danske Konge og den danske Rigsdag, den svenske Konge og den svenske Rigsdag, den norske Konge og det norske Storting blive enige om at gennemføre en Forening af de tre Riger, og naar de europæiske Magter have givet deres Samtykke til Indtrædelsen af den nye Magt i deres Koncert, skal Arrangementet ikke støde paa nogen Hindring fra min Side«.

Han var nu havnet i den Overbevisning, at Fødselsaristokratiets Tid var uigenkaldelig forbi fra den Stund, da den størst mulige Sum af Lykke for det størst mulige Antal var blevet Kulturens Maal. Og han drog Konsekvenserne fuldt ud, blev Opportunist indadtil og udadtil, tog Grundloven som et fait accompli, »Skandinavismen praktisk« og Tysk-

land som et stort, Danmark som et mindre Land, hvert med sin tilsvarende Vægt og Stemme i det europæiske Folkesamfund.

Det er ikke usandsynligt, at hans Erfaring overfor Standsfæller kan have medvirket til denne Overbevisning. I alt Fald satte han fuldt saa megen Pris paa en dygtig Bonde og intelligent Arbejder som paa sine Standsfæller, fra hvem han jo ogsaa lidt efter lidt havde trukket sig tilbage. Derfor tvivlede han, der tidligere havde været stemt for en Sammenslutning af Godsejere og Bønder, ogsaa stærkt om disse Standsfæller som Bondens tilkommende Førere, og jeg handlede ogsaa af denne Grund paa egen Haand under mine Forsøg paa at gennemføre en Samvirken mellem Godsejere og Bondevenner.

Det hører ikke til Modsigelserne i denne komplicerede Natur, at Blixen trods sin strenge Bedømmelse af Standsfæller, der yttrede sig i sarkastiske intellektuelle Afsløringer, udtalte sig paa ganske lignende Maade om borgerlig fødte Diplomater og Ledere af internationale Forhandlinger. Det var nemlig ingenlunde »Blodet«, der her laa ham paa Sinde, naar han kun vilde se Mænd af »Selskabet« i disse Stillinger. Det var her som altid kun simple praktiske Hensyn, der ledede hans Dom. Den lærde Mand af jævn borgerlig Herkomst, mente han, maa ifølge Sagens Natur savne den videre Horisont, den Verdenserfaring, som kun erhverves i »Selskabet« og fordres af dette. Og selv om vi tænkte os Mulig-

ligheden af, at den paagældende lærde Mand med sin Lærdom forenede disse Egenskaber, vilde hans borgerlige Fødsel dog være ham en Hindring ved de monarkiske Hoffer, saaledes som disse nu engang er. En stor Stat kunde maaske tillade sig en saadan Luksus, en lille ikke. Og han plejede her at henvise til Gervinus's bekendte Fortælling om Genfs Gesandter ved Wienerkongressen og til Krieger og Quaade i London. Naar den sidstes Indberetninger havde vist sig at være af større Værd end den førstes, laa dette ikke blot i Koncipistens større Virkelighedssans, men fuldt saa meget i den Omstændighed, at han var accepteret af Selskabet og gennem Intimiteten havde Adgang til Kilderne, hans Kollega ikke. Den uden Sammenligning betydeligere Intelligens og Lærdom gjorde her ikke blot ingen Nytte, men positiv Skade.*)

*) Statsmænd og Forfattere er enige med Blixen paa dette Punkt. Jeg indskrænker mig til et Citat af D'Israëli:

„Den vigtigste Betingelse for en heldig Ledelse af de offentlige Anliggender er et personligt Kendskab til de ledende Statsmænd i Europa. Det er muligt, at Begivenhederne nu ikke afhænger saa meget af de enkelte Personligheder som for et Aarhundrede tilbage; men selv om disse Begivenheder bunder i almindelige Principer, saa vil dog Anvendelsen og Behandlingsmaaden af disse Principer altid farves af Hovedpersonernes Individualitet. — — Forhandlingerne foregaar da i en helt anden Tone end med Statsmænd, der nedstammer fra Barrikaderne i Paris«. — — Og: »I det politiske Liv er det af største Vigtighed personligt at kende dem, som sætter Verdensmaskineriet i Bevægelse, saa meget afhænger af den Enkeltes Karakter, hans Tænkemaade, hans Fordomme, hans Overtro, hans sociale Skrøbeligheder og hans Helbredstilstand.

Den bekendte Anekdote om hans fortrolige Sendelse til Frankfurt og dennes Udfald bekræfter jo ogsaa Rigtigheden af disse hans Anskuelser, ligesom den bl. a. vidner om, at de deltes af Hall selv. Blixen fortalte den saaledes: Det var under et Selskab hos Landgreven, at Hall paa en Yttring af Blixen

At styre et Lands Anliggender uden disse Fordele er i Virkeligheden ikke andet end rent Blæksmøteri. Det er Pen og Papir, der staar i Korrespondance med en anden Pen og et andet Stykke Papir, ikke menneskelige Væsener«. — Enhver Avislæser sér strax, at det er Bismarck selv, disse Ord lægges i Munden under Pseudonymet Grev Ferroll, og da han ikke vides at have protesteret, har Blixen saaledes to Autoriteter for sig i én Person. — Kfr. iøvrigt ogsaa van Dockum: »Livserindringer«, Pag. 246: »En rigtig Vurdering af Forholdene, bygget paa Kendskab til Personer og Anskuelser, kan blive af den allerstørste Betydning. Havde man havt en rigtig Opfattelse af de Anskuelser, der i det ulykkelige Aar 1864 var de ledende i de engelske Regeringskredse, vilde man ikke kunnet hengive sig til den Tro, at man, naar det kom til det Yderste, vilde kunne regne paa Englands Bistand. London-Konferencen vilde da næppe være blevet sprængt, og man vilde have undgaaet en af de største Fejl, som blev begaaet under det Monradske Regimente«. — Men naar van Dockum tilføjer: »Krieger som Quaade var ubekendt med de Personligheder, med hvem de nu skulde træde i Berøring, ligesom ogsaa, i det mindste for saa vidt personlig Iagttagelse angaar, med de Stemninger og Anskuelser, der gjorde sig gældende i de ledende Kredse i England« — saa synes man, i det mindste hvad Quaade angaar, at spore noget af den Antipathi, der ikke er ganske ualmindelig hos Embedsmanden over for hans Efterfølger i Embedet, hvad Quaade (med Bille og Krieger) jo var. Thi Quaade havde — hvad det kommer an paa — Adgang til Kilderne, og at han har benyttet denne Adgang, derom skal hans Indberetninger, som ovenfor berørt, ogsaa bære Vidne.

tog denne paa Ordet og opfordrede ham til personlig at skaffe ham den paagældende attraaede Underretning — jeg husker ikke ret, om en Udvalgsindstilling til Forbundsraadet eller en fattet, men endnu tilbageholdt Forbundsbeslutning i det dansk-tyske Mellemværende. Blixen rejste straks og gik fra Banegaarden i Frankfurt til det preussiske Gesandtskabshotel, hvor han af Portneren modtoges med de Ord: Naa det var da godt, at én af d'hrr. kom! — Spillebordene stod rede, og Bismarck supplerede Portnerens Yttring derhen, at han forgæves havde siddet og ventet paa sit Spilleparti, og at Blixen derfor var dobbelt velkommen. Hvad der ellers havde ført ham til Frankfurt? — Min Regering er nysgærrig efter at kende Forbundsraadets Svar paa den sidste Note. — Naa, vær saa god, Protokollen ligger derinde, skriv hvad De vil, men siger De, hvordan De er kommet til det, saa siger jeg, at det er — — —

Bourgeoisiet stod ham i det hele fjærnt. Han synes at have betragtet det som et Slags Pseudo-Adel og frakendte det Evne til at lede Landets Skæbne udadtil, en Betragtning, der ikke var uden Indflydelse paa hans Stilling til det Hall'ske Borgerdømme. Jeg véd heller ikke af mere end én kjøbenhavnsk Borger, for hvem han nærede ubetinget Agtelse som saadan. Det var afg. Justitsraad, Naalemager Hjort. Jeg har ikke selv kendt denne Mand og er følgelig ude af Stand til at bedømme, om denne Vurdering har været vel grundet eller ikke.

Han var af et sangvinsk-melankolsk Temperament med stærke, nu afdæmpede Lidenskaber, beundrede det originale og det helstøbte og ansaa for jevnbyrdigt det naturlige, der er sig selv og ikke giver sig ud for andet. Al Affektation, Hyklery, Positur og Snobberi var ham imod, og han foretrak en regulær Indbrudstyv, der vovede sit Skind, fremfor hans Dommer, naar denne vilde give sig ud for selv aldrig at kunne begaae en Forbrydelse. Blixen mente, at han da enten hyklede eller, som Nouredin, havde en daarlig Mave og ingen ret Drift dertil. Han elskede Styrken og Modet, det fysiske som det moralske, hvor han traf det, og hvilke Former det end iførte sig, og havde derfor kun et Minimum af Agtelse for Standsfæller, der ligesom han selv havde ødslet med Styrken paa Bagateller, men ikke som han havde faaet Øjet op for, at det var Bagateller. Han nærrede en med Respekt blandet Beundring for Aandsnærværelse, Snarraadighed og den rammende Replik, men holdt ikke desmindre Taalsomhed og Selvbeherskelse for det rette Særkende for en Adelsmand og Gentleman. Derfor var det hans Stolthed at kunne finde sig tilrette under de forskelligste Forhold, og man har vel ogsaa af denne Grund med nogen Føje stillet ham sammen med Alkibiades. Hvis Historien om Dampskibet og Hunden er sand, overtræffer denne Hund jo endogsaa sin haleløse klassiske Rival.

Som hin straalende Athenienser foretrak ogsaa Blixen de tilvante Retter, ægte Vine og veritabel

Mokka, men kunde ogsaa som han tage tiltakke med sort Suppe og Ærtekaffe, medens han dog maaske vilde skudt den »gamle Xeres« og den »Medoc Nr. 2« fra sig, som var Grev Holstein-Ledreborgs jævnlige Forfriskning ved den fine Ende af Bordet efter den alvorlige Del af politiske Fester.

Han vilde engang følge med til Kjøbenhavn fra Nydala, og vi maatte derfor tage bort allerede Kl. 2 om Natten. Efter 4—5 Timers trættende Kørsel paa bundløse Veje i Slud og Mørke naaede vi til Stationen, der var som skudt op af Skoven af dennes eget Træ, ganske som i Amerikas backwoods. Efter en langsommelig Venten kom Jomfruen endelig tilsyne i den mest mulige Negligé, og Blixen bestilte Kaffe. Den kom, men baade Lugt og Smag forbød mig at drikke den. Blixen tømte sin skaarede Spølkum og forlangte med et Sideblik til mig en anden Kop, som han tømte med samme tilsyneladende Velbehag.

Det at kunne tvinge en saa vanskelig Modstander som ham selv var i hans egne Tanker noget Stort. Vi var nu en Gang sat her paa Jorden efter at den var skabt, saaledes som den nu engang var, og uden at vi var taget med paa Raad. Vi fik derfor tage den som den var, og det var baade smukkest og klogest og ret egenlig aristokratisk ikke at gøre Op hævelser, hvis den ikke behagede os.

Saaledes kunde han gennemgaae det blandede Selskab, med hvilket Politiken havde ført ham sammen, og uden at lægge an derpaa vinde selv Modstandere, i alt Fald saalænge de befandt sig under

Indflydelse af hans Personlighed. Overbærenhed med Andres som med egne Mangler og en Selvbeherskelse indtil den svageste Nuance i Ansigtets Udtryk og Legemets Holdning, der ikke kostede ham nogen Anstrængelse, fordi den var blevet en Del af hans Natur, skænkede ham ogsaa den kostelige Egenskab at kunne ignorere Fornærmelser. Eller var det Fuldblodsaristokraten, der kun kunde fornærmes af sine Lige? Herpaa tyder i alt Fald hvad han fortalte mig om en Rencontre med Baron Ivar Rosencrantz.

Det var i Helsingør. Prinsesse Augusta var kørt ud for at gøre nogle Indkøb, og medens hun var inde i en Butik, kom Baron R., allerede i Afstand vinkende til Kusken, at han skulde køre tilside. Da denne ikke ændsede Vinkene, gentog Baron R. sin Opfordring, og da Kusken undskyldte sig med sit Herskabs Ordre at holde, hvor han holdt, lovede Baron R. ham letsindigt hans Afsked. — »Den vilde han have faaet«, svarede Blixen paa R.'s Klage, »hvis han havde fulgt Deres fornærmelige Indblanding, og jeg beder Dem betragte denne Samtale som den sidste mellem os«.

Hvad fattedes nu denne Mand, der havde Statsmandens politiske Virkelighedssans med aabent Øje for Tyngdepunktet i de politiske Magtforhold, der var Adelsmand, Verdensmand, begavet, fuld af Interesser og higende efter at gøre Nytte og tilsidst en Konges Svoger, for selv at være en helstøbt Figur, slaae helt igennem og udføre den Gerning, som han attraaede at gøre, og, som gjort, muligt ikke

blot vilde afværget store Ulykker, men aabnet en større og rigere Fremtid for Landet.

Svaret ligger lige for Haanden for enhver, der har kendt ham: Vilje og den hermed forbundne Evne til at underordne sig Midlerne til at flytte hint Tyngdepunkt i sin politiske Interesse.

Om denne Mangel var medfødt eller skyldtes en mangelfuld Opdragelse, bliver overfor Resultatet ligegyldigt. Hvad han havde eller havde tilbage af Vilje, kunde afstives for en Tid, som desværre altid blev kortere end det Spand, der udkrævedes til Gennemførelsen af det fattede Forsæt. Saa slap-pedes den atter ved ydre Paavirkning eller ved en Svigten af de Nerver, der skulde gøre Tjeneste. Det var denne Fejl, der lammede ham i tre afgørende Momenter i hans politiske Liv.

Men ligesaa uomtvisteligt, som dette nu er, lige saa afgjort staar det for mig, at hans Samtid, langt fra at søge at bøde paa Manglen, har stødt ham fra sig og derved paadraget sig et Ansvar, hvis Rækkevidde det endnu er for tidligt at bestemme. Denne Samtid havde kun Øje for Manglerne og lukkede, snart bevidst, snart ubevidst, Øjet for hans gode og brugbare Egenskaber. Paa Bunden af hans Sjæl laa den Mistanke, at det var en For-ening af borneret borgerlige og ensidigt nationale Instinkter, der sammensvore sig imod ham.

Thi han var jo ikke dansk i den Forstand som hans nationalliberale Modstandere. »Den dansk-tyske Svensker«, som han er blevet kaldt, saa, uden at

hæmmes af med Moder-mælken, Opdragelse, Undervisning og Milieu ind sugede Følelser og Fordomme, paa Mennesker, Land og Begivenheder med et europæisk Blik og ganske objektivt paa Danmarks Udenrigspolitik. Hans danske Fædrelandskærlighed var mere en Forstands- end en Hjertesag. Som Følge heraf saa han klarere. Han, der jo selv gik med som Frivillig i 1848 som Fører for Herregaards-skytterne, var aldrig noget Offer for patriotiske Halucinationer. Hans politiske Blik viste ham tværtimod, hvor det virkelige Tyngdepunkt laa. Dengang hans nationalliberale Samtid ikke havde stærke Ord nok mod Napoleon III's Statskup, pegede Blixen paa denne Mands Ressourcer, og da den samme Samtid senere saae sin Frelser i denne Mand, havde Blixen Øjet aabent for, at Sygdom havde berøvet ham de Evner, der oprindeligt stod til hans Raadighed, samtidig med, at Folket havde tabt Tilliden til ham.

Og da hans danske Samtid var enig med sig selv om, at den nye preussiske Ministerpræsident Bismarck ikke var andet end en uvidende brandenburgsk Junker, der inden kort Tid vilde falde sammen under Tysklands og Europas Latter, bestræbte Blixen sig af yderste Evne for at retlede, hvad der efter hans Mening stod som et faretruende Fejlsyn.

Dengang denne Samtid haabede paa svensk-norsk Bistand i den forestaaende ulige Kamp og endnu længe efter, at enhver Udsigt hertil var spærret, foregøglede sig, at dette i det Fjerne svin-

dende Fata Morgana var en Virkelighed, advarede han saa ofte og saa indtrængende, han formaaede, imod at hengive sig til saa farlige Illusioner. Og han saa før nogen anden, at allerede Bismarcks Udnyttelse af den polske Opstand vilde give ham frie Hænder mod Danmark og holde aktiv Bistand ude.

Jeg véd nok, at der vil kunne rejses og er blevet rejst Indvendinger mod hvad her er sagt. — Jeg vil jo komme tilbage hertil og her blot udtale, at det dog nu maaske vil indrømmes, at denne Samtid har paadraget sig et Ansvar ved at vrage hans Tjeneste under saadanne Former, som Hensynet til hans hele Personlighed maatte udkræve.

Men han fremtraadte med et Grand Seigneurvæsen, der stak af mod den pseudo-demokratiske Manér, som det regerende Bourgoisi havde anlagt, og han talte med en noget fremmedartet Accent, som er uundgaaelig for den, der har haft den eminente Lykke at være opfostret med Kultursprogene ved Siden af sit eller, for Blixens Vedkommende, sine Modersmaal. Og denne fremmedartede Fremtoning, der stod udenfor den danske Universitetsdannelse, mente at kunne belære Landets egne Børn om, hvad Landets Tarv krævede, og sætte sine daraussenfra hentede Brokker mod den officielle solide Viden, sin overfladiske Junkerflothed mod den stemplede Fagkundskab.

Han saa altid denne Situation i dens hele Nøgenhed og betragtede den som et Udslag af Ørigets afsides Beliggenhed, uden hvilken Ordførere, der mente,

at »Gud ikke kunde undvære Danmark,« om hvilket det europæiske Statssystem's Axe drejede sig, jo ogsaa var ganske utænkelige. Alt i samme Nu som han grant mindedes, hvorledes Bismarck, da han endnu stod med den ene Fod i Stigbøjlen, en Dag havde lagt en Lineal paa Danmarkskortet langs med Storebælt med de Ord, at denne Grænse vilde blive Følgen af den danske Politik.

Og han kunde, naar han var i godt Lune, more sig med at hente Exempler fra Konseilpræsidentens Færd, naar denne aldrig kom udenfor den sædvanlige Rute bag paa Omnibus'en »mellem Idiotanstalten paa Frederiksberg og Udenrigsministeriet paa Amalienborg«. Naar hans danske Samtid kun havde Øje for hans Mangler, kunde han naturligvis kun have liden Agtelse for dens Dømmekraft, og det kan ikke undre, om han af og til betragtede sine national-liberale Landsmænd som en Masse, der ikke kunde eller vilde tænke selv og derfor havde overdraget dette Hverv til et Syndikat, der heller ikke var Op-gaven voxen.

Skjøndt jeg nu fra nærmeste Hold har hentet denne min Opfattelse, vil det maaske sés, at jeg ikke har givet efter for min Hengivenhed for ham i levende Live til at lade mig friste til at idealisere ham efter hans Død, idet jeg saa objektivt, jeg har formaaet, har stræbt at give hans negative som hans positive Egenskaber. Men naar jeg med ét Ord skulde karakterisere denne ligesaa rige som mis-kjendte Natur, fremstille det inderst inde i Personlig-

heden virkende Motiv, for hvilket Samtiden var fuldstændig blind og letsindigt karakteriserede som Letsindighed, saa er det Medlidenhed, intellektuel Medfølelse med det gamle Rige, der efter hans Overbevisning blev regeret tildøde, det lille Land, blandt hvis Magnater han var, med Forpligtelse til efter Evne at stanse Hjulet.

At Baron Blixen med de Egenskaber, for hvilke jeg har søgt at gjøre rede, maatte blive en god Familiefader, følger af sig selv. Jeg har ikke kendt hans første Hustru, men han regnede sig, som det forekommer mig, ikke uden Grund tilgode, at han efter Adskillelsen kunde vedblive at staae i venskabelig Korrespondance med den Ungdomselskede, med hvem jo ogsaa de fælles Børn knyttede et ubrydeligt Baand.

Med sin anden Hustru af kongeligt Blod førte han et smukt Samliv, der maaske for hendes Vedkommende af og til har kunnet lide et Skaar ved den høje Dames Anelse om økonomiske Vanskeligheder og fulde Viden om de hensynsløse Angreb paa Ægtefællen fra Modstandernes Side. Hun har næppe haft nogen principiel Indvending mod hans Deltagelse i den praktiske Politik og vidste ogsaa at tage Konsekvenserne. Men naar disse, som i den saakaldte Grevindefejde, traadte hende tæt ind paa Livet i al deres Raahed, har hun sikkert givet sig til at tænke over Aarsagerne og dannet sig en Forestilling om dem. I sit stille Sind har hun da maaske maattet frakende sin Ægtefælle det praktiske Greb paa at

trænge igennem, som var blevet nødvendigt under de nye, underlige politiske Former, og maaske mere end én Gang kunnet udstøde et Suk ved den Tanke, at hans Modstandere for saa vidt vare klogere end han.

Men jeg tror ikke, at han har raadført sig med hende paa sin politiske Vandring, end ikke under kritiske Forhold, og han holdt ikke af, at hans Omgang inddrog hans Hustru i Samtaler af politisk Indhold. Af den længe paatænkte Forhandling med Bismarck ventede hun sig det bedste for Kongehuset, Landet og ham, og Udfaldet har derfor været hende en stor og smærtelig Skuffelse. Exilet paa Nydala i Smaalands Skovørken bar hun med en landsforvist Dronnings Værdighed og Resignation, men lagde heller ingen Skjul paa sin Glæde, da Grev Frijs's Henvendelse til hendes Ægtefælle i Paasken 1865 stillede en Tilbagevenden i Udsigt. Des større blev ogsaa her Skuffelsen.

Naar jeg saa hende som Husmoder og Værtinde i hendes Hus, greb jeg mere end én Gang mig selv i en ganske uinteresseret patriotisk Glæde ved Tanken om det Udbytte, som mangen Landsmandinde af det højere Bourgoisi vilde kunnet drage af et saadant Exempel til Efterfølgelse. Ingen Grossererfrue, hvis Mand staar i Skattebogen til 10,000 Kr. eller derover, kan rose sig af en fordringsløser og jævner Optræden, hvor meget hun end monne bestræbe sig for ikke at lade Veninder med en mindre Indtægt mærke den sociale Afstand.

Thi Prinsesse Augusta var foruden at være Prinsesse ogsaa Dame, jeg mener kvindeligt gentleman.

Beskeden og fordringsløs og dog aldrig glemmende sin Rang. Includende, aldrig nedladende, gennem en medfødt Venlighed opfordrende til for et Øjeblik at glemme den store Afstand, der skilte hende fra hele den nuværende Omgangskreds, og dog ladylike tilbageholdende.

Ved et Ord, et Smil eller en Haandbevægelse indrømmende at mangle Kundskab om det, hvorom Samtalen netop drejede sig, men barnligt glædende sig ved at forstaae helst et bonmot, uagtet alt, hvad et saadant ofte maatte tale ved Gentagelsen, naar det var gledet den noget tunghøre Dame forbi. Sit Hus's Historie kendte hun tilbunds og glemte ikke, at hun var en Datter af en Fyrstinde, der selv var Søster til en Konge og nedstammede fra en Række af Konger, og heller ikke, at hendes Hus havde beklædt den svenske Trone.

Dette fik en tilstedeværende Gæst engang at føle. Talen var falden paa Muligheden af Genforeningen af de tre skandinaviske Riger, og den Paa-gældende, der ellers pukkede paa sin formentlige historiske Viden, havde i et Øjeblikks Distraktion yttret en spøgende Tvivl om hendes Hus's Herskeræra i Sverig. Paa hans velmente og ærbødige Undskyldning fulgte saa en ligesaa velment Belæring om det hessiske Hus i Sverig.

Hun havde jo i sin Ungdom været meget smuk,

og de tvende høje Søstre, Prinsesse Augusta og Prinsesse Louise, vor nuværende Dronning, havde jo uimodsagt og ganske bortsét fra deres høje Fødsel, været ansét for de første Skønheder i Kjøbenhavn.

Hun var nu blevet noget fyldig, men ikke mere, end det klæder en Dame i la seconde jeunesse. I Forbindelse med en uforstyrrelig plastisk Ro bidrog den tværtimod til at give hendes Holdning det Præg af Fornemhed, der gjorde, at man uden Overdrivelse kunde sige, at hun lignede en Dronning. Trækkene var ganske vist nu noget udviskede, men den venlige Mildhed, hvoraf hendes Ansigt lyste, bevirkede, at man gennem dette Aarenes Værk uden særlig stærk Indbildningskraft saa den Skønhed, der havde været. Jeg véd naturligvis godt, at den »Race«, man vil spore i de smaa Hænder og Fødder, til syvende og sidst reducerer sig til den Darwinske Regel, at det Organ, som ikke benyttes, svinder ind til det visner og forsvinder; men tiltrods for al saadan Viden gør de smaa Hænder og Fødder dog et æsthetisk Indtryk. Ogsaa her er der dog en Skønhedslinje, som ikke tør overskrides, og Prinsessens Barnehænder varslede om en Fremtid, i hvilken Prinser og Prinsesser vil fødes uden Hænder.

Hendes Husbond har sikkert nok i det daglige Liv ganske glemt Fødselens Afstand, og Hustruens Sind og Væsen vil heller aldrig have mindet ham om den. Og han har haft saa meget lettere derved, som hans, eget ridderlige Sind vilde foreskrevet ham

den samme Holdning over for en Hustru af lavere Rang som over for den fyrstelige Ægtefælle.

Da vi engang paa Nydala gjorde Udkast til nogle Dispositioner, som var bestemt til at træde i Kraft efter hans Død, og jeg havde sat Prinsessens Navn foran hans eget, sagde han: »Nej, véd De hvad, Manden er Kvindens Hoved, og Hovedet sidder øverst«.

Hans Betragtning af sit Forhold til sin fyrstelige Svigerfader og dennes Betragtning af Mesalliancen fremstillede han selv med al ønskelig Klarhed og Tydelighed, da han en Dag med alle Tegn paa uforstilt Nydelse fortalte, hvorledes den gamle Landgreve paa en mødende Bekendts Spørgsmaal, hvordan Aftenen var gaaet, i al Troskyldighed havde svaret: »Aa jo, jeg fik mig et Parti Whist med min Svigersøn og Baron Blixen«.

Om de to Sønners Opdragelse var Ægtefællerne vistnok fuldtud enige. Jeg har omtalt hans egen haarde Opdragelse, og efter Prinsessens Sigende var der heller ikke blevet sét gennem Fingre med hendes og hendes Sødskendes, navnlig Prinsens. Hun nærrede derfor den samme Følelse, der lignede Afsky, for legemlig Tugtelse som for Sygdom, Død og anden menneskelig Forkrænkelighed. Og dog, da Selskabet en Sommeraften sad paa den store aabne Opgang til Nydala, der er bygget i Stil med Frederiksberg Slot, men nok kun bestaar af Bindingsværk, beklædt med Brædder, lød der høje Skrig fra den anden Ende af den vidtløftige aabne Plads foran Bygningen,

og da Blixen skyndte sig efter Lyden, fandt han Gartnerfamilien i Oprør, fordi en af dens Drenges havde faaet nogle Prygl af Baronens ældste Søn af dette Ægteskab. Kort efter kom Blixen tilbage og sagde, at det nok vilde huskes i Smaalands Skove, at »Prinsen« var bleven lagt over Faderens Knæ og havde faaet sine Smæk, idet B. herved sigtede til den efter Omstændighederne helt naturlige Ting, at Beboerne af Nydala Smaaland over betragtedes som Konger, Dronninger og Prinser og vistnok ogsaa de Indfødte imellem gik under Navn af »Hoffet«. Prinsessen røbede dog hverken ved Ord eller Mine, at hun var blevet ubehagelig berørt af Begivenheden eller dens Følger. Men da Blixen næste Dag ved Bordet roste den yngste, en lille 3—4 Aars Purk, der pyntet og smuk med Anstand deltog i Middagen, sagde hun med et Tonefald, der røbede, at intet var glemmt, men med kvindelig Mangel paa Logik: »Ja, Du ser dem kun i deres beaux moments!« — »Undtagen igaar Aftes, ikke sandt, Mama?« svarede Husfaderen. Og der udfordredes som sædvanlig kun et saadant kærtegnende Ord for at forjage selv alvorligere Skyer fra Hustruens Pande.

Som fuldt ud udviklet Verdensmand forstod han ved Bedømmelsen af sine Medmennesker ganske at bortse fra Stand, Stilling og ydre Habitus og bestræbte sig for at se Mennesket bag Iklædningen. Hans Verdenserfaring havde lært ham, at Mennesket synes at være halvt Dyr, halvt Engel, og at Djævelen ikke altid er saa sort som han afmales. Han

mente med Engelskmændene, at den sletteste Brug, man kan gøre af et Stykke Træ er at brænde det, og af en Mand at hænge ham. Derfor vilde han selv prøve uden at ændse Rygter, og forudfattede Meninger led han enten ikke af, eller han bekæmpede dem i hvert enkelt Tilfælde.

Blandt utallige Eksempler er hans flygtige For-
elskelse i den bekendte Molzen et af de mest be-
tegnende. Rygtet havde haft mere end almindelig
travlt med denne Mand, om med eller uden Anled-
ning fra hans egen Side, skal jeg ikke her komme
ind paa. Men da M. i Foraaret 1866 kom hertil i
en formentlig politisk Mission fra Bismarck (hvortil
jeg paa sit Sted kommer tilbage), og Autoriteterne
holdt ham fra sig som en pestbefængt, modtog Blixen
ham og kom til det upaatvivlelig korrekte Resultat,
at Molzen denne Gang ikke hélt var faret med Vind.
Saa sondrede han de mulige personlige Skavanker
fra den hemmelige diplomatiske Agent og fandt ud,
at han her havde en Mand for sig, der kunde gøre
god Nytte i Hænder, som forstod at bruge ham, og
beundrede nu den saaledes rensede Molzens rigtignok
meget karakteristiske Ansigt, de smukke og kloge
Øjne og »den Plastik, hvormed Hovedet sluttede til
Kroppen«. Men han forstod, at Molzen havde vakt
Anstød i Udenrigsministeriet.

Alligevel har han ofte taget fejl.

Han havde overtaget det slesvigske Ministerium
med den alvorlige Hensigt at prøve andre Veje end
dem, det nationalliberale Parti var slaaet ind paa for

at vinde Stemningen i den tyske Del af Slesvig, eller ialfald noget at mildne den opagiterede Bitterhed, der havde taget den formentlige Sprogtvang til Paaskud.

Der kan nu ikke være Tvivl om, at Sprogforholdene, forsaavidt man overhovedet ansaa det for nødvendigt eller rigtigt at gribe ind paa dette ømtaalige Omraade, i det Hele og Store og navnlig i de blandede Distrikter var ordnet med den skropuløseste Billighedsfølelse og den honnetteste Hensynstagen til det danske Sprogs baade historiske og aktuelle Ret og det tyske Sprogs gennem Tidernes Ugunst erhvervede Stilling i Slesvig.

Og har man nogensinde næret Tvivl herom, vil en Sammenstilling med den »civilisatoriske« Rovdrift, som nu øves i det danske Slesvig af dem, der den Gang raabte højest over Sprogtvang og Forkuelse af Nationalitet, fjerne enhver saadan Tvivl overfor denne hæslige Blanding af Hykleri og Brutalitet.

Man syntes kun den Gang at have overset, at en hvilken som helst Ordning vilde blive benyttet som det mest velkomne Agitationsstof — Kultursprogets Nedtrampning under »Bastardsproget« — med største Fynd, dog af de rette Bastarder, saaledes som de findes i ethvert Grænseland, de danskfødte Sønderjyder, der i Tidens Løb havde faaet en tysk Fernis over sig og nu med Vaskerkonen i Haderslev mente, »at det kun var Pøvvelen, som talte Dansk«.

Men Blixen ansaa enhver Indgriben fra oven i en Befolknings Sprogforhold for stridende mod simpel

Menneskeret, som en doktrinær Anvendelse af Nationalitetsprincippet, der vel ikke var opfundet, men annekteret af de store Fisk for at lokke de smaa Fisk til sig, og en dansk Regerings Forsøg i samme Retning overfor en stridig Befolkning, med det store opagiterede, fordomsfulde og overmodige Tyskland bag sig, for saa uklogt, at kunde der tænkes et Tilfælde, hvor Franskmandens Yttring om den Fejl, der var større end en Forbrydelse, kunde passere, saa var det her. Men under alle Omstændigheder, mente han, udkrævedes der i Anvendelsen af de almindelige Regler en Takt og Hensynsfuldhed, der ikke kunde paaregnes af uøvede Embedsmænd i en ophidset, dem fremmedartet Befolkning. Han havde ogsaa, som han udtrykte sig, en hel Kiste fuld af Klager fra Slesvig, og det ikke fra amnesterede Oprørere eller deres Meningsfæller, men fra fuldt ud loyale Mænd, og gik nu som Minister for Slesvig derover for at se med egne Øjne.

Han fortalte med synlig Satisfaktion, hvorledes han ved Ankomsten havde ignoreret de bekendte dansksindede Førere, der havde givet Møde for straks at lægge Beslag paa den nye Minister, og til deres Forbavselse og Harme henvendt sig til de Medlemmer af Oppositionen, der ogsaa var tilstede, rakt dem Haanden og indladt sig med dem. Men han fortalte ikke, hvorledes en Embedsmand, der ledsagede ham, havde forstaaet at tilintetgøre Virkningen af Ministerens Demonstration og vende Blixens Sind eller

ialfald hans Optræden. Og han forlod jo ogsaa det slesvigske Ministerium uden at efterlade sig Spor.

Om han, hvis Rotwitts Liv var blevet sparet, og hans egen Virksomhed ikke saa brat var blevet afbrudt, vilde have udrettet mere, faar staae hen. Som Forholdene var, og omgivet, som den uøvede Mand var paa alle Sider af hemmelige og aabenlyse Modstandere i sit eget Ministerium, og med en gennemagiteret Opinion Landet over imod sig, er dette dog lidet sandsynligt.

Man huske, hvorledes disse Forhold var. Det Hallske Ministerium var blevet styrtet ved en Hofkabale under Grevinde Danners Auspicier*), og paa Ministeriet Rotwitt kastedes nu hele det Odium, som den ilde ansete forhenværende Modehandlerindes formentlige Aspirationer havde vakt i hele Folket, navnlig i dettes dannede Klasser. Man paaduttede nu Ministeriet det moralske Ansvar for hele den Demoralisation, som dette Forhold medførte, man tilselede dets Medlemmer med det »Skarn, hvori Purpuret var slæbt«**), og det blinde Had gik saa vidt,

*) Ganske som Forgængeren for det Ministerium, Scheele, hvoraf Hall blev Medlem, men, som Tysken siger: Ja, Bauer, das ist ja was ganz anders.

***) Da en bekendt Brygger havde aabnet en Ølhal paa Vesterbro, var Kongen blevet forledet til at indvie Boden, som man aabenbart med dette in mente havde givet Navnet »Thor«. I nedenstaaende Linjer blandt mange andre fandt den folkelige Forargelse et drastisk Udtryk:

Raab kun højt — helt op til Himlen!
Kongen vied' Knejpen ind.
Blanded' sig i Pøbelstimlen
Med sin fede, lede Kvind.

at der fra Literaturens Kælderetager udgik Rocamboleromaner, hvori Baron Blixen i let gennemskuelig Forklædning skildredes som Grevinde Danners Medsammensvorne for at rydde alle ubehagelige Personer afvejen, og at det ledende Blad, »Dagbladet«, i Frederiksborg Slots Brand*) saa Guds Finger truende rettet mod Rotwitt og Blixen, forsaavidt de ikke i Krogene beskyldtes for Medviden i den formentlige Forbrydelse.

I habile Modstanderes Hænder var alt dette et frygteligt Vaaben, under hvilket Ministeriets Chef jo ogsaa snart sank sammen, og Grevinde Danners Skygge og Prinsesse Augustas Sjælekval — dette sidste er dog kun en Gisning — har vistnok været det bestemmende for Blixen til at modstaae ikke blot Balthazar Christensens knælende Bønfaldelse om at overtage Konseilpræsidiat, men sin egen Pligtfølelse. Og de Pøbelsværme, som i hine Dage trampede al sund Sans ned i Kjøbenhavn, kunde derfor være sparet.

Der hørte ialfald stærkere Nerver end Blixens og en rankere Rygrad end hans til, under hans huslige og øvrige private Forhold og uden den nødvendige stærke Støtte fra oven, at holde ud i denne løslupne Hexesabbat af Folkets baade ædleste og sletteste Instinkter. Han unddrog sig Ansvar. Og dette var det første skæbnesvangre Øjeblik, hvor

*) Eller var det i Rotwitts pludselige Død, at hint ellers ikke overtroiske Blad sporede Himlens direkte Intervention.

Viljen svigtede ham. Han selv undgik altid omhyggeligt at berøre dette Vendepunkt i vor Historie, — en tavs Indrømmelse af Afmagten.

Der er en Betragtning, som her uvilkaarlig paa-tvinger sig: Naar Kjøbenhavn nu ingen eller saa godt som ingen Pøbel har, saa tilkommer Æren herfor væsenligt Socialisternes organiserende Arbejde. De Lag i Befolkningen, hvoraf Pøbelen tidligere for største Delen rekruteredes, ere rykkede op i en højere intellektuel og moralsk Orden, indrullerede i Række og Geled i egne, ogsaa ideelle, Formaals Tjeneste, under egne Førere, der ikke modtager Parolen andetsteds fra. Den Tid, da Arbejderne lod sig bruge som Kanonfoder i politiske Partiers Tjeneste, er forbi, selv hvor det af og til kan tage sig anderledes ud, og den Slutning ligger nær, at meget vilde set anderledes ud hertillands i »Grevindefejden«, Novembertagene 1863 og efter Dannevirkes Rømning, naar Agitationen havde løbet Panden mod en saadan Arbejderorganisation.*)

Saa gled Baron Blixen over i Oppositionen mod det genfødte Hall'ske Ministerium, og han indtog forsaavidt en Førerstilling, som han havde Evne og ogsaa af og til Vilje til at repræsentere den i

*) Det samme gælder Udlandet, hvor Antisemitismen bl. a. af denne Grund ikke har nogen Brod.

Regeringen og af Meningsfæller i Reglen anerkendtes som deres Repræsentant.

Kun at man ikke tænke sig en regelmæssig Partiorganisation efter moderne Mønster med en officiel Styrelse. Partiet, hvis man derfor kan kalde det saaledes, bestod af løst sammenhængende Elementer, der enten var kommet paa Kant med Bourgeoisiet eller havde følt sig frastødt af dette, men ligesaa fuldt af Mænd, der mistvivlede om Regeringens og dens Chefs Evne til at føre den staaende dansk-tyske Strid tilende paa en Maade, der sikrede Landets Integritet og Uafhængighed. Disse løst sammenhængende Elementer handlede uden Parole og saa at sige for egen Regning med de Midler eller rettere den Mangel paa Midler, som var deres Særkende. Og denne Opposition, som var rettet ikke mod Halls Maal, men mod hans Midler og Veje, raadede hverken over store Kræfter eller Overflod paa Ministeræmner.

Det var dengang, da der var »fem Venstremænd i Kjøbenhavn« og en »Fæstningsfirkant« af national-liberale Blade, der gik med Regeringen i Tykt og Tyndt og ofte var mere Hall'ske end Hall selv. Det var en tildels ung og overmodig, men ved Siden heraf hyppig talentfuld Presse, lige overmodig overfor ydre Fjender og indre Modstandere, som affejede enhver afvigende Meningsyttring eller tiede den til-døde, naar den vovede sig frem ad den eneste Vej, der stod den aaben, de politiske Pjecers, men navn-

lig med et uforsonligt Had havde kastet sig over den slesvigske Minister i det Rotwitt'ske Kabinet.

Jeg husker ialfald ikke, at der til denne Oppositions Raadighed stod noget politisk Organ, endsige noget Dagblad, thi det lille »Morgenposten«, der redigeredes snart af I. A. Hansen selv, snart af hans Broder,anfægtede de særlige Bondevenneinteresser og gav kun Hovedstadsoppositionen en Haandsrækning, naar hine Interesser faldt sammen med dennes. Den endnu ret udbredte »Flyveposten« stod jo paa en helt anden Side og repræsenterede det, som havde været, og den Helstat, som var, men ikke kunde leve.

Det er sandt, at Kongen mistænktes for kun modvilligt at finde sig i Forholdene. Men det er ogsaa sandt, at den offentlige Mening ikke lagde Vægt paa disse Rygter, fordi Kongens Mening ansaas for souffleret af Grevinde Danner og derfor paa Forhaand var i Miskredit hos den samme offentlige Mening, der helt og holdent var i det herskende Partis Haand, forsaavidt den overhovedet kom til orde.

Hvis derfor nogensinde en Opposition har maattet synes haabløs, saa var det denne. Og naar den tilsidst trængte igennem, saa var det ikke den, der sejrede, men Regeringen og det herskende Parti, som laa under. Hvad der skete i Danmark 1863—64 har en forunderlig nedslaaende Lighed med, hvad der foregik i Frankrig 7 Aar senere. Ogsaa der var al Opposition slaaet ned, ogsaa der var den begyndt med de bekendte 5 Stemmer, og den 4de September 1870 var disse 5 Stemmer voxet til Mil-

lioner. Der som her var det Udgangen af Regeringens udenrigske Politik, der fremkaldte Omvæltningen i Folkets Stemning eller vakte en Stemning der, hvor der før var Tavshed og Sløvhed.

Men ellers er der ingen Lighed.

Hist var det Korruptionen, der lukkede Munden paa dem, der saae Faren. Her var det Frivillige, om hvis Hæderlighed og Fædrelandskærlighed — man kunde fristes til at sige desværre — der intet Øjeblik kunde rejses den fjærneste Tvivl, men om hvis Evne til at se Faren og vælge de rette Midler imod den, der tvistedes.

Louis Napoleon havde aldrig ejet det franske Folks Hjærte eller de tænkende Lags Tillid. Anderledes her. Her havde siden 1854 eller i alt Fald 1857 — de to Venstremaaneder fraregnede — siddet en Mand ved Roret, til hvem »de Oplyste, de Dannede og de Rige«, som Orla Lehmann udtrykte sig, saae op som til Idealet af en Statsmand, medens han i Virkeligheden var Idealet af en borgerlig Statsmand, som, hvis der havde været Fred og ingen Fare, ogsaa vilde have været Idealet af en dansk Statsmand, fordi han ligesom Kongen, men paa anden Vis, var et Udslag af den danske Folkeand, Danskhedens fuldblodige Repræsentant, Extrakten af dansk Intel ligens og dansk Nationalkarakter. Som jeg nu ser paa dette Afsnit af den henrundne Tid, finder jeg det Afgudereri, som dreves med denne fremragende Personlighed, baade forklarligt og relativt forsvarligt. Og naar jeg den Gang dømte anderledes, var det,

fordi jeg udelukkende saa ham fra den ene Side af hans Væsen og Virksomhed, kun havde Øje for ham i hans Egenskab af Danmarks Væрге overfor overmægtige og, fra 1862 at regne, klogere Fjender.

Med et lyst Førsterangshoved, et frisindet, mildt og vennesælt Væsen var han som selvskreven til at føre det danske Folk gennem Konstitutionalismens Fødselsveer, støttet af hengivne Venner, der villigt indrømmede ham første Plads, og uforstyrret af Masserne, der endnu ikke var vaagnet til Bevidsthed. En stigende Agraropposition var han ret egnet til at holde hen eller spidse af med et Minimum eller til peu à peu og med Lempe at lede derhen, hvor han mente, at Landets Tarv krævede det. Og skulde det gaae noget for langsomt og Bondens selvskrevne Førere tabe Taalmodigheden, saa var han saa uudtømmelig paa snarraadige, øjeblikkelige Udveje, der her var paa deres Plads, at Udviklingen vilde have gaaet sin Gang uden skurrende Brud paa god borgerlig Tone og uden ubehagelige Forstyrrelser af det daglige Livs borgerlige Velvære og Komfort.

Men der var Fare! En Ufred og Fare, som fra første Hold skrev sig fra de Forpligtelser, som Kongen af Danmark havde indgaaet i Freden med Preussen af 2den Juli 1850, at paakalde Forbundets Hjælp, inden han selv forsøgte at pacificere sit Hertugdømme Holsten. Begivenhederne har vist, at det havde været klogere at overlade Holsten til Oprørerne, indtil de tyske Fyrster saae sig nødte til at afvæbne dem, og at det relativt klogeste derefter vilde været at

lade de preussiske og østerrigske Tropper blive staaende der istedetfor at købe dem ud ved Løfter og Haandfæstninger om Ordningen af det danske Monarkis fremtidige Forfatningsforhold.

Thi efter Sejren ved Isted var jo Stillingen den: Et selvstændigt Danmark til Dannevirke; efter Holstens Besættelse af danske Tropper derimod et saakaldet dansk Monarki til Elben, der ikke var raadigt over sine indre Forhold og sin egen Skæbne.

Haandfæstningen fik sit Udtryk i Kundgørelsen af 28de Januar 1852, i hvilken Danmark bebuder Indførelsen af en fælles Forfatning for Monarkiet, den saakaldte Helstatsforfatning, og det blev konsekvent lagt i Hænderne paa Mændene fra den før-martslige Skole, der var forfarne i europæisk Politik og betragtedes som Jævnlige af dens Ledere, at indføre denne Forfatning i Livet. De fik netop Tid til at udstede Forordningen af 26de Juli 1854, for et knap halvt Aar efter at falde for en Alliance mellem Ordførerne for den stærkt bevægede nationale Stemning, Hofkabler og vraget personlig Ærgærrighed. Resultatet blev derfor en uensartet Regering, der bar P. G. Bangs Navn, og i hvilken v. Scheele var Udenrigsminister og Minister for Holsten og Hall for første Gang Minister.

Efter at man var kommet overens med Rigsdagen, som tvungen afførte sig selv Størstedelen af sin Myndighed, kundgjordes Fællesforfatningen af 2den Oktober 1855 med et saakaldet Rigsraad i ét Kammer paa 80 Medlemmer, der delte den lovgivende Magt

med Kongen i alle Fællesanliggender: Hær og Flaade, Udenrigssager, Post, Told, Mønt, Domæner og selvfølgelig Finanser, forsaavidt de angik de fælles Anliggender.

Forinden Rigsdagen var gaaet ind paa denne Selvopoffrelse, havde den taget et Forbehold eller, som det hed, givet sit Samtykke under den Forudsætning, at den atter skulde indtræde i sin tidligere Magtfylde, naar Fællesforfatningen maatte vise sig uigennemførlig. Det var denne Forudsætning eller dette moralske Forbehold, der senere fik saa stor Betydning.

Holstenerne og Slesvigere gav da Møde i Rigsraadet, og de holstenske Batailloner med de livligere Bevægelser og den mere adrætte March blev forlagt til Kjøbenhavn. Men medens disse vil have befundet sig efter Omstændighederne ret vel i deres nye Garnisoner, var det modsatte Tilfældet med Slesvig-Holstenerne i Rigsraadet paa Kristiansborg Slot, hvor Dansk og Tysk ganske vist lød imellem hinanden, men alt andet end fredeligt. Slesvig-Holstenerne klagede over at være i født Minoritet og at blive »ganz stupide« ved at maatte sidde og høre paa et Sprog, de ikke forstod og foragtede*), og fik Medhold af det tyske Forbund, som jo nu engang havde faaet Indseende med Monarkiets Forfatnings-

*) Orla Lehmanns Fader, højtstaaende Embedsmand i den slesvig-holsten-lauenborgske Administration, bebrejdede sin Søn. at han gav sig af med at tale Dansk, »die Sprache deiner Amme«.

forhold. Forbundet erklærede Fællesforfatningen af 1855 for ugyldig for Holstens og Lauenborgs Vedkommende, udbad sig bestemte Tilkendegivelser af, hvorledes Danmark tænkte at efterkomme Aftalerne af 1852, og truede, misfornøjet med Svaret, med Exekution i Sommeren 1858.

Aaret iforvejen var Hall blevet Konseilpræsident, og istedetfor at følge Finansminister Andræ, Ministeriets stærkeste Hoved, for underhaands Indflydelse uimodtagelige og mest udprægede Karakter, og optage Handsken, foretrak han, under Skin af Indrømmelser, som han ventede vraget, at lade Modstanderne selv fremtvinge det Danmark til Ejderen, mod hvilket al deres Id var rettet. Danmark svarede derfor med at ophæve Fællesforfatningen for Holstens og Lauenborgs Vedkommende, men lade den bestaae for Danmark-Slesvig (Patent af 6te November 1858). Og det maa naturligvis siges, at denne Politik, der, fin som den var, ganske vist forbløffede det gammel-dags Diplomati i Tyskland, kunde være saa god som enhver anden, naar den blot lykkedes; men Ulykken var, at den fortsattes efter dette Diplomatis Afløsning af den Bismarckske Æra, der brød med alle dets Traditioner.

Andræ traadte ud for at afløses af Fenger, en paalidelig Nationalliberal, men fra et statsmandsmæssigt Standpunkt en uhyre Niveausænkning, Monrad traadte til, og vi stod nu ved Begyndelsen til Enden paa hin dansk-tyske Strid, der var blevet en staaende Rubrik i den europæiske Presse og

Diplomatiets Smertensbarn. Kaldede og ukaldede Statsretslærere og Professorer, Historieskrivere og privatiserende Lærde, Jurister, Politikere og Journalister fra Alverdens Lande havde efterhaanden udpint den i en saadan Kedsommelighed, omgivet den med et saadant Væv af taaget Uigennemtrængelighed, at Lord Palmerston med et Skin af Sandhed kunde sige, at der i den hele vide Verden kun var tre Mennesker, som forstod den: Prins Albert, og han var død, en dansk Statsmand, og han var gaaet fra Forstanden*), og han selv, og han havde glemt den. Og hint Noteskifte, Toppen i Kransekagen paa Nationalliberalismens festlige Bord ti samfulde Aar tilende — hvoraf man herhjemme ventede sig alt, men som i Virkeligheden blot tjente til at gøre den offentlige Mening i Europa »ganz stupide« og forvandle Sympathi til Ligegyldighed eller Lede — tog ny Flugt, til det endte med Wrangels korte Note til de Meza foran Dannevirke og dennes endnu kortere Svar.

Thi hvad den udtrættede Opinion oversaa eller glemte: bag den lærde Deduktion stod paa den ene Side et stort Folk, der troede paa Fraserne om »den forladte Broderstamme«, som var givet en lille halv-

*) Maaske var det dette Uheld, der bevægede Christian VIII. til at indkalde en i tysk Forbundsret og slesvig-holstensk Statsret forfaren tysk Lærd til Bistand i Nøden. Desværre synes Kongen at have glemt at sikre den Paagældendes Existens. Thi til selv Kontorpersonalets Forargelse maatte den stakkels Mand, da denne Lærdom var blevet overflødig i Danmark, jævnlige tage sin Tilflugt til Gedalia med Summer, der kun har kunnet fjærne øjeblikkelig Nød.

barbarisk Nabo i Vold, en Dværg, der pustede sig op til en Kæmpe, og hvis »fratzenhafte Eitelkeit« var steget til det uhyrlige efter Preussens Ydmygelse overfor Østerrig og Indskrænkning til at være det overkomplette femte Hjul til Stormagternes Vogn. Det var lykkedes den slesvig-holstenske Agitation at bringe det tyske Folk til i Hertugdømmernes formentlig uretfærdige Underkuelse at se et Symbol paa sin egen Ydmygelse efter de svundne Drømme om Enhed og Magt, at betragte deres tvungne Forbindelse med det lille Danmark som en national Skam og deres Løsrivelse som en Udviskning af denne Skam og en Forjættelse om Virkeliggørelsen af hine Drømme, der var bristede som en Sæbeboble.

Og Europa oversaa eller glemte paa den anden Side, at det lille Folk, der nu kedede det ved sin evindelige Prokureren og Pukken paa sin Ret, havde sit Blod i denne Sag, der drejede sig om dets Tilværelse som selvstændigt Led i den europæiske Folkefamilie, og derfor hverken kunde eller vilde vige tilbage for med de yderste Midler at værges sin tusindaarige Tilværelse.

De holstenske Stænder protesterede og krævede samme Ret som Rigsraadet saalænge Fællesforfatningen var sat ud af Kraft for Holstens Vedkommende. Forbundet gav dem ogsaa nu Medhold, og Regeringen lovede derfor helt at standse Fælleslovgivningen for Holsten. Men da Budgettet saa emanerede, uden at Stænderne var hørt, protesterede

Forbundet og besluttede Exekution den 7de Januar 1861.

Her er det vel egenlig, vi lod Chancerne slippe os ud af Hænde. Havde der dengang staaet en mindre smidig, paa sin intellektuelle Overlegenhed mindre stolende, men mere karakterfast Mand i Spidsen for Styrelsen, er der jo ingen Tvivl om, at han vilde faaet Konge og Folk med sig, og muligt under Europas daværende Forhold haft Chancer, der ikke kom igen, for at føre Danmarks Ret igennem.

Kongens Sindelag var jo velbekendt, og i en Adresse, der var udgaaet fra Rigsdagen, havde mere end 70,000 Underskrifter paa det danske Folks Vegne erklæret sig rede til at bære ethvert Offer, som udkrævedes for at sikre Slesvigs Forbliven ved Danmark.

Regeringen benyttede dog ikke denne Stemning til at styrke Forsvaret, men holdt fast ved sit Fredsbudget samtidig med, at den holdt ligesaa fast ved en Politik, der kunde ende med Krig, hvad Øjeblik det skulde være. Fenger fik som Finansminister Lov til paa Hærens Budget at overføre sin Finanspolitik fra den gammelholmske Bebyggelse, og Krigsminister Thestrup, der næppe er blevet bedømt efter Fortjeneste, var ikke stærk nok, eller hæmmedes maaske for meget af personlige Vanskeligheder, til at holde ham Stangen. Dannevirke — hin hule Elverpige, der trak den romantiske Ungersvend ud i Hængedyndet — henlaa forsømt tiltrods for gamle Kæmpeviser, gamle Nederlag og friske Bedrifter omkring den gamle Grænsevold, indtil det endelig

lykkedes Thestrup at faae sine Kollegers Samtykke til at anvende et Par Millioner paa Befæstningen af Dannevirke, Dybbøl og Fredericia. Den Gang var det Folket, der vilde sikre Landet ved faste Værn, og Regeringen, der foretrak et Dannevirke i Brystet.

Skønt vi saaledes var alt andet end krigsberedte, saa var Europas politiske Forhold dog ialfald ikke helt ud tilhinder for Haabet om en heldig Udgang af en Handlingspolitik, bag hvilken der stod et med sin Konge og sig selv enigt Folk.

Og hvad der var endnu vigtigere: Det tyske Folk, der havde taget saa stærkt Parti imod os, var paa dette Tidspunkt afmægtigt. Reaktionen stod i fuldt Flor, og de tyske Mellemstater, der havde søgt Ly under Østerrig, frygtede ligesom dette Intet mere end en Aktion, der kun kunde komme »Demagogiet« tilgode og arbejde Preussen i Hænderne. Forbunds-dagens Politik maatte derfor gaae ud paa at trække Tiden ud ved en endeløs Procedure i en endeløs Sag. Forbundet kunde ingen Skade tage af Forhalingen, maaske endogsaa opnaae at trætte Stemningen i Tyskland og saaledes berøve Preussen dets frugtbarste Agitationsstof.

Men fremfor alt: Den Statsmand, der snart skulde »sætte Fru Germania tilhest og vise, at hun kunde ride«, laa endnu hen i Puppertilstand, skønt i Begreb med at udfolde Vingerne. Han havde siddet i Frankfurt til op over Ørerne i sin Duel med Østerrig og de mindre Stater, der flokkede sig om den østerrigske Forbunds-gesandt, var derpaa gaaet til

Frankrig for at introducere sig hos Kejser Napoleon, forinden han gik til Petersborg for at »lade sig sætte i Is som Champagnen, før den drikkes«. Og hertil kom, at Preussens Isolation i Tyskland strakte sig til Europa, hvor det næppe havde en eneste Ven. Bismarcks Forberedelse bestod derfor netop i at søge denne Isolation hævet, og da Vejen var spærret mod Syd og Øst, var han henvist til Frankrig, hvor hans Bestræbelser kun skulde lykkes altfor godt, ligesom hans første Gerning som ledende preussisk Minister to Aar senere netop bestod i at forpligte og derigennem binde Rusland. Men saaledes var det jo endnu ikke i 1861. Dengang var det endnu ikke lykkedes Bismarck helt at besnære Napoleon III., og det franske Folk havde endnu ikke forsvoret at »gaae i Krig for en Ide«. Og de Følelser, der to Aar senere kom til Gennembrud i England ved Tronfølgerens Formæling med den danske Prinsesse, gennem Overhusets Afstemning og, om end i mindre Maalestok, saa dog ligesaa talende, gennem Besættningens Begejstring ombord paa den engelske Fregat ved Helgoland, tyder ogsaa paa, at en Appel til det engelske Underhus i 1861 ikke vilde strandet paa »die deutsche Frau« paa Englands Trone eller paa de ledende politiske Kredses Ængstelse for alt, hvad der kunde føre til Krig. Thi et isoleret Preussen kunde — her laa det politiske Tyngdepunkt — ikke skabe nogen virkelig Krigsfare.

En Betragtning laa under alle Omstændigheder nær. Naar vor Modstander drev Kunktatorpolitik,

fordi han uden Skade kunde vente, ja vel endog havde sin Styrke heri, saa maatte det modsatte sandsynligvis være Tilfældet med os, der alle inderst inde havde Følelsen af det farlige ved den aktive Rolle, som Danmark og dansk Politik vedblev at spille paa de europæiske Verdensscener. Og at man virkelig fra tysk Side søgte at trække Sagen ud, fremgaar allerede deraf, at man ikke skyede det Skin af Latterlighed, som klæbede ved de tomme Trusler om Exekution. Den danske Regeringspresses tilsvarende Trusel, at Exekution var Krig, var derfor i dobbelt Forstand ikke paa sin Plads overfor Forbundet, som ikke vilde, medens vi dengang netop burde ønsket, at det vilde, og Forbundet, om det af andre Grunde havde turdet eller villet, næppe vilde ladet sig skræmme mere af disse Trusler, end Tilfældet blev to Aar senere, da det havde faaet frie Hænder. Her havde derfor maaske været Plads for Orla Lehmanns Udæskning »med beraad Hu« to Aar frem i Tiden, da Alt i Mellemtiden havde forandret sig til Danmarks Skade, da en klog og hensynsløs Statsmand havde faaet Magten i Preussen, besnæret Frankrig, vundet Rusland, besnakket Østerrig og hermed bundet Hænderne paa England.

Blixens Opposition falder derfor helt naturligt i to diametralt forskellige Faser, en tilskyndende, fremad drivende og en advarende, tilbageholdende,

mellem hvilke Skellet dannes af Bismarcks Optræden paa Skuepladsen.

I det første af disse Tidsafsnit falder bl. a. Stiftelsen af Dannevirkeforeningen i Januar 1861 med det officielle Formaal »af yderste Evne at støtte Regeringen i enhver kraftig og bestemt Modstand mod Udlandets, navnlig Tysklands, Overgreb, selv hvor vi vide, at vi derved paalægge os og vore Medborgere store Ofre; men tillige ved alle hæderlige og lovlige Midler

1) at rejse Modstand mod ethvertsomhelst Forsøg paa at lade Udlandet raade i Danmarks Riges indre Anliggender og mod enhver somhelst Opgivelse af Danskheden i Slesvig og

2) at virke for Indførelsen i den nævnte Landsdel af en med Danmarks Riges Grundlov stemmende Frihed«.

Blandt Indbyderne findes foruden Baron Blixen egenlig kun en eneste af fremragende politisk Betydning, nemlig »N. F. S. Grundtvig, Præst«, og det er rimeligt nok, at det er dette Navn, der gjorde Regeringen saa pirrelig overfor Foreningen, at den ganske mod sin Natur gik strængt tilværks mod Embedsmænd paa Grund af Tilslutning til den og befalede Officerer at forlange deres Navne slettede af Medlemslisten. Det er sandt, at Vaabenbrødrene var repræsenteret ved deres daværende Formand, Entreprenør J. F. Johansen, Grundtvigianerne ved Hofjægermester Carlsen, Bondevennerne ved Balthazar Christensen, Bourgeoisiet ved Boghandler

Hegel og Assurancebestyrer Edv. Hvidt, Ungdommen ved Premierlieutenant Hartvigsen, Amtsfuldmægtig Aastrup, Protokolsekretær Schiørring og Kand. Wille og Slesvig ved Etatsraad Flor.

Men det Hele saa farligere ud, end det i Virkeligheden var. Thi skønt der blandt Underskrifterne fandtes ikke færre end fire titulære og virkelige Professorer, saa evnede disse dog ikke at udfylde den Løkke, som Fraværelsen af Professor Clausens Navn havde efterladt. Jeg stod udenfor Foreningen, men var tilstede ved dens Stiftelse og mindes grant den Skuffelse, der tegnede sig paa Stifternes Ansigter, da Blixen maatte meddele, at Prof. »Klovsen«, som han udtalte Navnet, var forhindret i at være tilstede. Clausen maa altsaa have givet Tilsagn om sin Deltagelse og har vel derfor ogsaa først givet efter for en meget stærk Pression fra Regeringens og tidligere Meningsfællers Side, der ligesom Modstanderne følte, at Sagen vilde staae og falde med dette Navn. Det er heller ikke umuligt, at Foreningen, om Clausen ikke havde svigtet, vilde naaet sit Maal at drive Regeringen frem, medens det endnu var Tid — Bladet »Fædrelandet« f. Ex. vilde da upaatvivlelig gaaet med — og meget vilde da have set anderledes ud i Danmark. Havde Regeringen været pirrelig, var dens Tilhængere betagne af en overordenlig Forbitrelse, der holdt sig, selv efter at Faren var drevet over, hvilket tilsammen tyder paa en ikke ringe Frygt. Og man generede sig heller ikke med Hensyn til Midlerne, selv de mest barokke. Foreningen sam-

ledes nu og da i et større Lokale i Vingaardsstræde Nr. 6, hvor der blev holdt Foredrag, og Tilhængere af Regeringen skal da have lejet Lirekassemænd til at spille op i Gaarden for at genere Foredragsholderne. Det kostede Oppositionen en Rigsdaler hver Gang at fjerne denne musikalske Obstruktion.

Men Dannevirkeforeningen var dødfødt. Frygten for Blixen, Æventyret, det Ubekendte, havde været stærkere end Tvivlen om Regeringens Fasthed og Mod. Det eneste alvorlige Forsøg paa at bryde Sammenholdet i det herskende Parti, og med dette dets rodfæstede Herredømme over den offentlige Mening, var strandet. Oppositionen opgav i Virkeligheden ogsaa Haabet, og det var en ren Ynk at høre Balthazar Christensen med et Udtryk i Miner og Stemme, som var denne nødtvungne Resignation et Udslag af selvbevidst Kraft og dyb politisk Visdom, udtale sin »faste Overbevisning om det ene rigtige og fra et statsmandsmæssigt Synspunkt ogsaa det forstandigste at »lade Regeringen løbe Linen ud««. Han er sikkert den politiske Fader til denne Talemaade, som Skæbnen tog os paa Ordet. Som Sagerne stod, fik Foreningen nu ingen anden direkte Følge end den parodiske Udsendelse af et gammelt Linjeskib for at vise Tyskerne, at det var Alvor, medens Kundgørelsen af 30te Marts 1863 — som Aarstal og Datum viser, halvandet Aar for sent — maaske indirekte delvis kan være fremkaldt af Dannevirkeforeningen, som i al sin Svaghed dog havde røbet en betænkelig Utaal-

modighed i Kredse, overfor hvis Stemninger Regeringen var meget lydhør.

Min egen Deltagelse i Politiken i denne Periode indskrænker sig imidlertid udelukkende til Pressen, og dette skyldes endda mere Tilfældet end bevidst Hensigt, thi intet Ungdomsmod var stort nok til under disse Forhold at se andet end et rent Sisylfusarbejde i enhver Journalistik af oppositionel Natur. Det traf sig nemlig saa, at M. A. Goldschmidt var blevet ked af sit Ugeskrift »Hjemme og Ude« og en Dag bad mig om paa en skikkelig Maade at hjælpe ham af med det, for at sætte ham istand til endnu engang at føle sig som helt fri Mand og samle friske Kræfter i Udlandet. Jeg kendte ingen andre end mig selv, der kunde eller vilde yde ham denne Haandsrækning, og Resultatet blev, at han i Mid-sommeren 1861, altsaa paa det mest kritiske Tids-punkt, overdrog mig Bladet, »kvit og frit for Gæld og Forpligtelser til Tredjemand«.

Jeg havde hverken ansvarlig Redaktør -- hvis Navn derfor staar in blanco paa Overdragelsesdokumentet — eller Medarbejdere, men trøstede mig med, at jeg jo altid kunde lade Bladet gaae ind: Fætteren var jo hjulpet alligevel. Lykken var imidlertid bedre end Forstanden, thi Blixen tilsagde uanmodet Bladet sin og sine Venners Bistand, og i Løbet af en Uges-tid havde der samlet sig en baade interesseret og dygtig Redaktion, med hvilken Samarbejdet gik saa let og behageligt fra Haanden, at de halvandet Aar,

i hvilke Bladet udkom som Ugeskrift, staar for Hu-
kommelsen som en forholdsvis lykkelig Tid.

Sjælen i Redaktionen var den bekendte svenske
Digter og Forfatter Dr. Sturzen-Becker, og til de faste
Medarbejdere hørte afdøde Landstingsmand Hasle
og nuværende Bibliothekar Elberling, men fremfor alle
Forfatterinden Athalia Schwartz.

Sturzen-Becker lærte jeg først at kende, da
Mismod, maaske ogsaa den Sygdom, der skulde blive
hans Bane, havde begyndt at faae Magt med denne
sjælsstærke Personlighed. Men endnu havde han
Øjeblikke, hvor han lod Solen skinne paa sig, kunde
give sig hen og ødsle med sit spillende Vid og sin store
Kundskabsfylde. Saa gik det først og fremmest ud
over ham selv og hans »noble Afbyrd fra den gode
Fetaljebroder og Sørøver, Admiral vom Stürzenden
Becher, der ærligt og redeligt var blevet halshugget
i Hamborg i det Herrens Aar 1402, blot fordi han i
usigtbart Vejr havde taget fejl af et hanseatisk og
et dansk Fartøj«.

Han var dengang en Mand paa et Halvhundred-
aar, af en lav, undersætsig Bygning og en noget
kantet Holdning, men med et Par prægtige, barnlige
Digterøjne, der ikke passede ret i det sokratiske An-
sigt, som straaede af Vid og Humor. Paa dette
Tidspunkt syntes han egenlig ikke at betragte sig
som et Individ, men som den levendegjorte Skan-
dinavisme, der for ham var mere end et politisk
Problem. Den var hans Religion, i hvis Tjeneste
han stillede sine rige Evner, sin utrættelige Arbejds-

kraft og hele redelige Uegennyttighed. Paa dette Punkt var han Fanatiker, men hans Verdensdannelse og Selvbeherskelse og aldrig svigtende Humor var saa stor, at han ogsaa her forstod at ironisere over sig selv, som naar han lægger sit alter Ego, Orvar Odd, de Ord i Munden: »Sturzen-Becker er ligefrem gaaet op i Skandinavismen. Jeg har engang truffet ham paa Boulevard des Italiens demonstrerende for den berømte Sanger og Sanglærer Dupréz, at uden »et forenet Skandinavien« vilde ikke blot Verden, men ogsaa Operaen gaae til Grunde. Jeg har hørt ham i en Jærnbanevaggon holde et Foredrag for to italienske Damer om Staden Gotimborgo i la Svezia, hvor »vi Skandinaver er ifærd med at oprette et fælles Parlament for de tre nordiske Lande« (La Svezia, la Lapponia e la — Russia?» faldt den ene af Damerne troskyldigt ind). Han beklager, at »Norden ikke endnu har faaet sin Victor Emanuel«, og — tilføjer han med sit mest vindende Smil — »dets Cavour gaar allerede i lang Tid og venter med Cigaren mellem to Fingre eller skriver Feuilletoner for at udfylde Tiden saalænge«.

Han talte langsomt og sindigt som for at holde Styr paa den opsætsige Tanke, og det var kun stødvis og overfor den enkelte, han havde fattet Tillid til, at han kunde give de Følelser Luft, som til Tider fyldte ham til Kvælning. Følelser af dyb og hjærtelig Foragt for Frasemændene, der »holde Tidens Ur i Haanden og nok skal vide at tilsige enhver, naar Timen endelig er kommen til fra Sexaer og skandi-

naviske Skaaltaler at gaae over til skandinavisk Handling«. — Da han nedskrev disse Ord til sin Selvbiografi i »Illustreret Tidende« af 5te Marts 1862, havde han skilt sig fra »Fædrelandet«, hvis mest tiltrækkende Medarbejder han en Tid lang havde været, paa Grund af dets politiske Holdning*), og saa grant, hvad han i de sidste Aar instinktmæssig havde følt med den sande Digters Spaadomsgave, at denne Time til skandinavisk Handling aldrig vilde komme.

Det var denne hans Opfattelse af de ledende Mænds Mangel paa Handlekraft, der skilte ham fra hans politiske Venner i Danmark for at stille ham i Række med eller i visse Maader i Spidsen for Oppositionen mod det Hall'ske Udenrigsstyre, hvis Udgang han forudsaa.

Og denne Svensker, der elskede sit Skandinavien og gennem dette Danmark saa højt, at han lærte at tale og skrive dets Sprog som den Bedste, han skulde tilsidst føle sig saa ene, at han foretrak at forlade Danmark, for dog ikke at drage længere bort, end at han fra sin lille Have i Helsingborg altid kunde have den danske Kyst for Øje. Naar der derfor til Afskedsfesten for ham paa Raavad kun havde meldt sig Mænd af anden eller slet ingen Rang, saa er

*) Da Ploug i Sommeren 1861 var paa en Rejse i Norge, benyttede S. hans Fraværelse til hver Dag at skrive nogle voldsomme og bidende Linjer mod den Hall'ske Halvhed. Hvorledes Opførelsen har været, da Ploug atter overtog Redaktionen, véd jeg ikke, men S. havde skrevet i »Fædrelandet« for sidste Gang.

dette ligesaa betegnende for Skandinavismens virkelige Stilling i Danmark paa et Tidspunkt, hvor man dog havde sat Alt paa Sverigs og Norges materielle Bistand, som de samtidige Begivenheder, hvortil jeg paa sit Sted kommer tilbage. Og dog kunde hverken Digteren eller Politikeren Sturzen-Becker ønske sig en smukkere Sortie. Thi da han rejste sig for at takke, skete dette i et Digt, der gik os alle saaledes til Hjærte, at Gjødwad, der endnu ikke var »gamle« Gjødwad, hulkende maatte forlade Bordet. —

Hasle var allerede den Gang en ældre Mand, som, skønt akademisk dannet, tidlig havde foretrukket Landbruget for Embedsvejen; en ivrig Grundtvigianer og varm Fædrelandsven. Han nød den største Agtelse og Tillid, ogsaa udenfor sine politiske Venners Kreds, og hans Deltagelse i Redaktionen førte noget af denne Tillid over paa Bladet. Jeg havde allerede dengang hørt Ordet om »Bevarelsen af sin Barnetro«. Her saa jeg den virkelig ligesom levendegjort for mig med den Mildhed i Dommen, den Ro og Tryghed, den skal kunne skænke.

Frøken Schwartz var en ligesaa smuk og elskværdig som intelligent Dame og trods det alt erhvervede Forfatternavn ligesaa fordringløs som begavet. Hun var allerede ude over den første Ungdom, men det var tydeligt nok ikke af denne Grund alene, at hun havde opgivet alle kvindelige Erobringspretentioner og kun ønskede at betragtes og omgaaes som sine mandlige Medarbejdere. Hun kunde dristigt gøre det. Thi der var over hendes naturlige og

aabne Væsen alligevel en ladylike og aandsaristokratisk Fornemhed, som paa Forhaand sikrede mod Familiaritet, ved Siden af en Beskedenhed, der vandt.

Hun havde overtaget Theater og Literatur og udførte sit Hværv med saa megen Energi og Forstand paa sit Emne, at hun havde en væsentlig Andel i, at Bladets Overgang fra en Redaktør med Goldschmidts Navn til en navnløs Redaktion kunde lade sig gøre, ikke blot uden at falde ind under det latterlige, men saaledes at det vedblev at betragtes som jævnbyrdigt med den øvrige Presse, som om ingen Forandring var sket. Men hun skyede iøvrigt intet Arbejde ved Redaktionen saa lidt som noget husligt Arbejde i sit Hjem, og hun skrev sin Kritik og fyldte en ledig Side i Bladet med samme Lyst og Interesse som den, hvormed hun passede sit Køkken og sit Hus. Kunde hun end derfor ikke undgaae nu og da at faae »Blæk paa Fingrene«, saa var hun dog alt andet end Blaastrømpe, og Blækket gik af, naar hun skurede sit Gulv. —

Elberling var dengang ganske ung Student, men allerede i Besiddelse af grundige Kundskaber, ved Siden af en Jærnflid og en for hans Alder ualmindelig Selvtillid, for hvilken jeg, selv blottet for denne uskatterlige Egenskab, nærede en saadan Respekt, at han fik en større Indflydelse paa Redaktionen, end Frk. Schwartz syntes om. Hun gjorde Sagen til et Kabinetsspørgsmaal, og der udkrævedes diplomatisk Snille for at bevare begge Medarbejdere.

Elberling gik senere over til »Fædrelandet« og

har i denne Egenskab indlagt sig Fortjeneste ved et videre Syn paa de tyske Enhedsbestræbelser, men navnlig ved en korrektere Opfattelse af Betydningen af Bismarcks Optræden i den europæiske Politik end den, der dengang var den gængse i den danske Presse. Men da Bladets Forside jævnlig modarbejdede og rev ned, hvad dets intelligente Medarbejder bestræbte sig for at bygge op paa Bladets Indersider, blev hans Arbejde uden Frugt. Hvor vanskeligt det dog faldt Danske at trænge tilbunds i de samtidige tyske Følelser og Tankegang, derpaa afgiver netop denne Journalist med de bedste Betingelser og den bedste Vilje til at komme Sandheden tillivs et slaaende Exempel ved hans Overvurdering af den sydtyske Partikularismes Evne til at modstaae den preussiske Façon paa Gennemførelsen af tysk Enhed. —

Redaktionen var iøvrigt sin egen Herre, thi skønt Blixen vedkendte sig sit Forhold til Bladet, lod han den ganske frie Hænder, saalænge det blot gjaldt om at drive Regeringen frem. Dels havde han vel opgivet Haabet, dels kunde han hver Uge overbevise sig om, at Bladet intet lod tilbage at ønske i denne Henseende. Det var en systematisk Opposition, maaske uden at man kendte Navnet, og den førtes af og til med et Humør, der lignede »Dagbladet«'s i dets første Aar. Alt trivedes vel, Formatet udvidedes, og Navnet forandredes til »Norden« for at vise, at vi paa engang vilde udvide og begrænse os og holde et skarpt Øje med den svensk-norske Alliance. Stenen slæbtes hver Uge op ad

Bakke, for hver Uge at trille ned igen, uden at nogen klagede over Anstrengelsen eller smigrede sig med at udrette det allermindste. Og undslap der nu og da en enkelt et forhaabningsfuldt Ord under Korrekturlæsningen af en formentlig brechebrydende Artikel, saa var en Sarkasme af Dr. Sturzen-Becker eller et klingende Latterudbrud fra Danaidepiggen, som Frøken Schwartz kaldte sig selv i denne Forbindelse, tilstrækkelig til at lukke hans Mund. Og dog dæmrede under alt dette et flakkende Lys i det Fjærne, som Sturzen-Becker holdt for en Lygtemand, men til hvilket jeg vidste, at Blixen knyttede et sidste Haab: v. Bismarcks eventuelle Indgriben i Affæerne.

Denne Eventualitet var aldrig ude af Tanker og Samtale, og Haab og Tvivl skiftede med de indløbende Efterretninger, indtil Ventetiden næsten blev uudholdelig. Og da saa det saa længselsfuldt ventede indtraf, kom det alligevel saa overraskende, som om det aldrig havde været ventet, maaske endog mindre belejligt, end man skulde troe, eftersom Ordene jo nu skulde indløses med Handling, nu eller aldrig. Blixen følte Forpligtelsen, og vi skred da til Handling i — Ord. Saaledes fremkom den Artikel, der findes blandt Bilagene under Nr. I, med Overskrift: »Situationen Bismarck«.

Vi saae kun Kæmpen fra én Side, medens vi troede at give en alsidig Skildring af ham. Men ligesaa uvist som det er, om denne Skildring dog ikke alligevel dengang var udtømmende, fordi denne mægtige Personlighed kan have og sandsynligt ogsaa

har udviklet sig og er voxet med Begivenhederne, ligesaa vist er det, at det vilde været til Gavn for Land og Rige, om den paagældende Artikel havde haft bedre Held overfor den offentlige Mening, end Tilfældet blev, og ført til et andet Resultat end det positive: hin Uendelighed af Spydigheder, Witzer, Skældsord og Spaadomme mod Bismarck, som desværre ikke skulde gaae i Opfyldelse, og det negative: en fuldstændig barok Abort af et Forsøg paa at styrte den Hall'ske Regering.

I den danske Presse var Bismarck jo ikke andet end en uvidende, brandenburgsk Junker, der ikke vilde sidde paa sin Taburet i 14 Dage, og Blixen og hans Smule Mænd ikke andet end »Bismarck'ske Aflæggere«, som vilde dele Skæbne med deres latterlige tyske Forbillede. Ja, saa utroligt det klinger, kaldte selve den officiøse »Berlingske Tidende« den nye preussiske Premier- og Udenrigsminister slet og ret en »Fusentast«, og Indenrigsminister Lehmann irettesatte ham offentlig for Forfatningsbrud. Naturligvis var ogsaa Størstedelen af denne Bitterhed mod en fremmed Magts Minister, der endnu ikke havde gjort en dansk Kat Fortræd, møntet paa Blixen, men alligevel maa det siges, at om nogensinde Partiskhed har gjort blind, saa var det her. Thi intet synes dog mere uklogt end at tage Parti med Dänenfresserne i det preussiske Deputeretkammer mod den Mand, der havde aabnet en Kamp paa Kniven mod denne Danmarks argeste Fjende, og intet synes dog i Virkeligheden mere upatriotisk end paa Forhaand at af-

skære sig Udnyttelsen af en mulig Chance. Men saa sikkert som der, alle Fraser tiltrods, er større aandeligt, og i visse Maader legemligt, Slægtskab mellem to dannede og uafhængige Engelskmænd f. Ex. og to ligestillede Danske end mellem de samme Engelskmænd eller Danske og to udannede og uvidende Landsmænd, saa sikkert viste det sig her, at der var større instinktmæssig Sympathi — alt nationalt Fjendskab tiltrods — mellem det doktrinære preussiske Deputeretkammer og det af de samme Elementer sammensatte herskende Parti i Danmark end imellem dette og de to »Junkere«, Bismarck og Blixen*).

Jeg ser, at alt dette er et Slags Gentagelse af, hvad jeg har hentydet til paa et tidligere Sted. Men som jeg nu i Hukommelsen genkalder mig de Følelser, hvormed jeg for 30 Aar tilbage daglig var Vidne til denne Pressens Holdning — det kan lyde bizart, men det er ikke desmindre saa, at jeg følte ethvert af disse Angreb som rammende mig personlig —, saa dukker ligesom en hengemt Rest af disse Følelser op igen, og jeg maa strænge mig an for at huske paa, at jeg er død med de andre, og at »die Todten sich still und ruhig zu bescheiden haben«.

Sagen var jo den: medens jeg lovede mig alt

*) Da den nye preussiske Premierminister paa en Jernbaneudflugt var blevet lukket inde paa en Retirade af nogle Tilhængere af Deputeretkammeret, gottede den danske Presse sig over Spasen i Kor med sine Fjender i den tyske national-liberale Bladverden.

af en personlig Henvendelse fra Blixen til den nye Sol i Berlin — thi at Bismarck vilde gaae sejrrig ud af Kampen med sine »Professorer«, derom nærede jeg intet Øjeblik den ringeste Tvivl —, frygtede jeg ikke uden Grund for, at Blixen i disse vedholdende Forfølgelser, der begyndte at antage gammelkendt Form og Farve, kunde finde en tilstrækkelig Undskyldning for at vige tilbage for, hvad han selv ansaa for Pligt. Og vist er det, at han behøvede et helt Aars Betænkningstid, inden han fattede sin Beslutning, og da — et Aar for sent.

Da Artiklen »Situationen Bismarck« var »sat« i de første Dage af November, fik jeg en Indbydelse fra Blixen til et Møde med politiske og personlige Venner for at oplæse den, idet Meningen var, at Indholdet derefter skulde gøres til Genstand for Diskussion. Der var vel samlet en Snes Mennesker, men underligt nok husker jeg ikke flere eller andre end Fonnesbech, nuværende Stiftamtmand Regenburg, nuværende Overpostmester Petersen, Gerhard Ploug og Kammerraad Christensen fra Hørsholm.

Jeg gik til Værket som en debuterende Skuespiller, men Artiklen modtoges med almindeligt Bifald, og selv Fonnesbech, der havde generet mig ved at vandre op og ned ad Gulvet med Hænderne paa Ryggen og sit Pickwick-Smil bag Guldbrillerne, var Affabiliteten selv. Saa vidt var Alt godt, men da saa Kammerraad Christensen, selfmade Praktikus som han var, opkastede det Spørgsmaal, om Landets Tarv ikke udkrævede et Forsøg paa at udnytte den

nye, formentlig gunstige Situation i Preussen, indtraadte almindelig Tavshed, indtil Blixen med smilende Ansigt, men med en Stemme, der røbede en stærk indre Bevægelse, uforbeholdent erklærede, at ansete Mænd utvivlsomt burde benytte denne Situation til at forestille Kongen Nødvendigheden af at omgive sig med nye Mænd, der vilde og kunde udnytte Situationen i Landets Interesse.

Da samtlige Tilstedeværende syntes enige heri, udspandt der sig en Diskussion om, hvem disse Mænd skulde være, og Blixen og Fønnesbech udpegedes da som selvskrevne. Begge gik ind herpaa med den Reservation, at der ogsaa udpegedes et bestemt Navn til Konseilpræsident, som havde Anseelse, Evne og Vilje til at overtage Hvervet.

Regenburg havde siddet tavs med Hænderne i Skødet, som det var hans Vane, og misset mod Lysene med de anstrengte Øjne i det kloge Forskeransigt. Denne Mand havde jo i den forløbne halve Snes Aar som Departementschef eller Direktør for det slesvigske Ministerium forestaaet Slesvigs Forvaltning og saaledes haft Fortjenesten og Ansvaret for dette vanskelige Hverv, det vanskeligste vel, der i den nyere Tid er faldet i en dansk Embedsmands Lod. Medens det herskende Parti derfor saa op til ham med en Beundring, der svarede til det Had, Slesvig-Holstenerne havde kastet paa denne Mand, havde hans Navn i hele Folket faaet en Klang af Retskaffenhed, parret med gammel-stemansk Fasthed, der til enhver Tid vilde gjort ham til et fremragende

Konseilpræsident-Æmne, som ikke vilde støde paa Modstand undtagen hos ham selv, men i dette Øjeblik vilde være et Symbol paa Kravet: Slesvig for Danmark.

Navne blev nævnt og vraget, indtil Diskussionen syntes at ville løbe ud i Sandet. Jeg véd ikke, om det var Regenburgs fortsatte Tavshed, der virkede paa Nerverne, eller Minder fra min korte Funktions-tid i det slesvigske Ministerium eller begge Dele paa Baggrund af de Betragtninger, jeg ovenfor har fremsat, der bevirkede, at jeg gik hen til Regensburg og sagde saa højt, at alle kunde høre det: De er Manden, Hr. Etatsraad!

Der blev en pludselig Tavshed, medens Regensburg med et ubestemt Smil sagde nogle Ord med saa sagte Røst, at end ikke de nærmest staaende opfattede dem. Saa traadte Blixen til med de Ord, at han var enig i, hvad jeg havde sagt, og da Fonnesbech herved fik Mod til at sige det samme, og alle Tilstedeværende nu stemte i med, erklærede Regensburg sig aabent rede. Man opsatte derefter et Par Ministerlister, og det overdroges Blixen endnu samme Nat at køre til Fredensborg for at tale med Kongen.

Da de Indbudte brød op, bad Blixen mig blive, indtil Vognen kom, han vilde da køre mig hjem først, og vi kunde saa i Mellemtiden tale om Tingene. Da vi var blevet ene, sagde han pludselig: Naa, nu har vi lavet Ministre og sørget for os alle sammen, men De har jo ganske glemt Dem selv! Hvad skal De være?

— Jeg har ikke tænkt paa det, men nu, da De siger det, gaar det mig som Manden paa Gæstgivergaarden. Der var kun én Ret, han skøttede om, nemlig Bøfsteg, men han kunde kun faae Rødspætter, og dem kunde han ikke lide. Der er kun ét eneste Embede i det ganske Land, som huer mig, naar jeg absolut skal være Embedsmand, og det er Kabinetssekretærens. Det maa jo være interessant og ikke meget anstrengende, men selv om der ikke var andet ivejen, er jeg vist ikke fornem nok for et saadant Sekretariat.

— Naa, saadan! Saa gør vi Dem fornem! Vi gør Dem til Etatsraad. I Tyskland fängt der Mensch mit dem Baron an, i Danmark begynder han med Etatsraaden.

Saa var Klokken blevet to, da Baron Blixen med et »Auf noch Valencia« satte mig — ikke Kabinetssekretæren in spe — af ved mit Hjem. Thi jeg havde ikke gjort mig den svageste Forhaabning om Avancementet, ellers vilde jeg simpelthen her sprunget denne Episode over. Og skønt jeg forestillede mig at have overværet Fødselen af det forjættede nye Ministerium, der skulde føre Landet i Havn, saa dæmrede der dog en ubestemt Tvivl i mit Sind, som jeg ikke kunde blive Herre over. Derfor ventede jeg ogsaa uden Hjærtbanken hele tre Dage tilende uden at høre noget til Udfaldet af Missionen, indtil jeg fik en Billet fra Blixen, hvori han bad mig om at se ud.

Han stod ved Skrivebordet i den samme Stil-

ling og i en lignende Dragt som den, hvori jeg saa ham første Gang, og modtog mig med saa usædvanlig livlige Spørgsmaal om Nyt fra By og Land, at jeg strax var paa det Rene med Stillingen og afbrød ham med de Ord, at det maaske egenlig var mig, der skulde høre Nyt.

— Aa, De mener, hvad vi sidst havde for om et nyt Ministerium. Nej, der var just nogle fremmede Herrer til Jagt hos Kongen, saa der var ikke Lejlighed til at tale Politik — — —

Jeg véd ikke, hvilken Hindring der skjulte sig bag denne Theaterjagt, men hvilkensomhelst — saa var det her anden Gang, Viljen svigtede Blixen i det afgørende Øjeblik.

Afhandlingen blev saa oversat paa Tysk for at tilstilles Bismarck som Introduktion, og jeg var nu saa hærdet, at det ikke gjorde noget videre Indtryk paa mig, da jeg et halvt Aar senere saa den paa Blixens Bord. Jeg begravede kun den saa ivrigt atraaede direkte Intervention ved Siden af saa mange andre kære afdøde Forhaabninger og greb med ny Iver fat paa Stenen, der imidlertid snart skulde trille for sidste Gang.

Som vi nemlig var allerbedst i Vej, meddelte Blixen mig, at han havde besluttet sig til at købe Dagbladet »Danmark«, i hvilket Ugebladet saa kunde gaa op. Personligt var dette mig meget utilpas. Forlade en nu tilvant behagelig Stilling ved et Uge-

blad med en sammenarbejdet Redaktion for at overtage en anonym Redaktørstilling ved et Dagblad var ikke behageligt, som Forholdene var. Da jeg ikke lagde Skjul herpaa, gav Blixen sig til at udmale den snurrige Virkning, det formentlig vilde gøre paa Regeringen og dens Tilhængere, naar Konseilpræsidenten en skønne Morgen saa sig angrebet i sit eget Blad — thi dette var »Danmark« — medens den store Masse maaske vilde se som et Symbol i en saadan Svingning. Jeg delte ikke disse Betragtninger og gjorde, hvad jeg kunde, for at standse Planen, der ikke var opstaaet i Blixens Hoved, men i ganske andre.

Sagen var nemlig den, hvad der først lidt efter lidt blev mig helt klart, at det upaatvivlelig har været med Konseilpræsidentens Samtykke, at Bladets nominelle Ejer, J. Hansen, der nu er i fransk Tjeneste, søgte at skille sig af med et Foretagende, der ikke betalte sig, men optog hans Tid. Og det har sikkert skaffet Hall nogen Moro, da Hansen vil have berettet ham om sine Forhandlinger med Blixen og dennes Forventninger om den formentlige Virkning af Købet, der saaledes gik i Orden.

Først Aar efter troede jeg at finde Traaden til et helt andet Væv, der var bestemt til enten at bevæge Blixen til dette Foretagende ved at foregøgle ham en Alliance med Hall, eller der har virkelig været saadanne Planer oppe, fra hvilke jeg er blevet holdt ude paa Grund af formentlig Fanatisme paa dette Punkt. Sagen er jo nu af liden

eller ingen Vigtighed, men nuværende Kammerherre Fallesen maa iøvrigt vide Besked.

Thi i »Danmark«'s nye Redaktion gik J. Hansen, en af Halls dygtigste Mænd, over med Blækhus og det Hele, medens daværende Artillerikaptejn Fallesen blev stillet som et Slags Tilsynshavende med de unge Mennesker, paa det at de ikke skulde slaae Gækken altfor meget løs, og Blixen indtog Stillingen som et Slags Overredaktør, mødte om Aftenen til bestemt Tid og censurerede de politiske Artikler. I kort Tid var ogsaa de fornødne Medarbejdere bragt tilstede — Fordringerne var jo ikke saa omfattende som nutildags — og Foretagendet vilde maaske være lykkedes, om det ikke fra første Færd havde lidt af uheldbredelig Pengemangel.

»Danmark« indviedes symbolsk nok den 2den Januar 1863 med en af mig affattet Artikel »Et Haab«, der har bevaret Interessen, ikke blot fordi dette Haab skulde gaae i Opfyldelse 7 Aar senere, men fordi den viser Blixens daværende Holdning overfor Skandinavismen. Thi Artiklen, der varsler om Tronfølgerens ældste Søns Formæling med den svensk-norske Kronprinsesse, er skrevet med Blixens fulde Bifald og Samtykke og stemmer jo ogsaa helt ud med de i Brochuren »Skandinavismen praktisk« fra 1857 hævdede videregaaende Tanker om en saakaldet »Erbverbrüderung« mellem de tvende Dynastier, som, naar Tidens Fylde kom, skulde sætte de tre Kroner paa det samme Hoved. Og hans Blad stod ingenlunde som kold Tilskuer under den

Begejstring, som, fri for alt Snobberi, greb Folket ved Prinsesse Alexandras Formæling med den engelske Tronfølger. Det var fuldt saa meget som hele den øvrige Presse optaget af hine Dages bevægede Stemning og forsømte Intet for at holde Trit med de Følelser, der bevægede Nationen.

Blixen var jo ingen doktrinær Politiker, der holdt fast ved Systemet, om Jordbunden saa ti Gange var veget bort under det, men en Statsmand, der bestræbte sig for at regne med Virkeligheden.

Hvilke nu end hine Hansens Planer ud over Bladets Salg end maatte være — de kom aldrig udenfor det sagte hviskende Stadium, og Enden blev, at jeg efter nogen Vaklen gjorde Hansens Udtrædelse til Betingelse for fortsat Medvirken*). Men da jeg stillede samme Fordring med Hensyn til Kaptejn Fallesen, prellede den af paa Blixens Forsikring, at F. kun havde et ganske lille Stykke tilbage af den ene Lunge, mens den anden allerede længe havde været helt fortæret: — som det viste sig, et mærkeligt fysiologisk Fænomen. Saa blev det tre livlige Maaneder. Vi sparede hverken os selv eller andre og bevægede navnlig Prof. Stephens til at bistaae os. Og denne Engelskmand med den stærke og varme Følelse for sit nye Fædreland offrede Tid og Møje og skrev eller oversatte engelske Artikler til Bladet,

*) Hansen bar intet Nag til mig herfor, men viste sig tværtimod, som tidligere berørt, en halv Snæs Aar senere, efter Bernerkonventionens Afslutning, rede til at yde mig sin nu for-maaende Bistand.

beregnete paa at gaae lige ind i »Times«, idet vi simpelthen efterlignede »Dagbladet« med dets franske Agitation, og vore Bestræbelser vare i det Hele saa ærlig mente, at de vakte den tyske Presses Opmærksomhed, der vidnede, at »die Dänen machen sich das Bischen Leben sauer«.

Men Arbejdet begyndte at voxte mig over Hovedet, og Stilling og Forhold var i det Hele saa ubestemte, at det begyndte at skorte paa den nødvendige Enhed og den frivillige Disciplin, der havde været »Dagbladet«'s Styrke i Billes Haand. Blixen gik derfor ind paa at overlade mig Valget af en ansvarlig Redaktør, og Resultatet blev, at en ung juridisk Kandidat ved Navn Krabbe, der havde henledet Opmærksomheden paa sig ved et lille satirisk Mesterværk, »Saxo Politikus«, som almindelig tillagdes ham, overtog Redaktionen som ansvarlig Redaktør, og Oppositionen førtes fra nu af, om jeg saa maa sige, under mere regelbundne Former.

Den tidligere Livlighed i Redaktionen syntes dog samtidig ikke at kunne forliges med Disciplinen, saaledes som Krabbe opfattede den, eller med Redaktørens indesluttede og faamælte Væsen. Og da hertil kom en stedse stigende Penge nød, under hvilken Krabbe opgav Ævret, gik Bladet ind med Udgangen af April Kvartal 1863. Krabbe blev derefter Medlem af og senere Formand for Folkethinget, er gentagne Gange blevet nævnt som Ministeræmne og er nu Herredsfoged i Lysgaard m. fl. Herreder samt Herre til det gamle Hald.

Dette Nederlag blev ikke helt uden Følger. Thi Blixen stod nu uden Støtte i Pressen under de store Begivenheder, som forestod, og dette blev atter ikke uden Betydning overfor de fornyede og end mere forbittrede Angreb, en Situation, der altid indvirkede paa hans Nerver og medvirkede til, at hans Ord i det mest kritiske Øjeblik skulde falde magtesløse til Jorden, hvor de burde slaaet igennem for at afvende Ulykken, mens det endnu var Tid.

Jeg sigter til hans gentagne, indtrængende Advarsler mod at fæste Lid til eller støtte nogen politisk Handling til den formentlige Udsigt til svensk-norsk Bistand. Her i alt Fald er hans Fortjeneste aabenbar og ganske uomtvistelig. Thi vilde man end ikke høre ham, saa har han dog den uvisnelige Ære at have gjort Alt, hvad hans Stilling satte ham istand til at gøre, for at tage Grunden bort under disse skæbnsvangre Illusioner og sætte Folkets Førere og Folket selv istand til at se klart, forsaavidt man vilde se.

Lad mig først sige, hvad jeg selv mindes om den skandinaviske Tankes Stilling i de sidste Dage forinden Katastrofen.

Den var saaledes, at hverken den danske Regering (Ministeriet) eller det danske Folk vilde betale den underforstaaede Pris for svensk-norsk Bistand, at det svenske og norske Folk var gennemtrængt af Bevidstheden herom, og at begge Folk, paa en meget lille Minoritet nær, var ganske utilbøjelige til

at bringe de Offre, som udkrævedes, eller blande sig i »uvedkommende« Stridigheder.

Hvad Ministeriet Hall angaar, kunde det egenlig være tilstrækkeligt at pege paa det Faktum, at dette Ministeriums skandinaviske Handlinger i en forholdsvis lang Funktionstid indskrænkede sig til Gennemførelsen af en Overenskomst om Dømmes Exigibilitet i to af de tre Riger, men der foreligger ved Siden heraf positive Momenter, som tilfulde godtgør Rigtigheden af, hvad ovenfor er sagt.

Jeg indskrænker mig imidlertid til Følgende:

For Regeringens Vedkommende: at »Berlingske Tidende« med Eftertryk kaldte enhver Tanke om de tre Kroner paa ét Hoved en Forbrydelse, og at Hall, uagtet Kong Karl alt paa Ljungby Hede i Sommeren 1860 havde erklæret det for en uafviselig Betingelse for en Alliance, at Udsondringen af de tyske Forbundslande af den danske Helstatsforbindelse gik forud for Alliancen, og at denne selv maatte være afsluttet saa rum Tid forinden Konfliktens sandsynlige Indtræden, at dens Gennemførelse ikke skulde støde paa Hindring i Bevillingsmyndigheden fra Rigets Stænders Side, at Hall desuagtet forekom den svenske Udenrigsminister Grev Manderstrøms Ønske at trække Tiden ud med gentagne Forlangender om, at Alliancen maatte gaae forud for Udsondringen.

Og for Folkets og dets Føreres Vedkommende: Den betænksomme Holdning i Studenterforeningen og paa selve det skandinaviske Studentermøde i

Rosenborg Have, hvor Madvig opfordrede til at agte begge Kongehuses Ret, og paa Børsmødet, hvor Hammerich indskrænkede Fællesskabet til Lettelse i Boghandel og fælles Apothekervægt, medens Ploug nøjedes med et lille Skridt fra den skandinaviske Idés Side hvert syttende Aar, for ikke at tale om det Hall'ske Organ, det overordenlig indflydelsesrige »Dagbladet«'s Holdning i hele denne Sag.

Ligesom nu denne Holdning fra Ledernes Side aabenbart var en Advis til Vedkommende om ikke at gøre sig falske Forhaabninger, saa gjorde det menige Folk som altid ingen Røverkule af sit Hjerte, men lagde, hvor man spurgte det om dets Mening, intet Skjul paa hellere at ville underkaste sig enhver Skæbnens Tilskikkelse end at »staae under Sverig«.

Allerede overfor denne Tingenes Stilling skulde det synes uforstaaeligt, at de ledende Mænd og Folket med dem kunde holde fast ved Haabet om materiel Bistand fra Sverig og Norge.

Men Blixen var ikke indskrænket til disse Betragtninger. I »Skandinavismen praktisk«, Pag. 6, siger han selv: »Undersaat baade af Sverig og Danmark, mener Forf ikke at træde Beskedenheden for nær, naar han tror sig i Besiddelse af enkelte Forudsætninger, som andre iøvrigt kyndigere Privatmænd kunde savne, til at belyse den skandinaviske Idé praktisk«. — Det er disse »Forudsætninger, som han havde forud for andre iøvrigt Kyndigere«, der kom ham tilgode, naar det gjaldt om at se, hvor

Tyngdepunktet laa i den skandinaviske Idés daværende Udslag: Haabet og Forhandlingerne om et Forsvarsforbund.

Han var jo selv Medlem af det svenske Aristokrati og kendte dette Aristokrati tilbunds. Og paa dette Kendskab støttede han den Paastand, at medens man i Danmark ikke vilde betale den underforstaaede Pris for den attraaede Bistand, vilde det svenske Aristokrati ikke for nogen Pris og allermindst for denne yde saadan Bistand. Beviset lyder i al sin Korthed saaledes.

De ledende svenske Statsmænd var fødte Modstandere af Skandinavismen, dels fordi de ikke vilde inddrages i store europæiske Tvistemaal, dels og fornemmelig fordi de ikke vilde det svenske Aristokratis Svækkelse ved en Forbindelse med norsk og dansk Demokrati. De indsaae fremfor Nogen fuldt vel, at den saakaldte Skandinavisme af de anførte Grunde ikke var andet end en Lyd uden Indhold, og naar de desuagtet var paa deres Post, havde dette sin Grund i de faktiske Forhold paa Tronerne.

Kong Karl XV. antoges almindeligt ikke for sin Person at være nogen Modstander af en skandinavisk Union. Stamfaderens Aand og noget af hans Ærgærrighed sagdes at være gaaet i Arv til Sønnesønnen, og der forelaa ingen Grund til Tvivl om Kongens Vilje, saa vidt det stod til ham, at give de skandinaviske Talemaader et Indhold. Men med sit indtil videre eneste mulige Ministerium imod sig, et for Sagen ligegyldigt eller modvilligt Folk bag sig,

danske Fraser eller utilsløret Afvisning og en om end maaske villig, saa dog af Forholdenes Magt trykket dansk Konge, men fremfor alt den paa Europas Sanktion hvilende danske Tronfølgelov af 31te Juli 1853 for sig var Kong Karls Handleevne hæmmet.

Men samtidig var der Momenter, som egnede sig til at gøre det svenske Kabinet betænkeligt overfor mulige pludselige Indskydelser fra Tronernes Side.

Den studerende Ungdom i alle tre Riger var tilsyneladende opfyldt af Begejstring for Idéen, den øvrige dannede Ungdom fulgte tildels det af Universiteterne givne Eksempel, og den svenske Konges Modtagelse i Kjøbenhavn i Sommeren 1862 syntes eventuelt at kunne give et Paaskud.

Der syntes kort sagt at være skandinavisk Dunst eller Damp oppe, og Grev Manderstrøm var netop Manden til at sørge for Sikkerhedsventilen.

Allianceforhandlingerne, der fra hans Side fra første Færd var bestemt til ikke at blive til andet end Forhandlinger, var netop ikke andet end en saadan Sikkerhedsventil, ad hvilken imidlertid ikke blot hin Damp skulde lades ud, men ulykkeligvis tillige det danske Monarkies, Danmarks Riges og det danske Folks Integritet.

Saadanne Forhandlinger var som skabt for dette Formaal. De absorberede Kong Karls Handlelyst, tildelte Kong Frederik den Afventendes Rolle, gav Ungdommens Forhaabninger Næring og maatte ligesom alt, hvad der gaar ind under Kategorien For-

handlinger, i det daværende danske Ministerium findes ikke blot den gunstigste Modtagelse, men de bedste Kræfter, den lykkeligste Forening af Evner og Vilje.

Fra et dansk Standpunkt ligger en Indvending nær. Et dansk Publikum har vanskeligt ved at tænke sig et Ministerium, der fører sin Konge bag Lyset. Men en saadan Indvending beror paa en i et demokratisk Land iøvrigt tilgivelig Mangel paa Kendskab til Aristokratier i Almindelighed og det svenske Aristokrati i Særdeleshed. Thi det Aristokrati, der ikke tog i Betænkning i sin egen Interesse at slaae Sværdet af Kongens Haand, da han stod over for Rigets Fjender (Anialamændene), og blandt hvis politiske Hjælpemidler Kongemord og Detronisering ikke er ubekendte, turde neppe have taget i Betænkning at tage sin Tilflugt til et forholdsvis uskyldigt Middel for at forhindre Kongens formentlige Planer og sin egen eventuelle Svækkelse.

Da Professor Clausen derfor i et talrigt, men privat Møde af Rigsraadets Medlemmer kort efter Raadets Sammentræden opfordrede dem til uden Betyrning at stemme for, hvad der nogle Uger senere blev Forfatningen af 18de November, med den Motivering, at Danmarks Stilling aldrig havde været gunstigere til at foretage et saadant afgørende Skridt, eftersom Ministeriet nu havde overbevist Europa om

vor Ret og bragt Forsvarsforbundet med Sverig-Norge til Afslutning, og han udtrykkeligt tilføjede ikke at ville have udtalt sig saaledes i Danmarks Velfærdssag, hvis han ikke kunde støtte sig til paa-lidelige Meddelelser, saa vil Baron Blixen til de oven-nævnte Betragtninger have føjet den positive Oplysning, som hans Stilling havde sat ham istand til at erhverve, at — Alliancen allerede faktisk var strandet. Blixen vidste, at han talte for døve Øren, og hvad der vilde times ham i Pressen Dagen efter, og naar han desuagtet ikke skyede i en Forsamling af Mænd, som han vidste oversaae og miskendte ham, i Fædre-landets Velfærdssag at sætte sin bedre Viden ind imod en Mand, der i fortrinlig Grad nød Forsamlingens Tillid, saa bør denne Gerning regnes ham til Fortjeneste, saa stor, at den alene vil kunne dække over mange Skrøbeligheder.

Motiveringen af denne dengang opsigtvækkende Paastand vil have været i Overensstemmelse med de Oplysninger, som indeholdes i Pjecen »Fra 8de September til 18de November 1863«, se Bil. II., saaledes som disse suppleres ved i mit Værge beroende Meddelelser. Denne Kombination sér saaledes ud.

Medens det danske Folk af Regeringens Organer daglig holdtes hen med Forsikringer om, at Alliancen nu paa det nærmeste eller saa godt som var afsluttet, var der den 8de September paa Slottet Ulriksdal ved Stockholm afholdt en Konference, i hvilken foruden Kongen og de svenske Ministre ogsaa den norske Statsminister og den svensk-norske Gesandt i Kjøl-

benhavn, Grev Hamilton, var tilstede. Forhandlingerne drejede sig om det af den danske Udenrigsminister i Slutningen af August Maaned fremsendte Udkast til et Forsvarsforbund, ifølge hvilket Kongen af Sverig-Norge tilsagde Kongen af Danmark sin Bistand med et Troppekorps paa indtil 20,000 Mand, saasnart der var Fare tilstede for et Angreb paa de danske Lande og Provinser, som ikke hørte til det tyske Forbund. Samtlige Tilstedeværende, undtagen Kongen og Hamilton, talte imod dette Udkast, medens Manderström dog synes at have »talt Græsk«, og Resultatet blev en Beslutning, ifølge hvilken Afgørelsen skulde gøres afhængig af Vestmagternes Tilslutning til Alliancen. For de Indviede, d. v. s. for dem, som kendte de virkelige Forhold i Europa, var dette Resultat enstydigt med en pure Forkastelse, eftersom Tilsagnet var knyttet til en uopfyldelig Betingelse. Og de samme Indviede vidste ogsaa, at denne Form var valgt af Hensyn til Kongen.

Medens det alt samme Aften var vitterligt for Selskabet paa Slottet (deriblandt Overkammerherre Tornérhjelm) og snart efter i svenske politiske Kredse, at Alliancen i Realiteten var bortfaldet, synes Kongen ikke at have sét Sagen fra denne Side. Af Hensyn hertil har Grev Manderström derefter paa et Statsraadsmøde i Stockholm ved Udgangen af September fremlagt et af ham udarbejdet Forslag til Instrux og Fuldmagt for Gesandten i Kjøbenhavn til at underskrive Overenskomsten. Men da Forslaget kun fik Grev Manderströms egen Stemme, vil Kongen have faaet Syn for Sagn.

Den 6te Oktober højtideligholdt Kong Frederik sin Fødselsdag paa Glücksborg. Tilstede var blandt Andre en højtstaaende Svensker, der samme Dag modtog Brev fra den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn med indtrængende Opfordring til ikke at bruge nogen Yttring, som hos den danske Regering kunde vække Tvivl om Alliancens nær forestaaende Afslutning. Umagen var imidlertid spildt; Baron Blixen, som ogsaa var tilstede, havde ingen Forpligtelse til at tie med hvad han vidste, og han satte ogsaa straks Kongen ind i Situationen.

Hvor utroligt det end lyder, vidste den danske Regering intet om alt dette, og det uagtet den havde den bedste Kilde, den svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn, lige ved Haanden.

Denne Diplomat havde jo personlig deltaget i Konferencen paa Ulriksdal og maa ved Siden heraf forudsættes ogsaa at høre til de Indviede, hvad angaar Vestmagternes virkelige Stilling overfor det danske Spørgsmaal, saa at han har haft et aabent Øje for den hele Rækkevidde af Konferencens Beslutning.

Naar han nu ikke har indviet den danske Regering i denne sin Viden, saa kan der jo hertil tænkes forskellige Grunde. Han kan muligvis have set paa Sagen med sin Konges Øjne og af sine aabent udtalte varme Sympathier for Danmark — Sympathier, der fandt en ligesaa aaben Anerkendelse fra de danske Regeringsmænds og det herskende Partis Side — være ledet til at se mere optimistisk paa Forholdene, end Diplomatiets plejer, og at haabe mod alt Haab. Og

saaledes vil Advarslen i Brevet til Glücksborg finde sin smukkeste Fortolkning.

Men som Verden nu engang er, og navnlig den politiske Del af denne Verden, er der ogsaa andre Forklaringsmaader, der gaar ud paa, at Gesandtsens Mund kunde være lukket, ligesom han selv lukkede Andres Mund; at han jo dog, ved Siden af at være en særlig velsindet Afsending ved det danske Hof, var Medlem af det Aristokrati, som her lededes af Manderström og Gripenstedt, og næppe vilde tage mere i Betænkning at føre en fremmed Regering end sin egen Konge bag Lyset.

Dette være hvad det vil, men ud over d. 9. Oktober synes Gesandten under alle Omstændigheder ikke at have kunnet fastholde sine optimistiske Anskuelser. Thi paa denne Dag modtog han en Depeche af 5te s. M. fra sin Minister, og nu vil han ialtfald have faaet Besked.

Det vides ikke, om eller naar Gesandten har delagtiggjort det danske Udenrigsministerium i denne sin Viden; kun dette véd vi jo, at man i Regeringskredsene endnu intet vidste, da Professor Clausen nogle Dage efter talte saa tillidsfulde Ord. Men dette bliver forsaavidt ogsaa ligegyldigt, som Indholdet af denne Depeche, allerede Dagen før den kom til Kjøbenhavn, var bekendt i Malmø, hvor Prins Oscar og Baron Blixen var tilstede, og det er saaledes udrustet, at Blixen kunde tale, som han gjorde ved sidstnævnte Møde.

Der er nu heller ingen Tvivl om, at hans Ord

trods al Mistillid til Meddeleren vil have fremkaldt en Følelse af Utryghed og en mere eller mindre dybtgaaende Tvivl med Hensyn til Paalideligheden af Professor Clausens Kilder, eftersom Hall fandt det fornødent i et paafølgende offentligt Rigsraadsmøde at afgive den Forsikring, at der herskede fuldstændig Overensstemmelse mellem den danske og den svensk-norske Regering. Og denne Erklæring, der nu tager sig saa underligt ud, tilintetgjorde i samme Nu enhver Virkning af Blixens paa bedre Viden støttede Advarsel.

Hvem der her er dupe eller om Nogen er det, er vel ikke opklaret, heller ikke ved en Meddelelse af Grev Hamilton Aaret efter, da han ikke længere er Gesandt, i »Post- och Inrikestidningen«. Erklæringen gaar ud paa, at han den 19de eller 20de November det foregaaende Aar havde et Besøg af Hall, ved hvilket han delvis forelæste denne en til sig den 16de s. M. afsendt Depeche og derefter mundtlig yttrede, at han daglig ventede den til Alliancetraktatens Afslutning fornødne Fuldmagt, samt at den danske Konseilpræsident saaledes havde været fuldkommen berettiget til den Antagelse, at han (Grev Hamilton) havde faaet denne Fuldmagt.

Denne Erklæring fremkaldte Offenliggørelsen af Depechen, og dens Indhold synes ikke at stemme med Gesandten's Yttringer om den Vægt og indgribende Betydning, som skulde tilkomme den. Men Blixen sluttede dette allerede deraf, at Gesandten, som dog sikkert maatte have faaet en telegrafisk

Bebudelse af Depechens Ankomst, hvis den havde haft en saa indgribende Betydning, som han nu vilde tillægge den, har undladt inden Novemberforfatningens Sanktion at delagtiggøre den danske Regering i sin Fortrøstning om den snarlige Ankomst af den saa ofte bebudede, men stedse udeblivende Fuldmagt. Og denne Slutning vinder i Styrke ved den Omstændighed, at Gesandten, istedetfor at ile med officielt og i Udenrigsministeriet at meddele den danske Udenrigsminister det glædelige Budskab, rolig afventer et muligt Besøg af denne i sit Hjem for uofficielt at tale om Tingene.

Man tænke sig, at de bevægede Novemberdage kunde være undgaaet, hvis Gesandten blot havde meddelt Hall den telegrafiske Bebudelse af Fuldmagten, overfor hvilken saa mange Bekymringer jo maatte falde bort. For ikke at tale om, at selve Novemberforfatningen, og hvad dermed fulgte, kunde være undgaaet, hvis Gesandten havde underrettet Hall om Ankomsten af den telegrafiske Bebudelse af en Depeche, som Hall derefter muligvis vilde have læst anderledes, end Gesandten et Aar senere ses at have læst den.

Jeg kommer nu til den Episode, som afslutter Baron Blixens politiske Liv. De siden da forløbne 30 Aar maae formodes at give Rum for en af personlige Attraaer og Lidenskaber uberørt Betragtning af et patriotisk Forsøg paa i den ellefte Time ved

direkte Indgriben at lede Begivenhederne ind i et nyt Leje. Et Forsøg, som mulig kunde fjærnet Følgerne af begaaede Fejl, hvis de Kræfter, som nu modarbejdede og oprev hinanden, havde virket i Fællig til samme Maal.

Forsøget blev en Abort, skønt Blixen denne Gang havde sine Sager i Orden, men Skylden falder fuldt saa meget Samtiden som ham til Last.

Det var en dristig, men virkelig Statsmands-tanke, som foresvævede ham. Med en Foregriben af Bismarcks do ut des vilde han hjælpe denne ud over det døde Punkt ved hverken mere eller mindre end at notificere Kongen af Danmarks Udtrædelse af det tyske Forbund og dermed paa én Gang vinde og binde Preussen ved at knytte dets Interesser saa fast som muligt til Danmarks og tvinge det til i sin egen Interesse at forsvare Danmark mod Forbundet. Jeg indskrænker mig her til at henvise til Bilag III, der er et Uddrag af en Artikel, som i Ugeskriftet følger umiddelbart efter og supplerer Artiklen: »Situationen Bismarck«, og betvivler ikke, at det er denne Tanke, som danner det egenlige Grundlag for Henvendelsen til Bismarck, det Hovedpunkt, der laa til Grund for eller bagved den delvis ukendte Korrespondance.

Hvad jeg kender til selve Begivenheden, skylder jeg Blixens Meddelelser post festum. Thi uagtet han ellers ikke nægtede mig sin Fortrolighed, kom Begivenheden, hvad enten han nu har været forpligtet til fuld Tavshed eller ledet af Lunet, først til

min Kundskab samtidig med Forsøgets Stranding, og det paa en Manér saa grotesk, at den vilde virket som et Skræmsel paa den Varmeste.

Som jeg nemlig den 21de Oktober sad under Barberkniven og samtidig gennemløb »Dagbladet«, faldt mit Øje paa den berømte Artikel, der viste mig, at Arbejdet var gjort og — spildt. Jeg gik hjem og faldt isøvn.

I det Følgende gengiver jeg derfor kun Baron Blixens Oplysninger tilligemed hans Betragtninger over denne Episodes Sammenhæng med den politiske Situation, saaledes som denne fremstillede sig for den handlende Person og nu ligger aaben for Alle, medens den offentlige Menings daværende Forhold ogsaa overfor denne Situation af Lord Palmerston er skildret noget myndigt, men ikke urigtigt, naar han siger i sine Livserindringer: »Man forstod i den danske Ravnekrog slet ikke at bedømme, hvad der foregik udenfor den i Europa, og særligt ikke, at Preussen under Bismarcks Styrelse var blevet en faretruende militær Stormagt«. — Dette forstod Blixen meget godt, og han forstod Mere end det: at denne militære Stormagts Kræfter talte dobbelt under Bismarcks Styrelse.

Jeg har i det Foregaaende berørt, hvorledes en Henvendelse til Bismarck et helt Aar forinden dennes Optræden paa Scenen beskæftigede Blixens Tanker. Det var Meningen at nærme sig ham — sondere kaldes det i det tekniske Sprog — allerede medens han endnu var beskæftiget med at udforme Pro-

grammet for sin Optræden, og mange var de Planer, som foresvævede Blixen i dette Øjemed. Naar de idelig opgaves, skyldes dette efter de Indtryk, jeg fik, udelukkende en forstaaelig Utilbøjelighed til ligesom at ville paatrænge sig en Mand, med hvem han vel nogle Aar tidligere under Bismarcks Besøg her oppe havde fornyet et Ungdomsbekendtskab, vel endog indgaaet et Slags politisk Fostbroderskab, saa vidt saadant lader sig gøre »ved et Glas Vin og en Cigar« efter en strabadserende Jagt —, men fra hvem Afstanden i Mellemtiden stedse var blevet større ved Bismarcks heldige diplomatiske Karriere og allerede begyndende politiske Prestige. Og denne Utilbøjelighed steg til Uvilje, da Bismarck havde fulgt sin Konges Kald paa et Tidspunkt, da alene et heldig gennemført Statskoup kunde frie for Fiasco og et mislykket gjælde Liv og Ære, medens Blixen havde ladet sig nøje med Ord og Tilløb til Handling, der ikke skulde blive til andet end Tilløb.

Hvor gennemtrængt end Blixen derfor var af Overbevisningen om de daværende danske Statsmænds svigtende Evne til at føre Landet frelst gennem Faren, krævedes derfor baade særlige Rekommendationer, der sikrede mod en Afvisning, og en særlig Spore for at bevæge ham til at udnytte sit Forhold til en Statsmand, hvis Evner og Hensynsløshed han kendte i samme Udstrækning, som de miskendtes af de danske Magthavere og den ledende Presse, og ligesom tage Tyren ved Hornene for at hugge igennem de endeløse Erklæringer, Forklaringer og Forsikringer, som

Bismarck udtrykte sig, for ad den korteste Vej at komme til Kundskab om Preussens virkelige Mening og endelige Vilkaar for et muligt Forlig.

En saadan Spore fandt han nu i den hele daværende politiske Situation, der var en saadan, at en nær forestaaende Krise under de alleruheldigste Forhold syntes uundgaaelig. I den nærmest foregaaende Juli Maaned havde det tyske Forbund forlangt Tilbagekaldelsen af Kundgørelsen af 30te Marts s. A., ved hvilken de tyske Landsdele delvis udsondredes af Fællesskabet, der i Principet var hævet ved Patentet af 6te November 1858. Kundgørelsen, hed det, var et Brud paa de tidligere berørte Løfter eller Haandfæstninger af 1852 og forfordelte Holsten finansielt.

Den danske Regering afslog Fordringen, dels af Hensyn til den svenske Alliance, dels for at have det omtvistede Emne i Behold til at kastes for den tyske Cerberus efter Ikrafttrædelsen af en fælles Forfatning for Danmark og Slesvig, — Alt i god Overensstemmelse med Halls hemmelige politiske Program at lade vore Fjender selv gaae vore Ærinder. Efterat bl. a. de holstenske Stænder, ligesom i Marts 1859, havde vist, at Universitetet i Kiel ikke stod tilbage for Søsteruniversitetet i København i politisk-juridisk Slagfærdighed, besluttede Forbundsagen Exekution den 1ste Oktober, og der behøvedes ikke Regeringspresens idelige Forsikringer om at »l'execution, c'est la guerre« for at forstaae, at der her ikke var langt fra Exekution til Krig. Saaledes opfattedes dette ogsaa

af Blixen, medens Truslen underlig nok ikke gjorde nogetsomhelst Indtryk paa den offentlige Mening, dels vel fordi man troede, at det vilde gaae med denne som med de foregaaende Trusler af samme Art, dels fordi man jo altid havde Forsvarsforbundet med Sverig og Norge i Baghaanden, og Europa desuden ikke vilde taale, at Tyskland gjorde Brud paa det danske Monarkies Integritet, som dette samme Europa højtidelig havde sanktioneret for kun en halv Snes Aar tilbage i Tiden.

For Blixen kunde disse Trøstegrunde ikke have noget Værd. Han vidste, at dette Forsvarsforbund allerede for en Maaned siden havde opløst sig i Dunst. Begrebet Europa existerede ikke for ham, saa lidt som for nogen anden Statsmand. Og om Ruslands, Frankrigs og Englands Stilling overfor det nye Preussen havde han, ligesom om de indre Forhold i Sverig, sine egne Meninger, som garderede ham mod at rammes af Lord Palmerstons Haan.

At Blixen saa rigtig, Samtiden urigtig paa Situationen i Sverig, paa de virkelige Magtforhold mellem Kongen paa den ene Side, Ministeriet og Aristokratiet paa den anden, synes nu at indrømmes selv af Ordførerne for den modstaaende Opfattelse, der mente at have Forsvarsforbundet, hvor man havde Kongen. Medens jeg nedskriver dette, har C. St. A. Bille givet betegnende Oplysninger i denne Henseende*). Endnu saa yderlig sent som den 15de

*) Kfr. »Tilskueren« for Juni—Juli 1893.

December, samme Dag som Telegrammet om de 22,000 og Ham selv naaede København, svævede Indenrigsminister Orla Lehmann i den Vildfarelse, at Alliancen beroede paa, om »den Gascogner vilde holde sit Løfte«, medens Hall selv endelig synes at være blevet klogere ved sin korrekte, men ad den haarde Erfarings Vej for sent indhøstede Opfattelse af Begrebet »Ham selv« som Herren i Huset.

Og mod den samme skæve Opfattelse af den politiske Situation ude i Europa blev Blixen ikke træt af at advare. Man vilde ikke forstaae, sagde han, at denne Situation, der hidtil ikke havde været os ugunstig, var ifærd med at undergaae en Forandring til det værre paa alle Hold, og at Vendepunktet var den polske Opstand, for hvilken den danske Udenrigsminister havde udtalt sin Sympathi; medens Bismarck havde vundet Rusland ved sin klogt beregnede politiske Holdning overfor denne Polens sidste Krampetrækning. Eller at Preussen, der indtil nu havde staaet alene i Tyskland som i Europa, ved en Kombination af heldige Omstændigheder og en genial Udnyttelse af disse var paaveje til at opnaae en Stilling, hvor det søgtes fra alle Sider og derfor selv kunde sætte Prisen paa sin Tilslutning.

Dette Vendepunkt indtræder officielt og kundbart for Alverden ved den franske Kejsers Trontale en af de første Dage i November, i hvilken han, forladt af Østerrig og England, da det gjaldt at vedstaae sine polske Sympathier, og fortørnet paa Rusland, der havde afslaaet hans Indblanding, erklærede,

at Wienertraktaterne havde ophørt at existere, og hermed tog hele det Retsgrundlag, hvorpaa de europæiske Staters territoriale Adkomster hvilede, bort under Fødderne paa de legitime Fyrster, som ovenikøbet opfordredes til personlig at give Møde i Paris for selv at sanktionere denne revolutionære »Impertinence« og tjene til Folie for den kronede Æventyrer.

Men saa vidtgaende politiske Planer springer ikke fuldt rustede ud selv af en Imperators Hoved. Maaneder forud har der været Forhandlinger med fortrolige Med-Undfangere, saaledes at det tilsyneladende pludselige quos ego ogsaa Maaneder forinden har kunnet kaste sin Skygge foran sig. Og den Tilnærmelse mellem Frankrig og Preussen, som fra dette Øjeblik blev synlig for dem, som vilde se, var ingenlunde kommet Blixen uventet. Han holdt den endog-saa for fastere og mere videregaaende, end den var.

Var der nogensinde Anledning til en Genoplivelse af den hellige Alliance, saa var det her. Og i Virkeligheden fremkom der ogsaa, og det netop fra Kejserens hidtidige Venner, England og Østerrig, Hentydninger til Ønskeligheden af en Kvadrupelalliance mod Fredsforstyrrelsen. Til en Kvadrupelalliance høre imidlertid Fire, men Fjerdemanden hed Bismarck, og han vilde ikke med.

Thi medens den franske Trusel var slaaet ned som et Lyn trindtom, tog Bismarck den med en Koldblodighed, som tyder paa, at den ikke er kommet ham overraskende. Preussens Svar er derfor iklædt

saadanne Vendinger, at Kejser Napoleon har kunnet acquiescere derved som en Tiltrædelse, medens han afvistes af de øvrige Stater. Og hvad enten nu Blixen har haft særlige Kilder til sin Raadighed, eller han kun har draget sine Slutninger fra sit Kendskab til de handlende Personers Karakter og milieu — han havde i Mellemtiden søgt Underretning paa Stedet —: Blixen var fast overtydet om, at det var lykkedes eller vilde lykkes Bismarck ikke blot at holde Frankrig neutralt overfor et Forsøg paa at udvide Preussens »schmalen Leib« i Tyskland selv, men at afslutte en Tuskhandel ogsaa om og med Gods, der ikke hørte Preussen eller Tyskland til. Men ligesom Blixen ikke tænkte sig Muligheden af en Overskridelse af Mainlinjen, saaledes har han næppe heller tænkt sig hin Tuskhandel efter Sadowa ignoreret med Bismarcks bekendte: Ikke en Skorsten paa tysk Grund til Frankrig!

Om dette Hovedpunkt hedder det hos Sybel III. Pag. 148: »En grundigere Forvandling af de europæiske Forhold i Løbet af et Par Uger kan ikke tænkes. Det samme Preussen, der trængtes af østerriksk Forbundsreform og, fuldstændig isoleret i Tyskland, stod overfor en vældig Koalition, saa sig vurderet af England, cajoleret af Frankrig og søgt af Østerrig som eneste paalidelig Støtte — et velfortjent Resultat af en ligesaa energisk som forsigtig, men fremfor alt klar og frygtløs Politik«.

Man kalde ikke dette Bagklogskab, fordi jeg til Støtte for Hukommelsen sparsomt har benyttet Sybels

Hjælp. Thi med Ord og Pen, selv og gennem politiske Venner, har Blixen jo, mens Tid var, uafbrudt advaret mod Troen paa det formentlig umiddelbart forestaaende »Sammenstød mellem Øst og Vest«, til hvilken man hengav sig i Kjøbenhavn, og for hvilken Prof. Clausen havde gjort sig til Ordfører paa hint private Møde af Rigsraadsmedlemmer.

En saadan Opfattelse var jo heller ikke helt grebet ud af Luften. Siden den polske Opstand havde de europæiske Staters Stilling officielt været den: Frankrig, England, Østerrig paa den ene Side, Rusland og Preussen paa den anden. Og indenfor denne Kombination igen en diplomatisk Krig paa Kniven mellem Østerrig og Preussen om Hegemoniet i Tyskland. Nu — efter den franske Kejsers diplomatiske Nederlag — traadte den Tilnærmelse mellem Frankrig og Preussen ilive, som man i Kjøbenhavn ikke vilde se. Og denne Stilling forekom Østerrig saa faretruende, at det foretrak at opgive sine mod Preussen rettede Reformbestræbelser i Tyskland med deres »Fürstentag« i Frankfurt og falde tilføje for Preussen, opmuntret hertil paa det ivrigste af vor anden Ven: England. — Saaledes var den politiske Situation i Europa i den sidste Uge før Vedtagelsen af Novemberforfatningen og Kongens Død, en Situation, endnu med løse Konturer, men fremgaaet af Faktorer, som var tilstede — ogsaa for Blixens Bevidsthed, — da han en Maaned tidligere besluttede sig til at gribe ind.

For England, der havde stødt Frankrig fra sig, var i aaben Strid med Rusland og uden Hold i

Preussen, der var en Fjende af dets Ven Østerrig, var enhver Udsigt til Fjærnelse af den øjeblikkelige Krigsfare kærkommen. Blixen var fuldt fortrolig med de traditionelle preussisk-engelske Tilknytningspunkter, der støttedes og styrkedes ved dynastiske Forbindelser, ligesom de herskende Anskuelser i de ledende politiske Kredse i England og deres alt overvejende Krigsfrygt ikke var ham fremmed. Hvilke personlige Forbindelser han har haft i disse Kredse, er mig ubekendt, men det ligger ikke fjærnt at tænke sig, at netop hin Frygt for alt, hvad der kunde drage England ind i en europæisk Krig, har kunnet lede disse Kredse til at laane Øre til en Mand i Blixens exceptionelle Stilling, der kom i fredeligt Ærinde og mulig vilde kunne udfrie England af det ubehagelige Alternativ: Krig med hin »faretruende militære Stormagt« eller blamerende Svigten af gammelt Slægtskab og nyt Frændskab. Det er derfor rimeligt nok, at Blixen heller ikke materielt er kommet tomhændet til Bismarck.

Dette synes ogsaa at fremgaae af den Rolle, som den engelske Gesandt ved det danske Hof, Mr. Paget, spillede i denne Sag, som af Sybels Beretning om den engelske Mægling, om hvilken Blixen synes at have haft Tilsagn, og Bismarck, som det fremgaaer af hans Brev til Blixen, betingelsesvis ses at være gaaet ind paa. Hos Sybel hedder det herom: »Neppe havde Bismarck modtaget Baron Blixens Skrivelse, før den engelske Gesandt den 7de Oktober indfandt sig hos ham, for i Lord John Russells Navn at for-

handle med ham om det samme Spørgsmaal: Forhindring af Exekutionen, idet han appellerede til Preussens Maadehold. — Bismarck svarede, at han først og fremmest maatte indhente sin Konges Befalinger, og Kongen var i Baden. Hans personlige Mening var, at Sagen var vanskelig og egenlig kun at behandle ved Forbundet. Overfor Emner, som var underlagt tysk Forbundsret, kunde der ikke være Tale om fremmed Indblanding; hvad derimod det internationale Spørgsmaal (Slesvig) angik, saa vilde han stemme for Antagelse af den engelske Mægling, naar Danmark først var gaaet ind paa en saadan og ikke havde sat Modstand mod Exekutionen. *) —

— Naar jeg nu trods alt her ikke er hélt sikker i min Sag, beror dette mindre paa, at jeg intet positivt véd herom, end paa Vanskeligheden ved at gøre sig fortrolig med den Tanke, at man kunde spille saa slet med saa gode Kort og en saadan Makker paa Haanden.

Ordlyden af Blixens Brev af 3dje Oktober til Bismarck — og end mindre af mulige Bilag — foreligger næppe trykt nogetsteds, men er af Brevskriveren gengivet som en Fremsættelse i Spørgsmaalsform af de Vilkaar, under hvilke Adressaten i Henhold til sit Program formentes at ville kunne række Haand

*) Den sidste Sætning synes dog uforstaaelig i en Forbindelse, hvor det netop drejer sig om at forhindre Exekutionen.

til en fredelig og for begge Parter ærefuld Udjævning af den bestaaende Tvist — med udtrykkelig Tilkendegivelse af, at et eventuelt Svar vilde blive forelagt Kongen.

Korrektigheden af dette Referat fremgaar af dets nøje Tilslutning til selve Bismarcks Svarskrivelse, der er dateret den 10de, men først naaede til Kjøbenhavn den 15de, fordi det forinden havde været forelagt Kongen af Preussen, der som berørt opholdt sig i Baden, og af Sybel gengives saaledes:

»Wenn die Kundmachung vom 30. März zurückgenommen wird; wenn die Einrichtungen, durch welche sie nach der Erklärung des Ministeriums entbehrlich werden soll, keine neuen Erschwerungen der Situation bringen; wenn ausserdem die von Ihnen in Aussicht gestellten Erleichterungen der Lage der Deutschen in Schleswig ins Leben treten, so stimme ich gegen die Ausführung der Execution und glaube meine Ansicht durchzusetzen, so heissblütig auch Oesterreich und seine Freunde die Vollziehung betreiben. Fallen die Vorbedingungen fort, so fehlt meinen gemässigten Anschauungen die Operationsbasis, und der Bund ist schon zu weit vorgegangen, um selbst für einen englischen Vermittlungsvorschlag noch einer Aussicht auf praktischen Erfolg Raum zu lassen — — Ich würde mich herzlich freuen, wenn ich in die Lage käme, unsere gegenseitigen Beziehungen amtlich mit Ihnen verhandeln zu können. Ihre jetzigen Minister haben vermöge ihrer Vergangenheit nicht die Freiheit der

Bewegung, um eine Verständigung in das Leben führen zu können«.

Og Sybel tilføjer: »Ganske i samme Retning gav Ministeren (Bismarck) den 15de Oktober den engelske Gesandt følgende Svar, i hvilket hvert Ord var nøje overvejet: »Naar Danmark overfor Forbunds- dagen erklærer, at det er rede til at gøre Forbundet Fyldest med Hensyn til Holstens og Lauenburgs Krav paa selvstændig Lovgivning og Kontrol med Anvendelsen af alle i Hertugdømmerne opkrævede Penge; og naar Danmark fremdeles erklærer, at det, hvad Løsningen af det internationale Spørgsmaal angaar, har antaget den engelske Mægling, saa vil Preussen søge at forhindre Forbundsexekutionen«.

Og Sybel tilføjer fremdeles: »Alt var lagt saaledes tilrette, at England fra en upartisk Mæglers Standpunkt neppe kunde rejse nogen Indvending, men rigtignok ogsaa saaledes, at en fuldstændig Antagelse af de forskellige Forudsætninger neppe kunde ventes fra dansk Side, og i Overensstemmelse hermed havde et Statsraad Dagen iforvejen vedtaget forskellige Beslutninger for Krigstilfældes Skyld«.

Bismarcks Instrux til den preussiske Forbunds- gesandt stemmer med de i Brevet til Blixen udtalte Anskuelser.

Dagen efter Modtagelsen af Bismarcks Skrivelse delagtiggjorde Blixen tidlig paa Morgenstunden den engelske Gesandt, Paget, i Brevets Indhold og kørte derefter med ham ud til Conseilpræsidenten i dennes Privatbolig. Da Gesandten under den her paafølgende

Samtale yttrede, at han selvfølgelig ikke kunde have noget Mandat fra sin Regering, men ikke desmindre var fuldt forvisset om dennes Tilslutning til en Politik paa de af Bismarck fremsatte Vilkaar, blandt hvilke jo ogsaa fandtes det, at Preussen foretrak at forhandle officielt med et Ministerium Blixen paa det givne Grundlag, skal ogsaa Hall formelt have accepteret dette, hvilket utvivlsomt ogsaa gælder Kongen, der som berørt alt var fortrolig med de indledende Skridt og næste Dag af Blixen fuldt ud indviedes i Sagens Detailler. Resultatet af denne Kongens Viden var en Opfordring til Hall om at komme til en Forstaaelse med Baron Blixen, for hvem som for Andre han skal have tilkendegivet sin ufravigelige Beslutning ikke under disse Omstændigheder at ville sanktionere Novemberforfatningen efter at den var vedtaget af Rigsraadet.

Hvad saa? — Ja, saa Ingenting fra Baron Blixens Side, eller, som Sybel udtrykker sig: »Weiter aber brachte es Blixen nicht« — naar man ikke hertil vil regne, at han, upaatvivlelig under Trykket af Pressens idelige Sigtelser for Fusentasteri, politisk Upaalidelighed og Praleri med sin formentlige Aandsfælle, den uvidende brandenburgske Junker, foreviste Bismarcks Brev paa »Fædrelandet«'s Kontor — medens Regeringen og dens Parti nu tog Offensiven paa hele Linien.

Indenrigsminister Lehmann erklærede offentlig, at den nuværende Konflikt var en af Regeringen med beraad Hu fremkaldt Krise — en Udtalelse, der,

om ikke før, saa den 21de, viste paa den ene Side det preussiske Kabinet, hvorledes den danske Regering betragtede det foreliggende Forsøg paa at udjævne Konflikten, og paa den anden Side den engelske Gesandt, hvorledes Halls Accepteren af det nye Bismarckske Grundlag var at forstaae.

Den 21de Oktober satte »Dagbladet« Baron Blixen i Rigens Akt som Høj- og Landsforræder, der bag Regeringens Ryg korresponderede med Landets Fjender, medens »Hr. Bismarck-Schönhausen« slipper med at skildres som den, »blandt hvis fremragende Egenskaber politisk Takt ikke er den mest udviklede, — og dette er et af hans Berøringspunkter med Blixen«. — Saa gør »Fædrelandet« sig lystigt over Blixen, der gaar omkring og lapses sig med et ulæseligt Brev fra Bismarck med Bogstaver som Landsespidses, og som det ikke er Bladet muligt at tillægge nogen virkelig politisk Betydning. Og hele den øvrige Presse faldt ind i Koret.

Her havde Viljen for tredje og sidste Gang svigtet Blixen, thi hermed løb Sagen ud i Sandet og fik i Virkeligheden ingen anden Virkning — herhjemme — end en Injurieproces mod »Dagbladets« Bedaktør. Herhjemme. Anderledes i Berlin, hvor man endnu en Tidlang forhandlede under Indtrykket af det herfra udgaaede Initiativ, saaledes som det fremgaar af den danske Gesandts Indberetninger. Indtil den 13de November, da der indtræder et pludseligt Omslag, som i Form af en Protest mod Fællesforfatningen for Danmark-Slesvig kommuni-

ceredes den danske Regering i en Depeche af denne Dato, der indtraf netop paa Kongens Dødsdag to Dage senere. Der er forskellige Meninger om Aarsagen til dette Omslag, og medens Nogle vil forklare det som en simpel Demaskering af et diplomatisk Blixensk-Bismarcksk Spilfægteri, der kun var gaaet ud paa at vinde Tid og holde ikke blot Danmark, men Alverden for Nar — saa staar det for den danske Almenbevidsthed, som om det er Kongens Sygdom, der bevægede Bismarck til pludselig og uden anden Anledning at genoptage sin »Politik der freien Hand«.

Det er for tidligt at udtale nogen Dom, og jeg i alt Fald har kun at gengive Blixens Tankegang overfor dette Vendepunkt:

Den dansk-tydske Strid havde en dobbelt Side, en dansk-tydsk og en international. Den første vedrørte udelukkende de tydske Forbundslande Holstens og Lauenburgs Stilling i den danske Statsforbindelse, den anden Slesvigs statsretlige Forhold. Den Forblanding af disse Spørgsmaal, den Arrogeren af Selvtægt i det slesvigske Spørgsmaal, hvori vore Fjender havde gjort sig skyldige, den havde Bismarck opgivet som Følge af det Blixenske Initiativ. — Rigtigheden heraf fremgaar af Quaaades Indberetninger af 3dje og 6te November.

Betingelserne og Forudsætningerne for denne »Distinktion« var nu for det rent dansk-tydske Mellemværendes Vedkommende Indrømmelse fra dansk Side af Alt, hvad Forbundet kunde forlange, d. v. s. Hol-

stens og Lauenburgs fuldstændige Udsondring af legislativ og administrativ Forbindelse med Danmark. Og for Slesvigs Vedkommende, at Danmark forpligtede sig til at afholde sig fra enhver selvraadig Afgørelse, der vilde være at overdrage til engelsk Mægling. Gik Danmark ind herpaa og gav de ønskede personlige Garantier, vilde Preussen intervenere for at standse Forbundsexekutionen.

Gennemførelsen af en paa dette Grundlag afsluttet Overenskomst udkrævede da: For Holstens Vedkommende Tilbagetagelsen af Kundgørelsen af 30te Marts for at gøre rent Bord, og for Slesvigs Vedkommende: ikke Tilbagetagelsen af det Rigsraadet forelagte Udkast til en Fællesforfatning for Danmark-Slesvig, heller ikke Sistering af Forhandlingerne derom eller selv af Vedtagelsen i Rigsraadet af dette Udkast, som kun ikke turde forsynes med Kongens Underskrift og træde i Kraft, for ikke at præjudicere den mæglende Magts Afgørelse.

Men ingen af disse Vilkaar eller Forudsætninger skete Fyldest fra dansk Side.

Personskiftet, der skulde give Garanti for Systemskiftet, udeblev, Kundgørelsen af 30te Marts blev ikke taget tilbage: Hall stillede ved tredje Behandling af Forslaget til Fællesforfatningen for Danmark-Slesvig Forslag til dens Ikrafttræden den 1ste Januar 1864 og forcerede den igennem alle Stadier*).

*) Jeg har det bestemte Indtryk fra hine Dage, hvor den politiske Bevidsthed langtfra havde gennemtrængt Masserne som nu, at den københavnske Almue gennemgaaende stod i den

med var altsaa disse »Forudsætninger faldet bort«, som Bismarck i sit Brev til Blixen angiver som »Operationsbasis for sine maadeholdne Anskuelser« og engelsk Mægling. — Føjes hertil den Modtagelse, som den udstrakte Haand havde faaet i Kjøbenhavn fra Regeringsmedlemmers som fra Pressens Side og den Overbevisning, som denne Modtagelse vil have bibragt Bismarck om Blixens glippende Evne til at indvirke bestemmende paa en Forandring i de bestaaende Tilstande i Danmark, saa følger v. Thiles Protest af 13de November logisk som Virkning og

falske Formening, at det var Junigrundloven, om hvis Lemlæstelse den altsaa heller ingen ret Forestilling havde, der stod paa Spil. De vidste ikke, hvad de gjorde. — Herom er der slet ingen Tvivl, saa lidt som derom, at der intet skete for at retlede Opinionen paa dette Felt.

Hvor tamme Demonstranterne iøvrigt i Virkeligheden ofte var, og hvor lidt der mangan Gang hørte til for at imponere dem, fik jeg selv et Exempel paa.

Paa et offentligt Sted, hvor Nyhederne strømmede ind fra første Haand, kom en bekendt fanatiseret offentlig Personlighed stormende ind med en talrig Flok af Ligesindede. Saasnart han fik Øje paa mig, stillede han sig i Positur og begyndte en Harangue mod Forræderne og Fjenderne i vor egen Lejr o. s. v. Som det begyndte at se noget kritisk ud, stillede en Kreaturhandler H. sine brede Skuldre og humoristiske Ansigt i den aabne Dør til næste Værelse og sagde højt: »Vil De tale med mig, Hr. M.? — — Naa ikke, ja, for ellers er jeg her strax ved Siden af!« — Mere behøvedes ikke for at faae hele Flokken til at søge sig en anden Scene.

Blandt de talløse Rygter, som naaede til mig, men for hvis Paalidelighed jeg ikke har nogen Støtte, skal jeg anføre det, at der ved Siden af Politidirektøren skal have staaet et Triumvirat oppe paa Raadhuset med Rimestad som et Slags Førstekonsul, og at Almueskolebørnene skal have havt Ferie.

Aarsag, uden at man behøver at søge denne Aarsag andetsteds.

Og heller ikke vilde Muligheden af Kongens nær forestaaende Død eller Indtrædelsen af denne Eventualitet have kunnet omstøde en Overenskomst paa det givne Grundlag, om denne havde fundet Sted i den Maaned, som forløb mellem Bismarcks Svar paa Blixens Skrivelse og Kongens Død, og at et saadant Tidsrum havde været tilstrækkeligt for handlekraftige Hænder til at binde Preussen ved at opfylde de af Bismarck fremsatte Betingelser, er vel ubestrideligt.

For den Bismarckske Politik var det danske Spørgsmaal ikke et Maal, men Noget, som eventuelt kunde blive et Middel. Denne Politik gik ud paa at gøre Preussen til den ledende Magt i Tyskland ved at sprænge Forbundet og udstøde Præsidualmagten Østerrig. Til Opnaaelsen af dette Maal og Indledelsen af Aktionen stod flere Veje aabne, og at Bismarck i saa Henseende kunde foretrække en rent indre tysk Konflikt fremfor en Krig om Hertugdømmerne, hvor populær en saadan end maatte være, er forstaaeligt. Og det fordi en Krig med Danmark havde den internationale Side, der truede med Fare: Ved Stemningen i Sverig-Norge, de stærke Sympathier i England, Østerrigs Fjendskab og den uberegnelige franske Nabo, hvor meget man end med Opbydelse af alle Geniets Hjælpeidler mente at have sikret sig. Medens en krigersk Udvej, der maaske vilde føre til en europæisk Krig — efter sin egen Tilstaaelse sov han ikke den Nat, Wrangel gik over Ejderen, da

han dog havde sine Sager ganske anderledes i Orden — altid stod ham aaben, ligger det dog ikke altfor tjærnt at tænke sig Muligheden af, at han har kunnet ønske at gøre et alvorligt Forsøg paa at udjævne Tvisten med Danmark, for derefter at begynde Aktion med den længe truende Afsendelse af den berømte »Feltjäger« til Hessen-Cassel. En saadan Aktion var ogsaa ret populær i Tyskland, grundig ked som man var af de mange Smaatyranner, alle som en mod Preussen. Det er sandt, at Stemningen i Tydskland var i høj Grad ophidset imod os, men dels havde Bismarcks egen Meute sin store Andel heri, dels havde han i sin Kamp mod Folkestemningen gennem Kamrene allerede tilstrækkelig lært at vurdere, hvad den var værd, til at han nu, med den nye stærke Hær paa Haanden, skulde vige tilbage for den.

Og mon ikke Udsigten til et fredeligt Bytte som Holsten uden Krigsfare med en af Verdens bedste Orlogshavne, under de dog altid usikre Forhold var at foretrække for en Krig om den forholdsvis ubetydelige slesvigske Landstrimmel, og fuldstændig tilstrækkelig til at standse Skraalet. Man tænke eksempelvis paa Begejstringen i England, da D'Israeli vendte hjem fra Berliner kongressen med det uden Krigsfare vundne Cypern »i Lommen«.

Ligesom denne Episode senere generede Bismarck, der, som berørt, ogsaa gav sit onde Lune Luft, saaledes generer den ogsaa synlig Sybel, der gaar saa vidt halvvejs at give Blixen Skylden for Novemberforfatningens Vedtagelse ved en »sehr ungeschickt«

Tale i Rigsraadet før Afstemningen. Og man føler, at han befinder sig paa usikker Grund, naar han skal til at motivere, hvorfor Bismarck da egentlig laante Blixen Øre.

»Jo«, siger han, »i dette Øjeblik (et Par Dage efter Exekutionens Vedtagelse i Frankfurt) fandt Bismarck det rigtigt at modificere ikke den preussiske Politiks Maal, men vel dens Holdning. Naar det kunde ske uden Skade paa anden Led, ønskede han endnu nogen Opsættelse af Exekutionen, fordi den hele Situation vedblivende forekom ham mislig overfor et Foretagende, som kunde blive Forløberen for store europæiske Forviklinger. Efterat Gortschakoff havde afbrudt Forhandlingerne om Polen paa en saa kategorisk Maade, var det ingen Hemmelighed, at Napoleon tænkte paa Krig med Rusland. Fremdeles var Forholdet mellem Preussen og Østerrig yderst spændt siden Fyrstedagen i Frankfurt, og det Spørgsmaal, om man med en saadan Fælle turde indlade sig paa en væbnet Exekution, hvis Følger endnu unddrog sig enhver Beregning, maatte vække den allerstørste Betænkelighed. Paa det russiske Ven-skab var Preussen foreløbig sikker, og siden August Maaned viste ogsaa Napoleon atter Tilbøjelighed til en Tilnærmelse, men ikke desmindre syntes det under hele den usikre Tilstand tilraadeligt ogsaa at bevare et godt Forhold til den tredje af de fremmede Stormagter, England, og hertil gaves der nu intet bedre Middel end at sætte en forsonlig Mine op i den danske Sag og vise nogen Imødekommen imod den hidtil

afslaaede engelske Mægling. Naar det kom til Danmarks Kundskab, vilde dette vanskelig kunne virke skadeligt for den tyske Sag. Tværtimod var under den i Kjøbenhavn herskende Stemning Intet sandsynligere overfor en saadan Optræden fra preussisk Side end stedse voxende Overmod, stedse stigende Retskrænkelse og dermed stedse gunstigere Chancer for Preussen under den uundgaaelige Krig«.

— Naar det senere er blevet udtalt, snart, at der ikke vilde sket nogen væsenlig Forandring i Begivenhedernes Gang, hvis Tilbudet var blevet modtaget af Danmark, snart i al Almindelighed, at vort Fædreland neppe vilde have høstet nogetsomhelst glædeligt Udbytte af en eventuel Overenskomst, saa er dette jo paa den ene Side Noget, som unddrager sig menneskelig Viden, medens det paa den anden med nok saa stor Føje vilde kunne siges, at Udbyttet dog under alle Omstændigheder neppe kunde blevet mindre glædeligt, end Afvisningen blev.

— De mulig ikke Faa, som nu deler denne Betragtning, vil ogsaa være enig i, at det vilde været klogere, maaske ogsaa mere patriotisk, ikke at have ladet den Chance unyttet, som i Efteraaret 1863 forelaa ved de Bismarckske Forslag til Baron Blixen Finecke. Og de vil ikke lade sig paavirke af Spekulationer over, hvad det »endelige« Resultat vilde blevet af det preussiske Forslag, men kun fastholde, at et Schlesvig-Holstein i Personalunion med Kongeriget var principielt udelukket, og at de Chancer, som vi endnu maatte have for Opnaaelsen af et fyl-

digere, baade nationalt Liv og Statsliv, dem vilde vi haft og beholdt ogsaa under den Tilstand, som var blevet Udslaget — hvilket det nu blev — af den pludselige Vending i den preussiske Politik overfor Danmark. De vil tænke som saa, at de Omkostninger, som et Forsøg vilde have medført, dem maatte vi, hvad Tilbagebetalingen af Kundgørelsen af 30te Marts 1863 angaar, jo betale alligevel et Par Maanedere senere, uden at den tilfredsstillede vore Fjender, men kun gav vore Venner et fuldt ud plausibelt Paaskud til at trække sig helt ud af Affæren. Og Fællesforfatningen for Danmark-Slesvig, der gav vore Fjender et brugeligt Paaskud til Overfaldet, og som man selv i sin Isolation overfor en umiddelbart truende Krigsfare holdt saa fast ved, som var den selve den reale Sammensmeltning med Sønderjylland og ikke Ord, skrevne paa et Stykke Papir, tomme, fordi Magten til at give dem Indhold fattedes, — den tormaaede dog ikke at bevare Slesvig for Riget, men vel at skabe en Splittelse i Resterne af det danske Folk, som langsomt og vanskeligt heledes.

Herom i næste Afsnit.

Det Foranstaaende er intet Forsøg paa at skrive et Stykke Danmarkshistorie, og det er kun nødvendigt, at jeg har fremdraget de historiske Begivenheder paa Baggrund af den historiske Personlighed, om hvem Fremtiden muligt vil dømme anderledes end Samtiden evnede. Det er kun et Bidrag til en saaledes ændret Dom, jeg har villet give.

*

Med Aaret 1865 var der her i Byen grundlagt et Ugeskrift: »Enhver Sit«, som havde sluttet sig til den godsejerlige Fløj af det nye konservative Parti, der var i Færd med at danne sig af førmartslige Elementer med Tilgang af desillusionerede Liberale, som dømte efter Udfaldet.

Den ansvarlige Redaktør var daværende Premierlieutenant M. Gjørup, en Mand, der allerede havde en Historie i Krig og Fred, men ikke var slaet igennem.

Han havde haft de sædvanlige Vanskeligheder at kæmpe med herhjemme: han var ikke Student og dog Forfatter, og hans Blik for Bourgeoisiets svage Sider havde baade som Fortatter, Journalist og Politiker stillet ham i Række med det nationalliberale Partis Modstandere. En saadan Mand var dengang allerede herved selvskreven til Udelukkelse af »Selskabet«, og M. Gjørup var ogsaa alle sine Dage en ensom Mand, med hvem Anerkendelsen, trods grundhæderlig Karakter og utrættelig Arbejdskraft, har

pruttet som med Faa. Hans Forfattertalent er ubestrideligt, omend uoplejet og lidende af Brist paa Selvkritik, og den officielle Kritiks afvisende Holdning har ikke hindret ham i at blive en af de mest læste Forfattere.

Da han efter Krigen fik Afsked, kastede han sig over Literatur, Journalistik og Politik, hvilke Idrætter han dog alt anonymt mere eller mindre havde øvet under Uniformen, stillede sig bl. a. den 30te Maj 1865 til Valg mod Kjøbenhavns nuværende Overpræsident og har senere gjort sit Navn bekendt som Stifter af Selskabet »De danske Forsvarsbrødre«. Han er født loyal uden Spor af Snobberi, og uden Erhvervsans og den dermed forbundne Hensyntagen, som han er, satte han sin Person ind for sin Overbevisning, ogsaa til Tider, da det gik stærkt imod Strømmen. Som andre Lyrikere har han været tilbøjelig til at indrømme Stemningerne, men aldrig Hensynet til, hvad der betalte sig, for megen Plads i Journalistik og Politik, og Digterens Barnlighed er endnu et fremtrædende Træk i den nu aldrende Mands Karakter.

Bag Redaktionen, vidste jeg, stod Mænd, som var nøje knyttede til ledende Godsejere, kendte med deres Anskuelse og ikke uden Indflydelse i deres Kreds. — Jeg var uden Forbindelse med Bladet, da jeg af Redaktøren blev anmodet om Bidrag, og skønt jeg vidste, hvor haabløst det var at skaffe sig Ørenlyd overfor den endnu almægtige nationalliberale Presse, besluttede jeg mig dertil, men med den Bag-

tanke, om jeg evnede det, at opstille et Program, paa hvilket der — hverken mer eller mindre — kunde bygges paa nyt. Dette var Anledningen til hin Afhandling, der vil findes aftrykt som Bilag IV, med Titlen: »Hvortil skal dette føre?« Aarsagen laa dybere og andetsteds.

Det vil her som altid være vanskeligt eller umuligt at afgøre, hvad eller hvormeget der er originalt i vore Tanker. Vi staar jo Alle paa de henfarne Generationers efterladte Arv, paavirkes Alle mer eller mindre af Samtidens Ideer og Tankesæt i saa stor Udstrækning, at den Mand kan gøre Fordring paa Originalitet, der har haft blot en eneste Tanke, som fuldt ud var hans egen, medens de Bedste af os trøstig kan lade sig nøje med at føre Andres Ideer et Hanefjed frem.

Bevidstheden om agrariske Interesser, fælles for alt Hartkorn, i Forbindelse med en frygtblandet Antipathi mod Bondevenneselskabet og dets formentlig truende Indgreb i Godsejernes Ejendomsret, havde alt tidligere ført forskellige af disse Mænd til Tanken om en politisk Sammenslutning med Bønderne — minus disses selvvalgte Førere; men Tanken synes dog ikke at være kommen synderlig udenfor nogle Herregaarde og havde i hvert Fald ikke haft saa megen Livskraft, som udfordredes til et Forsøg paa at føre den ud i Livet.

Svingningen i 1852 kan ikke her komme i Betragtning. Det var en Alliance ad hoc indenfor Rigsdagen mellem Højre og Venstre, som opløstes

efter at have gjort sin Nytte. Noget anderledes stiller sig den Sammenslutning mellem Godsejere og Bondevenner, som i 1861 fandt sit Udtryk i Dannevirkeforeningen, forsaavidt som denne Tilnærmelse ikke var en blot og bar parlamentarisk Alliance; men medens den ganske vist søgte sit Grundlag udenfor Rigsdagen, søgte den samtidig ogsaa udover Godsejer- og Bondestand. Tanken om en forenet Landbostand som Bærer af en ny Politik var ikke her den Løftestang, der skulde tvinge Bourgeoisiet udaf Statsstyret, om den end kan have foresvævet Enkelte. For Baron Blixen stod Forsøget som et Middel til Opnaaelsen af det Maal: at vende eller splitte Stemningen i Hovedstaden paa et Tidspunkt, da Skæbnen ligesom gav os den sidste Chance. Herfra Anstrengelserne for at vinde Professor H. N. Clausen, herfra Skuffelserne og Fiaskoen. Thi dengang sad Ploug og Bille virkelig inde med Nøglerne til Kjøbenhavn og lagde dem under Hovedpuden om Aftenen med samme Tryghedsfølelse som Frederik VI. før dem.

Saameget er vist, at det ikke er denne Tankens Forhistorie, der har indvirket paa mig. Jeg kendte knap dens Existens, og det lidet, jeg kendte, havde ikke vakt min Interesse, væsenlig vel fordi jeg ligesom alle andre Mennesker tvivlede om Fødselsaristokratiets politiske Evne og Viljekraft til personlig Indgriben, medens jeg i mit stille Sind samstemmede med Prof. jur. Ephraim Larsens Overbevisning om Fæstebondestandens Medejendomsret til Fæstejorden.

Derimod har jeg senere haft let ved at føre Tanken tilbage til dens virkelige Udgangspunkt: Riehl's: »Die bürgerliche Gesellschaft,« som jeg efter Baron Blixens Anmodning Aaret iforvejen havde oversat paa Dansk. Bogen kom ikke i Handelen, men uddeltes til Venner og Bekendte, skønt ikke i større Udstrækning, end at den i flere Hundrede Eksemplarer fyldte hans Reoler. Tanken i dette Værk, der gik saa diametralt mod Alt, hvad jeg hidtil havde lært og tænkt, greb mig med saa stor Magt, at den bragte mig til at se paa politiske og sociale Forhold med et helt nyt Blik. Dette geniale Forsvar for den overleverede, i mine Tanker overlevede, Klasseinddeling og for den konservative Bondestand som Tyngdepunktet i Samfundet, slog mig og bragte mig til endnu mere kritisk end hidtil at se paa den Vej, Samfundsudviklingen var slaaet ind paa samtidig med Svækkelsen af denne historiske Klasseinddeling, en Vej, der førte til Rigmandsvælde med dets uundgaaelige Komplement: et evigt faretruende ejendomsløst Proletariat.

Hvis derfor den nye Vending i dansk Politik skulde give sig et endeligt Udslag i Tanken om en politisk Sammenslutning mellem »de store og smaa Bønder« — saaledes som jeg udtrykte mig for at slaae Tanken fast i Ord, der egnede sig til at huskes og ogsaa huskes endnu, — saa har Baron Blixen ved at udpege denne Bog handlet med et instinktmæssigt Fremsyn, skjønt han netop var kommet bort fra en saadan Gennemførelse af Tanken.

Som det vil sés, gaar denne ud paa at opfordre Godsejerne, »de store Bønder« — der uden Enhed og fast Organisation svingede frem og tilbage mellem Interessepolitik, golde Antipathier og vage Forhaabninger om politisk Magt, som de havde forspildt og savnede Dygtighed til at erobre — til overfor den Fare, hvori Staten var stedt, og til Gengæld for den begunstigede Stilling, de indtog i Samfundet, at gribe energisk ind for at forhindre, at ogsaa Monarkiets Rester sattes til. Til den Ende at glemme gamle Tvistemaal og uden Bagtanke slutte sig sammen med »de smaa Bønder« for under samme Fane at tage Magten i den herskende Raadvildhed, tilvejebringe Orden og grundlægge en konservativ Politik paa det konservative Tyngdepunkt i Staten: den samlede Landbostand, som den eneste Vej til at forhindre det Parti, der ialfald ikke havde haft Held med sig i sin udenrigske Politik, fra paany at komme til Magten, hvorefter det allerede strakte Haanden ud. Da mere end tre Femtedele af Fæstegodset allerede var afhændet, vilde den væsenligste Hindring mod en saadan Sammenslutning være fjærnet. Naar Bondevennerne derfor opgav al Stræben efter tvungen Afløsning af de sidste to Femtedele, og de bestaaende Love om Udstykning og Sammenlægning af Bøndergods, der var i begge Parters Interesse, opretholdtes, burde man kunne enes om paa den ene Side at bevare den gældende Valgmaade til Folkethinget, paa den anden om at gøre Valgretten til Landstinget

afhængig af en større eller mindre Skatteydelse alene, med Udelukkelse af Indtægts census og dermed af den hidtil herskende Klasses Supremati.

Naturligvis var der, som det populært hedder, ikke en Hund, der gøede ad den hele Opsats.

Men jeg havde lagt mit Bedste i den, og jeg besluttede ved mig selv, at den ikke skulde døe uden at have levet.

Selvfølgelig vilde jeg ikke have skrevet saaledes nu. Den er jo skrevet i December Maaned i Ulykkesaaret 1864, men vilde, udgaaet fra en modnere og mere behersket Pen, neppe naaet saa langt, som den med alle sine Mangler naaede nu, og jeg maa instinktmæssig have truffet det Rette, siden den kunde fremkalde det samme Indtryk hos to Modsætninger som Grev Frijs og J. A. Hansen.

Den var et Udslag af de spildte Aars frugtesløse politiske Bestræbelser, af Skuffelserne ved det næsten barokke Udfald af Blixens evindelig opsatte Henvendelse til Bismarck, netop som jeg troede Maalet naaet, af de nedslaaende Anelser ved Kongens Død og Novemberforfatningens Vedtagelse, af den ulykke-Krig, af Statens Deling, af Folkelegemets Lemlæstelse, af Regeringens Vaklen frem og tilbage og en deraf følgende Tilstand, hvor Raadvildhed og indre Splid daglig greb mere om sig og syntes at true med almindelig Opløsning af Stat og Samfund.

Thi hvorledes var Situationen, eller rettere: hvorledes maatte den med de givne Forudsætninger stille sig for mig?

Efter at Roret var faldet ud af Monrads Hænder eller slaaet ud af hans Haand af ydre Fjender og forhenværende Venner, havde Kongen betroet det forladte Styr til Mænd af den førmarstlige Skole, som havde tilbragt deres politiske Liv i Kamp mod det Parti, der siden 1854 havde haft Magten i Samfundet som i Staten og først var traadt tilside, da det stod overfor de Kendsgerninger, som var blevet Følgerne af dets Politik. Ingen kunde derfor formode, at hine Mænd vilde benytte den dem saa uventet tilfaldne Magt til paany at bane Vej for, hvad der ikke havde staaet sin Prøve.

Des større blev Skuffelsen.

Trods Advarslerne fra Sider, der, som det endelig viste sig, var mere fortrolige med den europæiske Situation og Tankegang end Regeringens Mænd, havde det herskende Parti paa det mest kritiske Tidspunkt fremtvunget Fællesforfatningen for Danmark og Slesvig af 18. November 1863 og, trods Opfordringerne fra det neutrale Udland, ikke grebet Lejligheden til at bøde paa Fejlen og tage dette bekvemme Paaskud ud af Fjendens Haand. Det var blevet et dyrt Ark Papir. Den sunde Fornuft sagde nu, at dette skæbnesvangre Dokument maatte være dødt og magtesløst efter Slesvigs Afstaaelse, idet den ræsonnerede som saa, at »havde Fanden taget Hesten, kunde han tage Grimen med«.

Den sunde Fornuft havde Ret, og ikke en Haand vilde rørt sig, om Kongen, paa Rigsraadets Vægning ved at ophæve Novemberforfatningen og dermed sig

selv, havde indtaget Rigsraadets Plads, indtil Konge og Rigsdag var kommet overens om den endelige Forfatning for Landet.

Dette var upaatvivlelig ogsaa Regeringens Mening endnu den 15. August 1864, men mellem den 15. og den 29. i samme Maaned var der foregaaet et ligesaa pludseligt som fuldstændigt Omsving. Den 15. havde Regeringen i selve Rigsraadet erkendt, at dettes konstituerende Myndighed var bortfaldet med Tabet af Slesvig, og 14 Dage senere kunde efter den samme Regerings Anskuelse ingen forfatningsmæssig Ordning træffes uden Rigsraadets Samtykke. Der var heri Noget, som oprørte hin sunde Fornuft, og noget Udansk, der vakte Forbitrelse i Sindet og æggede til Modstand. Det traadte Billighedsfølelsen for nær, at denne samme Forfatning, der havde givet den sidste Anledning til Krigen, nu efter Krigen Ulykker skulde tjene ligesom til haandfaaet Pant og udnyttes til en Handel, ved hvilken Udfrielsen af det Monstrøse i to Folkething og to Lands-thing i det samme lille Land skulde udtuskes til Fordel for det samme Parti, som netop ved hin utidige Forfatning havde givet det sidste Stød til den hældende Vogn.

Thi lad end Regeringens pludselige Skræk for »den kofteklædte Absolutisme« have været nok saa forklarlig. saa vilde Kronens Magt, naar den havde taget de tidligere fælles Anliggender i sin Haand, have været stærk nok til at hindre, at Bondestanden i en ny Forfatning fik den tidligere Overmagt i

Landstning som i Folkething. Der er dog en Mulighed for, at det netop er Tvivlen herom, som har fremkaldt det pludselige Omslag i Regeringens Anskuelser, og at denne Tvivl er opstaaet ved Betragtningen af de Bestræbelser, der gjordes for at svække Kronens Anseelse, Bestræbelser, som Regeringen var for svag til at hævde, og som ikke standsede før de kvaltes i deres egen Uforstand, for derefter at slaae over i deres Modsætning, et Snobberi, der politisk er mindre farligt, men moralsk og socialt endnu mindre indbydende. Saa Meget synes ialfald at staae fast, at det nationalliberale Parti, efter at være befriet for sin Frygt for et foreløbigt kongeligt Enevælde i de fælles Anliggender — blandt hvilke Hær og Flaade —, gjorde Tilnærmelser til sine gamle Modstandere, der nu sad i Regeringen. Disse greb den fremrakte Haand, og der synes derefter at være indgaaet et Kompromis, ifølge hvilket Forslaget til den endelige Forfatning skulde forelægges først i Rigsraadet og saaledes sikre Partiets Fremtid, medens dette til Gengæld opgav sin Modstand mod Regeringen.

Forfatningsforslaget, saaledes som det derefter den 21. December 1864 forelagdes Rigsraadets Landstning, stemmer ogsaa helt vel hermed, navnlig ved sin Bestemmelse om den almindelige Valgrets Afløsning for Landstningets Vedkommende ved en Census af 200 Rigsdalers Skat eller 1200 Rigsdalers Indtægt. Stemningen var jo i det Hele vel forberedt paa Garantier for et Landstning, i hvilket alle berettigede

Interesser var repræsenteret, og Modstanden gjaldt derfor ogsaa mindre selve Indskrænkningen af Valgretten end den foreslaaede Indtægtsensus, hvorved netop Bureaukratiets eller Bourgeoisiets dominerende Stilling skulde slaaes fast. Stemningen i disse Kredse blev ogsaa lysere, Pressen blev mere tillidsfuld og »Fædrelandet« for 3. Januar 1865 mener, at der ingen Fare er forhaanden, eftersom Valgloven til Landsthinget efter al Sandsynlighed vil give dets Parti Flerheden i dette Thing.

Imidlertid havde de endeløse Forhandlinger i Rigsraadet om et mere formelt Spørgsmaal, der strakte sig lige til Fællesudvalg, varslet ilde om Raaets Stemning som om dets politiske Evne, medens Tilstanden ude i Befolkningen paa samme Tid var en saadan, at en Tilfældighed kunde gjøre megen Fortræd. Jeg har imidlertid kun at holde mig til de Begivenheder, i hvilke jeg selv har taget Del, og kun for saa vidt at berøre, hvad der ellers foregik omkring mig, som er nødvendigt for Forstaaelsen. Men det var den politiske Situation i sin Helhed, som Dagen efter Forelæggelsen i Rigsraadet af Forfatningsforslaget rev mig med. Og naar det herved lykkedes mig at give Stødet til en endelig Ordning af Forfatningssagen, saa skyldes dette den Lidenskab, der stod bag ved Handlingen, de Tanker og Forestillinger, der svirrede i Luften som Fælleseje, og navnlig den sunde politiske Tanke at bringe det sociale og det politiske Tyngdepunkt til at falde

sammen*). Tanken blev ikke ført ud i Livet, men har endnu ikke mistet sin Livskraft.

I Programmet for det fynske Agrarmøde i Odense den 27de Maj d. A. hedder det saaledes: »Den agrarpolitiske Forening vil søge at bringe de danske Jordbrugere, store og smaa, til ved sluttet Sammenhold at genvinde den Indflydelse paa Lovgivningsmagten, som de ved deres politiske Splittelse tildels har tabt, og som Grundloven saa naturligt hjemler dem Ret til, baade ifølge deres Antal som Besiddere af næsten hele Landets Grund og som Udøvere af det Erhverv, der danner Fundamentet for det hele Samfunds heldige Udvikling — —«. Sammenholdes hermed Ordførerens Ytringer: »— — Sammenslutningen (indenfor Landbruget) skal hjælpe til at føre et varigt storpolitisk Forlig igennem med en fornuftig Grundlovsforandring. Enkelte kan vel ikke glemme Højre og Venstre, men mange vil erkende, at den her rejste Sag kan bringe os ind i bedre Tilstande. Lad os (Landbrugere) række hinanden Haanden fra de forskellige Lejre til fælles Samarbejde«, — vil det ses, at denne Tanke fremdeles lever ret frodig iblandt os.

Men Agrarerne, der har laant deres Navn fra de fortrykte Klassers Kamp for bedre Tilstande under en

*) »Magtstillingen i Samfundet (den sociale Magtstilling) bestemmer den politiske Magtstilling. De lovlige Forfatninger retter sig altid efter de virkelige Forhold, og en social Overvægt ender ufejlbarlig med skrevne Rettigheder. — Alle de talløse skrevne Forfatninger, som er gaaet tilgrunde i de sidste hundrede Aar, er gaaet tilgrunde, fordi de ikke have agtet paa de virkelige Magtforhold«. — Taine.

Kultur, som »latifundia« — de for store Besiddelser — lagde øde, synes ikke ret at kende Betydningen af det Navn, de tillægger sig, eller af »de agrariske Love«, der søgte at raade Bod paa de Onder, som disse latifundia slog den romerske Stat og Samfund*). De synes at glemme, at Tiden er blevet snart 30 Aar ældre siden 1865, og at der uden om de store og smaa Bønder er kommet et Moment til i Landarbejderne, der ogsaa kæmper for bedre Tilstande, hidtil væsenlig passivt, ved Indvandring til Byerne fra Landet, til største Skade for begge.

Her er det Staten, der har Evne til at bøde paa Ondet, og Agrarernes Stræben efter at flytte Tyngdepunktet i Staten til deres Fordel allerede derfor fuldt berettiget, medens de øvrige Magtmidler: Beskyttelse, Møntfod, direkte og indirekte Skattelove, Tyendelove o. s. v. dog neppe er andet end for Surrogater at regne, hvor det gælder Tyngdepunktet i selve Verdensproduktionen, der har flyttet sig til vor Skade. Her kan Staten ikke hjælpe, her kan man kun hjælpe sig selv, som man hjalp sig selv ved den enestaaende, ligesaa kække som dygtige Overgang til Opfodring af vore Raaprodukter. I hvilken Retning denne nye Evolution maa foregaae, ligger neppe endnu klart for, men

*) Skulde Navnet derimod, hvad der ymtes om, tyde paa bevidst Stræben efter Tilslutning til Europas andre fortrykte Agrarer, saa vil de, om de faae Held dertil, ikke blot indadtil kunne gavne sig selv og os andre, men udadtil bringe deres Sten til den Fredsbygning, der er under Opførelse, hvor trent og langsomt Arbejdet end synes at gaae fra Haanden.

at den vil ske, fremgaaer simpelthen deraf, at den maa ske. —

Jeg sagde med Flid: en endelig Ordning af Forfatningssagen, ikke den, der mentes. Thi ikke blot svandt selve det tænkte nye Grundlag for denne Forfatning, hint nye Tyngdepunkt, bort under Fødderne, alt eftersom det stødte sammen med de i den reale Verden fungerende Tyngdepunkter, men selve Fordringen om Forfatningsforslagets Overførelse fra Rigsraad til Rigsdag, der skulde været det første praktiske Udslag af Tanken, blev »i Betragtning af Tidsomstændighederne« uden Ceremoni afvist ved Forkastelsen af Rigsraadsfolkethingets Adresse til Kongen, rigtignok kun med en Majoritet af 3 Stemmer. Og det var kun en karrig Trøst, naar Majoriteten samtidig formener, at det »vilde været hensigtsmæssigere, dersom Regeringen fra Begyndelsen af havde bragt Forfatningen først til Behandling i Rigsdagen«.

Ikke bedre gik det, som nedenfor vil ses. de mere platoniske Krav, medens den Stén, der blev den nye Bygnings Hjørnestén, den reviderede Grundlovs § 37 med de store Bønders politiske avénement, jo i Programmet var knyttet til en Forudsætning, som ikke skete Fyldest, og altsaa kun indirekte vedrører dette, saa at Alt, hvad der kan siges at være kommet ud af den hele Aktion, blev det nøgne Begreb: Forfatningsordning. —

Den Enkelte med al hans Ihærdighed og Begejstring for en Ide synes som en Leddedukke i Hænderne paa Noget, om hvis Natur de Lærde er

uenige. Men selve det at være en saadan Ledde-dukke, hvori dette Noget trækker, er altid Noget, forsaavidt som det dog altid vidner om en vis Opmærksomhed fra dette Nogets Side. Og saaledes forstaar jeg ogsaa helt vel min Ahne, som udaf selve den haarde Dom over ham og hans: »Hvem har en Tjener som jeg, saa døv, saa blind?» — uddrog den Fortrøstning, at Dommeren dog saaledes i selvsamme Øjeblik, trods alt, i Mangel af en bedre, erkendte ham og hans for sin Tjener at være.

Jeg sagde til mig selv, at der jo her som overalt, hvor det gælder om at faae den offenkjendte Mening i Tale, var to Veje at gaae: den direkte og den indirekte. Man kan umiddelbart henvende sig til Masserne, den Vej, som alle store og smaa Agitatorer har vandret og vandre. Eller man kan vende sig til den eller de Enkelte, som har den fornødne Autoritet og derfor mulig ved deres Exempel kan drage Flerheden efter sig.

Allerede den knap tilmaalte Tid forbød at følge den første Vej, som desuden hverken passede for min Lyst eller Evne. Presseagitation, Gadepolitik, offenkjendte Møder, Opraab, Foreninger, — vi havde fuldt op af det altsammen lige til politiske Syngepiger, og kom dog ikke af Stedet. Men da jeg saaledes hverken kunde eller vilde movere Acheron og ikke vilde give tabt, stod altsaa blot tilbage Forsøget paa at flectere superos. Men hvor var de, og hvorledes vinde dem?

I den ene Lejr var der kun én Mand af virkelig Vægt og Betydning for Øjemedet. Det var I. A. Hansen.

Den nutidige Tilstand i de højeste Kredse trindtom i Europa er vel egnet til at lægge en Dæmper paa Forbavselse eller Forargelse fra den hjemlige Samtids Side over, at dette skal kunne siges om en Mand, med hvem det tog en saadan Ende. Men i Foraaret 1865 var der neppe et Menneske, der havde nogen Anelse om, at denne Mand dansede paa en Vulkan, hvis han da virkelig allerede dengang har været indviklet i hine Transaktioner, der førte ham til Døden i Vanære, skønt Skylden vistnok falder mere paa hans end paa ham.

Han gjorde et frastødende Indtryk ved den intensive Kulde i det blege, udslidte Ansigt med de blodløse Læber; men Sandheden kræver tilføjet, at dette Indtryk mildnedes ved nærmere Berøring med denne høje Intelligens, ligesom jeg personlig maa vidne først og fremmest for en Paalidelighed, der stod sin Prøve, og derefter for — ja netop — en vis gentlemanlike Optræden, af og til endog for Noget, der kunde ligne virkelig, ikke paatagen Bonhommie.

Jeg havde taget et Aftryk af Afhandlingen, og en Aften, da jeg uden særligt Øjemed havde forladt mit Hjem og var kommet ud for Nr. 45 paa Vesterbrogade, huskede jeg pludselig paa, at her boede den mægtige Bondevennehøvding, og fattede uden Betænkning eller Overvejelse den Beslutning at søge ham.

Kendte jeg Manden? Ja og Nej.

I 1857 havde jeg bygget et Hus med to Lejligheder paa Gl. Kongevej og beboet den ene til 1861. Saa havde jeg Vanskelighed ved at faae den anden Lejlighed bortlejet, og da der indfandt sig en Lejer til hele Huset, gik jeg ind herpaa. Jeg omtaler naturligvis kun disse Detailler, fordi de ere nødvendige til Forstaaelsen. Lejeren var nemlig J. A. Hansen, hvem jeg da saa for første Gang. Af dette toaarige Lejemaal var der da fremgaaet et — hvad skal jeg kalde det — Forpligtelsesforhold, der strængt taget ikke vedkom Lejeforholdet som saadant, overfor mig, som jeg mente at burde bortse fra af Hensyn til Lejerens Person, der bar Ansvar, om det end maatte antages, at Skylden udelukkende paa-hvilede hans Husstand, og denne Selvbeherskelse kom mig nu tilgode.

Jeg tænkte herpaa, da jeg hin Aften ringede paa hos J. A. Hansen. Han var ikke hjemme, og jeg blev derfor modtaget af hans Hustru, der upaatvivlelig er kommet mig og mit Ærinde imøde med en Forekommenhed, der stod i direkte Forhold til Skyldbevidstheden hos hende og min Ignoreren af Skylden.

Der udspandt sig derefter en Samtale, som drejede sig om hendes Mands Sisyfusarbejde og hendes egne formentlige Tantalusfornemmelser overfor den evigt sig nærmende og evigt atter sig fjærende Frugt i Skikkelse af en Portefeuille for hendes Ægtefælle. Den jævne Kone var enig med mig og

lovede trolig at berette sin Mand Indholdet af Samtalen. Og dette Løfte har hun holdt. Thi da jeg Dagen efter henvendte mig til denne, var han fuldkommen inde i Situationen og erklærede sig uden Betænkelighed -- den kom først senere -- enig i, hvad jeg havde skrevet. Paa hans Spørgsmaal om, hvem jeg mente, der paa den anden Side maatte ville tage Sagen op, stod jeg et Øjeblik sans *réplique*. Thi denne simple Ting var, saaledes som Sagen var grebet an, endnu ikke faldet mig ind.

Paa Ugeskriftets Kontor havde der ganske vist oftere været Tale om Grev Frijs Frijsenborg. En af Hovedmedarbejderne var J. J. Nielsen, der var Sekretær hos »De forenede Godsejere« og en Mand af ikke almindelige Evner og Arbejdsdygtighed. Han havde havt Sæde i Folkethinget, var inde i Fæstelovgivningen og havde benyttet sin Viden til et mangeaarigt dygtigt Forsvar for Godsejernes Fordringer og Modstand mod den tvungne Fæsteafsløsnings Spøgelse. Han havde jævnlig peget paa Greven paa Frijsenborg, i hvem han syntes at se den Mand, der evnede at bringe Rede i det Spegede. Jeg vidste, at Grev Frijs var Landets første Magnat, og havde gennem Nielsen faaet det Indtryk, at han var dette ikke blot paa Grund af Udstrækningen af sine Besiddelser, men fuldt saa meget af Hensyn til Personligheden. Navnet laa mig derfor paa Tungen, men jeg var jo nødt til at svare, at jeg ikke paa Sagens nuværende Standpunkt havde Ret til at

nævne Navne. Naar jeg havde faaet en saadan Bemyndigelse, vilde jeg søge ham igen.

Sikker paa den ene Fløj, som jeg mente, gik jeg hjem og sendte et Aftryk af Afhandlingen til Grev Frijs med vedføjet Anmodning om Tilladelse til personlig at indhente hans Mening om Indholdet.

Han boede dengang paa Toldbodvejen i den samme Gaard, hvor nu Konseilpræsident Estrup boer. Fra Forværelset blev jeg ført gennem et stort, med Egetræsmøbler udstyret Værelse til et mindre Sideværelse, hvor Greven sad ved sit Skrivebord.

Det var en stærktbygget Mand over Middelhøjde i de saakaldte bedste Aar med et fornemt Væsen, hvis iøjnefaldende Karakter var en Ro og Behersketthed, der indgød paa én Gang Tillid og Agtelse. Man fik en Følelse af at staae overfor en Soliditet, der var at stole paa, og at der her virkelig engang var en Mand bag Ordene. Trækkene var noget udviskede uden dog at svække Indtrykket af en Mandighed, opretholdt ved Friluftsliv, Vanen at befale og Visheden om at blive adlydt.

Skægget à la Henri Quatre stod godt til Ansigtets smukke Oval, der i det hele gjorde et sympathetisk Indtryk, som dog atter led noget Skaar ved et ligesom mistroisk eller skeptisk Blik i de smaa Øjne, men navnlig ved noget Tungt over den hele Personlighed og noget ligesom Stammende, ikke i Opfattelsen, der var hurtig og klar, men i den egne Tankeudvikling og dennes Overførelse i Ord, en Side af Personligheden, han selv bedst karakteri-

serede ved den Formel, at han plejede at betænke sig paa, om han vilde betænke sig paa en Ting.

Jeg tænkte mig alt, medens jeg fremsatte hvad jeg havde paa Hjærte, at hint Blik vistnok var Frugten af en lang Erfaring, og spurgte mig selv, om ogsaa jeg nu var Genstand for den bagved liggende Følelse, som jo dog kun var altfor naturlig overfor en ubekendt Fremmed. Men der var over hans Væsen, al fornem Reserverthed tiltrods, en sund Jovialitet, en jævn og velvillig Naturlighed, der indbød til utvungen Aabenhed, og jeg sagde til mig selv, at hin Følelse, om den var der, maatte overvindes, at jeg havde sagt A og nu maatte sige B og: *hic Rhodus, hic salta!*

Paa mit indledende Spørgsmaal, om Grevnen havde læst min Afhandling, svarede han Ja, og at han ikke kunde Andet end billige dens Indhold. Hermed var den første Hindring bortryddet, og Vejen laa mere aaben. Jeg véd ikke, hvilken Guddom uden netop hin Genius, som jeg senere fik Lejlighed til at paakalde, der har indgivet mig de rette Ord i den rette Tone, thi hans eget Tonefald blev efterhaanden mere aabent og næsten hjerteligt, og den anden Anstødsstén, hin mistroede Mistro, syntes at være fjærnet. Men der var andre og af ganske anden Vægt i Grev Frijs's Temperament og Karakter.

Af Temperament flegmatisk-melankolsk foretrak han et roligt, komtemplativt Liv, udelukkende optaget af de omfangsrige Hverv, der paahvilede en

Jorddrot af hans Betydning. Enhver Tanke om Forpligtelser, der kunde holde ham borte, maaske aarvis, fra disse Sysler, bød ham imod, og Forestillingen om tyngende Repræsentationsbyrder ud over de rent jorddrotlige indvirkede pirrende og forstyrrende paa hans Nerver. Uden anden Ærgerrighed end den at holde de udstrakte Besiddelser paa en mønsterværdig Fod, var der Intet, der kunde overvinde hans Tilbagevigen for det store Ansvar eller friste ham i Skikkelse af politisk Førerskab eller dermed forbunden Magt. Og han har sikkert i sit stille Sind mere end én Gang bedet med En, der heller ikke trængte sig frem: Herre, send en Anden i mit Sted.

I alt Fald var dette Hovedindholdet af hans Ord. Han henviste til Fortiden, i hvilken han og hans Lige nærmest havde været at se til som et Slags moderne Pariaer, der var ligesom udstødte af den danske Kaste, og, hvor de fremdroges af Glem-selen, i det Højeste var brugelige til Skiver for Spot i Pressen. Smørfjerdingsfyrsten og Knaldepiske-ridderen stod levende for hans Bevidsthed og gjorde ham ikke mindre utilbøjelig. Ikke som han mente, at alt dette var helt ufortjent, men Resultatet var det samme: en formentlig Inhabilitet til nu pludselig at tage Ordet i et Folk, der saa paa disse Mænd med disse Øjne. Og denne formentlige Inhabilitet, der ramte Godsejerne som Stand, hvilede med et særligt Tryk paa ham, som var betagen af en Mistillid til egne Kræfter og Evner, der var ligesaa dyb

som ugrundet. Hvem er jeg, at jeg skulde føre Folket ud af dets Trængsler? — Dette var halvvejs Ordene og helt og holdent Tanken. — Jeg, en uøvet, uprøvet, noget tungttalende Mand, der ikke har synderlig Andet end sin gode Vilje: hvor skulde jeg tage Midlerne fra?

Svaret kunde kun være det ene: Fra Viljekraften, Personligheden og den Vægt, med hvilken de store Grundbesiddelser forlenede denne Personlighed. Og om han absolut vilde fastholde hin Undervurdering af sig selv, var det da helt uberettiget at haabe paa, at sund Sans, praktisk Indsigt og Verdenserfaring vilde kunne raade Bod paa, hvad der var fejlet af de store Talenter, Landets lyseste Hoveder og lærdeste Mænd?

Han var ikke overbevist, men Pligtfølelse og Fædrelandskærlighed bragte ham dog til ikke paa Forhaand at afvise Tanken som urimelig.

Dette fremgik af det praktiske Spørgsmaal om, hvem der repræsenterede den anden Side. Her var jeg jo nu heldigere stillet, end da Hansen rettede Spørgsmaalet til mig, og da jeg derfor nævnte dette Navn, antog Grevens Træk et Udtryk som en Mands, der begynder at føle fast Bund under sig.

Men Hansen var jo dog, hvor betydende han end kunde være, kun en enkelt Mand, og Hovedspørgsmaalet maatte derfor atter blive dette, hvorvidt der var Udsigt til, at han kunde faae sit Parti eller dog Flerheden af dette med sig. Forinden denne Side af Sagen var nærmere overvejet, vilde

det neppe være tjenligt at gaae videre, idet Resultatet i det uheldigste Tilfælde — hvilket jo ogsaa maatte tages med i Beregningen — kunde blive en General uden Armé. Paa den anden Side indrømmede han, at de menneskelige Ting altid i Noget unddrager sig selv den omhyggeligste Beregning og at Tilliden til en god Sag ogsaa er en Faktor, som ikke bør lades ude af Betragtning.

Forsaavidt var jo Alt godt. Men da jeg saa fremhævede Nødvendigheden af en personlig Sammenkomst med J. A. Hansen, fordi denne heri vilde se et Vidnesbyrd om Tillid og Vurderen af hans politiske Stilling, ligesom der heller ikke kunde ses bort fra den Virkning, som Frijsenborg med underliggende halve Snes Herregaarde paa nært Hold maatte antages at øve paa en Mand, der hidtil havde været indskrænket til at agere med jævne Bøndergaarde, har han sikkert set en Hærskare af Indvendinger rejse sig i sit Indre. Og Kampen — mellem denne Karakter, dette Temperament og denne Fortid paa den ene Side, og hvad han saa som Pligt i en af dens mest utiltalende Skikkelser paa den anden — har ligesaa sikkert været haard, før den endte med fuldstændig Selvovervindelse. — Da han imidlertid agtede at gøre en kort Rejse til Jylland, maatte Mødet udsættes til efter Tilbagekomsten.

Hansen modtog Beretningen med oprømt Mine.

Saa langt var Skomageren fra Rudkjøbing og »Fædrelandet«'s gamle Kontorbud kommet. — Var dette endelig Skystøtten, der skulde vise Vejen til

det forjættede Land, hvor han vilde finde Lønnen for de mange Aars trælsomme og opslidende Arbejde og sætte en uoverstigelig Skranke mellem sig og Følgerne af det, som endnu laa i misundelige Guders Skød, skjult for Omverdenen, men som muligt har maattet fremstille sig for hans bekymrede Sind i dette Øjeblik?

Og, under alle Omstændigheder, selv om hin Portefeuille ogsaa nu skulde svinde hen i Taagen, saa kunde denne enestaaende Kontrahent, der var som falden ned i hans Skød uden Anstrengelse fra hans Side, maaske — hvem véd? — blive et ligesaa betryggende Værn mod hine Skyer derude i Horisonten.

Men paa den anden Side — og den lysende Mine gav Plads for et forpint Udtryk, som det gjorde ondt at se paa —: »Nej, ser De«, sagde han med den ham egne uafdelige, uhyggelige Rømmen, der var ligesaa pinlig at høre paa. »Nej, De maa forstaae, jeg kan ikke. Jeg vilde blot sætte min politiske Stilling overstyr til ingen Nytte for ingen Verdens Ting. — Jeg kan ikke!«

Min Erfaring havde allerede lært mig, at en vanskelig Sag, som er sluppet uventet let over de første Stadier, vil finde de hidtil slumrende Hindringer med friske Kræfter for sig paa de næste. Jeg svarede derfor kun, at jeg idag havde den samme Mening som tidligere om hans Evne og Indflydelse, men at der jo var Tid til nærmere Overvejelse

med saadanne Personligheder, som maatte egne sig hertil.

Jeg havde eksempelvis nævnt Hotjægermester Grüner til Ravnstrup, med hvem jeg for en Del Aar tilbage havde stiftet et tilfældigt Bekendtskab. Og da han uimodsigelig har spillet en Rolle i denne Sag, skylder jeg ham allerede af denne Grund en nærmere Omtale.

Det var en Mand med en betydelig Intelligens, stor Arbejdslyst og en brændende Ærgærrighed, der alene holdtes i Tømme af et nedbrudt Helbred. Han var juridisk Kandidat og vilde, født Jurist som han var, upaatvivlelig banet sig Vej baade til Formue og de ydre Tegn paa Anerkendelse ogsaa i andre Stillinger end Godsejerens, som han skyldte Faderens dygtige Udnyttelse af heldige Konjunkturer i Landbruget og egen udprægede Erhvervsevne. Men hans pessimistiske Livsanskuelse og til det Abnorme udviklede Jegsans førte det med sig, at han saa paa Mennesker og Ting fra et rent subjektivt Standpunkt, og at hans daarlige Tro til Næsten helt naturligt virkede tilbage paa Næstens Tro til ham, hvilket atter hindrede ham i at naae derhen, hvor han paa Livets forskellige Omraader tragtede at naae og ikke skyede Anstrengelse for at naae.

I »Das kalte Herz« har Tyskeren Hauff og i »Fantastiske Fortællinger« Normanden Vibe søgt at vise, at Menneskehjertet, hvor det mangler eller er blevet lammet, ikke kan erstattes ved noget Surrogat, være sig Flintesten eller Urværk, og at hverken For-

stand, Vilje eller et nok saa praktisk reguleret Greb paa Tingene vil kunne veje op mod Fraværelsen af hin Kødklump.

Skønt jeg ingenlunde hylder den formentlige Pligt kun at tale godt om de Døde, saa er der dog inderst inde i os Noget, der modsætter sig at skildre en nylig Afdød, der saaledes er afskaaren fra Selvforsvar, som det vilde være Ret og Pligt overfor den Levende, med hvem Sol og Vind er delt mere lige. Jeg skal derfor indskrænke mig til at sige, at han staar for min Hukommelse, som jeg har søgt at rense for ethvert Spor af iøvrigt berettiget Misnøje, som en Type paa det Uægte, det Simulerede lige ud i Begrebets yderste Hjørner, ja lige til hans i Bladene offentliggjorte Nekrolog. Hans Liberalisme og Liberalitet var lige saa uægte som hans Bonhommie og Jorddrotlighed. Men hans praktiske Sans, sparsomme Hensyntagen, ubetvingelige Ihærdighed og Fortrolighed med Næstens svage Sider var tilstrækkeligt til Erhvervelsen af de ydre Attributioner, der høre med, og hvis Udeblivelse derfor for enhver Pris maa forhindres.

Hvad her er sagt kunde synes at stride mod den Forpligtelse, jeg har indgaaet med mig selv, at skrive ligesom under Ovenlys, og det saa meget mere, som jeg paa dette Sted bliver Beviset skyldig. Men netop i denne Resignation ligger Vidnesbyrdet for, at Afgivelsen kun er tilsyneladende.

J. A. Hansen havde intet mod Navnet, og da Grüner, som jeg — iøvrigt fejlagtigt — mente for-

trolig med de raadende Anskuelse hos hvad han plejede at kalde sine Standsfæller, var rede, udspandt der sig nu en Række af Konferencer, i hvilke ogsaa Andre har deltaget, saaledes at Hansen, hvis han ikke var det iforvejen, har været fuldt forberedt til Stævnet.

Grev Frijs's Overvejelse af Chancerne for og imod for at naae ud af Uforet ad denne Vej syntes, da jeg atter saa ham, at være endt med et tilfredsstillende Resultat. Spørgsmaalet om, hvorvidt Hansen eventuelt maatte kunne faae sine Mænd med sig eller ikke, maatte, indrømmede han, foreløbig staae hen som Noget, der unddrog sig baade en nogenlunde paalidelig Sandsynlighedsberegning og Indvirkning fra Udenforstaaende. Men selv saaledes syntes Sagens Vigtighed at maatte udkræve et Forsøg, som, hvis det mislykkedes, under ingen Omstændigheder vilde forværre Situationen, ikke blot fordi denne overhovedet ikke syntes at kunne forværres, men fordi en Splittelse af Bondevennerne, hvis den blev Følgen, ikke kunde betragtes som nogen Ulykke, naar de dog ikke var stærke nok til ene at standse Hjulet og fattedes Evne til at søge den manglende Styrke, hvor den mulig var at finde. Mulig. Thi heller ikke Grev Frijs var sikker paa Sines Evne og Vilje til at gribe ind i en dog altid tvivlsom politisk Aktion, især under de herskende anarkiske Forhold. Heri laa den anden og store Fare, og Resultatet kunde i det uheldigste Tilfælde blive to Generaler uden Armeer.

Trods Alt erkendte han sin Forpligtelse, og at Statens Stilling krævede den Resignation, som udfordredes for at gaa frem.

Men da Dagen derefter skulde berammes, var der indtraadt et Omslag i hans Sind. Han har upaatvivelig haft sine gode Grunde hertil — der var jo kun alt for mange at vælge imellem —, men jeg nærer ved Siden heraf den Tro, at han er blevet meget stærkt paavirket fra en Side, der paa én Gang indtog en repræsentativ Stilling i det herskende Parti og stod i nær Berøring med ham selv. Thi denne Magnat og Grandseigneur var ikke helt uberørt af de Doktriner for Statsstyrelse og Samfundsorganisation, paa hvilke hint Parti hvilede. Han havde Familieforbindinger i dette Parti og var blevet manuduceret til juridisk Examen af ingen Ringere end Hall selv. Derfor stod han ogsaa den egenlige Reaktion, som atter havde løftet Hovedet, ganske fjærn. Og var han blevet stillet overfor Valget alene mellem denne og de Nationalliberale, vilde han, saaledes som jeg opfattede ham, ubetinget foretrukket de Sidste.

I hans nuværende Sindsstemning mente jeg derfor at maatte se en Maalestok for den Vægt, hint Parti tillagde hans forestaaende Indgriben. Og denne pludselig opdukkende Fare for at strande paa de gamle kjendte Skær virkede ind paa mig med en Styrke, der stod i ligefremt Forhold til Vægten af dette Vidnesbyrd om, at jeg havde set rigtig, truffet den rette Mand.

Følelser og Forestillinger skifte og afløse hinanden hurtigt i saadanne Øjeblikke. I Tanken saa jeg de mange overmægtige Modstandere forenede om en saare ulige Kamp og opgav Ævret med en Følelse af Lede og Afmagt, som kommer igen nu, da jeg skriver dette og ser den hele Scene for mig, som foregik den for mine Øjne.

Men kun for et Øjeblik. Thi efter at jeg alt havde budt Farvel, trængte det selv sig frem med en Lidenskab, der nu intetsteds har hjemme i Danmark — og uden Lidenskab, siger dog Jesu ben Sirach — bygger ingen Mand et Hus. — Og da jeg med et Tonefald, der har røbet Ægtheden af den Følelse, der opfyldte mig, sagde: Det er trods Alt og trods nok saa underlige Veje Danmark selv, der maner Dem, fordi Landet behøver Dem! — rakte han mig til Afsked Haanden med et Smil, der skulde skjule hans egen Sindsstemning — den, der dog atter kom tilorde ved Oktoberforeningens Stiftelse —, og sagde: »Naa, i Guds Navn, saa kom med ham da!«

Da jeg saa efter Løfte søgte Hansen for at følge ham til Stævnet, var der ogsaa her foregaaet et Omslag. Ikke saaledes, at han aabent gik fra sit Ord, men han var blevet saa nervøs, at Tiden var løbet fra ham. Han var saaledes ikke belavet paa at tage afsted, og det tog en forholdsvis lang Tid med de nødvendige Forberedelser, under hvilke der blev sendt Bud efter en Droske. Den Tanke, at vi vilde komme for sent, gjorde ogsaa mig nervøs, og da vi endelig

var kommet til Sæde i Vognen, og han erklærede absolut at maatte ind til Barberen i Frederiksberggade, opstod den Tanke hos mig, at han agtede at benytte disse Udflugter til i den ellefte Time at slippe fra det Hele. Jeg er endnu overbevist om, at dette var Tilfældet, og jeg ræsonnerede derfor, medens jeg holdt derude i Vognen, som saa, at der i værste Fald rimeligvis ikke var tabt Synderligt derved, da et saadant Tilbagetog i det yderste Øjeblik jo alene kunde forklares ved en stærk Overbevisning hos ham om, at han, hvis han gik videre, vilde blive ladet i Stikken af sine egne, og at det Hele saaledes ikke var Umagen værd.

Men han kom tilbage og steg, i tilsyneladende rolig Sindsstemning, ind i Vognen, talende om Vejr og Vind og om en Kunde hos Barberen, der havde vakt hans Opmærksomhed. Men hans virkelige Sindsstemning var altfor aabenbar til at kunne skuffe Nogen, og da han derfor, efter at vi var kommet indenfor Porten paa Bestemmelsesstedet, bad mig undskylde sig et Par Minutter, var min Tvivl forbi. Endnu paa dette sidste Stadium har han villet have et Øjeblikks Ro for at fatte sin endelige Beslutning.

Modtagelsesværelserne var i Stueetagen, saa at Pinen blev kortere, end han havde ventet, og vi blev strax ført ind i den store Stue, hvor Greven efter en kort Præsentation tog Plads ved Egeskiven foran Vinduerne med Ryggen mod disse.

Hansen satte sig ved den anden Side af Bordet overfor Greven, men helt yderlig paa Stolen, holdende

Hatten mellem sine Knæ, medens Grev Frijs sad som han plejede, naar han vilde samle sine Tanker, med Albuerne støttede paa Bordet og de flade Hænder over den skaldede Isse.

Hansens inferiøre Stilling, der mindede om en Supplikants, irriterede mig, ikke blot fordi den ligesom forringede den moralske Værdi af Tilbudet til de store Bønder, men fordi den forrykkede Forhandlingens hele Karakter. Og den overraskede mig saa meget ubehageligere, som jeg havde ventet, at Hansen, netop for at hæve sig i sine egne og den overfor siddende Stormands Øjne, saavel som i Kraft af sin hele politiske Fortid og nuværende politiske Stilling, vilde have talt de roi à roi.

Da der ikke tilkom mig Sæde og Stemme ved Forhandlingerne, satte jeg mig i en Sofa i et Hjørne af Værelset. Ordene faldt dæmpede, indtil det douce Ordskifte afbrødes af et højt: »Nej, De (eller de) skal sluge Kamelen!« henvendt fra Grev Frijs til J. A. Hansen, der slog det fast, at Forhandlingerne var gaaet istaa, idet der ved »Kamelen« forstodes det saare Punkt: Kongevalgene til Landstinget.

Jeg bad derfor om Tilladelse til at foreslaae, at man foreløbig standsede Forhandlingerne, slog fast, hvad man var blevet enig om, og opsatte de nærmere Forhandlinger om Tvistemaalene til et senere Tidspunkt. Herpaa gik de forhandlende Parter med synlig Lettelse strax ind, og paa Tilbagevejen spurgte Hansen mig bevæget, om jeg vilde nedskrive Resul-

tatet af Forhandlingerne. Da jeg af rént personlige Grunde vægrede mig herved, affattede han da efter Forhandlingernes Afslutning selv dette Dokument, der har sin naturlige Plads her. Det lyder saaledes:

»I Ugebladet »Enhver Sit«, der udkom den 22de Januar d. A., læstes en Artikel med Overskrift: »Hvortil skal dette føre?« I denne Artikel var det udviklet, at en Forening af den egenlige Landbostand vilde være til Fædrelandets sande Gavn, idet først derved en Regering kunde dannes, som støttede sig til det danske Folks store og sunde Kærne, og derved gjorde det muligt at bevare en dansk Stat. For at fremkalde en saadan Samvirken af den hele Landbostand fremhævedes, at Godsejere og Bondevenner maatte enes om, i Forfatningssagen at bevare den nuværende Valgmaade til Folketinget, medens Valgretten til Landstinget burde gøres afhængig af en større og mindre Skatteydelse, hvorved Bureaukratiets nærværende Overmagt vilde være brudt. — Efter at jeg var bleven gjort opmærksom paa denne Artikel, blev jeg spurgt, om jeg kunde være villig til at træde i Underhandling med Mænd af Godsejerklassen for at forsøge en Tilnærmelse i den antydede Retning. Skønt der var Adskilligt i den nævnte Artikel, som jeg ikke kunde tiltræde, fandt jeg dog, at Hovedpunktet deri fortjente Opmærksomhed og nærmere Prøvelse. Jeg erklærede mig derfor villig til at forhandle angaaende en Overenskomst som den antydede. Hr. Greven blev da nævnet for mig som den, med hvem Forhandlingen vilde blive ført, og

dette fjærnede enhver Tvivl, der endnu kunde have været hos mig om, hvorvidt jeg handlede rigtigt i at gaae til disse Forhandlinger.

Hr. Greven var imidlertid paa den Tid i Jylland, og da man fra begge Sider erkendte, at Tiden var kostbar, begyndte Overvejelserne med mig ved Hr. Hofjægermester Grüner. Jeg udtalte ved vor første Sammenkomst, at jeg holdt paa Grundloven af 5te Juni 1849, at jeg ikke kunde opgive den, saalænge der endnu var noget Haab om at redde den, men at mit Partis Sammenhold allerede var rystet, at enkelte af dets Medlemmer allerede havde svigtet, at flere privat havde ladet mig forstaae, at de ikke vilde kunne holde ud til Enden, og at jeg derfor allerede var kommet til at nære nogen Frygt for, at Grundloven ikke lod sig holde uforandret. Jeg udtalte, at jeg under disse Omstændigheder maatte være enig i den Tanke, at Landstinget, naar det maatte omformes, burde sammensættes saaledes, at det doktrinære Parti der kom i afgjort Minoritet. Dette Parti har under vor hidtidige konstitutionelle Udvikling baaret et saadant Hovmod til Skue overfor Befolkningens Flertal, det har handlet vilkaarligt i Bestyrelsen af de offentlige Anliggender, det har forhaanet den Del af Folkerepræsentationen, der ikke havde klassisk Dannelse, det har bestandig ligget paa Udkig efter at kunne beskære Bondestandens politiske Friheder og Ligeberettigelse, og dets Styrelse af Landets Anliggender i dettes Forhold til

Udlandet har endelig ført til Fædrelandets Sønderplittelse og nære Undergang. Jeg erkender derfor tilfulde, at dette Parties hidtilværende overmægtige Indflydelse paa Landets Styrelse maatte ønskes indskrænket.

Man antog, at der kunde være nogen Udsigt til, at Kongen vilde omgive sig med et andet Ministerium, efter at det nuværende øjensynligt havde sluttet sig til det Hall'ske Parti. Man antog, at et nyt Ministerium vilde slutte Rigsraadets Møder og derefter gaae først til Rigsdagen med Forfatningssagen, og under disse Forudsætninger fortsattes vore Samtaler, indtil De, Hr. Greve, kom til Kjøbenhavn. Jeg har derefter haft den Ære oftere at forhandle med Dem, og jeg har med hvert nyt Møde overbevist mig om, at jeg, hvad Udfaldet af vore Bestæbelser end vilde blive, aldrig vil kunne kalde dem tilbage i min Erindring uden med stor Tilfredsstillelse.

Jeg troer, at disse Forhandlinger ikke med Nytte ville kunne føres videre, saalænge Forholdene i det Hele ere saaledes, som de nu for Tiden ere, og jeg foreslaaer derfor, at vi idetmindste foreløbig afslutte dem, med et Forsøg paa at fastholde det Resultat, hvortil vi ere komne. Jeg skal til den Ende fremsætte det, hvorom jeg har troet, at jeg i Rigsdagen kunde slutte mig, naar Haabet om Junigrundlovens uforandrede Bevarelse var bristet, og jeg troer, at det vil klarest kunne anskueliggøres ved at fremsættes i Lovsform.

Grundlovsbestemmelse,
 hvorved Grundloven af 5te Juni 1849 genudvides til
 at gælde for alle Rigets Anliggender.

Den ved den kongelige Kundgørelse af 2den Oktober 1855 bekendtgjorte Indskrækning af Grundloven af 5te Juni 1849 ophæves, og denne Grundlov genudvides til at gælde for alle Rigets Anliggender, dog med de i det Følgende bestemte Forandringer. (§§ 4—17 forandres i Retning af de tilsvarende Bestemmelser i Novembergrundloven).

§§ 39—44 udgaae, og i disses Sted indsættes: Landstinget bestaar af 58 Medlemmer, hvoraf 1 vælges af Amdsraadet paa Bornholm, 1 af Færøernes Lagthing, og 56 ved umiddelbare Valg.

Valgkredsens Inddeling forbliver uforandret som den er fastsat i Lov af 16de Juni 1849 angaaende Valgene til Rigsdagen. Antallet af de Medlemmer, enhver af disse Kredse (Bornholm undtagen) skulle vælge, forbliver uforandret i de Kredse, hvor Tallet er lige, men forøges med et, hvor Tallet er ulige.

Halvdelen af Kredsens Medlemmer vælges af de Vælgere, som i det sidste Aar have svaret 200 Rdlr. direkte Skat til Stat og Kommune. Halvdelen vælges af de Vælgere, som i det sidste Aar have svaret mindst 25 Rdlr., men under 200 Rdlr. i direkte Skat til Stat og Kommune.

Valgbar er Enhver, som er valgbar til Folke-thinget.

Valgene af de Højtbeskattede foretages efter Reglerne om Forholdstalsvalg. Ved de øvrige Valg

afstemmes til en Valgprotokol for hvert Sogneforstanderskab. Til gyldigt Valg udfordres mindst $\frac{1}{4}$ af de afgivne Stemmer.

I § 52 indsættes efter Ordene: »Finansforslaget behandles først i Folkethinget« — »og Landstinget beslutter over enhver af dets Paragraffer som en Helhed«.

Forslag til Tillægsbevillingslove behandles paa samme Maade som Finansforslaget.

I § 53 indsættes, at Statsregnskabet ogsaa forelægges først til Beslutning i Folkethinget.

De Forandringer, der iøvrigt kunne blive Tale om i Grundloven af 1849, ville formentlig ikke kunne blive af en saadan Betydning, at de vilde forvolde Vanskeligheder.

Jeg har opfattet Hr. Grevens Standpunkt saaledes, at der ikke vilde være nogen afgørende Betænkkelighed ved at tiltræde de ovenanførte Bestemmelser. Derimod har Enighed ikke hidtil kunnet opnaaes i Spørgsmaalet om Kongevalgene, idet Hr. Greven har troet ikke at kunne opgive dem.

Nærværende Fremstilling har jeg det Haab, at Hr. Greven for Deres Vedkommende vil anerkende for korrekt ved en Paategning herpaa, ligesom jeg ogsaa udbeder mig en Bekræftelse anført herpaa om, at Nærværende er en nøjagtig Kopi af den Original, jeg Dags Dato har haft den Ære at afgive til Deres Højvelbaarenhed.

Jeg foreslaaer endelig, at det vedtages, at nærværende Dokument ikke uden fælles Samtykke gøres tilgængelig for den større Almenhed, saalænge de

svævende Forfatningsforhandlinger ikke ere førte fuldstændigt til Ende, medens man dog paa begge Sider frit kan meddele dets Indhold til sine nærmeste Fortrolige.

Kjøbenhavn, den 7de April 1865.

Med særdeles Højagtelse

Ærbødigst

J. A. Hansen«.

Derefter sendte Hansen mig to med sin Underskrift forsynede Exemplarer med Anmodning om, hvis blot muligt, at faae det ene tilbage med Grev Frijs's Underskrift endnu samme Dag, da han vilde have absolut Brug for det overfor sine politiske Venner.

Hansen sigtede her til de Partifæller: Müllen, P. E. Olsen, Sofus Høgsbro og N. Hansen, som Aaret efter afgav en Indemnitetserklæring, ifølge hvilken det først var efter Overvejelse med dem, at Hansen traadte i Forbindelse med Grev Frijs, »for om muligt at komme overens med ham om et Forfatningsforslag, der, naar ethvert Haab om at bevare Grundloven af 5te Juni i dens oprindelige Skikkelse var glippet, kunde udjevne Striden«; at Hansen fremdeles fra Tid til anden havde holdt dem au courant med disse Forhandlinger og deres Afbrydelse, uden at den ønskede Overenskomst fuldstændig kom i Stand, og endelig at de fuldkomment billigede saavel, at han søgte en saadan Forhandling, som at han indtog det Standpunkt, hvorpaa han stillede sig under Forhandlingerne og ved deres Afbrydelse.

J. A. Hansen føjer til Meddelelsen af denne Erklæring, at naar han raadførte sig netop med de fire nævnte Mænd, saa var det fordi de Tre, med hvem han tilligemed Müllen helst havde ønsket at pleje Overvejelserne: Alberti, Balthazar Christensen og Frølund, havde nedlagt deres Mandater.

Da jeg meddelte Grev Frijs Hansens indtrængende Anmodning, hvori der syntes at ligge en opstaaet Tvivl om, at Greven nu paa sin Side kunde ønske at træde tilbage, gav han beredvilligt Dokumentet sin Underskrift med følgende Forbehold:

Jeg er enig i den foran udviklede Grundtanke, men maa med Hensyn til Enkelthederne anse Forandringer for ønskelige; navnlig maa fra min Side fastholdes Nødvendigheden af Kongevalg.

At foranstaaende Fremstilling er fuldstændig korrekt gengivet, ligesom at nærværende Genpart er enslydende med den idag modtagne Original, bevidnes herved.

Kjøbenhavn, den 9de April 1865.

(Sign.).

Sagen var lagt i de rette Hænder. Der var lagt en Grund, paa hvilken der kunde bygges videre, og der var naaet Noget, som lignede et Resultat, hvad der i disse evne- og magtesløse Tider syntes et halvt Mirakel. Der forekom mig derfor at være nogen

Grund til med Tilfredsstillelse at se tilbage paa denne første Akt af Forfatningsdramaet, som nu var tilende.

Saaledes sér Forfatningens Genesis, første Kapitel, ud.

Der er Grund til at troe, at denne min kortfattede Beretning — saa sammentrængt som den maa være efter saa mange Aars Forløb uden nogen skriftlig Optegnelse til Støtte for Hukommelsen — vil berede nogle politiske Samtidige en Skuffelse. Men den, som ikke véd, at det Sande ikke altid er sandsynligt, men som dog er for klog til at troe, at saadanne Ting kan gaae saa naturligt for sig, kan vel ogsaa være for klog til at troe, at man undertiden kan være for klog.

Overfor saadan Tvivl vil jeg derfor kun sige: Naar man aldrig har haft Sans eller Evne for Positur, begynder man ikke paa denne Idræt ifærd med at naae Støvets Aar, og at det derfor er endnu klogere at troe, at en dansk Sammensværgelse virkelig sér saaledes ud, selv om det som her — efter Modstanderes virkelige eller politiske Mening — drejede sig om en berømt Konspiration mellem overmodige Aristokrater, et reaktionært Højre, katilinariske Existenser og uvidende Bønder for at nedtrampe Inteligensen og sætte det plumpe Hartkorn til Højboards i Danmark.

Det stod klart for Enhver, der vilde sé, at Juni-grundloven, og navnlig den almindelige Valgret til Landstinget, ikke vilde kunne føres igennem; dertil var Modstanden for stærk og Sindene for afslappede efter Krigen. Heller ikke kunde dette ansés for nogen egenlig Ulykke.

I indflydelsesrige Klasser af Befolkningen, der hidtil havde staaet udenfor det politiske Liv, havde der dannet sig en passiv Modstand mod den hele, i den frie Forfatning bundende Udvikling, og der var heraf fremgaaet en Modsætning mellem politisk og social Betydning, der til Tider tog sig ud, som om selve denne frie Forfatning svævede i Luften uden fast Grund i det virkelige Samfund. Nærmere at paavise dette vilde være en smuk og betydningsfuld Opgave for en af vore mange ledige Dygtigheder. Den samme Svaghed, som klæber ved en Repræsentation, der er fremgaaet udelukkende ved privilegerede Vælgere, klæbede ved vor, men i modsat Retning. Repræsentationen repræsenterede ikke det hele Folk, hvis Spejlbillede en Repræsentation netop skal være. Herfra det delvis Berettigede i Modstanden mod en simpel Tilbagevenden til Grundloven af 5te Juni 1849.

Ud fra dette Synspunkt samlede Interessen sig derfor om et Overhus, udgaaet af Valg, der betingedes af en Skattecensus og suppleredes ved Kongevalg af passende Repræsentanter for Industri, Handel, Kunst og Videnskab, som det sés: en efter Forholdene afpasset Anvendelse af de Riehlske Klassevalg. Paa den anden Side syntes det ikke nogen uberet-

tiget Fordring, at et saadant i sin Helhed konservativt Landstings Skattebevillingsret ogsaa i Thingets egen Interesse indskrænkedes til en Beslutning over hver af Finansforslagets Paragrafer som en Helhed, i Lighed med forskellige andre Overhuses tilsvarende Stilling til Finansloven. Herom var vistnok Grev Frijs ogsaa enig med J. A. Hansen, og dette Punkt hører saaledes ikke til de Enkeltheder i Udkastet til Overenskomsten, hvori han ansaa Forandringer for ønskelige. Jeg har senere ikke været uimodtagelig for den Tingene iboende Humor, at af disse Yndlingstheorier Kongevalgene alene fik Lov at passere. Vi fik intet grundejende Overhus, men et Landsting, der repræsenterer lidt af Alt og med Myndighed ogsaa til finansielt Pindehuggeri, om Saadant behager det.

Det er gaaet over i Historien, hvorledes det videre gik. Den 21de December forelagde Regeringen i Rigsraadets Landsting sit Forfatningsforslag, hvis vigtigste Bestemmelse var en Valgretscensus til det nye Landsting af 200 Rdlr. Skat eller 1200 Rdlr. Indtægt. Efter heftige Kampe blev dette Forslag borte i Fællesudvalget, hvorefter Rigsraadets Møder udsattes den 11te April, uden at man var kommet af Stedet.

Og siden den 9de Januar havde Rigsdagen holdt Møder ved Siden af Rigsraadet. Paa Oppositionens Initiativ havde Forhandlingerne strax taget Fart i Folketinget. Formaalet var at krydse Regeringens Planer, men Hensigten naaedes ikke paa Grund af

passiv Modstand i Landstinget, saaledes at der heller ikke forelaa nogen Rigsdagsbeslutning, da ogsaa dennes Møder udsattes den 11te April til den 25de s. M.

Saa var der rent Bord, alle fire Kamre lukkede og et formentligt Vindstille indtraadt, der syntes at kunne benyttes med en Anticipation af det ønskede politiske Resultat for Øje.

Baron Blixen havde hidtil holdt sig udenfor Bevægelsen. Han levede, som foran berørt, i frivillig Forvisning inde i Smaalands Skove, hvor han dog, ogsaa af mig, blev holdt à jour med Larmen i Kjøbenhavn, der interesserede ham paa det mest Levende, vel ogsaa ved Modsætningen til den dybe Stilhed omkring ham.

Jeg delte de almindelige Forhaabninger om en Tilbagevinden af det danske Slesvig, men stod lige-saa ene som før med mit Haab om, at Blixen maatte kunne gøre god Tjeneste under den ventede nye Konstellation, der syntes at maatte være efter Bismarcks Sind, og jeg forsømte derfor ingen Lejlighed til at minde om Betimeligheden af at afæske ham hans Betingelser for en eventuel Indtræden i en ny Regering.

Grev Frijs og Baron Blixen syntes at have ført et kammeratligt Samliv i Ungdommen, men efterhaanden at have fjærnet sig fra hinanden, og Forholdet var paa hin Tid noget køligt. De tvende

Mænd havde heller ikke mange Berøringspunkter. Den Ene Flegmatiker, den Anden Sangviniker, den Ene praktisk anlagt og sættende ordnede økonomiske Forhold som Betingelse for statsborgerlig Ydeevne og medborgerlig Agtelse; den Anden lidet ændsende den sidste og forudsættende andre Betingelser for den første; den Ene tilbøjelig til at se paa Enkelthederne for gennem dem at naae et Overblik over Tingene, den Anden mod sin Mesters Raad overseende de smaa Ting; den Ene følgende Induktionens sikre, den Anden Deduktionens mindre visse Vej; den Ene sættende Talentet, den Anden Geniet højest; den Ene holdende sig ved Jorden, prøvende sine Midler, vragende, vejende og samlende, den Anden gaaende sine egne Veje, der ofte stod som Irveje for den Første, medens de i Virkeligheden ligesaa ofte var Genveje, og, naar de førte paa Vildspor, gjorde dette ikke paa Grund af Fejlsyn, men som Følge af Træthed eller manglende Støtte paa Vejen.

Jeg var ikke ubekendt med, hvorledes Forholdet havde udviklet sig, men forestillede mig, at man paa begge Sider ikke desmindre nærede et Ønske om en Retablering af det gamle Forhold. Og da jeg bar paa det samme Ønske, benyttede jeg den Tillid, man nærede til mig, til at søge at naae dette Maal. Vanskelighederne syntes mig nærmest at ligge hos Grev Frijs, der ikke kunde lide den »store Tromme« og nærede Frygt for Muligheden af »geniale Afstikkere«, en Frygt, der jo ikke var helt ugrundet. Der syntes dog at være en Mulighed for, at Baron Blixen med

Grev Frijs som Ballast netop vilde være i den ønskeligste Situation for at udrette noget Godt, medens den Sidstes Maadehold, bag hvilket der stod en Vilje, hans grundmurede Forsigtighed og haandfaste Kørsel vilde sætte ham i Stand til at »holde Fuldblodet midt paa Banen«.

Saa benyttede jeg den herskende Stilhed før Stormen til at foretage en Udflugt til Nydala.

Jeg har af og til i mit stille Sind kritiseret andre Gesandter. Mit eget Gesandtskab fik et Udfald, som gjorde mig tolerantere for Fremtiden.

Paa den smaalandske Jernbanes Endestation tog jeg Skjuts. Men det var ikke den dejlige smaalandske September fra forrige Aar. Graasort Vinterhimmel med store, møre Sneflokke foroven, hæsligt grødet Sneshjap forned, hvori Hjulene paa den elendige Skjutskarre nu og da stak i til Navet.

Saaledes havde den lille magre Hest aset sig gennem Smaalands Skove paa femte Time, og Skjutskarlen trøstede mig til, at Øget »maaske« nok orkede frem.

Det led mod Nat, og jeg var ligesaa udtrættet som Øget.

Væden sivede nedad Klæderne og fandt lidt efter lidt Vej indenfor. Ryggen var som brudt af det lave, haarde Rygstød, til hvilket den højre Haand klamrede sig, medens den venstre var optagen af at aftørre det ækle lunkne Snevand, som blindede Synet.

Graahvide Birke, vredne Birke og ranke Birke, hist og her en enkelt Birk midt i en fritstaaende Klippe som en kæmpemæssig Sirplante i en tilsvarende Urtepotte, med det fine Kvistevæv dødt og travrigt dukkende sig ved Berøringen med det klamme, sivende Sjap. Saa en Lysning og et Slags Trav over den naturlige Stenbro, som dannedes af det flade »Berg«, Resterne af et Granitbjerg, som en vred Jætte i gamle Dage havde skaaret jævnt af ved Roden. Saa den mørke Fyrreskov, der havde rystet Vintersneen af sig og aabnede sig over Kærren som samme Jættes Gab over en Musling. Ungt Mandskab i tætsluttende Rækker, knugende sig opad hinanden som for at støtte hinanden i Kampen for Livet. De var unge og vidste ikke, at de ved saaledes at berøve hinanden Luft og Lys netop tilstoppede Livets Kilder for hinanden. Og kæmpehøje, prægtige Fyrrestammer med de fine Kroner, som himmelvidt oppe dannede det mørke Tag over vore Hoveder.

Nu evnede Øget ikke Mere. Vi maatte blive, hvor vi var, for Natten. Men da Hesten havde pustet ud — den var i Slægt med Gustav Adolfs og Karl XII's Remonter — og havde snuset til lidt Øl i min hule Haand, satte den sig pludselig i Bevægelse, medens den Ene skød til og den Anden holdt sig ved Kærren under en livlig og opmuntrende Samtale om de Stakler, der var blevet slaaget ihjel dør, hvor Stendysserne ved Vejen angav Udaaden.

Dyret havde vejret Stalden, hvor Menneskets ødelagte Lugtesans havde svigtet. Thi pludselig

standsede Kærren ved en Lygte foran eller i noget, der saa ud som en Mellemting mellem en Sump og en Mødding. Saa var vi ved Kroen, og der paakom mig en Følelse, som længtes jeg tilbage til Fyrreskoven og Sténdysserne, da en munter, klinger Stemme lød ud til mig i Mørket med Indbydelse til at træde indenfor og tage tiltakke med hvad Huset formaaede.

I et Hjørne af Stuen stod den mægtige »Brasa«, hvorfra Favnestykker af knitrende Birkeved sendte sit hyggelige Lys over en Vugge, der hang i et Tov under Loftet med Husets Sidstfødte. Vuggen var i sagte Bevægelse, som tydede paa, at Krofa'er havde gjort sin Pligt og givet den et lempeligt Stød, saaledes som det er hver Mands, Kvindes eller Barns Pligt, som passerer den. Det andet Hjørne optoges af en Seng, hvorfra der lød et andet Barns sunde, taktfaste Aandedræt, medens Pladsen mellem de tvende andre Hjørner indtoges af en Fyrreskive og nogle Stole.

Værtens Opfordring til at tage Plads i Sengen, som han og Hustruen aabenbart nys havde forladt, afslog jeg. Jeg vilde bl. A. for enhver Pris afsted, saasnart Hesten havde tygget sit Foder. Saa kom Drengen derhenne i Sengen pludselig springende frem i sin stumpede Skjorte, og jeg huskede paa, at jeg havde en Appelsin i min Vadsæk og gav ham den. Jublende og kvidrende over den dejlige gule Bold sprang og hoppede han omkring i Stuen, til Barnet i Vuggen begyndte at give Hals og hidkaldte Krofa'er, der var ligesaa glad over Bolden som Drengen.

Da jeg søgte at forklare ham den formentlige Bolds særlige Egenskaber, lod han høfligt, som han troede mig, og kaldte paa sin Hustru, for at ogsaa hun skulde se »det underlige danske Æble«, som den Rejsende havde givet deres Søn. Men Mo'er, der var vækket op af sin gode Søvn, var ikke i Humør til at lade sig Noget binde paa Ærmet og takkede kort for den vakre Bold, som Sønnen nok skulde tage Vare paa. Saa kom vi da afsted, og et Par Timer senere var jeg paa det svenske Herresæde, hvor Vært og Værtinde, omgivne af en forfinet Kulturs og en privilegeret Stillings Attributer, stod paa Højdepunktet af Tidens Dannelse, medens Sønnen, et Par Aar ældre end Kromandens Dreng, ved Hjælp af indfødte Bonner talte de tre Kultursprog foruden sit eller sine Modersmaal.

Endelig, vel henved Kl. 1—2 paa Natten, kom vi humpende ind paa den store Gaardsplads, og medens jeg helt forkommen krøb op ad den høje Opgang, blev Dørene til Forhallen smækket op, og ned ad den brede Trappe fra første Sal kom Værten i Gala med en Armstage i hver Haand og fulgt af en Tjener for at »gøre Stads af Gesandten«. Det hele Opstyr og Ansigtet, der lyste af Humor, viste mig, at han agtede at slaae det Hele hen i Spøg, hvortil denne Modtagelse skulde danne Indledningen, og at Noget maatte være kommet mig paatværs.

Inde i det rummelige Værelse brændte Birkevedet livligt i den store Lerovn, og midt paa Gulvet stod en omfangsrig Skive med en Opdækning, som ikke vilde blevet vraget af hvilkensomhelst Ambassadør, selv om han ikke som jeg havde siddet fast i Smaalands Skove den halve Nat.

Da jeg var kommet saa sent, kunde Værten ikke deltage i Maaltidet, men stillede sig ved Ovnens og sagde: »Hver Ting til sin Tid. Af Deres solenne Modtagelse vil De have set, at Deres Ankomst er blevet bebudet, ikke blot ved Deres Telegram, og nu slutter vi følgende Overenskomst: De spiser og jeg taler, og naar De har spist, ryger vi en Cigar. Saa kan De tale, men ikke om Forretninger«. — Og nu begyndte til min Forundring — jeg kendte ham ikke igen — i en pludselig Ordstrøm en Selvbiografi fra hans Fødsel til dette Øjeblik. Og da han Kl. 4—5 om Morgenen fulgte mig til mit Soveværelse, havde jeg ikke faaet Lejlighed til at indføre et Ord. Da jeg nu udtrykte et Haab om et godt Udfald af min Rejse, svarede han, at det haabede han ogsaa: — vi skulde nok faae Tiden til at gaae.

Det viste sig ogsaa allerede næste Morgen, at jeg ligesaa godt kunde være blevet hjemme. Thi Blixen røbede den største Ulyst til at komme ind paa Sagen og hengav sig til almindelige Betragtninger over den nærmeste Fortid med dens Fejlgreb og de energiske Midler, der maatte anvendes for at hindre en Gjentagelse. Han havde ikke forvundet den Uret, der var begaaet imod ham, og heri an-

tager jeg laa Hovedgrunden til hans nuværende Passivitet. Hans Tankegang har vel været denne: Dengang jeg havde fornuftige Grunde til at haabe at kunne udrette Noget for Landet, afskar man mig Lejlighed dertil. Nu, da jeg alene vilde kunne haabe mod alt Haab, nu føler jeg ingen Trang til at give de gamle Modstandere et Skin af Ret, naar de kunde pege paa et mislykket Forsøg paa at gøre Sket usket som et Bevis for, at jeg heller ikke tidligere vilde kunnet udrette Noget. Men selv om jeg modtog en Stilling, i hvilken det syntes, som om jeg kunde gøre et saadant Forsøg — der vel neppe kunde skade —, saa tror jeg ikke, jeg vilde faae Lov dertil. Thi Grev Frijs's Begreb om, hvad han kalder Æventyr, er meget omfattende, og hans Ansvarsfølelse meget stærk. Derfor vil han heller ikke udrette Noget ud over Forfatningssagens Ordning. Men denne interesserer mig kun i anden Række. Mit Ministerskab vilde derfor blive goldt og i det Højeste skaffe mig nogle Ærgrelser, men dem kan man endelig ogsaa skaffe sig uden at være Minister.

Tiden gik saa hurtigt og fornøjeligt og med Udarbejdelsen af Brochuren: »Fra den 8de September til den 18de November 1863«, at de otte Dage var forløbet, da Blixen efter Frokosten bad sin Hustru og mig høre Svaret paa et Brev, han havde faaet fra Grev Frijs. Svaret var affattet i en afvisende Tone og opstillede umulige Betingelser. Jeg mindes ikke Ordlyden af disse, kun at Universitetets Flytning til Kolding var en af dem. Men hvad jeg grant mindes,

var Prinsesse Augustas sørgmodige Skuffelse og læmpelige Henstillinger om ikke at afsende dette Brev, men hellere personlig at forhandle med Af-senderen. Det havde jo ingen Hast. Blixen gik en Middelvej og fulgte med til Kjøbenhavn for at »se paa det«.

Posten kom til Nydala Kl. 5—6 Efterm., og medens vi de fire første Dage sad ved Bordet, kom hver Dag et Brev til mig fra den samme Molzen, om hvem Mere nedenfor, og som jeg da kun havde set en enkelt Gang en passant. Brevene var fulde af mystiske Advarsler mod at spille Tiden med ørkesløse Ting, medens Afgørelsen blev truffen uden Blixen. Det viste sig, at jeg havde haft Uret i at efterligne hin sorgløse Regent i Athen og undervurdere de Forbindelser, paa hvilke Brevskriveren beraabte sig. Thi da vi gik iland ved Kvæsthusbroen, mødte vi en Bekendt, som fortalte os, at Grev Frijs havde været kaldet til Kongen, men ikke kunnet eller villet danne et Ministerium, og atter havde forladt Byen.

Jeg har sagt, at Baron Blixen kunde beherske sit Ansigt, men jeg kendte ham for godt til ikke at kunne slutte mig til de Følelser, han søgte at skjule.

I Hjemmet forefandt jeg Bekræftelse paa Kendsgerningen og søgte derefter J. A. Hansen, men uden at træffe ham, og altsaa uden at erfare, om det var gaaet ham som Baron Blixen.

Jeg var saaledes henvist til mine egne Gisninger

og havde heller ikke vanskeligt ved at danne mig en Forestilling om denne Episode.

Thi medens vi sad i vor Afkrog, var der passeret Følgende:

Den 25de April skulde Rigsdagen atter træde sammen, og her kunde altsaa Regeringen forelagt sit Grundlovsforslag, efter at dette var afvist i Rigsraadet. Dette turde Regeringen imidlertid ikke for sine nationalliberale Venner, selv om den havde villet det, og havde derfor allerede den 15de April besluttet at afbryde Rigsdagens Møder. Kongen betænkte sig imidlertid paa at sanktionere Beslutningen og kaldte Grev Frijs for at overdrage ham at danne en ny Regering. Grev Frijs har da i de tre Dage fra den 15de til den 18de undersøgt, hvorvidt de fornødne Betingelser var tilstede, og var kommet til et negativt Resultat, hvorefter Kongen den 18de underskrev det Aabne Brev, hvorved Rigsdagens Møder sluttedes.

Der er ingen Tvivl om, at Greven har fundet overvejende Grunde for at opgive Forsøget paa dette Tidspunkt. Der forelaa jo egenlig ingen parlamentarisk Nødvendighed for et Ministerskifte. Thi vel havde Regeringen lidt et Nederlag i Rigsraadet, men dette kunde opløses og nye Valg til Folkethinget udskrives, hvad jo ogsaa skete. Men dernæst vil Grev Frijs have næret visse Tvivl om den oppositionelle Stemnings Styrke ude i Landet, og det ulykkelige Resultat af de nye Rigsraadsvalg den 30te Maj gav ham Ret. Og endelig tør han have lidt

Skuffelse paa Steder, hvor Understøttelse var ventet. Men ligefuldt bliver det uforstaaeligt, at Forsøget er gjort og opgivet uden Underretning til Baron Blixen og — formentlig — J. A. Hansen.

Denne synes dog ikke at have næret nogen Rancune over formentlig Tilsidesættelse, ligesaa lidt som dette Intermezzo ses at have øvet nogen Indflydelse paa hans politiske Holdning eller paa den Energi, hvormed han hævdede den, og forsaavidt var der jo ikke tabt Andet end det, at Haabet om en snarlig Udjævning af Forfatningsstriden var blevet svækket.

Og nu optog de politiske Danaidepiger paany deres evindelige Arbeide i det nyvalgte Rigsraads Folkething, og her faldt da Landstingets modificerede Competence overfor Finansloven med 54 Stemmer mod 45 og paa et senere Stadium med 60 mod 37.*) Dette kunde forstaaes, men Opgivelsen af den rene Skattecensus for, som J. A. Hansen udtrykte sig, at »komme Embedspartiet imøde«, var et ligefremt Nederlag for Oktoberforeningstanken. Det var Monrad og en Stamhusbesidder, Carlsen til Gl. Kjøgegaard, der tog Initiativet, rigtignok for Valgbarhedens Vedkommende, medens J. A. Hansen veg uden synderlig Kamp paa et saadant Hovedstade.

Det i Folketinget forandrede Regeringsforslag gik nu til Landstinget, derfra rensat tilbage til

*) For Fuldstændigheds Skyld tilføjes, at Nederlaget gentoges for tredje Gang i Rigsdagens Folkething med 55 Stemmer mod 19, uagtet Tanken var lyst i Kuld og Køn af Tscherning.

Folkethingets eneste Behandling, saa tilbage til Landstingets eneste Behandling, saa endelig Fællesudvalg paa 30 Medlemmer den 30te Oktober.

»Udsigterne var mørke«, siger J. A. Hansen, »thi man vidste, at mindst 22 af Udvalgets 30 Medlemmer vilde stemme for Regeringsudkastet. Hvorledes nu bringe nogle af disse 22 til at vakle? hvorledes eller med hvem i saa Henseende indlede Forhandling? Det var Spørgsmaalet«.

Da viste sig i den ellefte Time en deus ex machina og besvarede dette intrikate Spørgsmaal. »Thi«, fortsætter Hansen, »efter at Fællesudvalget havde holdt sit første Møde, spurgte Grev Frijs mig ved Bortgangen, om jeg ikke troede, at vi nu burde forsøge en ny Overenskomst. Jeg svarede, at det maatte være nu eller aldrig. Vi blev da enige om, at jeg skulde tilkalde 2 af Fællesudvalgets Medlemmer, og Greven vilde ligeledes tilkalde 2, hvorefter vi Sex da skulde forsøge at blive enige om Sagen. Jeg henvendte mig til Winther og S. Jørgensen med Spørgsmaal, om de vilde deltage i dette Forsøg, hvortil de erklærede sig villige, og med Frijs mødte Estrup og Fønnesbech. — Forhandlingen mellem de sex nævnte Mænd fortsattes uafbrudt i ét Møde, indtil de var komne helt til Ende med den foreløbige Aftale«.

Visse Forbehold fra Winthers og Jørgensens Side gjorde atter Grev Frijs betænkelig, og det Hele syntes at skulle løbe ud i Sandet, da Grev Holstein-Holsteinborg og Knud Pedersen meldte sig som Pleje-

forældre og indbragte de sex Medlemmers Udkast i Fællesudvalget; men det gik fremdeles trangt nok, inden 29 af de 30 indstillede den nugældende Grundlov til Rigsdagens Vedtagelse.

Simpel Billighedsfølelse kræver her at give det nationalliberale Parti den Ære, som tilkommer det for den Resignation, som dets Repræsentanter udviste i Fællesudvalget. Det kan maaske siges, at denne Resignation ikke kan have kostet Partiet nogen uoverkommelig Selvovervindelse, efterdi der just ikke hørte Spaadomsgave til for at se, at Forslaget, om det blev Grundlov, ikke vilde lægge Hindringer ivejen for dets Indflydelse. Og ligesom den Modstand, det hidtil havde rejst, havde stillet det paa en god Fod med tidligere Medbejlere, saaledes syntes nu Eftergivenheden i den ellefte Time vel skikket til at kunne paaregne nogen Paaskønnelse fra de nye Mænd, der viste sig i Horisonten.

Karakteristiske hver paa sin Vis er tvende Ytringer i et Privatmøde af henholdsvis Grev Frijs og den nuværende Konseilpræsident. Paa given Anledning erklærede nemlig den Første, at han kun vilde slutte sig til Aftalen, naar den fik et større Flertal i Fællesudvalget for sig. Blev den modtagen af Regeringen, vilde han nøjes med 20 Stemmer, i modsat Fald med mindst 25, deriblandt alle Venstrestemmer. Og Estrup: At han forudsatte som selv-

følgeligt, at naar Medlemmerne af Venstre her sluttede sig til dette Forslag, de da ikke gik fra det i Rigsdagen.

Men under alt dette Frem og Tilbage, For og Imod, der fjærnt minder om Abrahams Prutten med Vorherre om Tallet paa de betingede Retfærdige i Sodoma, gik Ministeriet af, og da der nu forelaa et regelret parlamentarisk Grundlag, dannede Grev Frijs det nye Ministerium, der førte Sagen igennem.

I Rigsraadets Landsthing vedtoges Indstillingen med 41 Stemmer mod 10 og i Folkethinget med 81 mod 17. Blandt de 81 var som bekendt foruden Alberti, J. A. Hansen og Müllen ogsaa Berg, der gennem hele sit efterfølgende politiske Liv maatte slæbe paa denne Afstemning som den gamle Mand paa Trolden i det arabiske Æventyr.

Endnu stod Rigsdagen tilbage, men Forfatningsforslaget stødte ikke her paa nogen Hindring af Betydning og førtes gennem de to paabudte Samlinger med stor Majoritet, det bør siges væsenlig ved J. A. Hansens Fortjeneste. At dette er saa, fremgaar bl. A. af den Kendsgerning, at hele Odiet for »Frafaldet« fra Junigrundloven nu kastedes over paa ham i den Grad, at han vragedes af sin Valgkreds paa Langeland ved Valget til den nyvalgte Rigsdag, der grundlov-mæssig skulde lægge sidste Haand paa Værket. Og det kan uden synderlig Overdrivelse siges, at den offentlige Opmærksomhed i Danmark i et Aarstid fra Foraaret 1865 til Udbrudet af den preussisk-øster-rigske Krig væsenlig optoges af det Spørgsmaal, om

J. A. Hansen var »bestukken« eller ikke. Interessen for dette Spørgsmaal tabte sig aldrig, ja er endnu levende paa sine Steder, og der er slet ingen Tvivl om, at mere end én Landsmand vil tage denne Bog i Haanden i det Haab at finde et Svar paa dette Spørgsmaal.

De har faaet det i den foregaaende korte og sanddru Beretning om disse Forhandlingers »hemmelige« Historie.

Det fremgaar jo allerede af denne, at J. A. Hansen paa Forhaand var enig med Grev Frijs om alle Hovedpunkter i den nye Forfatning paa et enkelt Spørgsmaal nær, det om kongevalgte Landstingsmænd, som Hansen personlig ikke vilde gøre til et Kabinetsspørgsmaal. Og saa vidt var man kommet alt i det første Møde, forud for hvilket der ikke var gaaet og ikke kunde være gaaet anden Bestikkelse end Hansens egne illusoriske Forestillinger om en hæderlig Afslutning paa en lang politisk Bane.

Her er det afgørende Punkt: Grev Frijs har kun en passiv Lod i Mødet med J. A. Hansen. Han tillod det. Og da Hansen ligesom Grev Frijs havde overvundet sig selv til at foretage dette Skridt, var der ingen yderligere Hindring at overvinde, intet Motiv for den anden Part til at købe, fordi der Intet var at købe. Alt, hvad der fornuftigvis kunde gives, var givet frivillig, frivillig, jeg siger ikke for Sagens Skyld alene. Thi Hansen kan jo have haft sin reservatio mentalis med Hensyn til fortjent Løn for

uundværlig Medvirken til at bringe Orden i Kaos, om Resultatet end blev Skuffelse.

Grev Frijs vil selvfølgelig aldrig med sit Vidende have bibragt J. A. Hansen en saadan Suggestion, og det vil jo ogsaa huskes, at han utvivlsomt allerede i Paasken 1865 vil have gjort hvad han kunde, for at betage Hansen deslige Forhaabninger, ligesom han knap en Maaned efter Indvielsen af Forsoningen mellem de store og smaa Bønder i Hotel Phønix, og sin særlige Tak og Anerkendelse ved denne Lejlighed af Hansens Fortjenester, ganske ignorerede det formentlige Ministeræmne og tog Ordet for en helt anden Forsoning, Forsoningen mellem Partierne.

Men ganske bortset fra, hvad Andre har eller kan have paa Samvittigheden i dette Tilfælde, ligger det nær, at Hansen virkelig kan have levet i en saadan Forestilling lige til Dagen efter Dannelsen af Grev Frijs's Ministerium. Baade Indledelsen af de fortrolige Forhandlinger — i Realiteten, om ikke i Formen, som mellem ligestillede Magter — og den officielle Sanktion af disse Forhandlinger i Rigsraadets Fællesudvalg som i Hotel Phønix, maa have befæstet Hansen i den Forestilling, at han stod ved Maalet.

Skuffelsen maa have naget dybt og gav sig ogsaa Luft paa en Maade, som neppe kan misforstaas.

Men det er jo ikke herom, Videbegærligheden kredsede.

Den offentlige Mening var spændt paa simpelt hen, om Hansen havde solgt sin Indflydelse i sit Parti for Penge.

Jeg kender nu nok til Mennesket for at vide, at man simpelthen vil tænke, om ikke sige: Du kan naturligvis ikke svare Andet end Nej.

Jeg skal ikke henvise til den Forsikring, jeg har afgivet i første Række af disse Optegnelser, kun at ville sige Sandheden og Intet uden den, om jeg end selvfølgelig har maattet forbeholde mig ikke altid at buse ud med den hele Sandhed, der ikke synes ret skabt for denne Verden. Men her er ingen hél Sandhed, som ikke taaler Dagens Lys, og det forekommer mig, som nogen Omtanke maatte gøre dette klart.

Allerede en Henvisning til Grev Frijs's Karakter burde være tilstrækkelig til at forkaste enhver Antagelse af en saadan Handel. Det er sandt, at han vedkendte sig det Princip, at Grev Frijs og Konseilpræsident Frijs var to Ting, og at den Første ikke kunde gøres ansvarlig for Ministerens Handlinger, eller Ministeren indløse Privatmandens Ord. Naturligvis. Det kan jo slet ikke være Andet, og selv Fyrst Bismarck har for nylig overfor en gammel upolitisk Ven maattet værge sig mod Beskyldningen for Hensynsløshed med de drastiske Ord, at han som Minister ikke havde været hensynsløs nok. Ikke desmindre synes det dog, som om et Slags offentlig Samvittighed eller moralsk point d'honneur har vanskeligt ved at gaae ind paa en saadan Distinktion. Men Grev Frijs var ikke Minister i Paasken 1865, og forinden dette Tidspunkt maatte Handelen være sluttet, hvis den var bleven sluttet. Men hvis

den havde fundet Sted dengang, maatte jeg vide det, og jeg véd Intet herom. Og dernæst — og det er et Punkt, der synes mig vel skikket til at gøre Indtryk paa praktisk-forstandige Mænd — Hansens økonomiske Tilstand viste sig jo senere at være en saadan, at der, selv bortset fra hans vægtige politiske Stilling, vilde være udkrævet saa betydelige Summer, at der i Danmark formentlig slet ikke kunde være Tale om en saadan Købesum.

Hertil kommer et psykologisk Moment. Den Indignation, der kommer til Orde i Hansens Protest, naar han ligesom raaber det ud paa Torve og Stræder: »Forhandlinger, som jeg i Foraaret 1865 førte med Grev Frijs, blev af tjenstvillige, letfærdige Aander, ved Misbrug af udvist Fortrolighed bragt ud i Publikum i en aldeles forvansket Skikkelse og benyttet til at kaste Snavs paa min Karakter«, — er aabenbart alt for ægte til kun at skulle dække over en ond Samvittighed. Og det Samme gælder, naar han siger, at hans »Tilslutning til Rigsraadets Fællesudvalgs Forslag og Troskab mod den derved indtraadte moralske Forpligtelse til at holde paa dette er blevet undergivet de hadefuldeste og uretfærdigste Fortolkninger«.

Strax efter, at Kongen havde underskrevet den nye Grundlov, sendte Hansen mig et Manuskript, som han bad mig gennemlæse og forsyne med Overskrift. Jeg efterkom hans Anmodning og foreslog det sproglig maaske mindre korrekte: Mit Tilsvaer, fordi dette forekom mig koncist og bestemt. Han

tog Titlen, men vedføjede en længere Undertitel, der borttog det Koncise og lod det Ukorrekte tilbage. Det er af Fortalen til denne Redegørelse, jeg har taget ovenstaaende Citater, og Forfatteren tilføjer den energiske Erklæring, at den er fremkommen »for at bortvejre Løgner og Bagvaskelserne«. En daarlig Samvittighed taler neppe paa denne Maade, og en Mand, der har solgt sig for Penge, kan neppe fingere Skuffelse med I. A. Hansens Ord i »Morgenposten« Dagen efter Ministeriets Dannelselse: »Naar Venstre føler sig skuffet, er det fordi de store Bønder har taget Alt selv, uden at tænke paa deres smaa Kolleger«.

Men, vil man maaske sige: Et er at sælge sin politiske Indflydelse for Penge, for kontant Betaling binde sig til en vis bestemt politisk Optræden i Fremtiden, et Andet som Erstatning at modtage Penge eller Penges Værd for at have renonceret paa mere adækvat Løn for god og virkningsfuld politisk Tjeneste.

Jeg véd Intet herom. Jeg véd ikke, om Nogen har bragt et saadant Offer, men vilde iøvrigt ikke finde det i Uoverensstemmelse med en Karakter, hvem det bød imod at modtage Tjenester, om de end kun ganske indirekte kunde siges at angaae ham selv, uden ligesom at frigøre sig ved personlig Gentjeneste. Men hvad saa? Hvad vedkommer det Offenheden, naar det faktisk ikke har øvet og ikke har kunnet øve nogensomhelst politisk Indflydelse?

Hvis det derfor her, hvad jeg haaber, er lykkedes mig at ramme en Pæl gennem denne Bestikkelses-

historie, hvis Udbredthed ikke taler til Ære for vor formentlig udviklede politiske Moral, har jeg samtidig gjort den gode Gærning at slaae det fast, at den danske Statsforfatning ikke er Resultatet af en smudsig Handel, men er en mangelfuld Bygning af et efter store Ulykker resigneret Folk med mangelfuld politisk Dannelse. Og denne ene Omstændighed vil i Fædrelandsvenners Øjne være tilstrækkelig til at motivere Fremkomsten af disse Optegnelser efter Forløbet af en Menneskealder, da vi efter Sidney Smith Alle ere døde, ganske bortset fra, at Æmnet er et Stykke Danmarkshistorie, og at Historien »prend son bien où elle le trouve«.

Men Hansen lader det ikke beroe ved Forsvar. Han gaar angrebsvis tilværks, og naar han samtidig i »Morgenposten« tilføjer, at de samme smaa Kolleger savner et Øre i Kongens Raad, eftersom ikke blot Blixen Finecke, men endog Baron Zütphen-Adeler (Oktoberforeningens Formand) er blevet forbigaaet, saa rører han her ved en Side af Sagen, der har Interesse udover ikke blot Ministerkombinationer, men selv udover Redaktionen af Forfatningsparagrafer.

Thi Ministeriets Sammensætning, det følte baade store og smaa Bønder, var en Opgivelse af det Grundlag, paa hvilket det mentes at skulle dannes, Skabelsen af en social-politisk Nydannelse som Basis for et forynget Statsliv, og »Savnet af et Øre i Kongens

Raad« er et direkte Angreb paa Konseilpræsidenten for at have lukket det hidtil aabne Øre.

At det maatte komme saaledes, var ikke uventet for dem, som var fortrolige med den nye Konseilpræsidents Karakter og Tankesæt.

Grev Frijs var i den nedtrykte Stemning, som hvilede over alle Fædrelandsvenner overfor den usikre Fremtid, som Freden havde bragt. Og den Opløsning, som daglig greb mere om sig, var ikke skikket til at berolige en Mand, der ifølge sin hele Tænkemaade havde vanskeligt ved at forestille sig, at Danske overhovedet kunde kives om Forfatningsparagrafer, medens alle Saar endnu blødte efter Lemlæstelsen, og som maatte føle sig frastødt ved den Fanatisme, hvormed Sønner af det samme Folk i et saadant Øjeblik hudflettede og oprev hinanden. Det var som at kives om Mønstret i nye Tapeter, mens Huset brændte, og han selv vilde sikkert ikke nu være falden paa at bygge sit Hus paany.

Det var slet ikke grebet ud af Luften, naar koldblodige og klartskuende Mænd kunde gribes af Bekymring for, at den samme Fjende, der havde sønderlemmet os, kunde benytte de raadende Tilstande til under Form af den Pacificering, der ikke er ukendt i Europa, at besætte Jylland og Fyen og i Ordenens Interesse kræve og modtage Europas Tak ovenikøbet, thi endnu saa sent som i Februar 1866 hedder det i Bismarcks Organ »Nordd. Allg. Zeit.« : »Denne Agitation giver et sørgeligt Indblik i Danmarks indre Tilstande, og det synes ikke, som de

Elementer, der satte Hertugdømmerne paa Spil, vil hvile, før de har tilintetgjort Rest-Danmarks Tilværelse som Stat«.

Det var under Trykket af saadanne Bekymringer, at Grev Frijs besluttede at tilbyde Landet sin Tjeneste. Hvad ellers? Hvor skulde Fristelsen ligge for Herren til Frijsenborg, der mistvivlede om sin Habilitet og undervurderede sin Evne udenfor sit nærmeste Omraade, til at stille sig blot for alle løsslupne Lidenskaber? Han bragte simpelthen et Offer, for hvilket han ikke ventede Tak.

Det er derfor ikke at undres over, at han med saadanne Forudsætninger søgte at begrænse sin Opgave indenfor et rimeligt og overskueligt Maal med Opgivelse af de større Vuer, der et Øjeblik havde foresvævet ham, da han besluttede sig til at »tjene Herren, han og hans Hus«.

Jeg sigter herved mindre til Ministeriets Sammensætning. Thi her fandtes dog idetmindste én af Oktobertankens Adoptivfædre, Estrup, medens Repræsentanterne for den anden Side rigtignok glimrede ved deres Fraværelse. Og at Zytphen-Adeler skal have afslaaet Krigsministerens Portefeuille for udelukkende at kunne hellige sig til Oktoberforeningen, fra hvilken man stod i Begreb med at tage Luft og Lys, synes lidet rimeligt, medens Blixens Udelukkelse simpelthen fulgte af de mislykkede Paaskeforhandlinger og Stamhusbesidder Carlsens af sig selv.

Og det var en praktisk sund Tanke at holde alle Ex-Ministre ude for ligesom at antyde, at man fra-

lagde sig enhver Andel i Fortidens Forsyndelser og med dem Ansvar for deres Følger. Da Valget saaledes var begrænset, maa det indrømmes at være heldigt nok. Nej, Vægten laa paa Konseilpræsidentens hele Optræden, paa den Kammertone, han uden Varsel havde slaaet an, paa de Slagord, hvormed den af ham inspirerede Presse søgte at slaae Ministeriets Karakter fast: Beroligelse af Lidenskaberne, »Forsoning mellem Partierne« og »Tilkaldelse af alle gode Kræfter til Fædrelandets Genfødsel« var traadt istedetfor et nyt Grundlag for denne Genfødsel. Og medens der Intet var at ud sætte paa det nye Program i og for sig, var Ulykken netop, at dette Program misforstodes, paa den ene Side som en Syndsbekendelse, paa den anden som en Appel til det nationalliberale Parti, og som om Ministeriets »Staaen over Partierne« ikke var Andet end et Skjul over det gamle divide et impera overfor Bondevennerne. Og den nye Regering var og blev, saaledes som Aktionen havde udviklet sig, en Mindretals-Regering. De fødte Venner var blevet tvivlraadige, de nye omtrent reducerede til den General uden Armé, man fra først af ikke havde haft Brug for, og det nationalliberale Parti vendte mistroisk det døve Øre til. Dets Presse bugnede af Mistillid, Insinuationer og Mistænkeliggørelser, som var selve det hvide Rædselsregimente i Anmarch for at gennemføre Personalunionen med Schleswig-Holstein. Men da Konseilpræsidenten hverken lovede sig selv eller Andre Mere end, om han fik Held

dertil, at tilendebringe Forfatningsstriden, og Betingelserne herfor laae som Morgengave paa den nye Regerings Vugge, kunde han tage sig Ministeriets Mangel paa Levedygtighed temmelig let. — Saa stor som denne viste sig at være, havde han dog imidlertid neppe ventet den. Thi Konseilpræsidenten havde neppe sat sig tilrette paa sin Taburet, før Krisen kom til Udbrud ved Budgetforhandlingerne i Rigsraadets Folkething.

Da jeg en Morgen som sædvanlig søgte ham, var han meget forstemt og sagde kort og godt, at han havde isinde samme Dag at indgive sin Demission, fordi der ikke var noget Udkomme med dette Folkething. Det var Hestgarden og Generaladjutanturen, der var ivejen.

Det var jo gaaet det danske Folk som en Familie, det er gaaet tilbage for, og som fra en større Lejlighed maa flytte ind i en mindre. Man maa indskrænke sig. Der er ikke engang Plads til de store Møbler, og Størstedelen af Tyendet skal afskediges. Men hvad og hvem skal man skille sig ved? Valget kan gaae til Hjertet. Det nationalliberale Parti vilde træffe Valget og benytte Tiden, inden Rigsraadet forsvandt med den nye Forfatning, til at organisere paa Finansloven, for saaledes at byde den nyskabte Rigsdag, der ikke vilde være at lide paa, saa mange fuldbragte Kendsgerninger som muligt. Og naar nu Besparelserne rettedes mod Institutioner, som maatte formodes at have Kongens Sympathi, undergravede man samtidig Ministeriets Stilling, naar

det viste sig, at den ikke var stærk nok til at værne om visse Yndlingsæmner. Hertil hørte begge de nævnte Institutioner. Kongen havde selv gjort Tjeneste i den første, medens den anden var et faktisk Udtryk for Souverænenens overleverede særlige Forhold til Land- og Sømagten, til hvilket selve Junigrundloven havde taget et vist varligt Hensyn. Intet Under derfor, om Oppositionen havde udset sig disse Felter til derpaa at levere Regeringen et Hovedslag, og Kampen trak sig ogsaa fra Position til Position ligetil Kabinetsspørgsmaal og Fællesudvalg.

Regeringen vidste, hvad der ventede, og mente at have taget Braaden fra Oppositionen ved frivilligt at ophæve Hestgarden i dens tidligere Skikkelse og omdanne den til en Elite-Eskadron, hvis Officerer, Underofficerer og Heste strax skulde tages fra Rytterregimenterne og det Samme efterhaanden finde Sted for de Meniges Vedkommende, en snild og smuk Plan, hvis Udførelse, dengang umulig, vilde egnet sig til Festgave en Menneskealder senere.

Oppositionens Stilling var, parti-politisk set, fortrinlig, og Situationen farlig, en af dem, hvor man føler sig ifærd med at drukne og griber efter et Halmstraa.

Dette behøvedes dog ikke. Over den usikre Grund skimtede jeg en Sti, hvis Farbarhed imidlertid var tvivlsom. Navnet C. V. Rimestad faldt mig ind, og jeg besluttede at gøre et Forsøg, men at beholde det for mig selv. Det laa jo nemlig nær at tænke sig Muligheden af, at et saa lyst Hoved som Rime-

stad, der sagde sig selv at repræsentere Demokratiet, vilde kunne faae Øje for, at Adjudanter og Demokrati ikke med Nødvendighed ophæve hinanden. Og endnu nærmere, at mindre befæstede Nationalliberale kunde føle sig angerløse, hvor selve Demokratiet fulgte Kongevejen.

Jeg kendte ham rigtignok ikke anderledes, end at jeg havde fulgt hans offentlige Færd med tvivlsom Interesse og snarest følt mig frastødt af, hvad der for mig stod som en Parodi paa en Arbejderfører, som i denne Egenskab ikke pointerede Andet end den Afstand, der skilte os fra Udviklingen i de store Kulturlande, hvor dette Arbejderspørgsmaal, der nu ogsaa er rykket os paa Livet, allerede havde kostet saa meget Blod. Det samme sociale Problem, der lægger Beslag paa Europas Ypperste, paa hver Mand med Hoved og Hjærte, der er blevet den vigtigste Faktor i den europæiske Politik, Genstand for saa megen Hengivenhed, saa megen Afsky, saa megen Frygt, den Skygge, som en truende Fremtid kaster over Nutiden.

Rimestad kendte ikke mere til dette Arbejderspørgsmaal end enhver opvakt Avislæser af Bourgeoisiet, til hvilket han hørte ikke blot ved sin Fødsel, men ved sin Uddannelse og sit hele Tankesæt, men med hvilket han var kommet noget paa Kant.

Det var en fuldt ud TredivernesMand, der bugnede af alle disses Fraser, Theorier og Systemer, men uden den æsthetiske Dannelse, det urbane Væsen og den korrekte Optræden, der var Grunden til deres

Herredømme over det lavere Borgerskab. Han var i Besiddelse af de Kundskaber, som en dygtig Student dengang raadede over, og var stolt af sin formentlige klassiske Dannelse, der indskrænkede sig til, at han med sin stærke Hukommelse kunde citere de bekendteste Forfattere og paa Grund af sit lyse Hoved anvende Citaterne paa rette Sted. Med Undtagelse af Geografien, saaledes som denne Videnskab dengang opfattedes, var han uden al Fagdannelse og kendte Nationaløkonomien kun af Navn. Men han var i Besiddelse af ganske fortrinlige Evner og en slagfærdig Veltalenhed, der paa Baggrund af en levende Fædrelandskærlighed, baade naar den gik paa Sok og Kothurne, rev Folk med sig, som manglede Forudsætninger for at se Hullerne, et smukt og velklingende Organ, der bar Ordene ud til den sidste Tilhører, og en Personlighed, der var som skabt til Agitator og Folketribun. Paa de brede Skuldre sad et karakteristisk Hoved, og medens han overvurderede sine Kundskaber, sin Betydning og sin Indflydelse, kunde han omgaas den simple Arbejder som Ligemand eller saaledes ialfald, at denne ikke altid mærkede Nedladdenheden. Han havde en Anelse om at være paa Siden af sin Bestemmelse, syntes heller ikke tilfreds med sin Lod, og den Maade, hvorpaa han søgte Glemsel, svækkede den moralske Personlighed, medens den holdt en Stab af beundrende, tildels hengivne Venner samlede omkring ham.

Hans Arbejdskraft var næsten ubegrænset, baa-

ret oppe som den var af et robust, kæmpestærkt Legeme, der syntes at modstaae alle Overgreb. Han var af et lunefuldt Sind, der svingede mellem de største Yderligheder lige til Højsind, og hans udprægede Medfølelse, Foragt for Spidsborgerligheden og Higen efter de store Ting gjorde ham, trods Alt, til den fremragende Personlighed, han virkelig var.

Naar han saaledes udrustet kunde stifte en saakaldet Arbejderforening og i Spidsen for denne til Tider udøve Indflydelse, saa laa dette nærmest i, at hans Samtidige var ligesaa naivt ubekendte som han selv med den Sag, hvorum det drejede sig, saaledes at denne Arbejderfører i Bourgeoisiets Øjne stod som en, om end nu og da noget upaalidelig, Værkfælle, og denne Arbejderforening som en ny Udgave af den gamle »Haandværker-Dannelsesforening« og i Virkeligheden heller ikke var Andet. Det var laante Fjer, hvad der ogsaa viste sig i samme Øjeblik, som det virkelige Arbejderspørgsmaal rejstes her i Byen. Da stod Rimstad logisk og konsekvent paa den anden Side og saa med naiv Undren Arbejderne forlade sig for at følge Noget, han ikke forstod.

Men saa langt var vi ikke endnu. Rimstad, der stod paa Højdepunktet af sin Magt i Novemberdagene 1863, var endnu i Kraft af denne Magt Medlem af Rigsraadets Folkething som Repræsentant for en kjøbenhavnsk Kreds og for Bydemokratiet, saaledes som dette dengang opfattedes. Skønt selv fuldtud Bourgeois, der følte sig som udgaaet af en anset Embedsfamilie, og skønt Virkningen af hans

Agitation ikkun havde været den at gøre Arbejderne til Bourgeoisiets Hale eller Kanonfoder — som det desværre viste sig i Grevindefejden, i Novemberdagene og efter Dannevirkes Rømning —, saa forstod han dog instinktmæssig, at hans Stilling krævede Iagttagelse af visse Nuancer, der vel ikke betød noget, men hørte sig til for en Arbejderfører.

Det var imidlertid med disse Nuancer for Øje, jeg skimtede Muligheden af en Bro over den offentlige Menings gabende Svælg mellem Demokratiets Repræsentant og Ministeriet Frijs.

Thi for denne offentlige Mening, der endnu fuldstændig lededes af det nationalliberale Parti og Presse, stod Ministeriet Frijs som den levendegjorte Reaktion, med hvilken ingen hverken national eller liberal Mand kunde have Noget at skaffe, og selv forstandige og ellers fordomsfrie Mænd var hildet i den samme Misforstaaelse*). Dette er jo iøvrigt helt forklarligt. Denne samme offentlige Mening var i en Række af Aar blevet indøvet i den Trossætning, at det godsbesiddende Aristokrati bestod af en Slags halvtyske uvidende Junkere og danske Slesvig-Holstenere, der saae deres Ideal i Stavnsbaand og Vornedskab og, om de havde turdet, gjerne havde sluttet Pagt

*) Kriiger (Befstof) var saa overtydet om denne offentlige Menings Eksistens og Berettigelse, at han en Dag i Januar Maaned 1866, da vi kom i Nærheden af Højbro Plads, erklærede ikke at turde gaae videre af Frygt for »Fædrelandets« og »Dagbladets« Kontorer, men forlod mig efter at have sat mig Stævne i en Restaurant.

med deres Frænder, de tyske Slesvig-Holstenere, om at føre de gamle Tider tilbage.

Og dette Aristokrati var jo ikke helt uden Skyld. Det havde virkelig delvis staaet udenfor den danske Folkebevidsthed, som om de svundne to hundrede Aar ikke havde været tilstrækkelige til at akklimatisere det, og havde, som en Parodi paa den danske Adels nødtvungne Passivitet efter 1660, siddet surmulende ude paa sine Herresæder, skulende til Grundlov og Borgerfrihed, i Vennekredse for lukkede Døre harcellerende over Geschichterne fra Hoffet og Ministrene fra Gaden.

Og nu havde dette Aristokrati overtaget Regeringen i Danmark, som det syntes, paa et støt og solidt Grundlag, der gav Løfte om Holdbarhed og Stabilitet — ikke underligt, om Lidenskaberne kom ikog.

Jeg kendte som berørt ikke Rimestad personlig. Derimod kendte jeg nærmere en Mand, der, skønt endnu længere fra Demokrati og Nationaløkonomi end han, havde sluttet sig nøje til ham og var fortrolig med hans gode som med hans mindre gode Egenskaber, daværende Premierlieutenant, V. Hartvigsen.

Det var en Mand med et godt Hoved, en slagfærdig Replik, varmt Blod og letvakt Interesse. Som ganske ung Mand var han gaaet frivillig med i 1848, havde udmærket sig i Slaget ved Slesvig, og ved Revuen paa Lerbek Mark — hvor det første Spadestik blev gjort til den Grav, hvori alle tre Hertugdømmer 15

Aar senere skulde synke — var Sølvkorset derfor under den kollektive Dekoration af unge Helte allerede trukket ud af Posen til ham, da Vinderen af det heldige Lod viste sig at være paa Vejen til Officersskolen i Kjøbenhavn og dermed ogsaa paa Vejen til at blive for fornem til denne Hædersbevisning, som saa behøvede 36 Aar for at finde ham. Efter at være vendt tilbage til Hæren som Officer var han med ved Fredericia og blev, skønt yngste Sekondlieutenant ved sit eget Kompagni, forsat som Chef for det samme Kompagni, ved hvilket han Aaret iforvejen havde staaet som Menig, efter at dets Officerer havde faaet Forfald og delvis fulgt Generalen til den nys oprettede Brigade hinsides. Slaget ved Isted, hvor han blev haardt saaret, gjorde Ende paa hans militære Løbebane, og han vendte atter tilbage til Fredens Sysler som Ridder af Dannebrog i en Alder af 22 Aar. Saa studerede han lidt i Kjøbenhavn og Berlin, hvor han gjorde interessante Bekendtskaber, tog juridisk Examen i Flensborg og fik min Plads i Domænekontoret, som han dog snart forlod af samme Grund som jeg selv, da det tyske Forbund, der gik paa Gravens Rand, modsatte sig vor Udnævnelse til Fuldmægtige ved at lægge Hindringer i Vejen for de holstenske Domænesagers Henlæggelse under Domænedirektoratet.

Han tog derefter virksom Del i det politiske Liv, i hvilket han som oftest stod paa den modsatte Side af Rimestad, til hvem han ellers saa op som Lærer, og hans Stilling som Formand for Vaabenbrødrene

gav af og til hans Ord nogen Vægt i Oppositionen mod den Hall'ske Politik, en Betydning, der øgedes ved det ikke almindelige moralske Mod, med hvilket han var sin Mening bekendt. Hall selv opfattede heller ikke dette anderledes og navnlig ikke som Selvoervurdering, da Hartvigsen stillede sig imod ham ude paa Frederiksberg.

Der var saaledes forskellige Berøringspunkter imellem os, og min Anmodning til ham om at være mig behjælpelig faldt i god Jord.

Paa Grund af hans nøje Kjendskab til Rimestad kunde jeg ganske overlade Midler og Veje til ham, og med lykkelig Haand valgte han den, der førte til de mere barnlige eller hjærtelige Sider af Tribunens Sjæl. Han sagde: »Lader os gøre et Gæstebud for Rimestad, der ved sin Rigdom og Luksus og hele festlige Karakter skal tjene til at vise, hvor stor Vægt man lægger paa hans Bistand«. —

Og blev der da foranstaltet et Middagsselskab paa fire Personer med en Anretning saa rig og fylldig, at Konger ikke vilde vraget den. Fire, thi Rimestad havde gjort det til en Betingelse, at Vaabenbrødrenes tidligere Formand, Schouw, skulde være tilstede som fuldgyldigt Vidne til, at intet Fordægtigt foregik, men at Kortene tværtimod vilde blive lagt aabenlyst paa Bordet. Og det blev de.

Vi var Alle noget imponerede af Hartvigsens Værk og syntes grebne af Øjeblikkets festlige Stemning. Maaske det er derfor, at jeg ikke husker Ordene, men da jeg kort havde skildret den politiske

Situation, der krævede Rimestads Bistand, tog denne Schouw til Vidne og sagde, at det syntes ham, at Hr. M. havde talt som en forstandig Mand, og at det navnlig var lykkedes ham at godtgøre, at Ministeriet Frijs ikke var det Reaktionens Fortrav, som hvilket det skildredes af Modstanderne. Efter derpaa udtrykkelig at have afæsket Schouw hans Mening tilføjede han, at han derfor ikke kunde se nogen Hindring for at afgive sin Stemme i Folkethinget i Overensstemmelse med de modtagne Oplysninger og Erklæringer.

Det gjorde han, og hans Optræden vakte den paaregnede Opmærksomhed, uden at jeg dog hverken i Rigsraadstidenden eller samtidige Aviser har kunnet finde det højst uparlamentariske Sammenstød mellem ham og Alfred Hage, hvorom jeg dengang hørte Tale, og under hvilket den Sidste ogsaa her skulde have hentydet til de yndede Bestikkelser. Rimestad tog Sagen overlegent, holdende sig alene til det politisk Usømmelige i, at en Forsamling, der stod med det ene Ben i Graven, vilde benytte sig af sit Skinliv til at organisere Fremtiden under Form af Finansbehandling. Men Intet hjalp. Regeringens og dens Venners Argumenter, hentede fra Kronens Værdighed, monarkisk Skik og Sømmelighed, strandede paa Modargumenter, som førte Sparsommelighed, Luksus, »Stads og Fjas« i Marken, og den nye Hestgarde faldt ved anden Behandling paa hele Udvalgets Indstilling med 74 Stemmer mod 1.

Ikke bedre gik det Generaladjudanten og Adju-

danterne. Her var det ikke Alfred Hage alene, der mente, at denne Institution i svundne kritiske Tider var blevet brugt til at »blande Gift«, og Konseilpræsidentens Erklæring, at Regeringen ikke anerkendte nogen Melleminstans mellem sig og Kongen, var talt for. døve Øren. Generaladjutantens Bureau blev strøget med 82 Stemmer og han selv med 51 mod 33 — blandt hvilke sidste Rimestad —, fem Adjudanter hos Kongen og en hos Kronprinsen med 45 Stemmer mod 40, medens der bevilgedes 2 Adjudanter hos Kongen med 59 Stemmer mod 11.

Regeringen optog naturligvis begge Bevillinger til tredie Behandling, men da man vidste, at den havde resigneret for Hestgardens Vedkommende, faldt denne for alle Stemmer mod ikkun to. Og skønt Regeringen havde opgivet Generaladjutantens Bureau og forandret hans Navn til Chef for Hs. M. Kongens Adjudanter, faldt ogsaa denne med 47 Stemmer mod 33 og tog disse med sig med 45 Stemmer mod 35.

I Landstinget gjorde Regeringen 4 Adjudanter til et Kabinetsspørgsmaal og førte dem igennem med stor Majoritet. Og da de kom tilbage til eneste Behandling i Folkethinget, gik de, dog kun i et Antal af tre, igennem med en Majoritet, der nu var steget til 55 mod 22. I Fællesudvalget førte saa Regeringen Sejren hjem mod en ringe Minoritet.

Det er selvfølgelig vanskeligt at vide, hvilken Indflydelse Rimestads Optræden ved denne Lejlighed kan have øvet. Men det synes ikke urimeligt, at

den kan have medvirket til at aabne Øjnene paa Enkelte for det Skin af antidynastisk Politik, som en Kollision paa dette Punkt vilde kunne kaste paa Oppositionen.

Rimestad blev derefter forestillet for Regeringens Chef og vil saaledes paa nærmere Hold have haft Lejlighed til at overbevise sig om, at han ikke var ført bag Lyset med Hensyn til dennes politiske Anskuelser. Og det ligger derfor heller ikke helt fjærnt, at dette Rimestads forandrede Sindelag og Forhold overfor Regeringen kan have øvet Indflydelse paa de lavere Lag, der hidtil havde fulgt ham i modsat Retning, og saaledes kan have lagt Spiren til det lykkelige Omslag i Folkestemningen overfor Konge og Kongehus, som, da Venstre ikke fulgte med, mere end noget Andet har bidraget til dette Partis Nederlag.

Jeg selv vandt aldrig Rimestads Hjærte; dertil var Forskellen mellem vor hele sjælelige og — hvorfor ikke? — legemlige Habitus for stor. Men jeg mindes ham ligefuldt med en Medfølelse og Anerkendelse, der ikke bliver ringere ved min Bevidsthed om kun halvvejs Forstaaen af denne for mig noget fremmed-artede Natur. Thi ingensinde er Raceforskellen for denne min Bevidsthed fremtraadt skarpere end overfor denne Mand, der stod for mig som en af Typerne paa det rene gothisk-germaniske Blod, Muskelracen overfor Nerveracen. Og det Typiske ved Rimestad var netop dette, at han var i Besiddelse af et Over-

skud af legemlig og sjælelig Kraft, der fortærede sig selv i et lille borgerligt Samfund, i hvilket der ikke var Brug for den.

Den nuværende Generation, der har været Vidne til saa megen loyal Iver, vil i det Hele have vanskeligt ved at tænke sig en Tilstand, i hvilken Kongehuset var prisgivet Angreb og Fornærmelser, uden at Myndighederne brugte deres Myndighed til at sætte Bom for Udskejelser, der i lige Grad stred mod sund politisk Sans og Statens dyreste Interesser.

Men saaledes var faktisk Tilstanden, og det er forstaaeligt, at Ministeriets Chef ikke kunde føle sig særlig opbygget ved Nødvendigheden af at maatte lukke Øjnene, hvor hans Hengivenhed, Overbevisning og Pligtfølelse hver for sig bød at skride ind. Saaledes navnlig overfor Pressen. Jeg er kommet i direkte Forhold til et af disse Tilfælde, hvis handlende Person jeg kort har berørt i første Række af disse Optegnelser.

Der udkom dengang i Kjøbenhavn et illustreret satirisk Blad »Pjerrot«, som redigeredes af Lieutenant Hoffman-Schmidt. Han skulde have sat en Herregaard i Jylland overstyr paa kort Tid og levede nu af sit Vid her i Byen. Jeg har omtalt, at navnlig Rimestad var en Skive for Bladet, som dog jævnlig vovede sig langt højere op, trygt ved Bevidstheden om Autoriteternes Passivitet.

Det var forresten et godt Hoved med journalistisk Evne, og selve Karakteren er vistnok først lidt efter lidt fulgt ned ad Skraaplanen i Trit med den voxende Trang, der har tynget haardt ved Modsætningen til tidligere Dages Velleved, og han søgte Glemsel i stærke Drikke. Det var disse Oplysninger, jeg sad inde med, der satte mig istand til, da Konseilpræsidenten i stærkere Udtryk, end der ellers var ham egen, udtalte sig om Pressen og navnlig om »Pjerrot«, at henkaste, at jeg vilde paatage mig at lukke Munden paa dette Blad med et forholdsvis ringe Offer. Da jeg endnu samme Dag søgte Schmidt i hans Hjem, var han ikke tilstede, men efter den Anvisning, jeg modtog, fandt jeg ham paa et nærmere angivet offentligt Sted.

Der sad saa en Mand paa min Alder med opvakte, men noget medtagne Træk og en usund Fylighed over den hele Fremtoning. Han var alene i Stuen, og da han havde besvaret mit Spørgsmaal, om det var Lieutenant Hoffman-Schmidt, med hvem jeg havde den Ære at tale, med Ja, sagde jeg ham mit Navn og at jeg var kommet for at tale med ham om Ting, der angik ham. Det var ikke blot et godt Hoved, men en dannet Mand. Han var Student med gode Kundskaber og havde tidligere færdedes i andre Kredse end nu. Han rejste sig halvt, bukkede let og svarede med et Udtryk, der skulde være frejdigt, men var forlegent: »Vær saa god, jeg er ganske til Tjeneste, og De maa endelig

ikke genere Dem for mig; jeg har hørt saa meget, uden at Ørerne er faldet af«.

»Naa, saa kan vi gaae lige til Sagen. Altsaa kort og godt: Hvad vil De have for at holde op med Deres Skriverier, som dog tilsidst vil bringe Dem i Tugthuset?«

»Aa, jeg er ikke bange for Tugthuset, men jeg trænger til Penge. Fire hundrede Daler«!

»Vel!« — Og da jeg havde faaet Papir, Pen og Blæk, opsatte jeg et Dokument, som han underskrev og holdt lige til den Begivenhed, der førte ham til en ufrivillig Rejse til Amerika, hvor han døde. —

— Denne Fremgangsmaade lod sig jo ikke anvende overfor den egenlige Presse, men Tiden, der er den rette Mirakeldoktor, gjorde ogsaa her sine Vidunderkure. —

Fra denne Presse maatte dog undtages »Berlingske Tidende«. Paa dette Blad kunde Regeringen, om den vilde, udøve et passende Tryk, naar det afveg fra den Linje, som dets begunstigede Stilling foreskrev det. Og dette var i visse Maader Tilfældet. Naturligvis ikke saaledes, at Bladet stillede sig i direkte Opposition til Regeringen, hvad der efter Forholdets Natur var ganske utænkeligt, men saaledes, at det ligesom indtog et Slags neutral Holdning, bag hvilken der skimtedes en Mangel paa Sympathi for den nye Æra og en dæmpet Forlængsel efter det, som havde været, og Bladet var saaledes ikke, hvad det burde være: en Støtte for Regeringen og et Magtmiddel i dens Haand.

Det redigeredes efter et Intermezzo atter af Etatsraad Nathanson. Men denne fremragende Mand var nu blevet gammel og ganske ude af Stand til at modstaae de Sideindflydelser, der søgte at gøre sig gældende, og maatte i Virkeligheden betragtes som en Straamand, bag hvilken andre Interesser end Regeringens søgte at trænge sig frem.

Det rige Blad, der økonomisk vel repræsenterede et Par gældfrie Herregaarde, ejedes som bekendt af Kammerherre Berling, som fra jævn Bogtrykker og Avisudgiver under Christian VIII. havde svunget sig op til en betroet og fortrolig Stilling ved Frederik VII.'s Hof, en Stilling, der, trods Kongens omskiftelige Stemninger overfor sine nærmeste Omgivelser, var forblevet urokkelig ved den særlige Tillid, han nød hos Kongens Gemalinde, Grevinde Danner. Forresten var han vel som Folk er flest, uden nogen fremragende Egenskab udenfor en vis Snuhed og Sans for at spore Menneskenes mindre gode Sider. Men naar man yndede at sætte ham under Jævnmaalet, tog man fejl, og han var ikke uden Evne til at lære af Forholdene, navnlig den Selvbeherskelse, som den nye og fremmede Situation udkrævede, en Selvbeherskelse, der gik lige til fremhyklet Beskedenhed, Godmodighed, ja Ydmyghed overfor Folk, hos hvem han mente at skimte skjulte Klør under Handsken.

Og dog var det et Brud med denne hans fremherskende Egenskab, der, som Hostrup siger, havde

stødt min æsthetiske Sans og vakt en Uvilje*), som kom til Orde en halv Snes Aar senere. Det var en Dag, jeg saa ham ride med krum Ryg og optrukne Knæ, fulgt af en Rideknægt i den reglementerede Afstand fra Yndlingen. Jeg havde tidligere set paa hele dette Forhold med mere uhildede Øjne end Flerheden af mine Samtidige og havde navnlig intet Øjeblik fæstet Lid til de Grevinde Danner tilagte formastelige Aspirationer. Jeg mente derfor, at Kongen vel kunde gøre Krav paa at have sit Privatliv i Fred for Klaffer og utilbørlig Indblanding. Men saa Lidt kan gøre det. Det uskønne Syn af denne Parvenu med Rideknægten bag sig syntes ligesom med ét Slag at vise mig den hele Misere, som jeg fra nu af saa kaste sin Skygge over Personer, Forhold og Begivenheder, et Led i den Kæde, der slæbte vore Ulykker efter sig.

Men parallelt med Politik og Æsthetik løb dog en anden Bevæggrund til mit skærpede Syn for det officiøse Blads Forhold.

Nogle Aar tilbage havde jeg staaet i venskabeligt Forhold til en ligesaa begavet som elskværdig

*) Jeg var forresten ikke den Eneste, hvem noget Lignende var passeret. Den bekendte Bogtrykker Bianco Luno stødte en Dag i et Forværelse, jeg husker ikke hos hvem, sammen med Berling, der rakte den gamle Kollega to Fingre med et aandsfraværende: »Hvorledes har De det?« Berling havde ikke lukket Døren, før Bianco Luno, hvem Blodet let steg til Hovedet, fortabte sig i en Strøm af Skældsord, der uimodstaaelig komisk kulminerede i: »Din — — din Bogtrykker-pjalt!«

Mand ved Navn Knudsen. Han var af fattig Familie, om jeg husker ret, opfostret paa Vaisenhuset, var efter sin Konfirmation kommet som Skriverdreng paa Borgmesterens Kontor i Roskilde, havde taget dansk juridisk Examen, forelsket sig over sin Sfære og derfor tvunget sig til i en ældre Alder — dengang noget ganske Usædvanligt — at tage Studenterexamen. Da den første slesvigske Krig var tilende, tog han den juridiske Examen i Flensborg og sad nu og ventede paa Lykken med sin gamle Moder paa en Kvist ude paa Vesterbro. Saa kom den. For i mit Rusaar havde et heldigt Tilfælde ført mig til at opslaae min Bolig i samme rolige Hus, samme Etage, som en Mand, der, skønt flere Aar ældre, syntes at have fattet Interesse for denne typiske Fremtoning af en naiv dansk Students Selvbeundring, som han her var stødt paa. Jeg husker godt, hvorledes det gik til. Jeg var saa lidt imponeret af hans usædvanlig smukke Skikkelse, paa éngang elegante og beherskede Optræden og vel udstyrede Lejlighed til Gaden, medens jeg selv læste og drømte i en halvnøgen Stue til Gaarden, at jeg kun af simpel Høflighed nedlod mig til at besvare hans første tilfældige Tilmærkelse. Da jeg saa erfarede, at han ikke blot var Student som jeg selv, men juridisk Kandidat og Kancellist i det tyske Kancelli, har jeg formodentlig ved dobbelt Opmærksomhed søgt at udlette det første uheldige Indtryk, thi vist er det, at hans Interesse for mig aldrig helt tabte sig. Det

var den senere Minister for Slesvig, nuværende Kammerherre Wolfhagen.

Da jeg havde taget statsvidenskabelig Examen, var han Amtmand i Flensborg Amt. Herfra foreslog han mig at blive hans Amtssekretær med Løfte om at hjælpe mig med Studiet til den slesvigske juridiske Examen, og da jeg af Examenstræthed og andre personlige Grunde maatte afslaae Tilbudet, hørte jeg ikke fra ham, før jeg en Dag nogle Aar derefter traf ham paa Maleriudstillingen paa Charlottenborg. Han var kommet til Kjøbenhavn for at finde det dygtigste ledige Æmne til konstitueret Herredsfoged i Uggel og Vies Herreder, og i samme Nu var jeg i Tanken hos Knudsen. Saa var det. Lykken kom i Skikkelse af Amtmanden fra Flensborg, og det er et Syn, man aldrig glemmer, naar man engang har faaet Lov til at slaae Følge med Lykken, naar den søger sin Mand.

Og Knudsen blev Herredsfoged og derefter Medlem af Slesvigs Højesteret og levede nu, gift med den, han i Skyggen havde set op til og elsket, det Liv, han i sin Armod havde drømt at leve.

Saa saa jeg ham først igen efter Dannevirkes Rømning, og en Morgen, jeg kom gennem Frederiksberg Allé, stod han og børstede sine Børns Støvler ved Indgangen til det Hus, hvori han som Flygtning var draget ind.

Konseilpræsidenten mente, at den berlingske Sag ikke vilde overstige mine Kræfter, men ønskede at fare med Lempe. Dette syntes Kammerherre Berling at have gættet sig til, thi han forskansede sig bag sin formentlige Uafhængighed og virkelige Rigdom. I den første Samtale, jeg havde med ham, fik denne Stemning Udtryk i vidtgaende, skønt i en svævende Tone holdte Ønsker og Fordringer. Saa saa jeg tydelig Rideknægten bag ham og sagde: Som De véd, har Grev F. holdt sig udenfor det hele Regimente, som i en vis Henseende har faaet sit Præg af Hr. Kammerherren, og han er saaledes den, der med mindst Risiko vilde kunne komme beretigede Ønsker imøde. Af praktiske Grunde tror jeg dog at maatte tilraade, at De ikke for stærkt urgerer Deres Uafhængighed og Magtstilling*). — Han syntes fuldkommen tilfredsstillet, men næste Gang vilde han ikke vide, hvortil der var sigtet, og jeg sagde derfor ligefrem, at jeg havde forstaaet ham saaledes, som om det, han attraaede, var en — opnaelig — høflig Modtagelse og — idet jeg hurtig oversatte det græske Ord Amnesti — Glemsel. Dette indrømmedes med nogen Tøven, og Knudsen afløste Nathanson som Redaktør af »Berlingske Tidende«. Nogle Dage efter sagde Konseilpræsidenten til mig: »Idag kom der en Mand og stak Hovedet ind ad Døren og sagde, han

*) Denne Sag er en af de faa, i hvilke jeg har skriftlige Optegnelser at støtte mig til.

hed Berling. Saa sagde jeg, at jeg ikke havde Tid at tale med ham«.

Men der var, som forudset, Stof nok til helt andre Bekymringer.

I Begyndelsen af 1866 havde den preussiske Regering fundet Anledning til i strenge Ord at advare de Slesvigere, der tillod sig at nære Tvivl om Kongen af Preussens og Kejseren af Østerrigs suveræne Rettigheder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Advarslerne var vel nærmest rettede mod Hertugen af Augustenborgs Tilhængere, de gamle Slesvig-Holstenere, der for sent havde indset, at de var blevet udnyttede og i bogstavelig Forstand havde arbejdet »pour le roi de Prusse«, medens de mente at kæmpe for deres egen Hertug med egne hjemlige Kammerraader i en ny lille idyllisk Stat i broderlig Forening med de andre Stammer i det store tyske Forbund. Intet Under derfor, om de havde vanskeligt ved, saa hurtigt som Preusserne krævede det, at opgive deres Illusioner, og Skuffelsen gav sig Luft paa forskellig Vis, indtil Preusserne tabte Taalmodigheden.

Det var imidlertid tydeligt nok, at disse Advarsler og Trusler havde en dobbelt Adresse og i anden Række ogsaa sigtede til de danske Slesvigere, der havde mistet et Fædreland, hvor de Andre havde tilsat en Hertug in partibus, og efter den første Bedøvelse ikke kunde eller vilde tænke sig Muligheden af en varig Adskillelse fra Danmark.

Og den hele ufærdige Ordning, som Wienerfreden havde skabt, med den dobbelte preussisk-østerrigske Souverænetet, kunde ikke Andet end give disse Forhaabninger et tilsyneladende Fodfæste og ægge til at lægge dem for Dagen overfor de formentlig kun rent faktiske Besiddere.

Det kunde under de givne Forhold heller ikke være Andet, end at man i forskellige Kredse her i Kjøbenhavn har anset det for patriotisk Pligt at anspore disse Udbrud af de danske Slesvigeres Fortvivelse for at manifestere overfor Europa, at der var øvet Vold mod den danske Nationalitet. Og skønt disse Manifestationer, der bundede i et fortsat fejlagtigt Syn paa den europæiske Situation — i den første Uge af Oktober 1865 havde Bismarck i Biarritz faaet sin Vilje med Napoleon III — viste sig og maatte vise sig at være ganske ørkesløse, havde man under den herskende febrile Tilstand ikke Sjælsstyrke nok til at resignere, selv efter at Preusserne var begyndt at fare haardt og hensynsløst frem mod Folk, der var ulykkelige nok iforvejen.

For Mænd, som var fortrolige med den preussiske Politiks Traditioner og indsaae, at den midlertidige Ordning i Hertugdømmerne vilde blive afløst af en endelig, dikteret af den Stærkeste af Medejerne og derefter, i Henhold til Wienerfredens Artikel III, godkendt af Kongen af Danmark, stod disse Agitationer i det danske Slesvig og de Ulykker, de medførte, ialfald som et unødigt Spild af Kræfter.

Konseilpræsidenten hørte til disse Mænd og havde

med Bekymring set til, uden at kunne afværge Noget. Enhver Indgriben fra hans Side kunde af Preusserne blive udlagt som det Modsatte af det, den var: som en Konspiration med preussiske Undersaatter mod den lovlige Souveræn, og den blotte Tanke herom havde været tilstrækkelig til ligesom at holde sig for Ørerne ved Klagerne derovre fra.

Men Stemningen i Slesvig blev efterhaanden saaledes, at den kunde medføre en nær Fare, og det vilde derfor være en patriotisk Gerning at finde en Vej, ad hvilken denne Fare kunde fjernes uden at vække den aarvaagne preussiske Mistro overfor formentlige danske Planer.

Rent tilfældig erfarede jeg da, at Hans Krüger fra Bevtoft var her i Byen, og til ham henvendte jeg mig derfor for at høre hans Mening om Muligheden af at raade Bod paa Ulykkerne. Han var i Et og Alt enig med mig, men dristede sig ikke til at henvende sig til Konseilpræsidenten, ikke af Frygt for Preusserne, men af Frygt for den nationalliberale Stemning i Kjøbenhavn, om hvis Berettigelse overfor en saa unational og reaktionær Regering som den daværende han var fuldt overbevist.

Jovial, som han var, tog han ikke mit uvilkaarlige Latterudbrud ilde op, og det faldt mig heller ikke vanskeligt at overbevise hans sunde jyske Forstand om hans Fejltagelse. Og saa blev han ligesaa varm, som han før havde været kølig, og rede til at gøre, hvad han formaaede, naar kun de Skridt, som fra hans Side maatte findes hensigtssvarende, kunde

holdes hemmelige, for at hans Indflydelse i hans Hjemstavn ikke skulde blive undergravet herfra, naar han traadte op imod Agitationerne og gik sin egen Vej. Men det hastede, thi han maatte absolut rejse hjem Dagen efter.

Konseilpræsidenten havde haft en Kamp at bestaae med sig selv, da han efter nogen Overvejelse erklærede, at han erkendte det for Pligt at trodse Muligheden af falske Udlægninger af en Forhandling med Krüger, men at en Sammenkomst under alle Omstændigheder ikke kunde ske før anden Dagen efter og da maatte foregaae paa neutralt Sted og privat. Krügers Fædrelandskærlighed stod ikke tilbage for Ministerens; han opsatte sin Afrejse, gik ind paa Alt, og Mødet fandt derefter Sted i min Bolig.

Ligesom Rimestad ved en tidligere Lejlighed beholdt sig at tilkalde en Tillidsmand, saaledes gjorde nu Krüger Fordring paa Tilstedeværelsen af en saadan Garant overfor det nationalliberale Parti. Den Paagældende var Godske Nielsen, den Samme, jeg paa andet Sted har omtalt som virksom og heldig Medarbejder ved »Dagbladet«.

Han er en Sydsjællænder af Fødsel, fra Egnen mellem Fakse og Præstø (hans Fader var Godsforvalter paa Baroniet Gavnø), og havde tilfældigvis ligesom jeg frekventeret en Pogeskole i Næstved, hvor vi dog intet Sankvem havde, forinden han kom paa Sorø Akademi. Han blev Student samme Aar som Bille, og herfra skrev Bekendtskabet sig mellem disse to Mænd og Nielsens Tilslutning til

»Dagbladet«, i hvis hurtige Fremvæxt hans livlige, dristige, af og til kaade, men altid originale og sarkastiske Artikler havde en betydelig Andel i Bladets første Aar. Saa vilde han sætte Foden under eget Bord og købte Bladet »Dannevirke«. Som Udgiver og Redaktør af dette Blad, der i det Hele maatte siges med Rette at bære sit Navn som Danskhedens aandelige Bolværk i Slesvig, indlagde han sig Fortjenester, der paaskønnedes af de danske Slesvigere ved at tage ham til deres Repræsentant i Stænderforsamlingen i den mest kritiske Periode. Saa kasserede Preusserne Bladets Privilegium, og den betydelige Sum, som Nielsen havde sat i dette Foretagende, var tabt, uden at det ses, at der er krævet eller givet ham Erstatning af Danmark saa lidt som af Preussen.

Godske Nielsen er, om Nogen, født Journalist med hele dennes instinktmæssige Vurderen af Alt, hvad der foregaaer omkring ham, eftersom det egner sig til Stof for journalistisk Behandling eller ikke. Og hans skeptiske Syn paa Livet, der dog ikke udelukker en egen Slags Naivitet, hans skarpe Blik for Menneskenes Daarligheder, i Forbindelse med saare ringe Tilbøjelighed til at dække over dem, og lune danske Vid giver hans Stil en offensiv Kraft, som, trods det noget for tankevægtige og gammeldags Sprog, i Reglen sætter den Modstander, med hvem han krydser Klinge, i et Latterlighedens Skær, der kan virke som et Kaardestød.

Jeg kendte ham personlig og havde derfor ingen Grund til at nægte at bringe Henstillingen videre, hvorefter Nielsen overværede Mødet.

Der fandt ingen Præsentation Sted mellem de tvende Mænd, der her saaes under vanskelige Forhold, forskellige ved Fødsel, Fortid og Udvikling, men hver for sig en smuk Type paa ren dansk Komplex med dens faamælte Handleevne og stiltfærdige Offervillighed, lige i Hengivenhed for det fælles Fædreland.

Den dæmpede Samtale drejede sig om mere almindelige Æmner saalænge, at det stod til at frygte, at det gunstige Indtryk, som Krüger vilde have modtaget af den formentlig reaktionære Bussemand, kunde blive Mødets eneste, ihvorvel i og for sig meget ønskelige Resultat. Da Samtalen var ifærd med at døe hen, bad jeg derfor om Tilladelse til at foreslaae, at der, forsaavidt det beroede paa »Proprietæren«, Intet skulde ske i Slesvig uden iforvejen at være bragt til rette Vedkommendes Kundskab her, og herpaa gav man hinanden Haand.

Fra Krügers Side blev Løftet samvittighedsfuldt holdt; Agitationen og Ophidselsen tabte sin Braad, og megen unyttig Ulykke vil være afvendt.

Da der saaledes var en stærk og overvejende Stemning i Slesvig for at sende en mandsstærk Deputation til Berlin, modsatte Krüger sig, og da han ikke mægtede at hindre Planens Iværksættelse, trak han sig tilbage fra Deltagelsen. Det har upaatvivlelig kostet den gamle Patriot en Del af hans tidligere Alt overvejende Indflydelse, men han vil have trøstet sig med netop saaledes at tjene baade sine nærmeste Landsmænd og hele Fædrelandet bedst. Og en lig-

nende Tanke vil have trøstet Konseilpræsidenten i den Kollision mellem ligebydende Pligter, hvori han havde været stedet.

Det var en stemningsfuld og bevæget Tid herhjemme, der i Foraaret 1866 gik forud for Udbrudet af Krigen mellem Østerrig og Preussen. Sindene var optaget af patriotisk Forventning og levende Haab om Genrejsning, et Haab, der ligesom den franske Kejsers var knyttet til Forestillingen om de to Magters, vore tidligere Fjenders, gensidige Opriven i en langvarig Kamp med skiftende Sejre og Nederlag.

Det var i en saadan Optagethed, at jeg i den første Halvdel af Marts fik samtidig Brev og Telegram fra Blixen, der meddelte mig, at han var i Helsingør, og bad mig komme straks for at erfare Noget af Interesse og navnlig træffe Personer, som længe havde ønsket en Samtale med ham.

Paa Villa Augusta traf jeg Blixen og to ubekendte Herrer, der viste sig at være Svenskere, for hvem jeg ikke blev forestillet. En Forglemmelse i saa Henseende fra Blixens Side var ganske utænkelig, og Undladelsen maatte saaledes være sket med beraad Hu.

Medens jeg gennem Cigarrøgen havde søgt at orientere mig overfor de Fremmede, sagde Blixen: Der er Cigarer og der Vin, og hvis De har Tid, kan vi passiare om, hvad der ligger os paa Hjærte overfor de Begivenheder, der forestaaer.

Disse Herrer er bekendte med den svenske Regerings Anskuelse paa dette Punkt og besjælede af de bedste Ønsker for Danmark. Men de er heller ikke blinde for de Farer, som kan true, eftersom Begivenhederne udvikler sig, Farer, som gennem Danmark kunde omfatte hele Norden. Det er derfor, disse Herrer har ulejligen sig med at søge mig, for at høre min Mening om Tingene. Naa Herregud, de vidste ikke bedre. De gjorde mig den Ære at troe, at jeg havde den danske Regerings Øre og Adgang til de Kilder, der springer usete og uhørte af almindelige Dødelige. Jeg har berigtiget denne smigrende Misforstaaelse og henvist til Dem, der har en saadan Adgang og nu har siddet saalænge ved hine Kilder, at vi, de fremmede Herrer og jeg, er blevet enige om, at De er Manden.

Jeg? Til hvad, maa jeg spørge?

Straks. Der er Tegn til, at man i Berlin ønsker at sikre sig imod at generes heroppe fra, naar det gaaer løs, og derfor ikke er utilbøjelig til at gjøre Noget for at opnaae en saadan Sikkerhed. Saa vidt jeg véd, vil man underhaanden sondere Terrænet uafhængig af, hvad der her beskæftiger os. Hvis jeg nu har forstaaet disse Herrer rigtig, saa er man i Stockholm villig til at sikre Danmark imod at indtages i Vidtløftigheder ved Krigens Udbrud ved en Gentagelse af Forsøget fra 1848 og besætte Nord-slesvig til Flensborg med et svensk-norsk Troppeskorps, for saa vidt man kan blive enig med den

danske Regering om Modus og Vilkaar. Den preussiske Regerings Samtykke er tilstede. —

Vi havde dengang fornylig oplevet saa store Begivenheder ikke blot som Tilskuere, at deslige Aabenbareelser ikke paa langt nær gjorde det Indtryk paa et dansk Sind, som de vilde gøre nu, og jeg sagde derfor blot, at dette forekom mig som en stor og uventet Lykke, der var faldet ned til os fra Himlen ligesom Dannebrog selv, men at jeg ikke indsaa, hvad jeg skulde kunne gøre til eller fra i saa store Ting.

Det er disse Herrer og min Anmodning til dem, at De vil bringe et Budskab til Konseilpræsidenten og Udenrigsministeren af det Indhold, som jeg her har søgt at forklare Dem.

Ganske bortset fra Hr. Baronens Overvurdering af min Adgang til de antydede Kilder indser jeg ikke, hvorfor enten De selv eller disse Herrer skulde behøve en Mellemand mellem Dem og Udenrigsministeren. Budskabet vilde i ethvert Tilfælde, forekommer det mig, tabe i Betydning ved en saadan Omvej.

Disse Herrer er ikke i den Stilling, at de kan henvende sig til den danske Udenrigsminister, og de bør jo vide, at ethvert Forslag, der kommer fra mig, paa Forhaand er ilde set. Det er derfor i Sagens Interesse, at det kommer til ham gennem en Mand, om hvis gode Vilje han ikke tvivler, og hvis Dømmekraft han ikke miskender.

Jeg kunde kun gentage, hvad jeg før havde

yttret, at en saa vigtig Sag formentlig ikke var tjent med min eller nogen Andens Mellemkomst, saa at jeg allerede af den Grund maatte afslaae min Medvirken.

Paa Blixens Ansigt læste jeg Skuffelse og Misfornøjelse, medens de fremmede Herrer sagte passiarede indbyrdes uden at skænke Samtalen synderlig Opmærksomhed. Men da Blixen direkte henvendte sig til dem med de Ord, at han havde taget fejl, og at jeg var uvillig til at paatage mig Hvervet, rejste de sig som for at tage Afsked.

Da jeg fulgte deres Exempel og vilde bryde op, sagde Blixen: Nej stop; de fremmede Herrer skal rejse, medens De kan vente til næste Tog, og vi skal ogsaa først have Frokost. Men forinden vil jeg dog i disse Herrer's Nærværelse gøre Dem opmærksom paa det Ansvar, De paadrager Dem ved at nægte mig den Tjeneste, hvorom jeg anmoder Dem.

— Det var rent personlige Grunde, der havde bestemt min Optræden her. Jeg vidste, at Blixen havde Ret, at hvilketsomhelst Forslag fra denne Kant var ilde set, og var ikke tilbøjelig til at drage denne Uvilje over paa mig selv. Overfor Blixens Paabe-
raabelse af et Ansvar sagde jeg derfor til mig selv, at han mulig ogsaa havde Ret her, og den blotte Mulighed heraf var tilstrækkelig til at opveje alle personlige Hensyn.

Jeg svarede derfor, at min Ryg ikke var bred nok til at bære et saadant Ansvar, og lovede at gøre mit Bedste, hvorpaa de fremmede Herrer tog Af-

sked, og da jeg nogle Timer senere gjorde det Samme, sagde Blixen: De kan sige til Grev Frijs, at jeg har talt efter Bemyndigelse fra rette Sted.

Det var henimod Aften, jeg traf Ministeren, med Undskyldning for at forstyrre umiddelbart efter Middagen som Følge af et halvt aftvunget Løfte om strax at ulejlige ham med en Haupt- und Staatsaktion, hvorom jeg idag havde erfaret det Nærmere.

Jeg benyttede med Forsæt det Holbergske Udtryk for at jævne Vejen.

Han hørte til med stigende Utilfredshed og sagde, da jeg gjorde en Pavse: Jeg vil ikke høre et Ord mere. Jeg bryder mig ikke om Alverdens Fantasterier fra den Kant.

Dette var jo, hvad jeg havde ventet, men det forcerede Hastværk i Forbindelse med Bevidstheden om min gode Vilje og en alt tidligere opstaaet Tvivl om dennes Tilstrækkelighed bevirkede, at det syntes mig, som led jeg Uret. — Jeg svarede derfor, at det jo ikke var Baron Blixen, der fremkom med et Forslag — han havde jo netop villet borttage alt Personligt fra denne Sag — men mig selv, og jeg var jo dog tidligere fremkommet med Forslag, som han havde laant Øre.

Men jeg maa have været uheldig, thi Ministeren rejste sig og sagde: Dersom De tror, De er Opfinder, saa maa De være afsindig.

Jeg har i det Foregaaende søgt at gøre Rede for dette ogsaa hertillands og maaske allevegne altid saa underligt saare Opfinderspørgsmaal. Og da jeg

vidste med mig selv, at jeg hverken her eller andetsteds havde tilegnet mig mere, end der med Rette tilkom mig, svarede jeg, at jeg nok havde hørt om Opfindere, der var blevet afsindige, men ikke at Opfindere i og for sig skulde være fra Forstanden.

— Nej saamænd, men her kommer saa mange Slags Folk, og skulde jeg reflektere paa Alt, hvad de forebringer, kunde jeg risikere selv at blive afsindig. Saadan kom her igaar en Mand og forlangte, at jeg skulde give ham 6000 Daler og det straks og uden Afkortning. Da jeg betænkte mig herpaa, blev han uforskammet, hvorfor jeg tillod mig at bemærke, at hvis han ikke havde været Adelsmand, saa havde jeg ladet min Tjener kaste ham paa Døren, men da han var det, vilde jeg gøre det selv.

Jeg tog med Urette Ordene symbolsk og svarede :

— Et Nik er saa godt som et Vink til en blind Hest, og da jeg ikke er Adelsmand, vil jeg foretrække at gaae selv.

Jeg havde virkelig misforstaaet Ministeren, og han havde heller ikke vanskeligt ved at overbevise mig derom. Men dette forandrer jo Intet i Realiteten, og jeg er den Dag idag uvis om, hvorvidt der ikke her blev begaaet en Fejl, om der virkelig ikke i det givne Øjeblik, da Tærningerne endnu ikke var kastet, men raslede i Bægeret, var en Stemning oppe i raadende Kredse i Berlin og Stockholm, som kunde været udnyttet ved hurtig og energisk Handling.

Jeg véd det ikke, og det vil vel aldrig blive oplyst.

Og Verden vil vel næppe blive synderlig klogere denne Henseende, selv om man, som det syntes med Blixen, vil kombinere denne Episode med den omtrent samtidige Molzenske, der sér saaledes ud.

Den samme Molzen, der for et Aarstid siden havde vist sig saa vel underrettet, dukkede nemlig en skønne Dag op igen.

Her et Par Ord om denne Mand, der stak saa underlig af i vor insulære Afsondrethed, kom og svandt for atter at indfinde sig og atter forsvinde, altid efterladende en Støvsky af brystne Projekter og hemmelighedsfulde Makinationer. Hvor jeg ikke her taler som Øjenvidne, gengiver jeg kun, hvad jeg har hørt, uden at turde staae inde for Sandheden.

Molzen skal — og det er ingensinde blevet modsagt — være en Søn af den første Napoleons Ryttergeneral Dombrowski. Efter Napoleons Fald skal Dombrowski have taget Ophold i Sundeved, hvor han giftede sig og antog Navnet Molzen. Da saa den polske Revolution var ved at udbryde i 1830, tog General Dombrowski sin 15-aarige Søn ved Haanden og vandrede med ham tilfods til Bromberg, hvor polske Emigranter hemmelig havde samlet sig, og gik over den russisk-polske Grænse. Drengen blev ansat som Adjudant hos General Dembinski og gjorde hele Opstanden med. Da den var slaet ned, vendte han hjem.

Efter i nogle Aar at have været ansat ved et

Handelshus i Hamborg, gik han til Kjøbenhavn, hvor han nok blev den første egenlige Byggespekulant, købte, solgte og rejste Huse og Gaarde og var ved at blive rig, da Krisen i 1857 kuldkastede hans Planer og tvang ham til Fallit. I denne Periode giftede han sig med en nu afdød dansk Dame og fik Børn, der endnu lever.

Hvorledes og under hvilke Former den tidligere polske Insurgent er kommet i Forbindelse med det internationale Kryptodiplomati, véd jeg ikke, men da den sidste slesvigske Krig udbrød, synes han at have benyttet disse Forbindelser til Danmarks Fordel. Thi jeg tror virkelig, at han følte sig som Søn af sit Adoptivfædreland, et Indtryk, der stadig paatrængte sig mig samtidig med, at jeg ikke kunde væрге mig mod den Mistro, jeg delte med alle Andre overfor dette fremmedartede Fænomen, der syntes at vide Alt og hyppig viste sig at vide Meget. Hermed stemmer ogsaa, at han efter Freden skal have indlagt sig Fortjeneste ved at redde tre danske Mænds Liv, som af Preusserne var dømt til Døden for Spioneri. Det var nok ogsaa ved denne Lejlighed, han kom i Forbindelse med den daværende Justitsminister Heltzen, hvilket atter førte til den bekendte Episode, som fik politisk Betydning.

Det er heller ikke umuligt, at det var hans Følelser for Danmark, der har ført ham ind i den forbigaaende Konstellation: Nordslesvigs Tilbagegivelse. Saa Meget er i alt Fald vist, at han omfattede denne Mulighed med en Varme, der for

meget lignede Fanatisme til at være paatagen. Medens han fra sit europæiske Standpunkt maatte anse Ministeriet Bluhme efter dets nationalliberale Forvandling for uskikket til at gennemføre en saadan Plan, mente han i Oktoberforeningen med dens Forjættelser om en ny Æra og nye Mænd, der maatte have Europas Sympathi, at se et Magtmiddel i Sagens Tjeneste. Under Bismarcks Ophold i Biarritz synes ogsaa Danmark at være kommet paa Tale af Hensyn til dets strategiske Beliggenhed i Ryggen paa Preussen, der beredte sig til Krigen med Østerrig, og Molzen lagde her Bismarck Ord i Munden som: Nordslesvig mod en Alliance med Preussen. — Ved Juletid 1865 mødte saa Molzen en Dag hos Redaktøren af »Enhver Sit«. Han var stærkt betagen og sagde: »Jeg maa tale med Oktoberforeningens Formand, Baron Zütphen-Adeler«. Denne var dengang paa Dragsholm, men satte paa Gjørups Opfordring Molzen Stævne til den 3dje Januar, da Forhandlingerne om det dengang saa meget omtalte Dokument tog deres Begyndelse. Molzen paastod, at Kejser Napoleon var interesseret i Sagen og at han navnlig bestemt havde fordret, at den danske Øverstkommanderende, hvis Alliancen opnaedes, skulde være den preussiske Øverstkommanderende sideordnet.

Baron Zütphen-Adeler synes paa sin Side at have taget Sagen alvorlig nok. Til nogen selvstændig Optræden i Egenskab af Formand for Oktoberforeningen savnede han dog Betingelserne, selv

om denne Forening havde været istand til at yde ham det nødvendige Rygstød, hvad ikke var Tilfældet, og det lykkedes ham heller ikke at bibringe Konseilpræsidenten sine Anskuelser om Dokumentets Betydning, end ikke at bevæge ham til at give Molzen Audiens.

Saa henvendte denne sig til Baron Blixen med Anmodning om at læse en Paategning paa Dokumentet, affattet af Bismarcks betroede Mand, Justizrath v. Wagner. Blixen attesterede nu paa sin Side Ægtheden af Wagners Underskrift og har derefter sandsynligvis henvist Molzen til mig for om mulig ad denne Omvej at slippe ind andetsteds, thi en Dag indfandt han sig ligesaa uventet som ukaldet i mit Hjem.

Paa det gulbrune sarmatiske Ansigt over den bredskuldrede undersætsige Skikkelse laa altid et Smil, der saa ud, som om det var hugget ud med en Mejsel, og de store brune Øjne formelig funkede i Hovedet af Forstand. Man fik et bestemt Indtryk af, at denne Mand gik omkring og gottede sig ved Bevidstheden om sin formentlig overlegne Viden og sit praktiske Greb paa Tingene overfor disse Øboere og Hjemmefødninge, der mente sig saa kloge, men i Virkeligheden, saa ofte de blev sat paa Prøve, viste sig at være nogle Tosser, som et kultiveret Menneske kunde løbe med, om han gad havt Ulejligheden. Hvordan dette nu var, holdt jeg ikke af selv at indbefattes under Tosserne og var allerede derfor mere tilbageholdende overfor ham, end det

ellers var min Skik, mens de gængse Rygter om preussisk eller russisk eller preussisk-russisk Spioneri ikke egnede sig til at fjærne den Mistro, hvormed jeg saa ham træde ind.

Det var en Mand, der ikke generede sig under fire Øjne; saa vejede han ikke sine Ord, dem han jo altid kunde fragaae, som han sagde, naar der ingen Vidner var paa hans Mund; men han sagde aldrig Mere, end han vilde sige. Han gik ogsaa lige til Sagen.

Ser De, forstaa mig ret, det er nogle store Tosser — —

Hvem?

Det kan være det samme, forstaa mig ret. Hvad vil de her? — Vil de i Krig? — De tror, at Preussen skal løbe sig en Staver i Livet, og at de selv saa skal fiske i rørt Vande. — Men det gaar ikke saadan til, og De skal se, hvor man vil spile sine dumme Glugger op, men saa er det bagefter. Saa tror de naturligvis, at naar Preussen nu rækker dem den lille Finger, saa er det, fordi Preussen er bange, og at man bare behøver at give Tid for at faae hele Haanden. Men saadan gaar det ikke til, forstaa mig ret.

Jeg skal gerne gøre mig Umage for at forstaae Dem ret, naar De ikke gør mig det for vanskeligt.

Naa ja, De forstaar mig nok, det var ikke Dem, jeg mente med Tosserne. — Ser De, her i min Lomme har jeg et Dokument, som er skrevet, for at man skal faae bedre Forstand her i Danmark.

Men hør nu. Der er aldrig Nogen hjemme, naturligvis, — har jeg saa ikke Ret?

Hvem er ikke visibel?

De, for hvem det er skrevet, naturligvis.

Er det maaske skrevet for mig, for i saa Fald kan jeg gerne gøre Dem den Tjeneste at læse det?

Javist, forstaa mig ret. Nøj, der er kun En, som skal læse det, og det er naturligvis Udenrigsministeren — — og maaske ogsaa en Anden.

Og man vil ikke?

Det véd jeg ikke.

Naa, hvad saa? Saa er der jo Intet tabt endnu.

Hvor kan jeg vide, om han vil læse det, jeg kan jo ikke faae ham i Tale.

Naa saadan.

Ja, det var blot det, jeg vilde fortælle Dem.

Og ellers ikke noget?

Nej, Molzen er ikke fra igaar og kan baade stave og lægge sammen.

Men hvorfor har De da ulejlighet Dem herud for at fortælle mig, at De Intet vil fortælle mig?

Javist, Farvel!

Saadan omtrent var den meget omtalte Molzen.

Saa meddelte jeg selvfølgelig Ministeren, at Molzen var kommet til Byen med et Dokument, et Slags Apokalypse, som man nok maatte se, men ikke røre og endnu mindre læse, hvilket, saa vidt jeg havde forstaaet ham, var forbeholdt Udenrigsministeren.

Ministeren vidste det og havde givet Ordre til ikke at indlade Personen. Havde jeg derimod Lyst til at gøre mig bekendt med Papirerne, kunde det jo ikke skade. Jeg havde Intet derimod, men betvivlede, at det gik Molzen paa samme Vis.

Saaledes stod Sagen nogle Dage, da Blixens Attestation rigtig synes at have fremkaldt den af Molzen paaregnede Tilbøjelighed til at faae et Indblik i Aktstykket. Paa given Anledning indbød jeg da Molzen paa en Cigar og et Glas Vin, og han, der havde europæisk Øvelse i at forstaae halvkvædet Vise, indfandt sig ogsaa til berammet Tid med et Smil, der var endnu mere overlegent end sædvanlig.

Han var Nøgternheden selv, maaske mere af professionelle end af moralske Hensyn, og afslog at gøre mig Besked, men tilbød uden Opfordring fra min Side at oplæse »det Bevidste«, naar jeg tog Sæde »saaledes, at jeg ikke kunde kaste et Blik paa Skrifttegnene«.

Jeg opfyldte Betingelsen, og Molzen begyndte med monoton, ofte uforstaaelig Stemme at oplæse det tydske Aktstykke. Da han sluttede, sagde jeg, at den stærke Vin var gaaet mig til Hovedet, og at det Altsammen løb sur for mig. Skulde han eller jeg have nogen Nytte af det, maatte han læse om igen. Det gjorde han ogsaa, og da han var gaaet, nedskrev jeg efter Hukommelsen, hvad jeg havde hørt.

Jeg havde samme Dag overværet en kær Vens Jordefærd, og det er muligt, at den Spænding, hvori jeg Dagen over havde befundet mig, har skærpet min Modtagelighed. Ellers kan jeg ikke forklare mig, hvorledes jeg har kunnet gengive Indholdet saa nogenlunde tro, tiltrods for alle Mangler og Molzens egenhændige Paategning paa Kladen: »Aldeles forkert refereret, d. 8—3—66«, en Paategning, han dog ganske upaatvivlelig vilde give ogsaa, hvad jeg her har meddelt om hans Virksomhed og Personlighed.

Referatet (vide Bilag V) overgav jeg derefter til Vedkommende og har noget senere paa Kladen tilføjet, at Grev Bismarck i en Skrivelse af, saavidt mindes, 27de November 1865 til Wagener i stærke Udtryk formelt desavouerer omstaaende Aktstykke.

Denne Desavouering er altsaa gaaet Haand i Haand med selve Indledelsen af Forsøget, naar dette glippede eller skulde glippe, saa at Ministerens Betragtning af den hele Affære synes støttet fra selve Ophavets Side.

Molzens Veje syntes fra nu af at dølge sig for profane Blikke, og daværende Politiinspektør Hertz paatog sig derfor at holde Øje med ham. Men da Molzen atter var über alle Berge, og Paaskønnelsen udeblev, indbragte dette mig den paagældende Politimands varige Rancune, den han bl. a. flere Aar efter gav Luft ved paa en Kafé at udpege mig som Forfatter af Pios første socialistiske Opraab. Det er med sand patriotisk Tilfredsstillelse jeg noterer, at noget Lignende i ethvert andet Land upaatvivlelig vilde

voldet den Sigtede ubodelig Skade, medens Beskyldningen her faldt død til Jorden.

Da Sagen var glippet, forlod Molzen Landet og viste sig først igen en halv Snes Aar senere. Han skal da have medbragt et Slags historisk Redegørelse for hvad der var sket i 1866, og erklæret at være bemyndiget til at oplæse denne Redegørelse for Konseilpræsidenten, Udenrigsministeren og Andre, der havde haft med Sagen af gøre. Om det skete, véd jeg ikke, og heller ikke ad anden Vej kjender jeg noget til Indholdet af dette nye Dokument.

Siden skal Molzen ikke være sét i Danmark, men været beskæftiget udenlands, dels diplomatisk, dels som Parthaver i Jærnbanespekulationer, ogsaa i Forbindelse med den bekendte Dr. Strousberg.

Hektor: Hvo har Lyst at øve den Daad, som her jeg
vil nævne?

Give jeg vil ham en Vogn og to strunkt knejsende Heste,
hvis han i Bringen har Mod og selv vil Hæder sig vinde
ved at begive sig hen til Achæernes Snekker og spejde,
om der endnu som tilforn staar Vagt ved de hurtige Skibe.

Saa han taled', da tav de kvær og forstummed' tilhobe.
Men i det troiske Folk var en Mand, som Dolon sig kaldte.
(Iliadens 10de Sang.)

Den tillidsfulde Stemning overfor de forestaaende Verdensbegivenheder var efterhaanden, som disse rykkede os nærmere paa Livet, blevet afløst af Uro og Bekymring. Man saa, at Preussen med beraad Hu havde kastet sig ud i et formentlig halsbrækkende Foretagende, og ingen Hensynsløshed fra denne Side vilde derfor være kommet overraskende. Man stod jo alt paa Forhaand ligesom midt i Begivenhederne, idet de fjendtlige Allierede eller allierede Fjender stod ved vor Grænse med Preussen som Fortrav, dette Preussen, der selvfølgelig ikke kunde vente eller ventede nogen sær Sympathi fra hinsides de nye Grænsepæle.

Regeringen, der vidste, hvor dyr den mindste

Uforsigtighed kunde blive, hvor nødvendigt det derfor var at bevare koldt Blod og endnu havde Scenerne efter Dannevirkes Rømning i frisk Minde, var paa sin Post. Grev Frijs absolut her den rette Mand paa rette Sted. Thi medens hans Hjerte slog i Takt med den yngste Patriots, kunde der ikke i Spidsen for Regeringen staae en Mand med større Selvbeherskelse og mere tilbøjelig til at gaae paa Æventyr end netop han. Men de friske Saar fra Dybbøls Banker blødte endnu. Dette Blod kunde stige til Hovedet, og den lettere bevægelige Del af Folket lade sig henrive til Udskejelser. Paa den anden Side blussede Partilidenskaberne endnu lige højt. Regeringen var Genstand for den dybeste Mistillid fra de Ordførendes Side, og Mistilliden var rettet mod dens Politik udad- som indadtil, idet man frakendte den, om ikke helt Vilje, saa dog Evne til at benytte mulige Chancer til Genrejsning.

Saaledes var Stemningen i Kjøbenhavn, da »Dagstelegraphen« — redigeret af C. V. Rimestad*) — udkom med en ledende Artikel med Overskriften »Flaaden ud!«, der var beregnet paa at anspore Frygten og Ophidselsen for at forlede Regeringen til det udæskende Skridt at udruste Flaaden under Paaskud af Nødværge overfor et pludseligt Overfald

*) Med hvem Regeringen saaledes enten ikke har vedligeholdt Forbindelsen, eller i dette Tilfælde idetmindste forsømt at udnytte den.

af den preussiske Flaade, der formodedes at ligge fuldt rustet i Kiel og Danzig eller maaske allerede var paa Vej til Kjøbenhavn.

Konseilpræsidenten var ganske paa det Rene med, at alle disse Rygter om preussiske Flaaderustninger var grebet ud af Luften. Preussernes Operationsplan kunde nemlig ikke være nogen Hemmelighed for Folk, der vilde se. Preussen vidste sig jo paa alle Sider omgivet af Fjender, der spekulerede i dets Udmattelse i en langvarig Krig med en jævnbyrdig Modstander, og den preussiske Operationsplan var hermed given: Samle alle Kræfter paa ét Sted og slaae saa hurtigt og stærkt, at Sagen — helt eller delvis gennemført, eftersom Krigslykken vilde det — var blevet et fait accompli, inden de hemmelige Fjender havde forvandlet sig til aabenlyse. Fra en saadan Operationsplan var alle Flaaderustninger paa Forhaand udelukket, fordi der ikke vilde blive givet den østerrigske Flaade Tid til at vise sig i de preussiske Farvande, og man iøvrigt ikke havde for mange Pengemidler tilovers til Demonstrationer.

Men derfor var de udsprede Rygter om hine Rustninger lige farlige, og Ønsket laa da nær at blive sat istand til at nedslaae disse Rygter fra første Haand, naar en Mand, til hvem man havde Tillid, efter Selvsyn paa Stedet kunde telegrafere hjem, at Flaaden i Kiel som i Danzig laa aftaklet i sit Leje. En officiøs Notits herom i »Berlingske Tidende« var, om Noget, egnet til at tage Braadden fra Letfærdigheden.

Alt dette kunde jeg sige mig selv. Men dersom den højtstillede Fædrelandsven, der hin Morgen i bevæget Stemning anmodede mig om at rejse til Danzig over Kiel i et Søfartsanliggende som dette, havde foreslaaet mig at begive mig ned til Ægypten for at indhente paalidelig Underretning om, hvor mange Tusind Sten med og uden Straa mine Forfædre havde æltet for Farao, kunde jeg ikke blevet mere overrasket, end jeg blev nu. Nu var det mig, som havde Anledning til at bede: Herre Gud, send en Anden i mit Sted! Og jeg oversatte Skriftsproget paa moderne Dansk og sagde: Hvorfor ikke sende en flink Opdagelsesbetjent? — — Eller en praktisk Mand, en Købmand f. Ex., som vil være Ridder af Dannebrog og lægge Navn til, saa vil jeg gaae med, naar der ingen Anden er, som vil.

Han havde selv tænkt sig en saadan Udvej, men ingen fundet, og gentog sin Anmodning. Flere end jeg havde havt tilstrækkelige Beviser paa hans Dømmekraft og jeg sagde derfor til mig selv, at han upaatvivlelig maatte have vægtige Grunde til at se mørkere paa de raadende Stemninger end jeg. Men Frygten for Latteren, som vilde falde over mig, naar det, hvad det jo vilde, viste sig, at der ingen Fare havde været, og der saa tilstødte mig Et og Andet fra en eller anden tjenstivrig preussisk Korporals Side, var stærkere end selve min Agtelse for den Paagældende.

Saa gik det mig, som det var gaaet mig før. Paa den ene Side rént personlige Grunde for Afsla-

get, paa den anden Ansvaaret ved at forhindre en god og forstandig Foranstaltning. Han havde da ogsaa neppe lukket Døren efter sig, før det faldt mig ind, at jeg jo selv havde Købmanden lige ved Haanden, og foreslog Vexellerer Gedalia.

»Naar han kan tie, er han vel ligesaa god som en Anden.«

»Naar han kan gøre sig Haab om passende Paa-skønnelse og maaske bindes religiøst, tror jeg, at man ogsaa vil kunne binde hans Tunge.«

Men her viste sig en Vanskelighed, som jeg ikke havde paaregnet. Thi da jeg anmodede den Kommitterede, Etatsraad Hjort, om Orlov for en Uges-tid, nægtede han mig den, og det fra hans Standpunkt med fuld Føje, saa at det kostede nogen Møje, inden jeg kunde komme afsted, medens dog ethvert Minut maaske var kostbart.

Saa løste vi vore Pas og rejste.

Alle Mennesker kendte Gedalia. Han stod den gang i Spidsen for en meget stor Forretning med udstrakte Forbindelser Verden over og med et Navn, som, udelukkende knyttet til finansielle Foretagender, vilde bortlede enhver Mistanke fra ham og hans »Fuldmægtig«.

Her nogle Ord om denne Mand, der i en Aar-række var Genstand for mere Omtale til det Gode som til det Onde end nogen anden Mand i Landet.

Jeg havde lært ham at kende gennem Baron Blixen i Ugebladet »Norden«'s Tid. Hans naivt

aabne Tilstaaelse af sin Forundring over, at »et saadant Blad kunde skrives af Mennesker, som Ingenting var og Ingen kendte«, vakte min Interesse, og efterhaanden som Begivenhederne tog Flugt herhjemme, fik jeg Lejlighed til at se denne i visse — dog langfra i saa mange Henseender som almindelig antages — aparte Karakter under de forskelligste Forhold. Jeg har ikke sét en eneste efter min Mening træffende Karakteristik af denne Mand, saa lidt som jeg med en enkelt Undtagelse har hørt Nogen, trods al Umage, der kunde efterligne hans Stemme og Udtryksmaade.

Sagen er, at Gedalia kun blev et Særsyn under vore smaa Forhold — i Udlandet, navnlig i Tyskland, har han mange Sidestykker, samme Virkning af samme Aarsager — ved den Aabenhed, hvormed han lagde alle sine mindre gode Egenskaber blot for et Publikum, der saaledes havde den dobbelte Tilfredsstillelse at more sig over Naiveteten og sammenholde egne Fortrin med denne Synders Selvbekendelser.

Thi Gedalia var i Virkeligheden hverken værre eller bedre, end Folk er flest, snarere over end under Gennemsnittet. Han syntes kun værre ved hine rastløse confessions, ligesom bedre ved den Reklame, hvormed han, uden dog altid bevidst at tilsigte en saadan, omgav sin iøvrigt store Godgørenhed.

Den første i vor Tid saa sjældne Særhed er det, som i Forbindelse med hans til det karrikaturmæssige drevne Forfængelighed, den han netop og sær-

lig lagde blot for Alverden, har været hans værste Anstødssten.

Fristelsen er stor til at fordybe sig i Themaet, men Mesteren viser sig jo i Begrænsningen, og jeg skal derfor indskrænke mig til et Par Exempler.

I en større Forsamling faldt Talen paa Finansmanden og Politikeren D. B. Adler, der var ligesaa atholdt som agtet af sin Samtid. Hans solide Forretningsførelse dannede en fuldstændig Modsætning til den urolige Genbo, og han nærede derfor kun et Minimum af Agtelse for dennes hele Væsen. Saa fortalte Gedalia: »Adler fik en Forespørgsel fra Ulandet om os og skrev tilbage, at vi gjorde store Omsætninger, men drev vilde Forretninger. Er det en Maner?« — En Stemme: »Naa, hvad saa, hvad gjorde saa De?« G.: »Saa fik vi ogsaa en Forespørgsel om Adler, og saa skrev vi naturligtvis, at han gjorde store Omsætninger, men drev vilde Forretninger«. — Stemmen: »Gør Adler da vilde Forretninger?« — Gedalia: »Nej, det vil jeg ikke sige, men hvorfor skulde han skrive saadan om os? — Hvorefter Gedalia stiltiende udballotteredes af Selskabet.

Da han under Katastrofen i 1863 havde tilskrevet Kongen af Sverig-Norge for at besværg ham ikke at lade Danmark i Stikken — Brevet var skrevet i patriotisk Angst, jeg har Koncepten til det —, og Kongen havde besvaret det i en egenhændig Skrivelse, der paa én Gang vidnede om hans dybe Med-

følelse og Mismodet over Afmagten, udtalte Baron Blixen sig meget stærkt om den ganske særlige Udmærkelse, der ligger i Modtagelsen af en kongelig Haandskrivelse. Gedalia, der ikke forstod at skatte denne særlige Udmærkelsesmaade, men inderst inde havde ventet Noget, der faldt mere i Øjnene, svarede derfor noget irriteret, men aabenhjærtig: »Kan jeg maaske slaae Kongens Brev op paa Ryggen, naar jeg gaar paa Børsen!«

Da han ikke kunde dette, valgte han den Udvej at lægge Kongens Brev frem paa sit Kontor til almindeligt Eftersyn, indtil Overkammerherre Tornérhjem under en let spøgende Form anmodede mig om at søge Utilbørligheden standset.

Hertil er formentlig at sige, at mange ere de, der handler og tænker som Gedalia ved lignende Lejligheder, men tier stille med det.

Da han havde, som det hedder, »bygget« Vendssysel-Banen, var det mere Forfængelighed end forhaabet Fordel, der drev ham til at fortsætte med Foretagender, for hvilke han manglede alle Forudsætninger. Resultatet blev som bekendt det allerulykkeligste. Da han derefter etablerede en ny Forretning med en kvindelig Kompagnon, var det Forfængelighed, der drev ham til at antage den tyske Kontorist, som blev hans Bane, fordi denne var anbefalet af en Dame, der var gift med en deklasseret Fyrst Hohenlohe, hvem Gedalia af Forfængelighed og Uvidenhed forvekslede med hans Fætter, Diplomaten og Statholderen af samme Navn.

Det var Forfængelighed, der drev ham til at ofre Tusinder paa Generalkonsulater, fordi »de skyder paa Falderebet, naar jeg kommer ombord«, Diplomattiddage, Ordenstegn og Barondiplomer fra den lille forglemte Republik San Marino paa en Bjærgtop i Appeninerne, som lever af slig Export, men som, da Gedalia havde købt sit Diplom — med et Storkors i Tilgift — af ham strax blev ophøjet til Kongeriget Italien.

Det var Forfængelighed i dens mest paradiske Form, da han — en ny Udgave af det gamle Æventyr om Konen med Æggene — efter at det spanske Anliggende havde givet ham Smag for Kroner, for Alvor tænkte paa at paasætte sig en jødisk Kongekrone i Palæstina. Det var hans Forfængelighed i dens hæsligste Form, som drev den ældste Søn i Døden, efter af Faderen at være udsendt paa Jagt efter italienske Prinsesser, og det var den samme Last, der drev ham til at etablere en 19-aarig Søn i London, hvor et helt Internationale af Bedragere inden tre Maaneder havde indviklet det unge Menneske i deres Net saaledes, at Faderens Fallit allerede dengang hang i et Haar. Men hans Renommé var trods alt dette dog saa rodfæstet, at hans Opraab til danske Bønder om at komme de sultende Smaalædinge til Hjælp indbragte, saavidt jeg husker, henved 30,000 Rigsdaler; at Kongen af Sverig-Norge, som berørt, paa en Henvendelse til ham bærede ham med en egenhændig Skrivelse, at Prinser og spanske Magt-

havere tog hans Intervention i spanske Kongevalg alvorligt, og at ingen fremmed Finansminister nægtede sig hjemme for ham, hvorimod de formentlige Rothschildske Forbindelser og Protektioner ikke var Andet end en af Gedalia paa et meget tidligt Tidspunkt spunden Mythe*). Og paa den anden Side, at yderst Faa af de Mange, Smaa som Store, der havde lidt Tab ved hans Fallit, — saa meget gør alligevel Tiltroen til Hjærtelaget — lod ham høre ilde derfor.

Og dog var hans finansielle Evner indskrænket til et ganske lille Omraade: Handel med Statspapirer. Uden for dette begrænsede Terræn havde han ingen Grund under Fødderne som Følge af en næsten utrolig boglig Uvidenhed paa alle Felter, i Kraft af hvilken han blindt hen troede Alt, hvad formentlig boglærde Folk bildte ham ind fra Kundskabens Verden, og — i Færd med at overtage Jærnbaneanlæg — antog, at Mursten fandtes i Jorden fix og færdige som andre »Sten«.

De Egenskaber, ved hvilke han trods alt dette havde svunget sig op, var ved Siden af et sjælden hurtigt Hoved, hvis Hurtighed dog steg til, hvad Ad-

*) Det gaar hermed som med de talløse Vittigheder, der tillægges ham. Gedalia har i de mange Aar, jeg har kendt ham, aldrig sagt en Vittighed. Han forstod slet ikke, hvad Vittighed var, og betragtede Vid og Humor som Noget, hvori simple eller ejendomsløse Mennesker paa en ubegribelig Maade kunne finde Fornøjelse.

vokat Henrichsen med et heldigt Greb kaldte »intellektuel Stundesløshed«, en overdreven Jegsans og en Individualitetsbevidsthed, som uden at ville gøre Fortræd trampede væk over alle Hindringer, en rastløs Ihærdighed og Utrættelighed, der støttedes af et Jærnlegeme med Staalnerver, en Dristighed, der fik lukkede Døre til at springe op og, trods al naiv Ærefrygt for Fødsel og Rang, bragte ham til at tale med Jordens Mægtige som med sine Lige og til med Bismarck, skønt i mindre adækvate Udtryk, »ikke at erkjende noget jordisk Menneske over sig uden Gud«; en Hensynsløshed, der bundede i Uvidenhed og absolut Mangel paa Selvkritik; hans Nøgternhed, Tarvelighed og Nøjsomhed, den varmeste Medfølelse med menneskelig Savn og Lidelse, hans Hjælpsomhed og Godgørenhed, der, mens den aldrig ganske trættedes, dog ligesom Goldschmidts Simon Levis meget vel kunde falde paa at forfordele Vorherre i Mellemregningen med ham — Alt sammen Egenskaber, som hans aldrig hvilende og altid sig fortalende Tunge ikke mægtede at neutralisere.

I Jødernes Forkuelsestid udgaaet fra et fattigt jødisk Hjem, hvad der vil sige det Samme som et Stykke Middelalder midt i den moderne Kultur, lærte han — upaatvivlelig dog ved egen Skyld — ikke Andet end en Smule Hebraisk i den jødiske Friskole. Som Følge af Nathansons mere velmente end praktiske Bestræbelser i Aarhundredets Begyndelse blev han saa med saamange andre stakkels Jødedrenge

mod Naturens Drift og Evne sat til et Haandværk. Man kan tænke sig, hvad et saadant Barn maa have lidt overfor Kammerater, han ikke forstod, og som ikke forstod ham og var overfyldt med Fordom og Forfølgelsesaand. Saa af og til Svend med dengang ofte raa Kammerater. Er det at undres over, om en saadan Dreng løb af Lære, eller en saadan Svend skyndte sig med at lægge et Stykke Værktøj, som dog kun sjælden faldt ret i Haanden, tilside og instinktmæssig gribe til den gamle Udvej, som tusend-aarig Fordom havde gjort til den eneste for den forfulgte Race. Resultatet maatte blive, som det blev: en Barbar med en Smule paaklistret Kultur, der som paa Napoleons Tartars gik af ved den sagteste Børøring. Med Barbarens barnlige Ærefrygt for den Kultur, som han ikke forstod, og for dens Bærere, hvem han i sin Naivetet antog Grever og Baroner og Storkors at være. Om virkelig Aandsstorhed havde han intet Begreb.

Fra et andet Synspunkt sét, vil denne i portugisisk Admiralsuniform udklædte og Baron sig kaldende Sadelmagersvends Færd være at ligne med en romersk libertus, naar man blot dømmer mildt og husker, at der skal Tid eller en Intelligens, Følelse og Vilje gennemtrængende human Dannelse til for at udlette Trællemærket og indlemme saadanne Enklaver i en Omverden, der faar Apparencerne hurtigere og for billigere Køb. Hans Dansk var, som det maatte være, en Blanding af jødisk Jargon, af Sproget paa Værkstedet og i Sidegaderne saa-

velsom af egen sprogdannende Evne. Hvor Andre ikke vil sætte deres Fødder, vilde han ikke »træde sine Ben«. Han sagde »møjjet« istedetfor »meget«, »gammelgaaende«, omsatte Stavelserne som i »Kamalitet«, kunde ikke udtale de danske Aa- og Æ-Lyde o. s. v., men hans Sprog var ganske frit for den ham stadig paaduttede sch-Lyd, som netop var slebet af ham paa Værkstedet. Paa hans Tydsk, det han mente, han talte som en Indfødt, vil man nedenfor finde en sandfærdig Prøve, og Børnenes franske Guvernante anstrengte sig forgæves for at lære ham, at det franske Ord jusque hverken udtales som jydsk eller schysk. Man raadede ham engang ved en Fest at indlede sit Foredrag i Lighed med Napoleons berømte Tale til de forsamlede kronede Hoveder i Dresden: Da jeg havde den Ære at være Sekondlieutenant, og sige: Da jeg endnu kun var en beskeden Sadelmagersvend. Men Gedalia fordærvede det Hele ved sit: Da jeg inu havde den Ere at være Salmersvend og beskeden.

Men denne Sadelmagersvend, der aldrig lærte sit Modersmaal saa lidt som noget andet Sprog og ikke havde den svageste Forestilling om de simpleste Elementærkundskaber, fandt sig hurtig tilrette paa et Bankierkontor, og jeg gad se den Sadelmagersvend Nr. 2, som efter en regelret oplært Principals eller Kompagnons pludselige Død drister sig til og evner selvstændig at overtage en Bankierforretning og bringe den op til, og i en Række af Aar at holde den paa,

første Plads, selv om det Hele, efter mange Skæbnens Omskiftelser, ramler sammen i Død og Undergang.

Han havde den misundelsesværdige Egenskab ikke at frygte Døden, den han betragtede som en Udfrielse og Hvile. Hans umættelige Higen efter Æresbevisninger strakte sig ikke ud over Livet, og for det døde Legeme tror jeg, at hans Troesfællers fire uhøvlede Fjæle var ham nok.

Hans Ligfærd vilde derfor neppe have vakt hans Mismod, hvis han havde kunnet se den. Thi den var, som det rigtig er blevet bemærket, et Symbol paa hans Liv og Skæbne: — II Ordenstegn og 5 5 Drosker.

Mine Ulykker begyndte strax paa Overfarten fra Korsør til Kiel. Det var et meget stort Skib, »Bleking«, og vi To var de eneste Passagerer. Vinden var frisk, men imod, og Søens Slag mod den lange Skibside virkede pirrende paa Nerverne, der iforvejen var urolige ved den hele uvante Situation. Ud paa Natten gik jeg derfor op paa Dækket, og paa Kaptejns Indbydelse op paa Kommandobroen, hvorfra der blev stødt i Taagehornet. Da jeg kold og vaad atter kom ned i Kahytten, traf jeg min Rejsefælle ifærd med at klæde sig paa. Med en Stemme, hvis Resignation stod i Strid med den iv-

rige Paaklædning, sagde han: »De blæser Schoufer*), saa er det vel forbi — — naa, saa er det forbi!« — og fik i det Samme et Anfald af Søsyege, der i bogstavelig Forstand gik ud over mig.

Poul Møller fortæller om den unge Pige, som var rede til at bestige Baalet for sin Tro, men vægrede sig ved at gnide sin gamle gigtsvage Mosters Ryg med en Flonels Klud. Hvormange Patrioter er rede til Martyriet i »Bleking«'s Kahyt?

Grim af Ansigt og Skabning han var, hin Dolon, Søn af Eumedes.

Med Sømands-Snarraadighed førte Kaptejnen mig forud, hvor en medlidende Sø gav mig tilbage til mig selv, der var blevet helt borte for mig. Saa blev jeg bragt tilkøjs, indsvøbt i uldne Tæpper og fyldt med varm Grog, som Kaptejnen drak med for Selskabs Skyld.

Uheldet var overstaaet, men Virkningen blev.

Skønt henved 40 Aar gammel, var jeg dog ung af Sind, og min Deltagelse i Dagens Begivenheder, i Forbindelse med Varetagelsen af hver Dags Gærning, havde kun levnet lidet Rum for Tanker paa Verdensorden og Verdensstyrelse. Nu kom de. Og jeg saa Forfatteren af Artiklen »Flaaden ud«, omringet af beundrende Tilhørere, udvikle Fortjenesten ved den patriotiske Aarvaagenhed, hvormed han idag havde forhindret et Bombardement paa den overraskede Hovedstad og et nyt Ran af den aftaklede Flaade.

*) Schofar ο: Hornet, Luren, hvori der blæses i Synagogen ved visse Lejligheder.

Og her, hvor jeg rystende af Febergysninger ligger i min Køje og, led ved mig selv og ved Alt, pladsker tilsøes alt Andet end husvant, hører jeg mangt et dæmpet Ord om Folk, hvis Sympathier er paa den »anden« Side, om Hjemmetydskere og danske Slesvig-Holstenere, som arbejder vore Fjender i Hænderne. Men Hejmdal er paa sin Post — —

Hejmdal, lyse Gud, som stirrer
Under Haand mod Syd, — —

Medens Du, Dolon, ligesaa godt kunde forlange at køre Dig en Tur i Karlsvognen med den store og den lille Bjørn for, som i Hektors Vogn med de to strunkt knejsende Heste, og i det Højeste kan vente Dig en preussisk Kasseamat, hvor Du hverken ser Sol eller Maane eller Regnbue.

Jeg spurgte mig selv, om der var Retfærdighed eller blot Billighed i dette, og kunde ikke besvare Spørgsmaalet; — nu véd jeg nok, at Pessimismen kun passer for eller er et Produkt af daarlige Maver.

Fra tidligere Tid kendte jeg forskellige dansk-sindede Mænd i Kiel, paa hvem jeg vidste, at jeg ikke blot kunde stole, men som ogsaa vilde være istand til at give mig de bedste Anvisninger, og saa begav jeg mig da paa Vej til »de hurtige Skibe«.

Alting saa saa fredeligt og hyggeligt ud derude i det smukke Düsternbrook. Der laa den Verdenshavn, som vi ikke havde forstaaet at benytte, der den første Begyndelse til den nye Samling af hine

store vendiske Orlogsmænd, hvis Sejlads gennem Sund og Bælter i hele Danmarks Historie var en Trusel mod mit Fædreland. Nu laae de rolig nok med Nathuen over begge Øren. De vidste, at Gærningen vilde blive gjort uden dem, og at der endnu ikke var Brug for deres svage Kræfter. Men de var der, og der var Plads til flere.

Paa Torvet i Kiel stod Kejsersjægerne opstillede. Det var Kejser Franz Josephs ganske unge Soldater, som det syntes: ikke stort Andet end Drengene med lavpullede, bredskyggede Tyrolerhatte med en rask Fjer i. Selv mine uøvede Øjne saae, at Exercitsen lod Meget tilbage at ønske, og et Par Stykker kom endogsaa luskende bagefter og sneg sig ind i Gledet uden nogen anden Følge end et Par rynkede Bryn fra deres ligesaa unge Lieutenants Side. Alligevel var Kiels forsamlede Tjenestepiger med de røde, helt nøgne Arme enige med sig selv og mig i, at de unge Gutter i den simple, men krigerske og smukke Uniform tog sig overordenlig godt ud.

For denne mere æsthetiske Side af Sagen havde en lille plebejisk preussisk Underofficer, der kom listende langs ad Fortovet med en stor Protokol under Armen, intet Øje. Ved Siden af de flotte Kejsersjægere tog han sig helt prosaisk og fattig ud i sin knappe, tarvelige Uniform; men det Blik og det Smil, hvormed han, uden at standse i sin Gang, skævede til denne østerrigske Legen Soldat, varslede om den stakkels ridderlige Gablenz's polske Tiggergang udenfor Preusserkongens Telt i Bøhmen. Nu sad Sejrherr

ved Sankelmark guter Dinge paa Slottet i Kiel, mens Parcen skar paa hans Livstraad.

Jeg havde taget det alvorlige Løfte af min Rejsefælle ikke at snakke Politik paa Vejen med Tydskerne, og Løftet var ogsaa blevet holdt, saalænge der ikke havde været nogen Fristelse til at bryde det. Men i Kupéen mellem Kiel og Hamborg var Alt i Fyr og Flamme. Forbandelser mod Bismarck summede om Ørerne, Vrede, Ophidselse og Frygt fyldte Sindene, da mit Øre pludselig opfangede følgende skrigende udtalte Ord, hvis sproglige Mangler dog ikke dækkede over Meningen:

»Nein, das ist nicht recht. Die Sache ist das, dass das Adel und das Ritterschaft nicht haben wollte, das die Holsteiner die sammen Gerechtigkeiten haben sollte, was die Dänen hat. — —«

Vi sad hver i sit Hjørne af den fuldt optagne Kupé, og Ordene var rettede til en sværlemmet Holstener, der sad ligeoverfor Gedalia. I dæmpet Tone mindede jeg denne om hans Løfte, alt medens jeg saa ned mod Gulvet og lod, som om jeg talte med mig selv. Han tog min Paamindelse meget fortrydelig op og yttrede sin Misfornøjelse paa Dansk og saaledes, at ogsaa han mente at tale med dæmpet Røst. Men han gjorde dette med et saadant Minespil og saadanne Lader, at hans holstenske Kontrapart blev betænkelig. Thi Kæmpen rejste sig, og banende sig Vej til mit Hjørne af Vognen, spurgte han med en Skulderbevægelse henimod det andet: »Entschuldigen Sie, sind Sie vielleicht der Arzt?«

— Gewiss. — Hab's mir schon gedacht. — Gedalia hørte den korte Samtale, og — saaledes var han — hans Vrede var forbi i samme Øjeblik.

Jeg har berørt min Nervøsitet overfor det Latterlighedens Skær, der vilde kastes over mig, hvis Rejsen skulde støde paa Hindring. Denne Uro forlod mig intet Øjeblik og naaede Højdepunktet paa Stationen Wittemberge mellem Hamborg og Berlin, for nogle Minutter senere at afløses af den kaadeste Munterhed, som jeg delte med de mange hundrede indfødte Øjenvidner.

Toget standser, og ved Vogndøren viser sig en Konduktør, som, medens han svinger sin Lygte saaledes, at dens Lys trænger ind i enhver Krog af Kupéen, siger med et, i det mindste i mine Øjne, uhyggeligt Smil: Har D'Hrr. hørt, at Østerrigerne idag har arresteret den preussiske General v. Alvensleben? — Almindelig Tavshed, der for mine preussiske Rejsefællers Vedkommende betyder: Saa er det altsaa afgjort, saa skal vi afsted i den forbandede Krig, — medens min Tavshed betød: Saa er det altsaa afgjort, Latterligheden venter Dig i Danzig. Fyren vidste det, hvorfor ellers grine, fordi en preussisk General bliver taget som Spion? Og naar Østerrigerne uden Krigserklæring tør tage en preussisk General ved Kraven, hvad kan man saa vente sig af Preusserne overfor en dansk Vexellerer og hans Fuldmægtig. — Saaledes talte jeg med mig selv, da mine triste Tanker med Et afbrødes af Lattersalver, der rungede nærmere og nærmere, netop som Toget

gjorde Mine til at sætte sig i Bevægelse, uden at min Rejsefælle endnu havde indfundet sig. Larmende Lattersalver fra Hundreder af Struber, alle Vinduer optagne af tæt sammenpressede Hoveder, der ryster af Latter, som smitter ogsaa dem, som ikke kan se, hvorfor de Andre ler, da endelig Latterens Ophav nærmer sig. Det er min Rejsefælle, der til en Forandring har forsinket sig og nu anstrænger sig for at indhente det Forsømte i et Løb, der generes ved Nødvendigheden af forskellige Toilettearrangements. Saaledes har han passeret Togets hele Længde, foran ham en Konduktør, der svinger sin Lygte som et Signal til Passagererne, indtil Spidsroden tilsidst faar Ende, og Offret næsten kastes ind til os. Og endnu stedse varer Latteren, indtil den overdøves af Maskinens og Waggonernes Larmen.

Havde Folkestemningen overfor den truende Krig indtil nu givet sig tydelig nok tilkende, saa steg den til Grænsen af oprørske Demonstrationer, da vi havde lagt Berlin bag os. Ederne og Forbandelserne tog ingen Ende, og en Passager fortalte med den højeste Forbitrelse, hvorledes han med egne Øjne havde sét en stakkels Kvinde med udslaget Haar i Fortvivlelse kaste sig ned paa Skinnerne foran det Tog, som bortførte hendes indkaldte Ægtefælle. — Det var derfor ingen Overdrivelse, naar Bismarck efter Sejren sagde, at han og Flere med ham vilde blevet slaæet ihjel med Kasteskaft af de gamle Koner i Berlin, hvis de var kommet slagne tilbage fra Königsgrätz.

Han vidste det iforvejen, fordi han ogsaa vidste, at det var ham og ham alene, der havde ført først Kongen, saa Folket ud i Krigen mod Østerrig. Og som han bar hele Ansvaret, fik han jo ogsaa hele Æren.

Det var en hæsleg Nat i den overfyldte Kupé med en drukken Læge ved Garden over mine Ben, blege, trætte, forvaagne Ansigter omkring mig og et udstrakt, fladt Moseland til alle Sider. Vi var i Polen.

Side Vandløb med forkrøblede Pile fulgte det ilende Tog i den dæmrende Nat over den vide polske Slette, og Stemplet slog i staafast Takt til den blundende Rejsendes Drømme: Hvorfor svulmer Weichselfloden, hvorfor svulmer Weichselfloden? . . .

I tætte Rækker havde den trofaste Hukommelse ført det ridderlige Folks Bedrifter forbi Sjælen. I skiftende Drømmesyner havde Fantasien genrejst de faldne Helte af deres Grave, havde Sobieski kastet de polske Lanser mod de tyrkiske Krumsabler og under Kristenhedens Jubel holdt sit Indtog i det befriede Wien. Lydhørt havde hans Øre fornummet de Døendes Rallen paa Pragas Volde, de Forraadtes Forbandelser og Martyrernes Stønnen i Sibiens Bjærgværker, medens Stemplet slog i staafast Takt: Hvorfor svulmer Weichselfloden som et Heltebryst?

I lystig Leg fejede Morgenbrisen den lette Taage over Sletten, mens Solen rød og straalende stod over Horisonten.

Endnu halv fortunlet over Nattens Syner spejder den Rejsende efter en levende Budbringer fra det Polen, som sagdes dødt, men som — han vidste det — endnu levede i sine bedste Sønners og Døttres Hjærter. Forgæves søgte Øjet, forgæves lyttede Øret efter de vante Spor af levende pulserende Liv. Saa langt Synet rakte — Intet uden Steppens stride Græs, Kær og Moser og døde Vandløb, intet Spor af Husdyr, Mennesker og Menneskers Værk. Selv Menneskenes Boliger gemte sig under den vaade, sorte Muld, hvorfra Jordhyttens Top ragede frem som et uformeligt Muldvarpeskud.

Fortiden greb ham atter. Han saa Polakkerne forraade og oprive hverandre og deres sidste Konge slæbes over Steppen ved Hestens Hale. Han saa Weichselfloden flyde med Lig og Polens hvide Ørn baskende med de lamskudte Vinger flagre over Floden, Floden, som funkede i Solen derude i det Fjærne.

Og ved det pludselige Syn af den hellige Flod slaar hans Hjærte paany i Takt med Lokomotivets Stempel, medens Øjet stirrer ud efter et rød-hvidt Punkt langt derude ved Vandet. Og alt som Toget nærmer sig, træder de kendte Farver klarere frem af Omgivelserne. Det er ingen polsk Rytters rød-hvide Lansevimpel, der snart skal vaje for en Sag, som ikke er hans: det er en fattig polsk Kvindes røde Livstykke og hvide Særk. Den gamle Kvinde staar i den vaade Tørv til over Anklerne og skygger med

Haanden for Solen, medens hun ser langt efter det ilende Tog.

Gennem en usynlig Telefon sætter den Rejsende sig i Forbindelse med Kvinden og spørger: Tænker Du, medens Du træller for Fjenden: Hvorfor svulmer Weichselfloden som et Heltebryst? — Og Svaret naar hans Øre, forsagt og monotont som Løvets Hvisken i Efteraarsblæsten: — Det véd jeg ikke, Herre. Det véd kun Gud alene. Sidste Gang Weichselen svulmede op, tog den vor Jordlod, vor Hytte, vor Hest og vor Ko, vore to Faar og min egen Loktek og hans og mine tre Børn — Guds Moder vaage over dem i sit Paradis! — Jeg og den Spæde frelste det nøgne Liv paa en Tømmerstok, og nu bjærger jeg Føden til os Begge og vor gamle Moder ved at ælte Tørven for Godsejeren og Randaren.

Jeg vilde spurgt mere, men min Stemme døde hen i Larmen fra Lokomotivet, medens det foer hen over den brede Weichselbro.

Men der er Danzig, Danskvig, Gdansk, som Polakkerne siger.

En gammel By med Gader saa snævre, at Indskrifterne paa Gadehjørnerne: Al Vognfærdsel forbydes, synes ganske overflødige. Men én lang og bred Gade er der, som kaldes Torvet, hvor Danzigs Børs holdes under aaben Himmel, og som ved

Middagstid var stuvende fuld af Mennesker. Og saa saa jeg, i hvilke Herrers Land jeg var, som Tydsken siger. To unge Husarlieutenanter paa prægtige Heste i kort Galop uden Varsko midt ind i Vrimlen, leende og passiarende, som var de paa alfar Vej. Og Købmændene, der forhandlede om den næststørste Hvedeudførsel fra Europa, foer til Side, som om de slet ikke var blevet forstyrrede og Alt var i Orden. Og det var det vel ogsaa.

Om det var de snævre Gader, Ansrængelserne paa den forcerede Rejse eller den tropiske Varme, skønt vi først skrev den 9de April, véd jeg ikke, men det husker jeg, at jeg besvimedede for første Gang i mit Liv og kun langsomt kom til Kræfter. Thi ikke engang Flaaden, ad hvilken vi søgte ned til Flaaden, frembød nogen Lindring, og Luften laa tung og trykkende over Hovedet paa os.

Min Rejsefælle og jeg var blevet enige om at udgive os for et Par Handelsmænd nede fra Schweiz, der aldrig havde set Havet og endnu mindre noget Krigsskib, og da vi nu havde hørt, at Flaaden skulde udrustes, havde vi benyttet Lejligheden til at blive Vidner til et saa sjældent Syn. Alt gik ogsaa efter Programmet, og Dampskibskaptejnen var meget nedladende og meddelsom: — Vi kommer altsaa ikke til at se Flaaden sejle, for vi skal rejse hjem imorgen? spurgte min Rejsefælle indsmigrende. — Imorgen! Og Kaptejnen smilede med det Fagmandssmil, som man ogsaa kender tillands og ogsaa uden for Preussen. — Hvor lang Tid det da kunde tage at hejse det Par

Sejl paa de Skibe? — Hejse det Par Sejl! Man hører nok, hvor D'Hrr. er fra. Jeg siger Dem, at der ikke er rørt ved Skibene, og at det vil tage lang Tid at gjøre dem sejlklaare. — Lang Tid? flere Dage? — Flere Dage! Flere Uger, siger jeg Dem. — Det var slemt, for saa faar vi rejse ligesaa kloge, som vi kom. — Gjør mig ondt, men vi kan ikke ruste Flaader for Deres Skyld. — For vores Skyld? Nej, for vores Skyld ingen Allarm!

Var det rigtigt? spurgte saa min Rejsefælle med det paa en Gang kloge og elskværdige Smil, som i hans beaux moments stod til hans Raadighed. — De er en Diplomat af Rang og vil have en smuk Karriere for Dem.

Saa skyndte vi os op paa Telegrafstationen og afsendte følgende Telegram til en Bekendt i Kjøbenhavn: De bestilte Varer kan ikke leveres i rette Tid. Fabrikanten har end ikke begyndt paa Arbejdet.

Efter en halv Times Kørsel fra Danzig skulde der skiftes Vogne ved en Station, der hedder Dirchow, og herfra skulde det saa gaae i én Flugt den lange Vej til Berlin, Noget, som Mindet om Henrejsen fik mig til at gyse for. Men Hjælpen var nærmere, end jeg havde anet. Thi pludselig sér jeg min Rejsefælle løbe langs ad Gangbrættet omtrent midt i Toget og kigge ind ad alle Vinduer efter Plads, fulgt af en Konduktør, hvem han efter sin egen Mening skarpt og tydeligt forklarede sit Ønske: Nicht so dicht bei Zug! — ikke at komme for nær ved Lokomotivet, hvad der efter hans Mening var en udsat Post.

Stedse mere irriteret over Preusserens langtrukne Wiie? til min Rejsefælles Tydsk, stikker denne Hovedet ind ad et nyt Vindu til en Kupé, hvori der kun sad to Passagerer, bistre, graaskæggede preussiske Stabs-officerer, som ikke vilde forstyrres og udstøder et Arrr! saa snurrende højt og vredt, at det som et virkeligt Stød bragte min Landsmand ned af Gangbrættet og mig og nogle andre Rejsende, der havde været Vidner til denne Scene, i en Paroxysme af Latter. Men snarraadig og praktisk tvinger han dog sin Vilje igennem. En Drikkeskilling til Konduktøren, og Billetterne ombyttes i Hast med 1ste Klasses. Det var i yderste Øjeblik, men hvilken Herlighed! En hel Vogn for os selv med Gulvtæppe, Kakkelovn Sofa og Servante, saa at jeg nu kunde sove Natten bort. Nej ikke hele Natten, thi ved Daggry blev jeg vækket af min Rejsefælle med det Udbrud: Kom bare, skal De se, Skoven er sprunget ud, den er ganske grøn; det var ogsaa frygtelig varmt i Danzig! Og da jeg lukkede mine Øjne rigtig op, saa jeg, at vi kørte gennem en Fyrreskov. — Herregud, hvorfor kunde De ikke lade mig sove, det er jo Fyrretræer! — Fyrretræer, Fyrretræer. jeg er ikke blind, jeg kan dog nok se, om Træerne er grønne eller ej. — Ja, de er nok grønne, men Fyrretræet springer ligesom sin Fætter Granen allerede ud ved Juletid.

Som altid naar han ikke forstod, hvad der blev sagt, fordi det laa udenfor hans yderst begrænsede Omraade, ænsede han det ikke, men spurgte mig

om de fattige russiske Jøder, jeg var truffet paa, og sagde: Ja, hvorfor skal vi ogsaa gaae saa meget igennem? — Fordi, siger Mose ben Maimuni, vi er Menneskehedens Hjærte. — Og Herrens Tjener... ja, det vil sige, ikke allesammen. — Nej, vi blev sagt op for 1833 Aar siden. — Det véd jeg slet ikke noget om, det kender jeg slet ikke noget til. Men sér De, der er nu H... f. Ex. Tror De, han var rejst med Dem? Nej saamænd var han ej. Men alligevel er vi dog Jøder, og ingen af de Andre vilde. Jo, vi gaa r meget igennem. Vi dør ikke altid af det, men ondt gjør det alligevel, sommetider. — Tror De, Preusserne vil betragte dette som en formildende Omstændighed? — Formildende? Hvem skal formildes? — Den preussiske Korporal. — Og saa fortalte jeg ham alle mine hemmelige Sorger ligefra Wittemberge; men som jeg havde ventet, spildte han ikke en Tanke paa, hvad jeg sagde. Han var ikke bange for Latteren, totalt blottet for Selvkritik som han var, uden Nerver og med et Legeme af Staal. Som gættede han mine Tanker, sagde han: — Javist, fordi jeg har bestilt noget i min Ungdom; arbejdet som en Hest har jeg.

— — O Dolon, Dolon! der er de. Der er Tydeus's Søn og den Stadomstyrter Odysseus. De vil gribe Dig ved Armene fat, og Odysseus, den snedige Konge, vil fritte Dig ud:

Fortæl mig nu dette, men tal den skæreste Sandhed.
Hvi est Du gangen til Skibene hen fra Lejren selvanden

dybt i den bælgmørke Nat, naar de øvrige Mennesker sove?
 Skikked' Dig Hektor maaske for hist ved de bugede Skibe
 grant at bespejle vor Færd, eller fristed' Dit Sind Dig til Vandring?

Langsomt glider Toget ind paa Banegaården i Berlin, og da Døren slaas op, staar jeg foran tre Individuer, som maaler os fra Top til Taa med det uhyggelige preussiske Smil paa Ansigterne. Jeg vaander mig lidt ved at tilstaae det, men uvilkaarlig veg jeg tilbage i Vognen for at overlade min Rejsefælle Forrangen. Og da de tre Personer høfligt, men stadig med det uhyggelige Smil, tog Hatten af, gjorde vi det Samme. — Aa, De med deres Korporaler! Det er Folk, som har hørt, at jeg er her, og troer, at jeg skal afslutte et preussisk Krigsmaan. — Og maaske havde han Ret, men hvad loe de saa for? — Aa, man vil lade jer løbe Linien ud og tage jer i sidste Øjeblik; det er preussisk Taktik.

Hvorfor er de Gader dog saa tomme? spurgte jeg min berlinske Omnibuskusk? — Fordi Folk sidder hjemme og bestiller Noget; det er dyrt at leve. — Ja, hvor Meget har nu De f. Ex. om Dagen? — En halv Thaler. — Hos os har de $\frac{3}{4}$ eller en hel Thaler. — Han vilde ikke troe mig, før jeg havde givet ham et Par Skilling i Drikkepenge, saa kunde han nok huske, han havde hørt af Soldater, at de Danske var velstaaende Folk, som fik baade Kød og Smør. Men hvilket Fond af Iagttagelser havde denne Mand ikke samlet oppe fra sin Buk. Han kunde sige mig nøjagtigt, hvad hver Mødende var, hans eller hendes

Stand, Stilling, Formuevilkaar o. s. v. og gav mig den første Prøve paa den saakaldte Berlinerwitz, som forøvrigt nok ikke skal være Andet end et Slags uægte Jødevittighed. Dette udstrakte Bekendtskab syntes imidlertid at have gjort ham til Pessimist med Hensyn til sine Bysbørns moralske Standpunkt. Thi hans statistiske Meddelelser i denne Retning indskrænkede sig væsenlig til, alt imedens han benyttede sin Pisk som Pegepind, at vende sig om mod mig og sige: Is Een, is och Een — — is Eene, is och Eene! overladende til mig at udfinde, under hvilken Rubrik i Mandtalslisten Een og Eene vilde være at finde.

Højere op ad Dagen fik jeg en drastisk Prøve paa hin Berlinerwitz. Jeg tog en Droske og bad Kusken køre mig til Hotellet. Samme hæsle Smil, der havde forfulgt mig paa hele Rejsen. Saa kører han tvers over Gaden og standser. Hvorfor kører De ikke? — Fordi vi er der. — Jeg skal dog engang lære de Karle at grine, tænkte jeg, og betalte Taxten med tavs Foragt. Ikke en Skilling i Drikkepenge.

Naar man har ialt 5 Timer til at studere Livet i en stor fremmed By og heraf har brugt en Time til Rekreation og én paa Taget af en Omnibus, saa har man netop 3 Timer tilbage. Til Bibliothek og Musæer, Rigsdag, Theater, Selskabslivet, Befolkningens Kaar o. s. v. vilde denne Tid ikke slaae til, og jeg opgav derfor strax at udgive nogen egenlig Rejsebeskrivelse eller Betragtninger over Kulturens Stand-

punkt i Preussen, hverken i og for sig eller komparativt-statistisk. Men det Komparative sneg sig ind alligevel, ligesaa snart jeg satte Foden indenfor det store Vindu i det berømte Konditori »Unter den Linden«, hvor jeg havde besluttet at lade mig tage, hvis denne Akt skulde foregaae i Berlin. Men først naturligvis Vagtparaden. Thi at komme hjem fra Berlin uden den var det Samme som at have været i Rom, mens Paven laa paa Landet. Altsaa, prægtig Militærmusik i det Fjærne. Hvad er det? spørger jeg en Forbigaaende, som gaaer videre uden at værdige mig et Svar. Musiken kommer nærmere. Paa mit Spørgsmaal til en anden Indfødt svarer den Adspurgte: »De jrosse Wachtparade!« med det bekendte Smil og et Udtryk som det, hvormed en Kjøbenhavner vilde se paa en Svensker, der stod udenfor Regensen og spurgte ham, hvad Rundetaarn var for Noget. Men saa kunde jeg selv slutte mig til det. Thi frem kom marcherende en Afdeling Gardekyradserer, hvis Kyradser og Pikkelhuer straaledede og funkledede i Solen. Det var ikke egenlig sværlemmede Folk, men Holdningen saaledes, at jeg uvilkaarlig fulgte nogle Skridt med, forledet af det taktfaste Fodslag, det krigerske Syn og den prægtige Musik. Jeg vidste jo, at disse Karle nu skulde tilhest for at ride et nyt Stykke Verdenshistorie ind. Var det ikke disse Folks Fædre, der havde løftet Markgreven af Brandenburg til Hertug af Preussen og Hertugen af Preussen til Konge af Preussen, medens Sønnerne nu skulde hæve Kongen

af Preussen til Konge af Tydskland. Og da disse samme Karle eller deres Fædre begyndte paa disse Manøvrer, var det sandede Mark-Brandenburg deres hele Exercerplads. Men, det er sandt, saa fik de ogsaa Danmarks Allierede, den store Kurfyrste, der førte dem ved Fehrbellin, da Kristian IV. og Frederik III. havde tilsat — — Naa, det véd vi nok. Og saa kom de store Husholdere og de store Feltherrer, de snusfornuftige Borgerkonger og de store Genier, Spidsborgere og Filosofer tilhest, bornerede Tyranner og fordomsfrie Statsmænd, og Alle bragte de Sten paa Sten til den Bygning, som Napoleon i et Øjeblikks Distraktion lod staae paa dens solide Grundvold efterat have berøvet den et Par Etager og nogle Prydelser. Og hvor de saa murede hastig og i Hemmelighed, som Jøderne fordem paa Jerusalems Mure, saa ihærdigt og dygtigt, at Bygningen stod igen efter sex Aars Forløb fix og færdig: Ich bin ein Preusse, kennst Du meine Farben? — Ja, vi gjør Højstærede, vi kender dem fra Kirkegaarden, og vi synes ikke om dem.

Lad os se, hvorledes de Civile tager sig ud derhenne i Konditoriet. Affekterede Fruentimmer og stive Mandfolk, Likør og »Majtrank«, blege, udlevede Ansigter. Og hvor Tøjet sidder daarlig paa dem, hviskede Rancunen mod Korporalskabet. Nej, se saa paa det franske Par derhenne, sagde Forkærligheden. Man mærker strax den gamle Kultur og sér, at det er Folk, der er klædt i deres egen Nationaldragt, som de Andre har laant af dem, men ikke

forstaaer at bære. Og hvilken Lethed og Naturlighed i Sammenligning med den preussiske Stivhed og Affektation. — Frygten er aabenbart dog den uretfærdigste og grusomste af alle Tyranner. — Hvad taler de to Officerer om? I et stort Etablissement, hvor der, saavidt jeg kunde forstaae, udskænkedes et Slags Øl, som hedder Märzbier, havde alle Gæsterne rejst sig og forladt Lokalet, da de var kommet ind, og der var for Mange til at hugge eller stikke paa én Gang. — Nu viger man atter ærbødigt tilside for die Herrn Officiers og sér med Beundring op til dem som sine egenlige Repræsentanter. Kun er Diæterne noget kostbare.

Ved min Tilbagekomst til Hotellet blev jeg modtaget af følgende, med Overbevisningens Sikkerhed udtalte Ord: »Nain, main 'Err, Breissen kan kainen Kriek verlieren!« — Det var Overkellneren, en smuk midaldrende Italiener, med hvem min Rejsefælle havde indladt sig i en politisk-strategisk Diskussion. Italieneren stod i en ærbødig Stilling i den aabne Dør, som om han ønskede at undvige en Debat om en Sag, hvorom han vidste bedre Besked, efter at han nu engang havde givet sit Hjærte Luft. Det var Alliancen med Italien, der laa i denne Luft. Men ganske bortsét fra Diplomatiens, gav jeg i mit Hjærte Italieneren Medhold i samme Øjeblik, som jeg mindedes hvad jeg havde set paa Torvet i Kiel.

Saa med Damp til Lübeck og hurtig ned til det danske Postdampskib. Et Spring ned paa Dækket,

og jeg kunde have kastet mig ned og kysset det, hvis det ikke netop havde været saa snavset lige efter Indladningen.

»Den Onde skal — — rap Jer, siger jeg!« lød det fra Styrmanden, og Ordene klang i mine Øren som den sødeste Musik. Nu er jeg hjemme, og nu farvel alle preussiske Korporaler!

»Hannemann! Hannemann!« lød det langs med Traven, og et Par Stene kom fra Arbejderne i Land. Det er Hansestædernes sidste Hævn for de tabte Privilegier. Gør Ingenting. Jeg er vant til værre Raab og større Sten i de sidste halvfjerde Tusind Aar fra Farao, Haman, Antiochus, Hadrian, Titus og Torquemada til Hofpræst Stöcker og Kolleger.

Og her er Østersøen:

Du danske, friske Strand,
Hvor Blikket frit omsvæver — —

Der er Korsør og her Kjøbenhavn.

— — — — —

Saa blev Forfatteren i »Dagstelegrafen« Ridder af Dannebrog.

Et Par Aar senere mødte jeg Molzen paa Gaden. »Naa,« sagde han og lo over hele Ansigtet, »De har nok været i Udlandet siden sidst?« — »Ja, en lille Tur til Berlin.« — »Og Danzig, hvad? De vidste det Hele og loe dygtig ad Jer!«

Men den, der ikke lo, var Gedalia, og hans Skuffelse over den udeblevne Paaskønnelse gik ud

over mig Uskyldige. Selv efter at han havde bedækket sit Bryst med alle mulige Udmærkelsestegn, huskede han den, og i hans Modgangs værste Dage bebrejdede han mig den.

Hvor beføjet jeg nu end maatte indrømme den nægtede Orlov at være, viste denne ubetydelige Omstændighed mig dog, hvad der indtil nu kun rent undtagelsesvis havde paatrængt sig mig for atter at skydes tilside: Modsætningen mellem min underordnede Embedsstilling og Deltagelsen i det politiske Liv, en Modsætning, der fra nu af skulde ride mig som en Mare og til Tider rént ud forbitre mit Liv. Jeg havde selvfølgelig af og til ikke kunnet Andet end føle Embedet som en Hindring; men medens jeg hidtil havde oversét mulig Miskendelse af min politiske Virksomhed, begyndte jeg nu selv at se paa denne med andre Øjne. Dette navnløse Arbejde, der havde staaet for mig som en særlig Gunst og nu og da, naar jeg mente at have naaet et Resultat, som bestalter Politikere eller officielle Overmænd ikke evnede, havde følt en lignende hemmelig Glæde som den, Digteren føler efter en Undfangelse, — dette stod pludselig for mig som en simpel Dumhed og en Forsyndelse mod mig selv og mine. Jeg oversaa den Undskyldning, som laa i, at jeg havde handlet ganske ureflekteret og instinktmæssigt, fordi jeg ikke kunde Andet, men hvorom Alting var, saa følte jeg nu at maatte træffe et Valg.

At min Hu stod mere til Politiken end til Embedsvejen, der var gjort mere end halvvejs ufarbar

ved Sundtoldens Afløsning, var mig klart, men forinden jeg opgav min nuværende Stilling, skyldte jeg mig selv og dem, der var afhængige af mig, nogen Sikkerhed for, hvorvidt der ogsaa maatte være Plads for mig paa den anden Vej. Efter nogen Overvejelse kom jeg til det Resultat, at jeg burde gøre en Prøve, som, hvis den lykkedes, kunde udfrie mig af hin trykkende Dobbeltthed eller aabne mig Vej til et Folkethingsmandat, efter at jeg havde sluppet mit slappe Hold paa Embedsbanen.

Jeg havde ransaget mit Hjærte og var kommet til det Resultat, at der var Noget endnu. Som det er gaaet større Mænd før mig, har jeg derfor her en Bekendelse at gøre, som vil frem.

Thi hvor meget vi Mennesker end søger at skyde vort Jeg tilside, — det lader sig ikke helt kue, men søger paa sin Side at gøre sin Ret gældende. Forklaringen ligger i Selvopholdelsesdriften. Det behøver ikke at være Ærgærrigheden eller dennes uægte Søster, Forfængeligheden, der driver Jeg'et frem, det kan være simpel Retfærdig- eller Billighedsfølelse overfor os selv, naar det en skønne Dag gaar op for os, at Paaskønnelsen udebliver og dermed Maalestokken for vor Værdi i Verdens Øjne. Og saaledes maa hin Franskmand forstaas, der hadede Uretten, om den saa gik ud over ham selv.

Men den indifferente Verden plejer at kalde saadant Orm, og min Orm var Sølvkorset. Jeg vilde være Dannebrogsmænd. Jeg mente at have gjort Dannebrog Tjenester, og at Paaskønnelsen fra Danne-

brogs Side passende kunde bestaae i, at den gjorde mig til sin Mand. Der er jo neppe Verden over et mere talende Udmærkelsestegn: Fanens Mand, og Staten har heller intet forsømt for at omgive det med al den Glans, den formaar. Kongen selv bærer det, Elefantridderen sætter en Ære i det beskedne Kors, og den unge Soldats Kinder farves af Triumfens Rødme, naar det overrækkes ham paa Valpladsen efter en særlig Bedrift. Jeg véd ikke, om dette finder Sted, men det kunde finde Sted og ikke svække Tegnets Prestige. Og saa søger det Fortjenesten af enhver Art, hvor bly og beskeden den end skjuler sig, og dette gør Sølvkorset til den sande folkelige Dekoration, det er. Jeg véd nok, at der ogsaa her er en Nuance mellem en »Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd« og en »Dannebrogsmænd og Ridder af Dannebrog«. Men saadanne smaa Nuancer er vistnok uundgaaelige i Realiteternes Verden og forekom mig ialfald uden Betydning overfor det Ideal, som stod for mit indre Syn. I mine Øjne var en Dannebrogsmænd Dannebroges Mand, enten han gik foran eller efter Ridderen af samme Navn, enten han var rig eller fattig, fornem eller ringe, og mindst af Alt kunde jeg tænke mig, at Nogen kunde være for fornem. Dette var ikke desto mindre Tilfældet med mig.

Jeg havde ikke lagt Skjul paa min Ambition i denne Retning, og det syntes heller ikke, som den havde vakt nogen sær Betænkelighed. Det var dog Tilfældet, og det viste sig, at jeg havde grebet —

hvad skal jeg kalde det? — for højt eller for lavt? Jeg hørte ikke til Underklasserne, og kun disse Lemmer paa Folkelegemet har vor Fanes Øje og Øre, medens Medlemmerne af Overklasserne helt undgaar dens Opmærksomhed, naar de ikke iforvejen har tjent deres gyldne Sporer i dens Rækker.

Jeg mente nu rigtignok, at jeg nærmest maatte rangere med Underklasserne, idet en Fuldmægtig i et Ministerium, ialfald dengang, ikke i Kraft af dette sit Embede kunde siges at indtage nogen særlig fremragende Stilling hverken i Ministeriet, om han end der af og til gjorde, og vel ogsaa endnu gør, Mere end sin egen Gjerning, eller i Samfundet, hvilket ogsaa fremgik af den Kendsgjerning, at en saadan Embedsmand ikke dengang var fornem nok til at blive Ridder, ialfald udenfor Udenrigsministeriet, der ifølge Sagens, om end ikke Arbejdets, Natur nyder og nød visse Privilegier i Ordens- og Rangspørgsmaal.

Min Argumentation havde ikke Held med sig. Ganske bortset fra Rangspørgsmaalet, havde Ministeren den Overbevisning, at Kongen ikke burde belønne politiske Fortjenester, og da jeg ingen andre havde, var der Intet ved den Sag at gøre. Jeg havde alligevel mine Tvivl, fordi det syntes mig, som alt dette bevægede sig paa Overfladen, ladende Kærnen urørt.

Jeg havde ikke desmindre Uret, og Modsigelsen er i Virkeligheden kun tilsyneladende. Ministerens Mening var simpelthen den, paa den ene Side, at

politiske Fortjenester, der ikke træder offentlig frem, heller ikke bør drages offentlig frem, og paa den anden, at de Tjenester, der var ydet, var ydet ham personlig, saa at han savnede Ret til at lade Staten belønne, hvor det tilkom ham selv, og hvor han altid var rede til at efterkomme en selv nok saa tvivlsom Forpligtelse. Paa denne Maade havde jeg slet ikke vist Dannebrog nogen Tjeneste og havde saaledes heller ikke noget Krav paa at blive dens Mand ud over eller paa anden Maade end den, paa hvilken jeg indbildte mig at være det alligevel.

Jeg vendte mig derfor resolut til den anden Side og søgte, skønt ikke villigt, lokalt Embede. Jeg kunde sparet mig min Bekymning. Et udbredt nationalliberalt Blad, hvis fornemste Medarbejder var blevet belønnet med et Embede under en af Retterne, benyttede Lejligheden til at skænde paa mig og tale bevægede Ord om det Usømmelige i alt udenoms Avancement. Hermed var Sagen afgjort, og jeg havde kun den Trøst at have gjort, hvad jeg kunde for at fjærne hin Dobbeltthed af mit Liv. Jeg vedblev at føle min underordnede Embedsstilling som en Hindring, den jeg dog ikke vovede at fjærne, og denne Halvhed hævnede sig. Jeg vil paa andet Sted faae Lejlighed til at vise, hvorledes den nogle Aar senere stillede sig ivejen for mig, denne Gang endog paa et rent praktisk Felt og af en Natur, hvor selv rigelig Løn ellers ikke plejer at udeblive.

Jeg skylder mit Temperament, maaske ogsaa min opøvede Evne for Selvkritik, at jeg ingensinde for-

faldt til Europatræthed eller gold Opgivelse af Ævret overfor formentlig lidt Uret. Men dette blev det endelige Udslag af min Livserfaring, at — bortsét fra frie Forfatningers Krav paa alle Borgeres Medvirken — de Medmennesker, som Grækerne kaldte Idioter, d. v. s. Folk, som skjætter sig selv og lader Land og Folk skjøtte sig selv, ikke just er dem, der trækker det korteste Straa i Livskampen, og at Apothekeren i Aladdin er noget Mere end en blot latterlig Figur, naar han giver sin Livsfilosofi Luft i det ængstelige Udraab: »Gaa hen og henret hvem Du vil, naar blot Du sparer mig, min Hustru og min lille Hassan med de skæve Ben!«

Haand i Haand med Forfatningsværket var der begyndt et stort Arbejde for at føre, hvad der er blevet kaldt Oktoberforeningstanken ud i Livet. Jeg har anført en Hovedgrund, hvorfor dette Arbejde maatte blive uden anden direkte Frugt end netop Forfatningen. Andre Hindringer laae i de Personligheder, paa hvis Skuldre det væsenlige Arbejde blev lagt.

I første Linje Baron Zütphen-Adeler til Dragsholm. En helt ud ridderlig Karakter og dertil en at de smukkeste Mænd, man vilde se, men rigtignok ogsaa uden Handlekraft, der tabte sig i Betænkeligheder og Hensyn til alle Sider. En sand Gentleman med et skarpere Øje for sin nye sociale Stillings

Forpligtelser end for dens Rettigheder, en Parvenu, der slutter sig til Fremskridtet, en Tolerance og en Billighedsfølelse, som kun dømte sig selv strængt og skabte en særlig human og afholdt Godsejer, men just ikke var de Egenskaber, der krævedes til en politisk Førerstilling i bevægede Tider. Han var ogsaa af disse Grunde uden virkelig Indflydelse i Godsejeraristokratiet, hvad han heller ikke skjulte for sig selv, og Bevidstheden herom gjorde Sit til at lamme hans Virksomhed. I Kompensation førtes han saa helt naturlig til at urgere sin faktisk fremragende sociale Stilling overfor den store Flerhed af Standsfællerne og var vistnok den Første, som til daglig kaldte sig Lehnsbaron, hvilket atter kritiseredes som en Novation af hine, der syntes at ville begrænse Lehnets Optagelse i Titlen til Greverne. Den Forandring, som heri synes indtraadt, peger i al sin Ubetydelighed hen paa den Indflydelse, som politisk Magt øver ved Siden af den blot sociale, en Indflydelse, der heldigvis lader sig spore ogsaa paa mere frugtbare Omraader.

De Godsejere, til hvem man henvendte sig, var Alle enige i Ønskeligheden af et saadant nyt Tyngdepunkt i Staten, men ogsaa hver især overbevist om de øvrige Standsfællers manglende Evne og Vilje til at tage Initiativet. Denne Selvkritik vil nu have taget en anden Retning. Selvbevidstheden, den første Betingelse for at udrette Noget, er vaagnet i disse Samfundslag samtidig med Erhvervelsen af

politisk Magt og gennem denne Horisontens Udvidelse udover de snævrere Standsinteresser.

Man véd jo iøvrigt, hvorledes Sagen blev grebet an. J. A. Hansen, der sad inde med alle Betingelser for at kunne vide Besked, beretter, ialfald hvad man saa, saaledes: — I Rigsraadets Folkething var der to nye Medlemmer, Baron Zütphen-Adeler og Kandidat Scavenius*), som begge sluttede sig fuldstændig til Venstre, tog Del i Partiets private Møder og baade betragtede sig selv og af de øvrige Medlemmer af Partiet betragtedes som tilhørende dette. Der var engang Tale i dets Privatmøder om, at man burde have en selskabelig Sammenkomst, og dette foranledigede de to nye Medlemmer til at indbyde Partiet til et Aftensmaaltid. Ved dette opstod Tanken om, at Partiet vilde gøre Gengæld en senere Dag, og denne Tanke udvidedes derefter til en Beslutning om at udstrække Indbydelsen til nogle flere Godsejere. Sammenkomsten med disse fandt Sted den 10de Oktober, og herfra hidrører Foreningens Oprindelse, skønt den først stiftedes officielt den 21de November, altsaa 14 Dage efter, at Rigsraadet havde vedtaget Grundlovsudkastet. —

Dette er netop, hvad man sér. Hvad man ikke sér, skal findes i vidtløftige Optegnelser af senere afdøde Baron Zütphen-Adeler, hvis Udgivelse skal være stødt paa Hindringer, jeg véd ikke fra hvilken Side. Men naar J. A. Hansen tilføjer: »Hvad der er skét i

*) Nuværende Kammerherre, tidligere Kultusminister Scavenius.

Forfatningssagen vilde altsaa være skét, enten Iode-Oktoberforeningen havde været til eller ikke, og Iode-Oktoberforeningen vilde blevet stiftet, enten Forfatningsstriden havde fundet Sted eller ikke«, — saa er dette Sidste fuldstændig urigtigt, idet Forfatningsstriden med Alt, hvad denne medførte, netop var Anledningen til den Tanke, der laa til Grund for Foreningen, medens det Første kun forsaa vidt er rigtigt, som det viser, at Oktoberforeningen ikke har haft nogen direkte Betydning, idet hele Vægten ligger paa den Følelse, den Stemning, den hele politiske Betragtningssmaaade, som — bl. A. — ogsaa affødte Foreningen. Oktoberforeningen som saadan har ingen anden Betydning end den, at den har været og derfor kan komme igen.

Men denne dens retsmæssige Betydning er — ogsaa under de nuværende Forhold — stor nok til, at dens Genesis fortjener at mindes. Ugeskriftet »Enhver Sit«, der blev dens officiøse Ordfører, medens dens officielle Organ var »Landbobladet«, som jeg dog ikke mindes at have sét, giver i sit Numer af 14de Oktober 1865 en Beretning om hint indledende Møde, af hvilket en forkortet Gengivelse i Bilag VI tilligemed et Uddrag af Lovene vil sætte Læseren in medias res og give ham et Spejlbillede af hint løfterige Øjeblik, der svandt som et Fata Morgana og ligesom dette kun tjente til at gøre Ørkenvandringen haardere.

Mit selvtagne Hverv var tilende. Men det gaar med Politikeren som med Journalisten: Den, der én Gang har ofret til denne Moloch, har ligesaa vanskeligt ved at rive sig løs som en Flue i et Spindelvæv. Saa man tilbage efter, hvad der var udrettet, kunde man ikke faae Øje paa Nogetsomhelst, og det saa ud, som var vi ikke kommet af Stedet. Med uhyre Besvær og Resignation fra alle Sider havde vi faaet en Forfatning, der bar Spor efter de Kompromisser, hvoraf den var fremgaaet. Men det nye Grundlag for et sundt politisk Liv, hvorum man havde drømt, var veget bort under Fødderne, de gamle Modsætninger, der tvang de gamle Partier til March paa Stedet, var ligesaa levende som før, og det syntes, som alle Sunde var spærret.

Grev Holstein Ledreborg mente dog, det var et Forsøg værd.

Jeg havde gjort hans Bekendtskab ved Stiftelsen af den nationaløkonomiske Forening, og ligesom han havde tiltrukket mig ved en sjældent distingveret Optræden — Ordet taget i hele Udstrækningen af dets Betydning —, saaledes havde ogsaa jeg tildraget mig hans Opmærksomhed ved en Kritik af de raadende økonomiske Verdensforhold. Det var i hans stillestaaende Periode, den, han tilbragte som et Slags politisk Puppe, der ingen Anelse havde om sin Bestemmelse at blive Sommerfugl, og han sluttede sin Jomfrutale med en skarp Afvisning af min.

Men alt eftersom vi hver fra sin modstaaende Side af den politiske og sociale Periferi nærmede os

hinanden, dukkede Berøringspunkter op. Først dette, at vi opdagede, at vi hver paa sin Vis stod udenfor »Selskabet«, saaledes som dette Begreb nu engang var slaet fast af det nationalliberale Parti og alle dem, som ikke vovede at gaae mod Strømmen, og at vi hver paa sin Vis mente at kunne leve endda. Det var ham, som spøgende tog Initiativet med den Yttring, at Testakten egenlig ikke kunde siges at være hævet i dette gode danske Selskab, om end i den danske Grundlov, og at f. Ex. den religiøse Rangordning i dette Selskab saa saaledes ud: 1) Lutheranere, 2) Jøder, 3) Muhamedanere, 4) Katholiker. Han vil, efter hvad vi senere har haft Lejlighed til at se omkring os, haft flersidig Anledning til at overbevise sig om, at der heri er foregaaet en Forandring, og at Ordningen af disse »Klasser« nu ser noget anderledes ud. Men dengang havde han en vis Ret, og da min højere Rang paa dette Punkt saaledes i visse Maader vejede op mod hans paa andre, var der hermed banet Vej for et til Tider fortroligt Bekendtskab, der lignede Venskab.

Der bør dog ikke lægges Mere i denne Spøg, end der tilkommer den. Thi i Virkeligheden har Religionsforskellen ikke lagt nogen reel eller væsentlig, ialfald ikke let paaviselig, Hindring ivejen for Grev Holsteins offentlige Virksomhed. Og ligesom jeg selv kun ganske spredt har fornummet Noget til det, som M. A. Goldschmidt yndede at kalde »fjendtligt«, saaledes vil hans fremragende personlige Egen-

skaber og ligesaa fremragende sociale Stilling have været et fuldt tilstrækkeligt Værn mod Dosmerne.

Men paa den anden Side vilde man næppe faae det rette Begreb om Politikeren Holstein-Ledreborg, hvis man saa bort fra hans religiøse Særstilling, der i alt Væsenligt har givet hans politiske Virksomhed dens Præg. Det er tværtimod fra dette Synspunkt, hin Virksomhed maa sés, om selvfølgelig ogsaa andre Momenter kan have gjort sig gældende. Hans Betragtning af denne sin Særstilling vil kunne karakteriseres derhen, at hans Troesfæller ikke politisk kan erobre nogen bedre Stilling i Danmark end den, som Forfatningen giver dem, og som jo samvittighedsfuldt er blevet respekteret. En dansk Katholik vil derfor nærmest have den Opgave i det politiske Liv at vise, at han staar udenfor og over de parti- og klasseegoistiske Særinteresser, der føre det store Ord, derfor først og fremmest at værne om den Statsforfatning, han skylder sin Stilling, og staae som Repræsentant for den strenge Ret, selv om han dermed skulde ende med at staae saa temmelig ene. Anden katholsk Politik gives der i Henhold til en saadan Betragtning ikke herhjemme, ialfald naar der sés bort fra det sociale Spørgsmaal, der her som overalt vil kunne gøre en Streg i Regningen.

Hans samtidige Værkfæller i og udenfor Repræsentationen kunde haft Anledning til at anstille en anden Betragtning og derigennem friet sig for Misforstaaelser, der gør Fortræd:

For Katholiken er Religionen jo ingen Søndags-

pynt, men en solid Hverdags- og Arbejdsdragt, der holder Livet igennem, og dog paa samme Tid en Uniform, der lukker Porte op, hvor Andre maae blive udenfor. Et saadant existentielt Gudsforhold forlener bl. A Personligheden med den lykkelige Gave itide, midt under Arbejdets Anstrengelser, dets Sejre og dets Nederlag, at kunne se paa dets Maal og dets Midler som de Relativiteter, de er, en Kunst, vi Andre lære sent eller aldrig. Og af dette Syn paa vore Attraaer og vore Kampe følger atter Evnen til at ironisere over disse Anstrengelser — i hvilke man selv sidder til Halsen — i Ord og Vendinger de haut en bas, der i politiske Alvorsmænds Øren lyder som blaseret Tale eller som kavaleri-mæssig Affejen af »Livsspørgsmaal«, hvad den hele Travlhed jo i Talerens Øjne netop ikke er. De falder som Gudsbespottelse for rettroende Partifællers Bryst, fjærnt som disse staar Talerens Gudsbespottelsesbegreb, og avler mere end Mistanke om politisk Uberegnelighed og aandsaristokratisk Overmod, hvoraf Taleren dog ingen Skade tager paa sin Sjæl.

Derfor kan disse Ansigter mod Banens Ende fures af Arbejdets Møje og Kræfternes Anspændelse, men ingensinde overskygges af det Udtryk af Skuffelse, som Schopenhauer læser paa vore Ansigter, for først i Døden at afløses af et Udtryk af Udfrielse. De, som forgæves leder efter Alvor hos en saadan Personlighed, bør søge Grunden udenfor denne.

Sét fra dette Synspunkt vil ogsaa muligt Mod-

standere faae Øje for den efterspurgte Konsekvens i Grev Holsteins politiske Færd. Og skulde Noget endda hist og her forblive uklart, vil der ogsaa falde et Streiflyv over dette, naar det, med Udviklingen in mente, sés fra det rent aristokratiske Stade, det, fra hvilket et virkeligt Aristokrati naturligt sér paa Tingene, et Aristokrati, som er dette ikke blot af Navn, men baade forstands- og instinktmæssig føler, hvad der baader det i Længden. Sét udefra vil Manglen ved dette Stade ogsaa være den, at Aristokratiet, der inderst inde føler sine Dage talte, ikke har Tid til Fremtidspolitik og derfor foretrækker én Fugl i Haanden fremfor ti paa Taget og med de forhaanden-værende Magtmidler søger at finde sig tilrette i den Døgnpolitik, i hvilken ogsaa Konkurrenterne, Bourgeois og Demokrati — men ikke Socialisterne — svømmer omkring.

Hvis Grev Holsteins politiske Otium skulde blive endeligt, vil hans hidtidige Deltagelse i vort politiske Liv for Efterverdenen staae som en sagnagtig Overlevering om et glimrende Meteor paa den graa Hverdagspolitik's skyede Himmel, der ganske som de andre Himmeltegn lader Spørgsmaalene: hvorfra, hvorhen, ubesvarede.

Den blotte Tilsykomst i Folkethinget af denne klassiske Skikkelse i den brune Fløjlsjakke, med den lette, elastiske Gang, bragte ligesom en lettere Luftning med sig ind i Salens tunge Atmosfære. Og hele dette dadelfrie Legemskomplex med de af Energi og Eftertanke markerede Træk, de klare, af Forstand,

Vilje og dæmpet Humor lysende Øjne svækkede ikke dette Indtryk. Tilhøreren spurgte uvilkaarlig sin Nabo: Hvem er det? Hvad er det for En? instinktmæssig fornemmende Noget, der havde Hjemstavnsret og dog skilte sig ud fra Gennemsnittet, noget ikke blot socialt Fornemt, men Noget for sig og dog i Kraft af den Tingene iboende Humor — Ordfører for Majoriteten, og det en Majoritet, der væsenlig holdtes sammen ved ham og brast i samme Øjeblik, han nedlagde sin Blyant.

Og Taleren evnede ikke blot at fæstne, men at uddybe dette Indtryk i Tilhørersens Sind. En virkelig Taler har altid en taknemlig Opgave i et Land, hvor Veltalenhed er en saa sjælden Fugl som her. Orla Lehmanns sonore Stemme og fyrige Billedsprog har afsat sine dybe Spor i Danmarks Historie i de sidste halvhundrede Aar, og det er ingen Overdrivelse at sige, at han talte sig ind i Kongens Raad, som han havde talt sig ind i danske Hjærter. Og paa Talerstolen i Rømersgade staaer ogsaa nu og da Mænd, som heller ikke vil gaae bort uden at efterlade sig Spor. Orla Lehmann var Aladdinstypen blandt Talerne som Øhlenschläger blandt Digterne. Anderledes Grev Holstein. Thi hvor begunstiget han end er ved Fødsel og Begavelse, men navnlig ved den sjældne Lykke i sin Ungdom at have lært at tænke af virkelige Pædagoger udenlands, saa har han dog Intet med Aladdin at skaffe.

Og dette ikke blot saaledes, at han gennem Arbejde og Selvovervindelse har maattet kæmpe sig

frem Skridt for Skridt, men saaledes, at det her stadigt er Reflektionen, der fører an, den, til hvis Tjeneste »Aanden« stiller sig og derfor heller aldrig gjør det med et Udtryk, som undrede den sig over sin Kondition. Reflektionen, den strengt logiske Tankeudvikling, forfølger her altid sin sikre Vej, medens Inspirationen (jeg mener naturligvis Improvisationen) og Videt er den oplivende, af og til kaade, men altid glimrende Følgesvend, som dog ikke attraar Noget for sig selv, men Intet ønsker hellere end paa Reflektionens Præmisser, Udvikling og Konklusion at overføre det Bifald, der var tiltænkt det selv.

Og hele det ydre Apparat er i Orden.

Der fortælles om en af Graccherne eller Scipionerne, at han havde en Fløjtespiller skjult bag sig, naar han talte paa Forum, forat angive Takten for Talens Tonestige. Grev Holstein behøver intet Akkompagnement, han kender tilbunds Hemmeligheden ved Stemmens Modulation og forstaaer den Kunst at afpasse den efter Ordenes Betydning, saa at Text og Melodi passer harmonisk sammen. Og det Samme gjælder i samme Udstrækning om Gestikulationen, der med sand aristokratisk Beherskethed slutter sig til Tonefald og Tekst.

Men ogsaa fra Indholdets Side bærer hans Taler Vidne om en Kunst, som af Modstandere kaldtes Kunststykker, men vilde være hævet op i en højere Orden, hvis det havde været En af Deres, som havde haft en tilsvarende Opgave og løst den paa tilsvarende Maade. Det er den blændende Snarraadighed,

hvormed han som Ordfører for den bristefærdige Majoritet forstod at dække over Divergenserne, ved Siden af den Aandssmidighed, den Tankeevnens Elasticitet, hvormed han, naar det gjordes behov, forstod at bringe en tilsyneladende Konsekvens i Partiets hinanden ofte modsigende taktiske Evolutioner. Og naar Skinnet saaledes var reddet med Opbydelse af Alt, hvad Aandrigthed, Beherskethed og Tillid til egne Kræfter formaaede at yde, saa var Halvparten af dem, der høstede Nyttens af denne sjældne Forening af Evner, med Modstanderne enig i, at det var Grev Holstein, der tog sin Tilflugt til aandrigt Fyrværkeri for at dække over sin Mangel paa Konsekvens, Noget, der laa under alvorlige Politikeres Værdighed. Der ligger upaatvivlelig en Del talentløs Misundelse overfor Aandsaristokraten og plebejisk Mistillid overfor Fødselsaristokraten, mulig ogsaa et Gran luthersk Mistro til Katholiken til Grund for de Beskyldninger for Inkonsekvens og Mangel paa Paalidelighed, for hvilke Grev Holstein har været udsat. De, som i ham kun fingerede at se et ualmindeligt Skuespillertalent og samtidig vidste om hans Kundskabsfylde, logiske Sans og skarpe Syn, maatte, synes mig, indrømme, at Intet vilde været lettere for en saaledes udrustet Personlighed end at afpæle sig en Bane, der vilde stemme med Samtidens Fordringer til reel og formel Konsekvens. De har taget fejl. Hvad de kunde, kunde Grev Holstein ogsaa. Han har kun ikke ansét det for Umagen værd at stige det Par Trin ned. Det koster jo heller ikke mere at anlægge

en tragisk end en komisk Maske, men det spillende Vid og den ætsende Humor passer bedst til den sidste, og »Alvoren« har Intet med nogen af dem at skaffe.

Jeg tror, det er Goethe, der kalder Mennesket »eine ernsthafte Bestie«, men man kan plukke de Udvalgte sammen fra alle Historiens Hjørner og Kanter, og det gjælder ikke om Nogen af dem.

Derfor sidder Grev Holstein heller ikke nu som den vrede Achilleus i sit Telt, men samler og sunder sig i større Omgivelser og friere Luft, overladende til Fremtiden, om den har Brug for ham eller ikke.

Hvorfor han trak sig tilbage fra praktisk Politik, har han selv udviklet i sit Manifest til sine Vælgere og Meningsfæller af 12. Juni 1890, men selv uden dette vilde det være forstaaeligt nok. Den »oppositionelle Forhandlingspolitik«, som havde afløst den doktrinære Visnepolitik, var faktisk bristet, fordi en saadan Politik kun kunde føres af et manøvreedygtigt Parti, hvad »den samlede Opposition« netop ikke var, eftersom denne »samlede« Opposition fra Fødselen var skilt og sondret ved en af selve Naturen draget Grav imellem Danske og Europæere. Der var jo mere end én Gang under den saakaldte Smørkrig, da de otte Millioner var oppe, maaske ogsaa i Anledning af Rigsretsforlaget, gode Chancer for en mobil Opposition, men hver Gang gik de tabt under Gruppernes Skinsyge, saa at enhver konsekvent Udnyttelse af Situationen blev umulig. For ikke at sprænge det Hele maatte der derfor læmpes og fires.

Den samlede Opposition holdt, men Chancerne forspildtes en efter en, indtil der i Foraaret 1891 ikke var Mere at forspilde. Da Fæstningen stod, hvor den stod, og Provisorierne havde mistet deres politiske og reelle Betydning, var der for en Opposition Intet mere at forhandle om.

Og Grev Holstein var gaaet med Oppositionen, fordi dens Politik i hans Øjne var den eneste, der i Længden kunde forenes med Forfatningens Bestaaen, især naar denne Forfatning, som Tilfældet var, gennem Aarene og i Kraft af Udviklingen sled sine doktrinære Kanter af sig. Denne Opposition havde ikke magtet sin Opgave, og da Politiken i og for sig ingen Interesse havde for ham, hverken som Ministerforberedelse eller som Beskæftigelse, saa foretrak han konsekvent Arbejder og Studier, som han ikke kunde opgive, fremfor at følge den ene eller den anden af de to Sider, som det havde været hans Opgave at holde samlede. Med Danskerne vilde han ikke gaae, og med Bergs Politik og dens Konsekvenser hverken vilde eller kunde han have Noget at skaffe. Skulde han imidlertid endnu have en politisk Fremtid, synes det for Udenforstaaende, som hans Bane var ham afstukken. Ufarbare som de tidligere Veje er blevet, synes der kun at frembyde sig en eneste, og Opgavens Vanskelighed vilde være en Fristelse mere.

For denne demokratiske Aristokrat vil en Sammenslutning indenfor Landbostandens forskellige Elementer frembyde sig som den naturlige Udvej i et agerbrugende Land, paa samme Tid som den vilde

lægge den eneste naturlige Opgave tilrette for Aristokratiet, og hermed den eneste reelle Garanti, som overhovedet kan gives det. Det vilde da komme an paa, om Aristokratiet af en Skævhed ved den korporative Følelse vedblivende vilde lade sin Dom bestemme af en Opinion udenfor sig selv, en Dom, der jo ikke er eller kan være Andet end et Udslag af borgerlig Standsbevidsthed, af og til iblandet med et Stænk af borgerlige Standsfordomme. Og dog er det i Kraft af denne Opinion, at Grev Holstein til en vis Grad har delt Baron Blixens Lod, som vil blive hver den fødte Aristokrats, der uden Standsfællers Støtte gaar mod Bourgeoisi og Bureaukrati, selv hvor det er hans simple Skyldighed. Og dette vil vare saalænge som Bourgeoisi og Bureaukrati har Føje til at betragte Aristokratiet som Toppen i den borgerlige Kransekage, og den Enkelte, der bryder ud, som en Slags Desertør, der bør at behandles som saadan.

Efter en Menneskealders Forløb kunde der dog selvfølgelig ikke være Tale om en simpel Genoptagelse af Oktoberforeningens Program. Der er som andetsteds berørt, i Mellemtiden bl. A. kommet en Faktor til uden om baade store og smaa Bønder og Bybefolkning, til hvilken der maa tages vedbørligt Hensyn ved enhver politisk Overvejelse i vore Dage. Et Landboparti, som skulde blive Mere end et sneversynet Agrarparti, der snart vilde opløses eller reduceres til et Mindretal, maatte derfor være langt mere reformvenligt og i det Hele idealere anlagt, end det

kunde ventes, være sig af store eller af smaa Bønder, og den Løftestang, som engang i nogle Uger holdt dem sammen ad hoc, den umiddelbare Fare for Staten, vil jo nu forhaabenlig være fjærnet og ikke kunne opvejes ved den tjærnere Fare for Statens Existens, som ligger i Europas løse politiske Situation i det Hele.

Sér han saaledes paa Tingene, og det er sandsynligt, vilde han søge at gøre saameget Gavn som muligt i den Smaatteriets Tid, der vilde komme, med mange Grupper og smaa Ambitioner. Men der er ogsaa en Mulighed for, at Opgavens Vanskelighed vilde friste ham, og at han trods sin Tvivl vilde sætte sin Lid til, at der i Landets usikre Fremtid vilde ligge en Spore til at højne Sindene ud over Landbointeresserne alene til at skabe den rette Aand i et saa sundt og stærkt Legeme, som den samlede Landbostand er, og saaledes gøre den regeringsdygtig d. v. s. sætte den istand til at føre hele Folket frem.

Tiden vil vise det. Dengang var Ministeriet Frijs blevet afløst af Ministeriet Holstein-Holsteinborg, og de store og smaa Bønder allerede blevet et Sagn. Venstre, o: de smaa Bønder plus hvad der ellers var af Opposition, stod overfor de store Bønder plus Elementerne af det nationalliberale Parti, der med denne Forstærkning havde trukket sig tilbage

til det nye Landsting som en fast Borg, der vilde kunne udholde mangt et Stormløb, naar Ministeriet var Kommandant paa Borgen.

Og det havde allerede afslaaet forskellige Storme lige til Finanslovnægtelse. Venstre var jo kommet i Flertal ved Valget i 1872 — da ogsaa Grev Holstein-Ledreborg kom ind i Folkethinget — og besluttede at gøre Prøve paa sin Magt. Prøven var mislykket, og Ministeriets Kontraprøve ved Opløsningen i 1873 var for saa vidt lykkedes, som Venstre tabte nogle Kredse. J. A. Hansen, mod hvis Natur deslige Experimenter stred, erklærede, at de ikke vilde blive gentagne, og den Schjærringske Adresse med Grev Holstein-Ledreborgs Forespørgsel om den kgl. Haandskrivelse var Frugten af den modificerede Stemning i Oppositionen. Denne var for at lade Principspørgsmaalene ligge til Fordel for en praktisk Reformpolitik, og da Grev Holstein vidste, at min Tilbøjelighed gik i samme Retning, kom det, men for sént, til foreløbig Forhandling med Konseilpræsidenten, uden at jeg mindes, fra hvem Initiativet kom. Jeg kan kun sige, at det blev mig, som paatog mig Hvervet at indhente hans gode Formening om Hensigtsmæssigheden eller Betimeligheden af en Forhandling paa Grundlag af en nærmere bestemmende Reformpolitik.

Grev Holstein-Holsteinborg sad, da jeg lod mig melde hos ham, og trak sine Støvler paa for at begive sig til Rigsdagen. Da jeg havde fremført mit Ærinde, spurgte han, stadig trækkende og med en

Betoning, der strax paa Forhaand skulde tage mig Kreditivet ud af Haanden: Om jeg troede paa »Fætter«. Paa mit Svar, at der jo her netop var Tale om at vise sin Tro i sine Gerninger, sagde han: Nuvel, jeg maa skynde mig op i Rigsdagen, og paa Vejen kan vi jo tale om Tingen. Hvad vil Venstre? — Fremtiden her og hisset: Reform i Skole og Kirke. — Oh, det er ellers noget sént. — Ja, nu gaar vi jo. — Nej, det var ikke saadan mént.

Og det var virkelig noget sént, thi ganske kort efter blev Ministeriet Holstein afløst af Ministeriet Fonnesbech, og Forhandlingerne fik nu en solidere Basis. Den nye Konseilpræsident kendte jeg, som ovenfor berørt, gennem Baron Blixen, der med blandede Følelser betragtede sig som Skaberen af Politikeren Fonnesbech, forsaavidt han ved sin personlige Intervention havde forskaffet ham den første officielle (udenlandske) Anerkendelse. — Saa hændte det, at Fonnesbech i en Samtale om upolitiske Ting pludselig, men ikke hastig, som det var hans Vane, og med et Udtryk, der altid førte Mr. Pickwick frem for min Tanke, vendte sig om paa Hælen med det Spørgsmaal: Om jeg troede, at Venstre endnu var villigt til en Forhandling i Fredens Interesse.

Derefter kom det saa til længere skriftlige og mundtlige Forhandlinger med Grev Holstein-Ledreborg, som jeg endnu mindes med Tilfredsstillelse, ikke blot af Hensyn til Forhandlingsstedet, til hvilket vi — ingenlunde af Skyhed — havde valgt Eremitagen i den smukke Sommertid, men paa Grund af den

Personlighed, som jeg nu egenlig først lærte ret at kende. Det var rént akademiske Øvelser, eftersom de virkelige Forhandlinger samtidig førtes af Grev Holstein med Worsaae og Fonnesbech, med hvilken Sidste jeg ligeledes fortsatte disse uskyldige Øvelser, der udmærkede sig mere ved den gode Vilje end ved den tilsvarende Evne.

For at det Hele dog skulde have virkelig Betydning, havde Grev Holstein samtidig henvendt sig til Venstres Bestyrelse, med hvilken han hele Tiden stod i Forbindelse, medens disse Forhandlinger førtes med Ministrene. Om Storpolitik var der kun forsaa-vidt Tale, som Venstre i sine Fordringer holdt paa Noget, der vilde medføre, at Ministeriet ogsaa maatte søge Støtte hos Folkethinget, eventuelt mod Lands-thinget. Men det var rént saglige Spørgsmaal: De gejstlige Lønningslove, en Omordning af Fattigvæsenet og endnu et Spørgsmaal eller to, som jeg har glemt. Det egenlige Stridens Æble, som man — Forhandlingerne synes at være blevet fortsatte af J. A. Hansen — ikke magtede, var den faste Penge-løn. Siden — under Samlingen — kom rigtignok Striden om Fattigloven til, men først efter at det havde vist sig, at man ingen Vej kunde komme gennem Underhandlingerne. Henimod Foraaret kunde Fonnesbech maaske endnu have behersket Situationen gennem en Forstaaelse med J. A. Hansen og Berg, af hvilke ialfald den Første ikke havde Noget mod en Overenskomst, og der blev virkelig ogsaa, endnu i den ellefte Time, gjort et Forsøg, dog ikke af

Grev Holstein, men af Gert Winther; men det blev ikke til Noget. Fønnesbech var bange for Lands-thing og bange for Folkething og endte derfor den 14de Maj med at sætte sig midt imellem begge Thing.

Thi Fønnesbech var i Virkeligheden ikke Pladsen voksen, langt mindre dog fra Intelligensens end fra Karakterens og — Udspringets Side. Thi medens det hverken skortede ham paa Kundskaber eller Begavelse, og hans humane Karakter var anerkendt ogsaa af Modstanderne, led han af Mangel paa Selvtillid og Viljekraft, saa at han kun rént 'momentvis kunde mande sig op for Dagen efter atter at gemme sig ligesom af Undseelse over begaaet Extravagance. Men tiltrods for Alt vilde Fønnesbech i vort evnefattige Land kunnet udrette meget Godt, hvis han enten havde været adelig Godsejer eller slet ikke Godsejer, ialtfald ikke Godsejer og en saa gennemført Type paa en bon bourgeois. Thi det var, hvor sært det end maatte lyde, denne Bourgeoisgodsejer, der fældede Fønnesbech. Han var ikke de adelige Godsejere fornem nok, hvad han vilde været, om han istedetfor Godsejer havde været f. Ex. Embedsmand eller privatiserende Kapitalist. Dette er fine Nuancer, som det er vanskeligt for Udenforstaaende at faae Øje paa, men det gode Hovede, der først faldt paa at kalde ham von Esbech, havde det rette Syn paa Tingen. Han selv ogsaa. Men medens han med virkelig Humor kunde fortælle, hvorledes man vragede ham, da han som juridisk Kandidat søgte

en Plads i Justits- eller Indenrigsministeriet, medens han nu var god nok til baade Finans- og Indenrigsminister og Konseilpræsident. saa kunde han undseligt spørge Forfatteren af hans Biografi, om hans Hustrus (borgerlige) Navn skulde nævnes, og dukke Hovedet for den umandige Følelse ikke at være ebenbürtig og derfor alligevel ikke god nok. Og istedetfor at sætte Haardt mod Haardt og tage den Kamp op, som han følte vilde komme alligevel, gik han afvejen for Kendsgerningerne, cajolerede og doterede, hvor Gunst og Gave var lige frugtesløse, og opstillede forgæves Begrebet fælles Modstandere, indtil de virkelige Modstandere og hine formentlige fælles Modstandere rakte hinanden Haand over hans Hoved.

I sit Privatliv var han en jævn, yderst elsværdig og fordringsløs Personlighed, som med Sindsligevægt forstod at bære baade Sorg og Modgang, der kun ligesom i Forbigaaende kunde gøre Indgreb i hans Livsmod og Livslyst. Sit store Tab ved Gedalias Fallit, der af denne blev anslaaet til ikke Mindre end 300,000 Kroner, men i hvert Fald var saa stort, at Fonnesbech til mig kaldte det en Mishandling, tog han som virkelig Grandseigneur uden at forandre Noget i sit Væsen overfor Ophavsmanden. Jeg husker en saadan Scene.

Gedalias Stilling var mere end truet, da Fonnesbech en Morgen indfandt sig paa hans Kontor og sagtmodig og beskeden som altid vinkede med Haanden, at Gedalia ikke maatte lade sig forstyrre.

Nej, Gu' bevares? Hvad Excellencen ønskede?
 Aa, jeg har Brug for nogle Penge i Øjeblikket.
 Naturligvis — hvor Meget, om jeg maa spørge.
 En 30,000.

Saa Meget? —

Hvis det generer, kan jeg godt vente.

Generer: Nej — jeg troede, det var Sédler,
 Deres Excellence ønskede, Nej, Penge har vi netop
 nu rigelig med, det er kun Sédler, der er Mangel
 paa, og jeg skal nu straks —

Ja, Tak, Farvel.

Jeg véd ikke, om Pengene blev betalt, men
 Fønnesbech var ikke ude af Døren før Gedalia hvid-
 skede: Var det ikke godt? — Sédler!

Hermed var Politiken endelig lagt paa Hylden.
 Journalistiken derimod har et endnu fastere Hold i
 sin Mand og slipper ham vel egenlig aldrig. Jeg skal
 dog her ikke komme nærmere ind paa dette Omraade,
 end alt er sket i det Foregaaende, og derfor ind-
 skrænke mig til at angive Forfatteren til tvende
 Pjecer, den ene fra 1885: »Et Forslag til Overvejelse
 af 10 gode Mænd«, — den anden fra 1888: »Hvorfor
 jeg illuminerer ved Kongens Jubilæumsfest«, der begge
 er et Udslag af den Higen efter at se et samlet Folk,
 saa langt det danske Hjerte slaar, paa et fælles aner-
 kendte Retsgrundlag, som har ligget bag den ganske
 Politik.

Situationen Bismarck.

(Ugeskriftet »Norden« for 8. November 1862).

Motto: Naar Nøden er størst,
er Hjælpen nærmest.

Medens det bl. a. er bekendt, at fire Stormagter har fældet Dommen i Proceduren om Danmarks Fremtid*), og ikkun faa mere i dette end i saa mange andre Spørgsmaal kunne have nogen begrundet For-
mening om den tavse Mands Anskuelse, forekommer det mig, at Situationen ikke desmindre er undergaaet en væsenlig Forandring ved det Omsving, som har fundet Sted i vor hidtilværende Hovedmodstanders, men i alt væsenligt naturlige Allieredes Forhold, og særlig ved den Mands hele Karakter, Optræden, Antecedentier og formodede Fremtidsplaner, der ved en sælsom Skæbnens Tilskikkelse netop i dette Øjeblik er blevet kaldet til at styre Preussens Anliggender og derved indirekte udøve en gennemgribende Indflydelse ogsaa paa Danmarks Skæbne: Min Mening er kortelig den, at der nu i Spidsen for Preussens Styrelse er blevet stillet, ikke blot en Statsmand, men en virkelig Mand, medens det ikke har været let hos de hidtidige Regeringsmænd at paavise de Principer, som var de ledende i den preussiske Politik,

*) Siger til Lord Russells Note af 24. Septbr. s. A. og dens Lysen i Kuld og Kjøen af »Europa«.

der svajede hid og did mellem Manteuffelsk Junkerdømme og den Auerswald-Schwerinske nye Æra, meltem Olmütz-Bronzell og Handelstraktat med Frankrig, medens det Gothaisk-doktrinære Schleswig-Holstein, som »det eneste specifik preussiske Spørgsmaal«, trak sig igennem den preussiske Udenrigspolitik som den røde Traad gennem den engelske Marines Kabelgarn.

Men bag alt dette er utvivlsomt ogsaa gaaet en Følelse af Nødvendigheden af at komme ud over den Tilstand, hvori den mindste Stormagt befandt sig, den Anspændelse af Kræfterne over Evne, som denne Tilstand medførte, og det lidet glædelige Faktum at maatte se paa, hvorledes de mægtigere Kolleger afgjorde Sagerne imellem sig; bag alt dette har dog ligget en Følelse af Militærkonventionernes Utilstrækkelighed og den uundgaaelige yderste Anstrængelse for at opfylde den store Frederiks Testamente, eller med andre Ord: En sidste afgjørende Krig paa Liv og Død med den gamle Lehnsherre Østerrig, under hvilken man efter den samme store Frederiks Exempel kunde arrondere sig mod Nord og Syd, »udvide det smalle Legeme efter den vide og tunge Rustnings Behov«. Men Østerrig er faktisk Forbundets Leder, og det første Fornødne er og har derfor længe været dette østerrigske Forbunds Ydmygelse, eventuelt Opløsning. Officielt afgiver Preussen som hidtil sin Stemme, officiøst vil det ikke lade sig »majorisere«, i al officiel Hemmelighed, men iøvrigt aabenbart nok gaar dets Bestræbelser ud paa: »den Bundestag lahm zu legen«.

Nu vil neppe nogen kunne nægte, at en stærk og disciplineret Hær — en herlig Krigshær — er den første Betingelse for Opnaaelsen af dette Maal, og da det doktrinære Deputeretkammer og dets Tilhæng, der ikke havde det mindste imod at erobre den ganske Verden, naar det blot lod sig gjøre med mere eller mindre grundige Taler, men nærede en uovervindelig Modbydelighed mod »Blut und Eisen«, lagde Hindringer i Vejen for Kongens Planer til Armeens Reorganisation og Forøgelse, da Kammeret, stærkt i Bevidstheden om at staae paa en kgl. preussisk oktroyeret

»Rechtsboden«, nægtede de hertil fornødne Bevillinger, da Krisen var udbrudt, som syntes at maatte ende med enten Kronens Ydmygelse eller med et militært Junkerdespoti, kaldte Kongen sin Gesandt i Paris forat give ham Styret i Haand.

En begavet og kundskabsrig brandenburgsk Junker taber Lysten til Patrimonialjustits og Væddeløb, kaster sig over Statsret og Politik og deltager med Liv og Sjæl i det nye politiske Liv, som under Kong Frederik Wilhelm IV. skulde indvies i Preussen. Revolutionen af 1848 gjorde en Ende paa Formerne for den aandrige Monarks Theorier, men gav paa samme Tid Ex-Junkereren rigelig Lejlighed til at prøve sine Vinger i Kampen mod Masserne, som ved en Overrumpling var kommet i Besiddelse af Magten uden at vide, hvortil de skulde bruge den. Da Wrangel og hans Soldater havde befriet dem for Regeringsbyrderne og Modstanden var brudt, følte Bismarck Trang til en anden Kampplads og sendtes til Frankfurt som Legationssekretær, for kort Tid efter som Chef at overtage Gesandtskabet. Hele den tyske Jammerlighed laa her opslaaet for ham: Den uforsonlige Rivalitet mellem Østerrig og Preussen, der begge efterstræbte Hegemoniet i Tyskland, det første støttende sig til Traditionerne og Sympathierne i Sydtyskland, det sidste til sin unaturlige Leflen med Doktrinen og Professorvæsenet; det gabende Svælg mellem det katholske Syd- og det protestantiske Nordtyskland; Smaafyrsternes haardnakkede Fastklæben ved deres suveræne Skinrettigheder, og Spidsborgerlivet i disse Duodezstater; den faktiske Partikularisme i Bunden og i Masserne og paa Overfladen et højroestet hult doktrinært Bureaukratis liberale Floskler og golde Enhedsfraser, til hvis Virkeliggjørelse det snart paa kaldte den preussiske Armés Bistand, snart det samme Folk, som det til dagligdags behandlede som et retløst Proletariat — saaledes var i kort Begreb det Materiale, blandt hvilket den unge Diplomat havde fundet Lejlighed til at prøve sine Kræfter. Det hedder, at Bismarck var gaaet til Frankfurt med Gammel-Preusserens instinktmæssige Nag til Østerrig. og jeg har Grund til at troe, at dette Nag fandt

Næring, da han i et omtvistet Spørgsmaal — Forbundsfastningen Rastadts Besætningsforhold — havde troet at kunne lide paa den østerrigske Præsidualgesandts givne Ord, men saa sig skuffet. Til Preusserens Nag kom saaledes Diplomaten Rancune og gentleman'ens Foragt for de østerrigske Smaa-Machiavellier, og her udviklede sig da den Antagonisme mellem den protestantisk-preussiske Bismarck og den i et Jesuiterkollegium opdragne ultramontane Rechberg, som gav enhver afvigende Opfattelse af et foreliggende Spørgsmaal Karakteren af en Duel. Nu raader de tvende Modstandere over tvende Stormagters samlede Styrke.

Imidlertid lykkedes det Bismarck ved praktiske og kloge Raad at grundfæste sin Indflydelse ikke blot hjemme, men ogsaa ved de smaa tyske Hoffer; men da hans Anskuelse om Preussens Optræden mod Danmark i et givet Øjeblik ikke faldt sammen med et momentant Omsving i Berlin, forlod han Frankfurt, og da man dernæst havde Brug for hans udmærkede Evner andetsteds, og han mulig selv har følt Trang til »som god Champagne at sættes i Is før han toges endelig i Brug«, modtog han Sendelsen som Preussens Gesandt ved Hoffet i St. Petersburg.

I det russiske Riges Hovedstad fik han Lejlighed til nærved at se det østlige Kejserdømmes storartede og fremmede Forhold, og blev Vidne til en ædel Monarks Anstrengelser for at delagtiggjøre et trofast og ufordærvet Folk i Civilisationens og en ordnet Retstilstands Velsignelser. Det faldt i hans Lod at se et Samfund røre sig og stræbe fremad uden Hinder af kejtede og paatrængende Bogstavhelte, se Folk og Regering gaae Haand i Haand for at gjøre Fædrelandet stærkt og mægtigt udadtil, frigjøre det for hæmmende Misbrug indadtil med fuld Bevidsthed om de Offre, Kampen krævede, se Kapaciteterne stillede paa deres rette Plads, Professoren paa Kathedret, Statsmanden ved Statens Ror.

I Spidsen for den russiske Statsstyrelse stod og staaer endnu en Statsmand af første Rang, Fyrst Alexander Gortschakoff, under hvem Rusland skulde »sunde sig« for, naar de Saar var lægte, som Vestmagternes Vaaben og Østerrigs »storartede Utaknem-

lighed« havde bibragt det, genfødt at optræde paa en Skueplads, hvorfra det for en kort Tid havde trukket sig tilbage. Da Fyrsten udtalte sit berømte j'y adhère til Østerrigs haarde Betingelser, er dette sikkerlig sket med fuld Fortrøstning til, at den Dag vilde komme, da hans: Væ victis! vilde runge i de utaknemlige Øren. Ogsaa her forefandt Bismarck et personligt Mellemværende med Machiavellisterne og »Hofborgen«, et Punkt, hvor han kunde mødes i god Harmoni med russiske Statsmænd.

»Med et aabent Blik for de Sympathier, som bestemmer Nationernes Optræden« forlod Bismarck Petersborg for at gaae til den nye Cæsars Hof som preussisk Gesandt og her i officiel Stilling at finde den Samstemning bekræftet, som tidligere Bekendtskab havde grundlagt. For anden Gang blev han Vidne til Doktrinens absolute Undværlighed. Det er ingen Tvivl underkastet, at den overlegne Mand, med hvem Skæbnen her paany førte Bismarck sammen, har udøvet Indflydelse paa hans modtagelige Gemyt og klare Opfatningsevne, at Modsætningen mellem Kejser Napoleons Kæmpeplaner og Hjemmets smaa Idrætter, mellem den kloge Herskers Jærnvillie, den koldt beregnende Statsmands, af ukaldede Frasemageres Pedanterier uforstyrrede Vejen af modstaaende Kræfter og Hjemmets Vaklen og paatrængende Doktrinæres Pegen paa Systemet, hvorefter Regeringen havde at rette sig, »selv om Preussen skulde synke ned til Niveau med Hessen,« har slaet en Mand med Bismarcks klare Forstand og i den unge daadkraftige Statsmand vakt Ønsket om at læge de Onder, hvoraf Fædrelandet led, selv om en Amputation blev nødvendig. I St. Petersborg havde han set en Regering skride fremad uden at ændse Larmen af et Sammenstød, i Paris havde han lært at fare med Læmpe, saavidt muligt at skaane Formerne, langsomt at kvæle Modstanderne, men selv ad de største Omveje urokkelig holde sig Maalet for Øje; der er Grund til at antage, at han ved Seinen har forefundet en lignende Tankerække som ved Neva, en lignende Stemning mod det Habsburgske Hus.

Efter at have gennemgaaet en saadan Udvikling, modtog Bismarck sin Konges Kald.

Der er intet Spørgsmaal om, at den livsfriske Verdensmand for sit personlige Vedkommend befandt sig bedre ved Kejserhoffet i Verdensstaden end ved Tanken om at kastes ind i Hjemmets forholdsvis smaa Stridigheder for at overtage Styrelsen under en Konge, der ikke synes at være kommen til Klarhed med sig selv om Maal og Midler, med en mægtig Adel, hvis Anskuelse var blevet ham fremmede under den lange Fraværelse fra Fædrelandet, med et i Selvforgudelse fortabt smaaligt Bureaukrati, en Borgerstand, som for en Del var vænnet til at gaae i Doktrinens Ledebaand, en forkuet Almue paa Landet og et »fortumlet« Proletariat i Byerne, men med en stærk og fortrinlig organiseret Hær med store Minder og et krigersk Officerskorps, der higer efter at følge Sporet, samt rige Midler til at bruge den.

Naar Gesandten — som havde benyttet Sommerferien til paa begge Sider af Pyrenæerne at føre et »upolitisk Vandreliv«, dels for at styrke sine Kræfter, dels maaske for at undgaae en parlamentarisk Sommerkampagne i Berlin med de støvede Behageligheder, der følger med et Sommerophold i en »Gasthof« paa Solsiden »unter den Linden« — nu desuagtet fulgte Opfordringen »zu allem bereit« og med friske Kræfter tog fat paa Værket, hvad Maal har han da sat sig og hvorledes vil han naae det.

Først og fremmest tør det da antages, at Eksellencetitler, Storkors og Ministergager ikke have udøvet nogen Indflydelse — det var hans altsammen iforvejen — saalidt som Magt og Myndighed til at skabe preussiske Kammerraader, barnlig Lyst til at gaae tilsengs i en Portefeuille eller sove sin Middagssøvn paa en Taburet, medens en Skare af beundrende Venner lægger Ryg til eller vifter Fluerne fra Halvgudens Aasyn — saadanne Smaating var Manden for længe siden ud over. Det ligger nærmere at antage, at et stort Maal har vinket Statsmanden, at han havde besluttet med fast Haand at gribe ind i »Tidens store Spørgsmaal« for at hidføre

en for sit Fædreland gunstig Løsning — med ét Ord hæve Preussen til en virkelig Stormagt.

Forsaavidt Bismarck nu har sat sig et saadant Maal — Piemont laa længere fra Italien, da Cavour gik til Plombières, end da Bismarck forleden gik til Paris — forsaavidt Bismarck virkelig har paataget sig den Mission, som af Historie og Forhold er givet Preussen — hvad udkræves da for at opfylde den? Svaret er: Samling i én Haand af Preussens hele Magt — og til den Ende først og fremmest Tilintgørelse af Doktrinen, Henvisning af Bureaukratiet til dets Skrivepulte, en stærk Haand lagt paa en demoraliseret Presse — for at bestaae i en sidste uundgaaelig Kamp mod den gamle Lehnsherre og mangeaarige Medbejler. Mon det tør kaldes Kandestøberi at antage, at det er dette Øjemed, der har vundet ham Kejser Napoleons Agtelse og Fyrst Gortschakoffs tavse Samtykke til en »Aktion«.

Et Skridt er gjort. Doktrinen har med lempelig Overholdelse af Formerne faaet en Mundkurv paa, Gothaismen flakker hjemløs om i det store Fædreland efter at have opgivet Tanken om en Nybygd ved Nilens Kilder, Forelæsninger, Prædikener, Manuduktioner og Skriveriet i Kontorerne gaar atter deres Gang uhindret af selvbestallet Statsmandsfærd, Presse-Geschäftet trues med Bankerot og Arméens Forøgelse er sikret, samtidig med at Almuen, Demokratiet er vundet ved Udsigten til en Indskrænkning i Tjenestetiden.

Men et andet og væsentligt Skridt staar tilbage.

Før Preussen styrter sig i en Kamp, der vil gøre Fordring paa alle dets Kræfter, maa det have Ryggen fri, kan det paa ingen Maade taale en Fjende bag sig, som, hvor svag han end tilsyneladende kan være, dog pludselig kan faae en tredobbelt Styrke, men under alle Omstændigheder formaar at uddele følelige Slag; medens Tanken er spændt paa det Større, vil den ikke et Minut forstyrres af det Smaa — med andre Ord: Preussen maa med det Gode eller med det Onde have Fred med Danmark.

Bismarck, som for nogle Aar tilbage besøgte

de skandinaviske Riger, og der som overalt vandt Venner (om Bakkegaarden hører til disse, véd jeg ikke) har neppe glemt gamle Bekendtskaber, men sikkerlig trøstet sig til, at »deres Veje atter kunde mødes« for i Fællesskab at kunne arbejde til det samme Maal: Det protestantiske Nordens Frihed og Selvstændighed.

Bismarck véd, at Fjerde Christian kæmpede og den store Gustav Adolf sejrende faldt, ikke blot for Troes- og Tankefrihed, men for et frit Nordtydskland — Protestanten Bismarck véd at vurdere Vægten og Betydningen af en hjærtelig Sammenslutning af de gothisk-germanske Stammer, som først viribus unitis vilde være stærke nok til at modstaae det romanske og slaviske Tryk.

Bismarck véd, at han vilde erhverve sig grundet Adkomst til det hele europæiske Diplomaties Erkendtlighed og indtage en diplomatisk Position som ingen nulevende Statsmand, hvis det lykkedes ham ad fredelig Vej og til begge Parters Tilfredshed at fjærne et Spørgsmaal fra Dagsordenen, som bringer Statsmænd til at tale over sig, Diplomatiens til Fortvivelse og det europæiske Publikum til at gyse, samtidig med at det indtager sin Plads blandt de Sfinxer, hvis Gaader maae løses ved Snille eller Blod.

Ad hvilken Vej den preussiske Statsmand vil forsøge en saadan Løsning, er et Spørgsmaal, til hvilket det er min Agt senere at komme tilbage. Her vil det være tilstrækkeligt at bemærke, at østerrigske Blade alt advarende har givet et Fingerpeg i saa Henseende.

»Standpunktet fra 1852,« hedder det, »skal opgives, og Fred afsluttes med Danmark som en *conditio sine qua non* for videregaaende Planer,« ved hvis blotte Omtale det knager i den gamle Kejserstats mangfoldige Sammenføjninger.

Hvad kan denne uvante Tale betyde andet, end Formodningen om Muligheden af en Anerkendelse fra Preussens Side af Ejderen som Nordens Grænse, udover hvilken det Intet, slet Intet har at skaffe,

ligesom Tydskland Intet, slet Intet skal have at skaffe paa skandinavisk Grund?

Bismarck véd, at dette er Betingelsen, den ufravigelige Betingelse for ikke blot et fredeligt Naboskab med det skandinaviske Norden, men for en Forening af Interesser, som naturligt høre sammen.

Spørger jeg nu, hvad der skulde afholde en Mand som Bismarck fra at forsøge en saadan fredelig Løsning af Striden med Danmark og Norden, da fremstiller de formodede Hindringer sig dels paa denne, dels paa hin Side af Ejderen: Den offentlige Mening i Tydskland, Forhold og Stemninger i Danmark og det øvrige Norden.

Skulde vi bedømme den offentlige Mening i Tydskland efter de Organer, gennem hvilke den væsenlig lyder over til os, vilde vi aabenbart komme til et fejlagtigt Resultat.

Vi har hidtil saa godt som udelukkende gjort Bekendtskab med det doktrinære Tydskland. Det preussiske Deputeretkammer er ligesaa lidt en virkelig Repræsentation for det preussiske Folk som Stænderforsamlingen er det for Slesvig eller Rigsraadet for Danmarks Rige. Doktrinen, Gothaismen, Professor-dømmet raader i Tydskland ikke blot over Repræsentationerne, men som andetsteds over den overvejende Del af Pressen, i hvilken den øver sig til, hvad den kalder »praktisk Politik«, og da Schleswig-Holstein hører til Systemet, ja staar at læse med udhævede Typer i første Paragraf, er blevet det fornemste Dogme for enhver god Systemets Mand, enhver god Pennehelts Feltraab, er dets Organer uafbrudt strømmet over af Tydsklands Forpligtelser til at indløse den i Slesvig pantsatte tyske Ære. At vente sig, at disse Helte skulde have en Følelse af det Usømmelige i en saadan Fremfærd overfor Tydsklands svageste Nabo, vilde ganske være at miskende Doktrinen; point d'honneur hører ikke til Systemet, saalidt, at man har haft Exempler paa doktrinære Statsmænd, som i Skjul af legemlig Svaghed ikke tager i Betænkning at udslynge letfærdige Ukvemsord mod Mænd, som har afvigende Forestilling i Æressager.

Nu, disse Herrer har jo selv godtgjort l'évidence de leur incapacité, og deres Had til den Mand, som har afvist deres Raad, vil jo under ingen Omstændigheder kunne blive større.

Anderledes forholder det sig med den Del af Borgerstanden, som endnu har bevaret nogen Evne til Selvtænkning, saavel som med det saakaldte Demokrati. De Første føler hverken Tid eller Lyst til Sværmerier for en fremmed Befolkning, der, efter alt hvad de véd, lægger flere Penge op end de selv, faar sin Sæd og sit Fedekvæg godt betalt og under Beskyttelse af det danske Flag driver en udstrakt og lønnende Fragtfart, hvor et preussisk Skib er en sjælden og frygtsom Gæst. De vil ikke forstyrres i deres Handel og Erhverv ved Blokader, som bringer dem til Tiggerstaven, medens Penneheltene dels vedbliver at hæve deres Lønninger, dels netop tjener Penge ved de interessante Nyheder, som Krigen bringer Slag i Slag; de lægger Vægten paa ethvert Middel, som kan lette Produktion, Handel og Omsætning, paa uforstyrret Indførsel af Raaprodukter og Udførsel af forædlede Frembringelser og det ved Omsætningen fremkaldte Handelsrøre. De ændser mindre politisk Frihed, som det ikke er deres Agt at benytte i nogen synderlig Udstrækning, og lægger ingen Vægt paa lovhjemlet Lighed; lader man dem Ro til at erhverve Rigdom, følger baade Lighed og Privilegier af sig selv. Noget afvigende dømmer Demokratiet. For dette er det netop den lovhjemlede Lighed, den personlige Frihed, der er Hovedsagen, og enhver Regering, som løser dets Lænker, som kalder den retløse Masse til selvstændig Virksomhed, giver Almuen Lighed for Loven og udfrier den af en borneret og herskesyg Embedsstands Hænder, vil kunne gjøre Regning paa dets Taknemlighed. Og for saa vidt der i Preussen kan være Tale om et demokratisk Parti, da véd dette trods alle doktrinære Fraser helt vel, at Menigmand, saavidt den danske Grundlov naaer eller kan komme til at naae, netop er eller vil komme i Besiddelse af den Lighed, det selv savner, og føler ingen overvældende Lyst til at afgive Kanonføde til Tilfredsstillelse for Krigsmænd i

»Sloprok og Tøfler«, der er tapre som frisindede i Theorien, medens disse gode Egenskaber ikke holder Stik overfor en styg Virkelighed.

Fra disse Sider vilde ingen Modstand rejses.

Men nu Hindringerne her hjemme?

Den samme Doktrin, det samme Professordømme, som Bismarck i Preussen har hjemvist pro meliori informatione, breder sig endnu i Danmark, og her alene ligger Hindringen, jeg vil ikke haabe for Sagens Gennemførelse, men for Bismarck til at fremkomme med Forslag.

Bismarck véd af lokal Erfaring, at danske Professorer saalidt som tyske vilde være istand til at fatte ham. Den hele Tale vilde i deres Øren lyde som Galmandssnak, hvorom der ikke staar et Ord i de Kollegier, de har læst, respektive »dikteret«. For dem er originale Ideer lig med taagede Drømmebilleder, mandig Handlekraft med Fusentasteri, vidt omfattende Planer, som højmodig helst omgaar, men i Nødsfald er beredt til at knuse de smaa Hindringer, lig fixe Idéer eller letfærdige Illusioner; de er saa lidt istand til at fatte et saadant Sprog som den stræbsomme Høne har Forstand paa den flygtige Svalens storartede Vandreliv. Deres Mangel paa Ævne i denne Retning er Bismarck lige saa bekendt som den Mangel paa Vilje, der er den fremherskende hos graa og graanende Statsmænd i vort Broderland hinsides Sundet og deres Hjælpere hjemme og ude, der som mecklenburgske Junkere kun synes at have Øje for deres forældede Privilegier, kun Greb paa smaa Intriger; som, hvis det stod til dem, med Magt vilde kalde Middelalderen tilbage og sætte deres Fod paa Kongens Nakke, som uden at frede om et Kongeord og en ædel Tanke har sét Kiven yppet mellem tvende Broderfolk og nu for at fjærne den vederstyggelige danske Lighed vilde sørge, om ond Sæd skød op i Danmark og en lignende Kiv yppedes med det tredje Broderfolk. Disse Mænd er ikke farlige, de vil ikke trænge igennem; et eneste aabent og mandigt Ord som det, Borgerstandens Talmand udtalte paa den nys aabnede svenske Rigsdag, er nok til at overdøve deres trangbrystede Hvisken i Krogene; de vil godtgjøre deres Afmagt og Udygtighed som vore

Pseudo-Statsmænd har godtgjort deres, og Folkene i de forenede Broderriger vil ikke hjælpe dem med at skru Tiden tilbage.

Men Udygtigheden sidder endnu ved Roret i Danmark, støttet af et om end lille, saa dog stærkt og virksomt Parti, der raader over en stor Del af Pressen, som vel for et Syns Skyld af og til giver den en venskabelig Reprimande, men i Virkeligheden »aldrig forlader Mr. Micawber«, dels i Haab om, at noget skal vise sig, dels af Erkendtlighed over, at der alt har vist sig noget. Alt dette véd Bismarck og har formodenlig af de otte lange Aar, den aabenbare Afmagt har faaet Lov til at tumle med Landets Skæbne, tænkt sig Muligheden af, at det ogsaa fremdeles kunde vedblive saaledes og praktikable Forslag fra Danmark udeblive.

Men har Bismarck af disse Grunde maattet opgive Haabet om en mindelig Overenskomst, er hermed Nødvendigheden for Preussen af en Ordning med det Gode eller Onde ikke bortfalden. Forstaar Konge og Folk ikke at gribe Øjeblikket, ikke i den afgjørende Stund at sætte den rette Mand paa den rette Plads, vil Nødvendigheden tvinge Bismarck, vistnok mod hans Vilje, til at være betænkt paa andre Midler. Jeg har ikke staaet bag Døren, da Bismarck i Lørdags havde sin Afskedsaudiens hos Kejser Napoleon, men der er, antager jeg, en Mulighed for, at den preussiske Statsmand for et saadant muligt Tilfældes Skyld — en Statsmand bør jo saavidt muligt tage alle Muligheder med i Beregning — kan have forlangt og erholdt Løfte om Passivitet, naar saadanne Forhold maatte tvinges, tvinges hurtig, energisk og endelig med haardere Betingelser for den Overvundne. Spørger jeg nu, hvorledes en saadan ulykkelig Eventualitet skulde undgaas, da retter heller ikke jeg et saadant Spørgsmaal til vore Doktrinære i og udenfor Regeringen. Jeg henvender mig til forstandige Landsmænd i de tre nordiske Riger, jeg henvender mig specielt til D'Hrr. Baron Blixen Finicke og Grev Sponeck.

Da jeg imidlertid ikke tør vente direkte Svar, vil jeg i følgende Skrivelser forsøge at besvare Spørgsmaalet paa deres Vegne.

Fra d. 8. Septbr. til d. 18. Novbr. 1863.

(Et Tilbageblik).

De i det Følgende nedskrevne Oplysninger og Data skylder Forfatteren for en Del Samtaler og Meddelelser, hvormed Baron Blixen Finecke har beæret ham. Paa Forespørgsel, om Noget netop i dette Øjeblik maatte være til Hinder for en Offenliggørelse, har Forf. modtaget følgende Svar:

Højstærede!

Jeg sér ingen Hindring for Offenliggørelsen af det mig velvillig tilsendte Manuskript og har end Intet mod Offenliggørelsen af mit Svar.

Kjøbenhavn den 19de April 1865.

Deres

Blixen Finecke.

»Nescis, mi fili, quantilla
sapientia regitur mundus.«

En af Hovedaarsagerne til de Ulykker, som i det sidste Aar ere brudte ind over Danmark, er den ligesaa forklarlige som uheldige Mangel paa Blik for reale Forhold, der over hele Verden er et Særkende for Bærerne af den konstitutionelle Liberalisme. Hvad specielt Geheimeraad Hall angaar, vil han end ikke kunne paaskyde Mangel paa Belæring i rette Tid; thi der foreligger saavel i Rigsraadstidenden som paa Tryk andetsteds Vidnesbyrd om, at den evropæiske Situation — Situationen Bismarck — er bleven rigtigt vurderet i Tide af udenfor Regeringen staaende politiske Mænd i Danmark. Regeringen misforstod i den Grad hvad der foregik i Preussen, at den daværende danske Indenrigsminister (Lehmann) tog Parti for Danmarks principielle Modstander, det doktrinære preussiske Deputeretkammer, og offentlig forkastede Hr. v. Bismarck Forfatningsbrud. Var det det doktrinære Parties og doktrinære Polikeres almindelige Uformuenhed til at forstaae og vurdere Karakterer*), var det plebejisk Antipathi mod den fødte Aristokrat, eller var det den af Opdragelse og Stilling fremgaaede Mangel paa Kendskab til ledende politiske Mænd i Europa og en ogsaa heraf flydende Mangel paa Evne til rettelig at bedømme denne Situation i et givet Øjeblik?

Det har aabenbart ikke fra først af ligget i v. Bismarcks Plan at begynde sin »Aktion« mod Dan-

*) Cfr. f. Ex. den liberale Presses Bedømmelse af Louis Napoleon i sin Tid.

mark. Der foreligger ikke blot Yttringer af ham, som vidne om det Modsatte; men en Krig mod Danmark og et Forsøg paa at udvide Preussens »schmalen Leib« ved Erobringer Nord for Elben er ikke blot ingen nødvendig Følge af, men turde i visse Maader staae i Modstrid med det Program, der tillægges hin Statsmand — Foreningen af Nordtyskland indtil Mainlinien i en mægtig protestantisk Stat som det første Skridt til Gennemførelsen af en mere omfattende Forening af det protestantiske og i videre Forstand germanske Europa mod græsk-katholske Slaver i Øst og romersk-katholske Romaner i Vest. At et venskabeligt Forhold til det skandinaviske Norden i Almindelighed er en Betingelse for den blot tilnærmelsesvise Gennemførelse af et saadant Program, synes nu endog at indsees af de daværende Regeringsmænd i Danmark. I det mindste synes Geheimeraad Halls og Hr. Lehmanns Yttringer under Forhandlingerne om Fredstraktaten i Rigsraadet at tyde paa noget Lignende, ligesom den store Flerhed af politiske Mænd i dette Øjeblik synes at støtte deres Forhaabninger om Landets Frelse paa den formentlige Nødvendighed for v. Bismarcks Politik af et saadant godt Forhold. Redaktør Billes Forsøg paa ved direkte Forhandlinger med den preussiske Statsmand at indlede en Tilnærmelse, tør vel anses som udgaet fra en lignende Betragtning. Men medens en saadan bedre Indsigt nu muligvis kommer for silde, og det er uvist, om den preussiske Minister overfor de forskelligartede, af mellemkommende Begivenheder opstaaede nye Forhold ind- og udadtil nu vil formaae at støtte et saadant Haab, er det kun altfor vist, at enhver Yttring i denne Retning, da det var Tid at tale og Tid at handle i Overensstemmelse hermed, af den daværende Regerings Organer blev karakteriseret som »Fusentasteri«, og de Mænd, der fremsatte dem, som »Bismarckse Aflæggere«.

Havde en saadan bedre Indsigt været tilstede i rette Tid, vilde de dengang ledende Mænd have undladt at sætte deres Lid til et formentligt »forestaaende Sammenstød mellem Øst og Vest« (Prof. Clausen) og et kun i deres egne Tanker stedfindende

Fjendskab mellem det franske og det preussiske Kabinet, som til en nærforestaaende Genoptagelse fra Sverigs Side af »Gustav Adolfs Politik« (Etatsraad Krieger). Havde en saadan bedre Indsigt været tilstede, vilde ingen fornuftig Mand, endsige en Regering, kunnet vente aktiv Hjælp af England; vilde Geheimeraad Hall ikke tilraadet Kong Christian den Niende at stadfæste Novemberforfatningen, ikke siddet Europas Raad og Advarsler overhørig, ikke tvivlet om Danmarks Isolation; havde Biskop Monrad næppe dristet sig til at overtage Dannelsen af en ny Regering, vilde han blevet befriet for sin Forundring over den franske Ambassadeurs Holdning paa London-Konferencen; vilde det danske Folk — dette er af større Betydning — blevet befriet for den ideligt skuffede Forventning om »en fransk Diversion mod Rhinen«.

Den samme Mangel paa Blik for Forholdene som de ere og deres virkelige Betydning, hvorpaa ovenfor er anført Exempler, viser sig ogsaa i Forholdet til »Broderrigerne«. Vi have sét Partiets maa-ske dygtigste Mænd ganske misforstaae Stemninger og Tilstande i Sverig; Følgerne kunde ikke udeblive.

Medens det danske Folk af Regeringens Organer dagligt henholdtes med Forsikringer om, at Forsvarsforbundet nu var paa det Nærmeste eller saa godt som afsluttet, var der den 8de September 1863 paa Ulriksdal afholdt en Konference, ved hvilken bl. A. Friherre de Geer (den svenske Justitie-Statsminister), Udenrigsministeren Grev Manderstrøm, den norske Statsminister Sibbern, Statsraad Friherre Gripenstedt saavel som den daværende svensk-norske Gesandt i Kjøbenhavn, Grev Hamilton, var tilstede. Forhandlingerne drejede sig om et af den danske Udenrigsminister under 27de August fremsendt Udkast til et Forsvarsforbund, og det hedder, at samtlige tilstedeværende høje Embedsmænd udtalte sig imod det danske Udkast. Dette skete i Form af en Beslutning

om, at det officielle Svar skulde gøres afhængigt af det engelske og det franske Kabinets Mening om denne Sag. Medens det alt om Aftenen samme Dag var behandt i Hofkredsene paa Ulriksdal, og det hurtig derfra gik over i andre Kredse, at Forsvarsforbundets Skæbne hermed var afgjort, vedligeholdtes Illusionerne endnu stedse ved Regeringsorganerne i Kjøbenhavn*) og det allierede »Aftonbladet« i Stockholm, og disse Illusioner fik forøget Næring ved Beretningen om, at Grev Manderstrøm i et svensk-norsk Statsraad i Slutningen af September havde bragt Spørgsmaalet paa Bane. Medens den liberale Presse selv opfattede og udbredte Forestillingen om, at der i Sverig var gjort et afgørende Skridt henimod Virkeliggørelsen af Forhandlingerne om den forventede svensk-norske Bistand, vare Forhandlingerne i dette Statsraadmøde ikke Andet end den formelle Afslutning af, hvad der var passeret paa Ulriksdal og i Stockholm. Dette fremgaar bl. A. af Offentliggørelsen af Grev Manderstrøms Votum til Statsraadsprotokollen over det af ham selv fremlagte Forslag til Instruktion og Fuldmagt til Grev Hamilton, hvilket Forslag imidlertid ikke blev tiltraadt af noget Medlem af Statsraadet.

I Regeringskredsene i Kjøbenhavn var man endnu stedse uvidende om alt dette. Det rette Blik for disse Forhold synes ialfald ikke at være blevet skærpet ved den svensk-norske Gesandts vistnok velsindede Oplysninger. Illusionen om en nær forestaaende Afgørelse benyttedes flittigt til at fremme Forfatningsværket, og det i den Udstrækning, at Forfatningsforslagets Vedtagelse af den fra forskellige Sider inspirerede liberale Presse skildredes som en Betingelse for Forsvarsforbundets Afslutning.

I Overensstemmelse hermed opfordrede Professor

*) Det hedder saaledes endnu i »Fædrelandet« for den 5te November: »Vi holde den (Efterretningen om, at Alliancetraktaten var undertegnet den 30te Oktober) i hvert Fald for meget sandsynlig, da det er vist, at Grev Hamilton den 27de modtog sin Fuldmagt til at underskrive«.

Clausen i et talrigt Møde af Rigsraads-Medlemmer de Tilstedeværende til at kaste al Betænkelighed tilside og at stemme for det forelagte Forfatningsudkast. Professoren udtalte, at Danmarks Stilling aldrig havde været gunstigere*) til at foretage et saadant afgørende Skridt, og dette skyldtes Ministeriets Fortjeneste, der havde overbevist Europa om vor Ret og bragt Forsvarsforbundet med Sverig-Norge istand, ihvorvel Ratifikationerne endnu ikke vare udvekslede. Da Professoren tilføjede, at han i Danmarks Velfærds Sag ikke vilde have udtalt sig saaledes, uden at kunne støtte sig til paalidelige Meddelelser, fandt Baron Blixen Finecke det Pligt at oplyse om den virkelige Stilling, og som det vil være de Tilstedeværende i Minde, med Paaberaabelse af Kilder, der maatte have idetmindste jevnbyrdig Autoritet med dem, hvoraf Professor Clausen maatte antages at have øst.

Paastand stod nu imod Paastand, og Tilliden til, at den svensk-norske og den danske Regering vare saa enige som det fremstilledes, var rystet. Forfatningsudkastet og hermed Ministeriet svævede i Fare. Men da Konseilpræsidenten med den Autoritet, som Stillingen gav, fandt det hensigtsmæssigt offentlig fra Ministerbordet at give Forsikring om, at der mellem den danske og den svensk-norske Regering herskede »fuldstændig Overensstemmelse«, kan det ikke lægges de Uindviede til Last, at de fulgte Sætningen »in dubio pro reo«.

Baron B. havde imidlertid ikke indskrænket sig til blotte Advarsler. Det vides, at han fra Kongemødet paa Skodsborg og Bäckaskog havde medbragt Overtydning om, at Samtalerne om et Forsvarsforbund ikke vilde faae reel Betydning, og at Kong Frederik ikke var uvidende herom. Det Indtryk, Kongen havde modtaget, forstærkedes paa Glücksborg den 6te Oktober, hvor i Anledning af Hs. Maje-

*) Kfr. »Fædrelandet« for den 12te Oktober: »Det er næppe muligt at tænke sig en for os gunstigere Situation end den nærværende«.

stæts Fødselsdag foruden D.D.K.K. H.H. daværende Prinds Christian og Prinds Oscar og Andre, ogsaa Baron B. var tilstede.

Alt nogle Dage forinden havde han i Overbevisningen om, at en Politik støttet til Illusioner som de nævnte, meget snart maatte føre til en fordærlig Konflikt; med Syn for, at Danmark i saa Tilfælde ikke vilde kunne gøre Regning paa Bistand fra det franske Kabinets Side, der vistnok med Føje forventes ved visse fælles Interesser at være knyttet til det Preussiske, og med Kundskab om Alliance-Spørgsmaalets Stilling, besluttet sig til at benytte denne sin Viden og personlige Forhold i Fædrelandets Tjeneste.

I Overensstemmelse hermed havde han under 3dje Oktober tilskrevet den preussiske Premierminister og i Spørgsmaalsform fremsat de Vilkaar, under hvilke denne i Henhold til sit Program forventes at ville kunne række Haand til en fredelig og for begge Parter ærefuld Udjævning af den bestaaende Tvist, med udtrykkeligt Tilføjende, at et eventuelt Svar vilde blive forelagt Hs. Maj. Kongen.

Hr. v. Bismarck Svarskrivelse, der supplerer et Telegram af 7de fra Berlin, som naaede Baron B. paa Glückborg, er dateret Baden-Baden den 10de og kom til Kjøbenhavn den 15de s. M.

Dagen efter, den 16de, afholdtes Gehejmestatsraad i Kjøbenhavn, der var ansat til Kl. 9 om Formiddagen, men alt iforvejen s. D. havde Baron B. meddelt Konseilpræsidenten Indholdet af saavel sin egen som af v. Bismarcks Svarskrivelse, der væsenlig er et i Form af en bejaende Omskrivning paa Baron B.'s Forespørgsel fremsat Samtykke til de af denne antydede Vilkaar til Forebyggelse af Exekutionen og Opnaaelse af den attraaede ærefulde Ordning. Det er tilstrækkeligt til Betegnelse af disse Vilkaar at sige, at ingen af dem paa nogen Maade traadte den danske Krone og det danske Folks Ære og Ret for nær, og at de, naar hine Skrivelser engang ville foreligge Offenheden, sikkert ville fremkalde en sørgmodig Forundring over de billige Vilkaar, for hvilke en saadan Ordning endnu dengang kunde været

købt. Det vil være overflødig at tilføje, at der ikke var Tale om Afstaaelse af en Fodsbred Land.

Det vides ikke, om Baron B.'s Meddelelse til Ghrd. Hall ogsaa var Aarsag til, at han blev befaleet til Audiens hos Kongen den 17de; hvad derimod vides, er, at Kongen fra denne Dag kendte den foreliggende Korrespondance i dens hele Omfang.

I det forelagte Forfatningsudkast saa Kongen ingen Hindring for det vakte Haab om Fredens Bevarelse, idet det ifølge Overvejelse med Konseilpræsidenten var Hensigten at benytte den forfatningsmæssige Ret til at holde Stadfæstelsen hen, om fornødent lade den bortfalde, for, naar Udkastet var vedtaget i Rigsraadet, at have et plausibelt Paaskud til at tage Kundgørelsen af 30te Marts tilbage, en Fordring, der, som bekendt, var rejst fra tysk Side*).

I denne Omstændighed har man en Forklaring til Kongens Opfordring til forskellige Medlemmer af Rigsraadet (Tscherning, Holstein-Holsteinborg m. Fl.) om at stemme for Forfatningsudkastet.

Det vil mindes, hvorledes Rygtet i hine Dage vilde vide, at den preussiske Premierminister havde tilkendegivet, ikke med Udsigt til noget fredeligt Resultat at ville kunne forhandle med de daværende danske Ministre, men vel med et Ministerium Blixen, at den kgl. storbritanniske Gesandt havde ytret, at et Ministerium, dannet paa Grundlag af de fremsatte Vilkaar, vilde kunne gøre Regning paa den engelske Regerings Understøttelse, endelig at Kongen havde opfordret Geh. Hall til at komme til en Forstaaelse med Baron B.

Her maatte handles og handles snart. Handlingen bestod i den bekendte Artikel i »Dagbladet« af 21de Oktober, i hvilken Baron B. skildredes som en Høj- og Landsforræder, der bag Regeringens Ryg konspirerede med Landets Fjender. Af denne Dagbladsartikel erfarede det Berlinske Kabinet bl. A., hvorledes den danske Regering stillede sig til For-

*) Kfr. Hr. Lehmanns Yttringer i Rigsraadet den 3dje Oktober og »Berl. Tid.« af 6te s. M.

søget paa at udjævne Konflikten, samtidig med, at det af »Fædrelandet« af 17de havde erfaret, hvorledes Indenrigsminister Lehmann offentlig for Skytteforeningernes Medlemmer havde erklæret, at den nuværende Konflikt var en af Regeringen med beraad Hu fremkaldt Krisis.

Det har næppe været denne Art af »Handlinger« og »hurtige Handlinger«, som v. Bismarck i sine Samtaler med den danske Gesandt i Berlin sés at at have forlangt af den danske Regering, istedetfor »Erklæringer«, »Forklaringer« og »Forsikringer« (Depecher af 27de, 28de Oktober og 3dje November), men muligvis have disse Hentydninger af den preussiske Premierminister til Ytringer i hans Skrivelse til Baron B. ikke været egnede til hos visse Medlemmer af Kabinettet at vedligeholde den fornødne Aandsro.

De Handlinger, v. Bismarck i officielle Meddelelser forlangte, vare som bekendt Holstens fuldstændige finansielle og legislative Udsondring, navnlig i Overensstemmelse med Skrivelsen til Baron B., i Form af Ophævelsen af Kundgørelsen af 30te Marts, idet han fremhævede, at der dog ikke i det Væsenlige var nogen Forskel mellem hans Forslag og det, som Kabinettet i Kjøbenhavn var villigt til at gjøre. (Depeche af 3dje Novbr.) At denne Fordring med Hensyn til Formen for Udsondringen kom det Hallske Kabinet for tidligt, idet det efter Sammes Formening af Hensyn til de indre Forhold var uundgaaelig nødvendigt, at Udkastet til en Forfatning for Danmarks og Slesvigs fælles Anliggender forinden var vedtaget i Rigsraadet — hertil kunde den preussiske Premierminister fornuftigvis intet Hensyn tage, ligesom det i det Hele sés, ikke at have ligget ham paa Hjærte at styrke det Hallske Kabinet.

Det har ikke været Almenheden og ikke mindst det af Rigsraadets Folkething »i Anledning af den Allerhøjeste Resolution af 19de Marts 1864 nedsatte Udvalg« muligt at bringe v. Bismarcks saakaldte nyholstenske Tankegang, saaledes som den fremtræder i Minister Quaades Indberetninger (vide navnlig Depecher af 27de og 28de Oktober) i Overensstemmelse med det formentlig pludselige Omslag, som fremtræder i Under-

statssekretæren, v. Thiles Depeche af 13de Novbr., der indtraf hertil netop paa Kong Frederik den 7des Dødsdag, »efter at den danske Regering«, som det hedder, »i det fuldeste Omfang og netop i den Form, som senest var bragt i Forslag, havde opfyldt den af Hr. v. Bismarck opstillede Fordring« (Udvalgets Beretning Side 9), og det ses af de det engelske Parlament forelagte Aktstykker, at det preussiske og det engelske Diplomati i Kjøbenhavn have standset overfor den samme Vanskelighed. Medens Udvalget antager, at det er »Muligheden af Kongens Død«, som har ledet Preussen til at afbryde de førte Forhandlinger med Danmark og reservere sig frie Hænder, en Gisning, der er gaaet over i den danske Almenbevidsthed, skjuler Sir Augustus Paget end ikke sin »Forbauselse«, og Hr. v. Balan indrømmer, at det vilde have været bedre at protestere tidligere, men at det ikke var hans Fejl, da han havde haft Orlov (Depeche fra Paget til Lord Russell af 18de Novbr.). — Det tør antages, at en nærmere Forklaring til det formentlige Omslag end Muligheden af Kongens Død vil fremgaae af følgende Betragtning.

I sin Skrivelse til Baron B. anfører v. Bismarck som et Vilkaar for en fredelig Ordaing, at »de nye Institutioner, ved hvilke Kundgørelsen af 30te Marts, i Henhold til Ministeriets Erklæring skal gøres unødvendig, ikke medføre nye Vanskeligheder i Situationen«. Meningen heraf er formentlig den, at dette Udkast »i Henhold til Ministeriets Erklæring« ikke i Øjeblikket tør træde ilive, hvorimod den preussiske Udenrigsminister selvfølgelig ikke kunde finde sig foranlediget til at lægge Hindring ivejen for dets Forhandling eller endog Vedtagelse i Rigsraadet.

Men der er imidlertid foregaaet »et pludseligt og uventet Omsving« herhjemme, idet Konseilpræsidenten selv ved tredje Behandling udtrykkelig har stillet Andragende om Forfatningens Indførelse den 1ste Januar 1864 (v. Thiles Depeche af 13de November.)

At dette Ændringsforslag, denne Udsigt maatte forandre v. Bismarcks Forhold til denne Sag og af-

bryde den talende Taushed overfor samme, som han hidtil officielt stedse har vedligeholdt (Quaades Depeche af 6te Novbr.) synes indlysende, idet en saadan pludselig Beslutning, fra et preussisk Standpunkt, vel kunde betragtes som et Forsøg fra den danske Regerings Side paa egenmægtigt at afgøre den internationale Side af Sagen med Omgaaelse af den engelske Mægling, som var stillet i Udsigt.

Hr. v. Bismarck var dog preussisk Minister, forinden han efter Partiets Mening fra en Modstander forvandlede sig til en Støtte for det Hallske Kabinet.

Den Skarpsindighed, som har været anvendt paa at udfinde en Forklaring af v. Bismarcks formentlige Omslag, havde derfor — synes det — været rettere anvendt paa at udfinde Grunden til Gehejmeraad Halls pludselige Omslag, hvis det ikke var almindelig bekendt, at dette Omslag skrev sig dels fra Hensyn til Kongen, dels fra Hensyn til det politiske Parti, som støttede hans Regering.

Det vil være i frisk Minde, at Mistanken om, at det ikke var Gehejmeraad Halls Mening at forlange Kongens Stadfæstelse af Udkastet, lidt efter lidt var trængt op til Partiets fornemste Ledere*), og det tør være almindelig bekendt, at nogle af disse derfor »i den ellefte Time« ligefrem have aftvunget Konseilpræsidenten denne Indrømmelse under Trusel af ellers at ville stemme mod Udkastet, hvad Gehejmeraad Hall, med Bevidstheden om, hvad der var passeret og Ministeriets hele Stilling, havde Grund til at søge førebygget. Gehejmeraad Hall lod derfor, hvad man kalder, staae til, og tillod sig, som det antages, egenmægtigt og under Paaskud af Kongens Sygdom, uden dennes Vidende og Vilje, at forelægge den skæbnsvangre Tilføjelse til Udkastet, der fuldstændigt forandrede hele Situationen, Danmarks Stilling til Preussen og Tyskland og tog Grunden bort fra v. Bismarcks dengang overfor Danmark moderate Politik.

*) »Fdlit.« for 22de og 25de Oktbr. og 1ode Novbr. yttre denne Mistanke i stærke Udtryk.

Dette i Forbindelse med Tilbagevisningen af den udstrakte Haand gennem »Dagbladets« Artikel af 21de Oktober fremkaldte den gennem Understatssekretær v. Thile afgivne advarende Protest mod den tilsigtede Forfatning.

Hr. v. Balans ovenfor citerede Ytring kaster et Lys over Situationen. Det tør nemlig antages, at den preussiske Gesandt har set den preussiske Udenrigsministers Brevvexling med en politisk Personlighed i det Land, ved hvis Hof han var akkrediteret, i et andet Lys end Hr. Ploug, hvem det i »Fædrelandet« af 21de Oktbr. »ikke er muligt at tillægge Brevet (v. Bismarcks) nogen virkelig politisk Betydning.« Det tør antages, at Hr. v. Balan har tillagt den og denne alene den Indflydelse paa v. Bismarcks »uforudsete« imødekommende Betragtning af den dansk-tyske Strid, der af Kammerherre Quaade blandt Andet korteligt karakteriseres som et Ejderstandpunkt, en Imødekommen, der sikkert er kommen Gehejmeraad Hall ligesaa uventet som det senere »Omslag« af 13de November.

At v. Bismarcks daværende Imødekommen i Virkeligheden væsenlig foranledigedes ved Baron Blixens Mellemkomst og v. Bismarcks Ønske om et muligt forestaaende Person- og Systemskifte i Kjøbenhavn, fremgaar formentlig af Kammerherre Quaades Depecher (ogsaa af deres Datering).

Det hedder saaledes i Kammerherre Quaades Depeche af 3dje Novbr.:

»Efter den Distinktion, Hr. v. Bismarck . . .
 »har gjort mellem den Del af det dansk-tydske
 »Spørgsmaal, der vedrører Forbundet, og den
 »internationale Del . . . forekommer det mig,
 »at dette Spørgsmaal nu viser sig fra et helt
 »andet Synspunkt end for kort Tid siden,
 »og tilbyder den danske Regering Lettelser,
 »som den ikke havde for et Par Uger
 »tilbage.«

og i Depechen af 6te Novbr. hedder det fremdeles:

»Den kgl. preussiske Ministerpræsident har
 »efter min Mening, være sig ifølge hans egne
 »personlige Anskuelse eller ifølge den af den kgl.
 »storbritanniske Regering indtagne Holdning,
 »bragt hint Anliggende ind i en Stilling, som
 »langt overtræffer, hvad man ellers havde kun-
 »net forudse — —«

paa Dansk og i almindeligt borgerligt Sprog: Den nye Stilling, hvori den kgl. preussiske Ministerpræsident for et Par Uger tilbage har bragt den dansk-tyske Konflikt, er ikke et Resultat af Deres Excel- lences Virksomhed, skyldes ikke Hr. Ministerens For- tjenester, men en Indvirkning paa den kgl. preus- siske Ministerpræsidents personlige Anskuelse fra en anden Side, som langt overtræffer, hvad man ellers havde kunnet forudse.

— Den Epoche, til hvis Oplysning der i det Foregaaende er givet et Bidrag, tilhører nu Historien. Resultatet af den Bismarck-Blixenske Brevveksling er blevet, foruden den anførte korte Karakteristik i »Fædrelandet«, en Injurieproces mod »Dagbladets« Redaktør og en heraf følgende Mulkt.

Resultatet af det Hallske Ministeriums kortvarige Sejr og det doktrinære Systems noget forlængede Herredømme i Danmark har været en blodig og ødelæggende Krig, Folkeandens Forkuelse, Monar- kiets og Rigets Lemlæstelse og en maaske haabløs Fremtid.

Vi kunde standse her, men ville offre den gængse Paastand om, at vi »havde faaet Krig, hvad der end var sket«, den følgende korte Betragtning.

Lad os da først tænke os, at Kong Frèderik den 7de var bleven bevaret for Fædrelandet. Vi have her Kongens Ord til Oberst Tscherning, Baron Blixen og andre politiske Mænd for os, at han ikke vilde sætte sit Navn under Udkastet til den nye Forfatning; og v. Thiles Protest, som viste, at af Kongens Beslutning afgang Krig og Fred, vilde

have styrket Kongens Modstandsevne overfor Partiets Fordringer. Resultatet havde været Ministeriet Halls Afgang og en ved en Tilnærmelse til Preussen opnaaet fredelig og ærefuld Ordning.

Men Paastanden er fortrinsvis rettet mod den indtraadte Eventualitet af Kongens Død og den Betydning, denne skulde have udøvet med Hensyn til vor Stilling til Preussen og Forsvarsforbundet med Sverig-Norge. Hertil svares:

Var det i Preussen forhadte doktrinære System i Midten af Oktober blevet fjernet fra Roret i Danmark og Sagernes Ledelse overgivet til Mænd, der vare istand til at handle istedetfor at »forsikre«, »erklære« og »forklare«, vilde den mellem Minister-skiftet og Kongens Død forløbne Maaned være bleven benyttet til at binde Preussen ved at opfylde de af v. Bismarck dengang opstillede, som det nu vil indrømmes, opfyldelige Fordringer, og med Tilside-sættelse af overflødig Ordskifte stille det nye Forhold i officielt forpligtende Form.

Det tør paastaas, at Saadant havde været muligt; thi det vides, at v. Bismarck ikke blot ikke frygtede, men end ikke skyede den tomme Ophidselse i Tyskland, at han kendte sine egne og sit Lands Kræfter og den doktrinære Nationalforenings virkelige Svaghed.

Den preussiske Premierministers Handlekraft er ikke vakt hverken af tysk Doktrin, tysk Demokrati eller den augustenborgske Prætendent; og hvad der er Hovedsagen, den europæiske Situation, som v. Bismarck længe forinden havde medvirket til at fremkalde ved Aftalerne i Paris og St. Petersborg, Englands ogsaa heraf følgende Isolation, Ruslands Ønske om en god Forstaaelse med Preussen, Østerrigs Trang til Fred og Sverig-Norges relative Svaghed — i denne Situation veje tysk Forbund, Nationalforening og Kongen af Danmarks Død kun grumme Lidet. For dem, som vide virkelig »Besked«, har det paa den anden Side alt længe staaet klart, at Kong Frederiks Død lige saa lidt har haft afgørende Betydning overfor Spørgsmaalet om et Forsvarsforbund med Sverig-Norge. Det Foregaaende er et

Bidrag til at vise, at dette Spørgsmaal aldrig har haft reel Betydning, og at dette alt siden den 8de Septbr. har staaet klart for de Indviede. End ikke Gehejmeraad Hall kan have tillagt Kongens Død en saadan Betydning i disse Retninger, idet han som bekendt tilraadede og lod tilraade den nye Konge at sanktionere Forfatningen den 18de November.

Vil end Historiens Dom hvile tungt paa de Mænd, som iblinde førte Danmarks Rige i Undergang, saa vil den dog tillige optegne deres eneste Undskyldning, den, at de netop vare blinde for Faren. Men hvorledes vil den lyde om de Mænd, som alt længe havde set Afgrunden aaben, og da Kong Christian den 9de spurgte, om han skulde gaae frem eller tilbage, raadede til at følge de Blinde og gaae frem.

Situationen Blixen.

(Uddrag af Ugeskriftet »Norden« for 15de November 1862).

Slaa, men hør!
Themistokles.

— — — — —
— — — — —

Ingen dansk Regering vilde være stærk nok til ved egne Kræfter at trodse de Farer, vort Fødelands isolerede Stilling medfører, og det Første, som blev at forsøge, vilde derfor være at finde fremmede Interesser, som i et bestemt Punkt falde sammen med vore egne, knytte Rigets Interesser til Andres, saaledes at disse Andre ved Forsvar for deres egne Interesser tillige værnede om vore.

I min forrige Skrivelse har jeg antydnet det Punkt, hvor vore Interesser efter min Formening ville mødes med Andres, specielt med Preussens egne ret forstaaede Interesser. Efter at mit Brev er blevet trykt, have preussiske og preussisk-sindede Blade, deriblandt et ansét og bekendt Organ for det preussiske Gesandtskab i Hamburg, givet mig Medhold ved direkte Opfordringer til den danske Regering at fremkomme med Forslag til en Afgørelse paa en anden Basis end Tilsikringerne af 1852: — »en saadan lod sig maaske finde« — og da fremmed Tale plejer at veje mere i mine Landsmænds Øren end Indfødtes Argumenter, ville mine Ord saaledes have vundet forøget Vægt.

Hvilke ere disse fælles Interesser?

Svar: Svækkelse, Ydmygelse, eventuelt Opløsning af det tyske Forbund.

Hvor maae disse fælles Interesser søges?

Svar: Hos Preussen, Frankrig og Sverig-Norge.

Hvorledes bringe vi Bevidstheden om dette Fællesskab til at vise sig i Handling?

Svar: Ved Kongen af Danmarks Udtredelse af det tydske Forbund.

Jeg tvivler intet Øjeblik om, at saadan Tale af vore Doktrinære vil blive kvalificeret som tomt »Fusentasteri«. De Begreber, Ordene omfatte, gaae over deres Horizont, men Ordene ere, som sagt, heller ikke rettede til dem. Den Mand, der staar i Spidsen for Preussens nuværende Ministerium, den Mand der styrer Frankrigs, og derved indirekte Europas, Skæbne og Broderrigernes Konge vilde maaske dømme anderledens, hvis mine Ord vare saa heldige at naae frem til dem.

Bismarck véd, at Forbundets Ydmygelse er det første Skridt i den Kamp mod den østerrigske Overmagt i Tyskland, som maa komme, hvis Preussen skal opfylde sin Mission. Bismarck indsér, at intet i højere Grad vilde egne sig hertil end det Slag, som vilde ramme det forhadte Forbund, naar en lille Stat som Danmark ustraffet turde byde det Trods ved et saadant Svar paa dets Overgreb, en saadan Handling, der maatte gøre dets Afmagt kundbar for Alverden. Men at den kunde gøre det ustraffet og Maalet naaes, er netop Preussens første og fornemste Interesse, og Preussen blev saaledes ved egen Fordel tvungen til at dække Kongen af Danmarks Tilbagetog, for senere i Forbund med Danmark og Norden at forfølge fælles Interesser videre.

Hertil vilde udfordres, at det danske Folk — 71,000 danske Mænd have for kort Tid tilbage fralagt sig enhver Tanke derom — opgiver enhver Pretention paa at beherske Holsten, og med Opgivelse af alle fra Fortiden nedarvede Illusioner tager Konsekvenserne af Holstens virkelige Udsondring indtil den yderste Grænse, at det kjøbenhavnske Bureaukrati opgiver enhver Fordring paa at optræde hæmmende mod den holstenske Hertugs og den holstenske Befolknings mulige Dispositioner over holstensk Gebet paa Land og Sø, og vil der i en

saadan Renunciation, en saadan traktatmæssig Opgivelse af tomme Illusioner for Preussen ligge et vægtigt Motiv til at indrømme det danske Folk dets hele Ret til Danmarks Riges yderste Grænse.

Holsten er tysk Grund — vi have faaet det at føle — ved ethvert Greb efter Holsten har Danmark gennem hele sin Historie mistet et Hold paa Slesvig; en endelig og uigenkaldelig given Slip paa Holsten vilde give et nyt og kraftigt Hold paa Slesvig og gøre Danmarks Rige til en Virkelighed.

Holstens Udsondring set fra denne Side af Ejderen hedder Slesvigs Inkorporation. Intet Ord i det diplomatiske Sprog vil kunne omfatte mere forskellige Begreber. Fra ét Synspunkt er Slesvig blevet inkorporeret ved den Statsakt, hvorved det i Aaret 1721 indlemmedes i Kronen. Fra et andet er det samme sket ved Forfatningsloven af 2. Oktober 1855 og »dens Supplement«, Patentet af 6. November 1858, der »indskrænker« den til at omfatte Kongeriget og Slesvig. Og den fremmede Modstand mod Rigsraadet gaar netop ud fra dette Synspunkt og vil ikke kunne blive stærkere, om en virkelig Forfatning som Grundloven af 5. Juni 1849 indtager dens Plads. Thi Modstanden mod en fælles Forfatning for Kongeriget og Slesvig betinges ikke af denne Forfatnings større eller mindre Brugbarhed, Forskellen er kun den, at vi nu lider under alle Inkorporationens Farer og Misligheder uden at nyde Godt af en eneste af dens Fordele.

Frankrig mindes, at Norden gennem Danmarks og Norges Christian og Sveriges Gustav Adolf alt en Gang har hjulpet til at svække Huset Østerrigs Overmagt og medvirket til Dannelsen af det af den westphalske Fred og Freden i Nimwegen udgaede Frankrig. Frankrig vil — uden at vi her skal vove nogen Antydning af, hvorledes et fremtidigt Frankrig vil komme til at se ud — vide at vurdere en Handling, der falder sammen med dets genoplevede traditionelle Politik, som en saadan ny Rift i Wienertraktaterne, eller hvad deraf er tilbage, vilde være. Frankrig har en Følelse af, at det før eller senere vil komme tilbage til Kontinentalalliancer for ved deres Hjælp

at udviske det sidste Spor af den ved hine Wienertraktater skabte Statsordning. Forsaavidt falder Preussens Interesser sammen med Frankrigs, og et stærkt og enigt Norden er Frankrigs naturlige Allierede.

Men Betingelsen for et frit og enigt Norden er atter, at Nordens Grænse sættes fast og endeligt, hvor den fra Arilds Tid af rettelig har været, om den end ved Tidernes Uret er bleven forrykket. Holstens fuldstændige og endelige Udsondring er af den afdøde Kong Oscar gentagne Gange sat som Betingelse for Sverig-Norges Bistand, og denne Tanke er som en Del af hans politiske Testament gaaet i Arv til hans Søn, for hvem den stedse staar lige klar, om den end ikke altid finder det samme aabne Udtryk gennem de Udførere af hans Vilje, af hvilke Kong Carl kan finde det hensigtsmæssigt af andre, udenfor liggende Grunde, foreløbig at betjene sig.

Med Slesvigernes Tilstedeværelse paa Danmarks Riges Rigsdag i Kraft af Valgloven af 7. Juli 1848 var der etableret et fait accompli, som vilde give det danske Folk en moralsk Styrke, en forøget Modstandsevne og en saa begrundet Adkomst til Broderrigernes Bistand, at Preussens nye gode Dispositioner vilde have forholdsvis let ved at finde et positivt Udtryk.

Det første Skridt hertil maatte selvfølgelig være at foretage af den danske Regering, og et Ministerium Blixens første Handling vilde, antager jeg, saaledes bestaae i en Notification om, at det ligeledes var et nyt Danmark, med hvilket den attraaede Overenskomst vilde være at afslutte. Den hele Bunke af diplomatiske Doktordisputatser, Noter, Depecher og Memorander vilde være at kaste paa Ilden, »Lidelsernes Historie« at forvandle til virkelig Historie, den nye Tid indledes ved en symbolsk Betegnelse af, at Forhandlingerne fremtidig vilde blive ført med Statsmænd i Kjøbenhavn.

Det er muligt, at det Resultat, som forholdsvis hurtig og let vilde fremgaae af disse Forhandlinger, ikke vilde blive set med gunstige Øjne af den engelske og russiske Regering. Det er muligt, at England ikke vilde have noget imod, at et svagt Danmark sank ned til et lignende Slags engelsk Pro-

konsulat som det, Belgien og Portugal repræsenterer, og mistænksomme Politikere staae i den Formening, at Lord Palmerston med en engelsk Bitanke kan have medvirket ved Valget af en fremtidig engelsk Dronning.

Det er muligt, at Fordelen for Rusland af dets Reservationer og forbeholdte Indflydelse ved en eventuel ny Successionsorden for Holsten kan blive gjort usikker i samme Forhold som vor Stilling til Preussen antog Karakter af en venskabelig Tilnærmelse. Dem, som dette ikke staaer klart i Erindringen, henviser jeg til hvad Konferensraad Wegener en Gang herom forgæves har paavist.

Alt dette er muligt; men jeg tvivler dog paa, at den engelske og russiske Regering nogensinde vilde kunne gaae videre end som nu at stille den Fordring til os at anerkende fremmed Herredømme, og hvis Herredømme? Det tydske Forbunds, den usleste politiske Skabnings, som nogensinde er udgaaet af den egennyttige Hensigtsmæssigheds Hænder.

Hvortil skal dette føre?

(Ugeskriftet »Enhver Sit« for 23. Januar 1865).

»Hvorfor ere vi Adelsmænd? Hvorfor bære vi Ordener og gyldne Kæder, hvorfor eje vi Herregaarde? Ville vi nyde Livets Goder, maae vi ej heller holde os tilbage, naar det gjælder!«
Herluf Trolle c. Anno 1565.

Det gamle danske Rige er sønderlemmet, Kronen har mistet tre rige Provinser, hundrede Tusinder af Danske ere overgivne til Herskere af fremmed Nationalitet, hvis Interesser paabyde Udryddelsen af det fremmede, forstyrrende Element, i Tusinder af Familier har Død og Lemlæstelse udbredt Sorg og Nag, i talrige andre Fordrivelse fra Embede og Forjagelse fra Gaard og Gods, Nød og Sorg for Udkommet.

Det overmægtige Preussen, som var skilt fra os ved uinteresserede og modstræbende Stater og det Hav, paa hvilket vi dog endnu vare Herre overfor hint erobringslystne Militærmonarki, er rykket os lige ind paa Livet. Paa den anden Side af Kongeaen vajer det preussiske Flag, og en af Verdens bedste Orlogshavne, som vi ikke forstod at benytte, vil om føje Tid rumme en preussisk Pantserflaade, stærk nok til at feje det danske Flag bort fra vore Sunde, og uskadt af vore Søforter lægge Kjøbenhavn i Aske.

Naar den nye preussiske Gesandt har orienteret sig i Kjøbenhavn, vil han ved en Udflugt til Fyen

kunne overbevise sig om, hvor smalt det Vandløb er, som skiller ham fra hans Konges Provinds hinsides Lille Bælt, og efter en halv Times Fart kunne underrette den kommanderende preussiske General i Slesvig om, at Alt er ved det Gamle i Kjøbenhavn.

Om Et ere alle Danske enige. Alle indsé vi eller føle instinktmæssigt, at som det er, kan det ikke vedblive at være. Danmark til Kongeaaen har ikke Livskraft nok til at bestaae som selvstændig Stat, og selv om saa var, vilde og kunde Europa ikke give det Tid til at gøre Forsøget. Et Blik paa Kortet er tilstrækkeligt til at overtøye sig om, at en bēnløs Mand ligesaa godt kunde bevæge sig frit og uhindret, som Danmark til Kongeaaen føre en fri og uhindret Statstilværelse. Danmarks Historie har vist, at man kan overskære og udstykke den Cimbriske Halvø som man vil og hvor man vil, den vil dog stedse groe sammen igen. Den er hidtil groet sammen under Dannebrog; faar det Lov til at gaee endnu en Stund som det gaer, vil en nær Fremtid vise, at den vil groe sammen under et Flag, som ikke er vort, og bringe Fyen i »Morgengave« til de nye Herrer.

Vilde Europa tillade det? Man skulde troe det overflødigt at inklade sig paa dette Spørgsmaal med det sidste Aars friske Erfaring og Londontraktatens Skæbne for Øje. Europa vil finde sig i Jyllands og Fyens Tab, som det har fundet sig i Slesvigs, Holstens og Lauenborgs. Europa er jo ingen Helhed med fælles Interesser. De fem Stormagter, som fortrinsvis benævnes saaledes, ere jo tværtimod adskilte ved modstridende Interesser og modstræbende Formaal. De tvende, eller om man vil, den ene er jo netop den, fra hvem Faren vil komme, medens den anden næppe kan, i alt Fald ikke vil, føre Krig for opretholde de Rester, ogsaa den har ladet os tilbage. Frankrigs Holdning under vore sidste Ulykker og den franske Gesandts Idrætter paa London-Konferensen, hvor han foruden nogle svage Hentydninger til Nationalitetsprincipets formentlige Fordringer, efter Sigende væsenlig indskrænkede sig til at korrigere sine Kollegers Fransk, har i høj Grad tjent til at

bestyrke Formodningen om hemmelige Aftaler med den kloge og dristige Statsmand, som siges at have sat sig til Opgave at gennemføre Frederik den Stores Program i dets yderste Konsekvenser. Den Løn, Frankrig i saa Fald kunde høste ved at forholde sig passivt, er større end den, det kunde opnaae ved at lægge Preussen Hindringer i Vejen. Overfor saadanne Forhold paa Kontinentet vilde England sikkerlig end ikke støtte os med Ord, medens Rusland utvivlsomt i egen Interesse vilde ledes til selv at drage Sværdet for os, hvis ikke endnu højere Interesser i det givne Øjeblik vilde afholde det. Saa Meget tør man for Ruslands Vedkommende i det Hele paastaae, at det ikke vilde træde aktivt op for et Danmark, som ikke i Gerningen havde vist, at det idetmindste havde tilstrækkelig Livskraft, Evne og Villie til at værne om Betingelserne for et ordnet Statsliv, og paa samme Tid frembød de fornødne Garantier for en stærk Regeringsmagt.

Saaledes er Situationen.

Hvad gør Regering og Folk for at bøde paa den, for at afværge dens Farer, med andre Ord, for at opfylde hine Betingelser, tilbyde hine Garantier, som, vel at mærke, fordres ikke af russisk Vilkaarlighed, men af Forholdenes egen Natur og de Principer, paa hvilket det europæiske Statsystem hviler.

Spørgsmaalet er desværre let at besvare: Intet. Eller rettere, begge Parter synes tværtimod af bedste Evne at bestræbe sig for at vise Verden, at et ordnet Statsliv, en stærk Regering, ikke kunne bringes til stede i Danmark. Folket er opløst og splittet i Partier, uden Sammenhold, uden det sikre Kompas, som uegennyttige og dygtige Ledere afgive. Den store Masse af Hovedstadens Befolkning, der har været et blindt Redskab i nogle faa Bladredaktørers Hænder og saaledes bærer sin Del af Ansvaret for vore Ulykker, synes efter Bombardementsangstens Misere at have trukket sig tilbage fra Politiken, for udelukkende at anvende sin Fritid til at føde og nære den Frivolitet, som fra den billige Presse og de billige Forlystelser (begge ofte redigeret og dirigerede af

samme Person) har udbredt sig som en Kræftskade. Dette har dog heldigvis nu mindre at betyde, efterat Begivenhederne har vakt det øvrige Lands Selvstændighedsfølelse og brudt Kjøbenhavns Diktatur. Men ogsaa i Hovedstaden spores Symptomer, som tyde paa opvaagnende Stræben efter at unddrage sig Aaget.

De større Købstæder have for Størstedelen været et Spejlbillede af Hovedstaden og ville saaledes dele politisk Skæbne med Kjøbenhavn, medens de mindre, som af Bureaukratiet hidtil have været holdte i en kunstig Opposition til det omgivende Land, af hvilket de udelukkende leve, ville lære at indsé, at deres og Landboernes Interesser falde sammen, eller blive uden al Indflydelse paa Begivenhedernes Udvikling.

Hele denne Købstadbefolkning, Hovedstadens iberegnet, udgør imidlertid ikkun en Femtedel af det hele Lands Befolkning og maatte derfor, naar denne overvejende Flerhed havde Maa! og Midler klart for Øje, følge med, eller øde sine Kræfter i en gold Kritik og frugtesløs Opposition.

Men det er desværre ikke saa, at den store agerdyrkende Befolkning véd hvad den vil og hvorledes den vil det. Den er sig end ikke sin Styrke bevidst, og den samme Opløsning og Adsplittelse, som karakteriserer det hele Folk, viser sig ogsaa her.

Vi skulle ikke her indlade os paa en Under søgelse af Aarsagerne til dette Fænomen, i hvilket vi maae søge den virkelige Grund til, at upraktiske og uprøvede Stuelærde og juridiske Fagmænd have uhindret kunnet benytte Fædrelandet som Prøveklud for deres theoretiske Experimenter. Faktum er, at som Følge af den sørgelige og unaturlige Adskillelse mellem Goodsejerne og Bondestanden, paa den ene Side de Mænd og Familier, der repræsenterer dansk Kapital og i egenligste Forstand dansk Jordbund, magtesløse have maattet sé til ved den truende Ulykke, uden at kunne bidrage til at afværge den, selv om Villien var tilstede — paa den anden, at Bondestanden, eller dog en stor Del af denne, har søgt sig andre Ledere udenfor sine naturlige Førere, ja udenfor sin egen Stand. Og som det saa ofte

gaar, at naar Mistroen først er overvunden, giver den Plads for en ubegrænset Tillid, saaledes ogsaa her. Efter at først Mistroen mod de »Kjoleklædte« for de paagældende enkelte Mænds Vedkommende var fjernet, have disse Mænd kunnet føre en stor Del af den danske Bondestand hvor og hvorhen de vilde, og tildels med Rette kunnet paastaae at tale i dens Navn. Medens vi nu villigt skulle indrømme, at disse Mænd sjeldent have misbrugt denne store Magt*), saa har dog dette unaturlige Forhold den Ulempe, at Førerne ikke have Tænkesæt og virkelige Interesser tilfælles med de Førte, og at de, medens hine virkelige Interesser af sig selv vilde lede til en Forsoning mellem større og mindre Jordbrugere, snarere have arbejdet for at udvide Kløften.

En Fjernelse af dette Forhold ved en oprigtig Udsoning mellem de tvende Afdelinger af Landbostanden er Betingelsen for Statens Bestaaen. En saadan Udsoning, der, som Forholdene nu engang stille sig, vilde bestaae i en Tilnærmelse mellem Godejerne og Bondevennernes Parti, er nødvendig for at hidføre en Regering, der er stærk nok til at opfylde hine Betingelser, tilbyde hine Garantier for en fortsat Statstilværelse, og, som det første og ufravigelige Skridt hertil, ikke blot bryder med det doktrinære Parti, men forfatningsmæssigt og administrativt udelukker det fra enhver Indflydelse paa den danske Stats Skæbne i Fremtiden.

Hvorledes opfatter det nuværende Ministerium sit Hverv overfor denne første ufravigelige Opgave?

Ved i Administrationen at omgive sig med, bibeholde og belønne de mest udprægede Tilhængere af hint Parti, — som, efter at have bragt Staten til

*) Dette har været Tilfældet i et vigtigt socialt og et ligesaa vigtigt politisk Spørgsmaal: i Afløsning af Domæners og Stiftelsers Bøndergods og i Alliancen med Bureaukratiet i 1854.

Undergangens Rand, istedetfor at søge Ly i Privatlivet mod Samtidens Nag og ved en Udsoning af sine Fejl mod Eftertidens Fordømmelse, endnu stedse fører Ordet paa Folkets Vegne i de lovgivende Forsamlinger, i Administrationen som i Pressen, — og ved, hvor utroligt det end lyder, ved de forestaaende Forfatningsforandringer af yderste Evne og med Opbydelse af alle de Midler, som staae til en Regerings Raadighed, at bestræbe sig for at gøre hint Parti eneraadigt over Statens Anliggender.

Der var et Øjeblik, da det syntes, som om Ministeriet var paa det rette Spor. Det var, da Konsejlpræsidenten, i Rigsraadslandstingets Møde den 15de August f. A. paa Regeringens Vegne afgav den Erklæring, at den saakaldte Grundlov af 18de November 1863 maatte falde bort med Tabet af Slesvig. Man skulde synes, at Intet var naturligere, end at Forfatningen »for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs fælles Anliggender« maatte bortfalde med selve hine fælles Anliggender, og man mindes vel endnu den berettigede Munterhed, som modtog Lord Russells Bemærkning fra Slutningen af 1863, at Kongeriget jo kunde bevare hin formentlig folkekære Forfatning, om det vilde, naar den blot blev ophævet for Slesvigs Vedkommende. Men hvad der er naturligt i et almindeligt Menneskes Øje ser ikke altid saaledes ud i Doktrinæres, som ere vante til at se paa Verden gennem Systemets Brilller og ved Studerelampens Lys. Protester lød i Kor fra Partiets Koryfæer, og — Konsejlpræsidenten maatte tage sine Ord tilbage. Regeringens Ordfører erklærede dem i Folkethingets Møde den 20de August f. A. under Partiets Karesser og Bravoraab for en Misforstaaelse, og fra detts Øjeblik var det klart for enhver fædrelandskærlig Mand, hvorhen det stundede med Danmark; fra dette Øjeblik er det blevet mere og mere klart, at den nuværende Regering, bevidst eller ubevidst, gaar i hint fordærvelige Partis Ledebaand og udfører dets Gerning indtil Timen slaar, at det atter kan gribe Roret og fuldbyrde Værket.

At et saadant Omslag kunde blive muligt, ligger sikkert ene i personlige Grunde.

Ministeriet bestaar med en enkelt Undtagelse af ældre Mænd, som af Kærlighed til Konge og Fædreland traadte til i det yderste Øjeblik, da Styret faldt ud af de famlende doktrinære Hænder. De havde paataget sig det sørgelige Hverv at frelse hvad der endnu lod sig frelse, og saae sig derfor efter udført Hverv overfor en fast Slagorden af bittre Modstandere, som de savnede Styrke til at bekæmpe med de Vaaben, som Situationen dog paa engang udfordrede og tilbød. Hertil kom, at flere af disse Mænd og navnlig Ministeriets vistnok indflydelsesrigeste Medlem høre til samme Samfundsklasse, ere opvoxede i de samme Forestillinger som Modstauderne, saaledes, at forhenværende Professor David kan siges ikkun med en Nuanceforskel at afvige fra forhenværende Professor Krieger eller Oberst Andræ, hvis hele Udvikling er den samme, og som fører det med sig, at Formen sættes over Indholdet, her bestemte konstitutionelle Former over Statens Frelse. Det er disse og lignende Grunde, som have hidført den Udførelse i Praxis af Hs. Maj. Kongens Agtelse for Loven, som bestaar i at bevare Bureaukratiets Erektionspatent og Charte af 18de Novbr. 1863, for dermed at øve et saadant Tryk paa Rigsdagen*), at denne tilsidst skal give sit Minde til at substituere »Frederik den 7des Grundlov« med Noget, som Kongens Fjender ville sørge for i Modsætning til hin at give Navn af Christian den 9des. Det er disse Grunde, som have hidført det beklagelige Syn af et Ministerium, som fornægter sine Venner for at smigre for sine Fjender, og som i den Grad savner Øje for det ene Fornødne, at den gennem sine Organer opfordrer til at ombytte Kampen paa Liv og Død mod »Systemet af 18de November« med en

*) Si donc, contre tout attente, la demande de Mr. Hansen, que le Rigsdag soit saisi de son projet, trouve l'appui de la majorité du Folkething, le gouvernement se verra sans doute dans le cas de devoir aviser aux moyens de maintenir l'affaire dans une voie régulière.

(Berl. Tid. for 14. Febr.)

venskabelig Turnering med løse Fraser og stumpe Vaaben; som tvinger os til at maatte se Finansminister David fortrænge Oberst Tscherning, der med alle sine Fejl dog ligesom Saul rager et Hoved op over Massen af sine Modstandere, og ligesom Saul er en sand Folkeven, der aldrig har opgivet sin Modstand mod Leviter og Skriftekloge. Men Lønnen er heller ikke udebleven. Hr. Ploug erklærer at sætte sin Lid og sit Haab til Hs. Excellence, Hr. Bille skildrer hans Dygtighed og Begavelse, som vi iøvrigt ere langt fra at ville bestride, medens Hr. Rimestad med Beklagelse og Ængstelse vilde se ham vige Pladsen i Kongens Raad, og Hr. Bøgh udhæver hans gode Egenskaber overfor Ussing og bekender, at Samtiden (det doktrinære Parti) har gjort Excellensen Uret. Det er kun beklageligt, at hele denne smukke Enighed ikke blot ikke vil kunne skærme Thronen og frelse Landet, men netop skal afgive Varslet om Thronens Fald og Rigets Undergang.

Thi medens det doktrinære Parti omspænder Ministeriet med sit Net og lammer dets Handleevne i den Udstrækning, at Aktionen mod Red. Bille siges at være standset paa denne Hindring, griber Opløsningen om sig i den Grad, at vi nu have Synet af fire lovgivende Forsamlinger, som paa éngang arbejde paa at gøre Konfusionen uopløselig. Og medens skadefro, lurende Naboer gnide sig i Hænderne, det venskabelige Udland vender sig bort og det ligegyldige smilende trækker paa Skuldrene, siges Hr. Gehejmeetatsraad Andræ, der i en lang Tale med stor »Grundighed« har paavist, at der slet ikke er noget Anomalt i alt dette, og hans Meningsfælle, Hr. Etatsraad Krieger, at skulle indtræde i Kabinettet for saaledes at »styrke« Regeringen. I Sandhed, vi befrygte, at den i saa Tilfælde vil blive saa stærk og fuldblodig, at den vil døe af Kongestioner til Hovedet.

Og medens Ministeriet saaledes høster en uventet, men derfor uden Tvivl saa meget behageligere Folkegunst, staar Thronen Ansigt til Ansigt med sine Modstandere, som over Ministeriets Hoved sikkert

og utrætteligt sende den hine »forgiftede Pile«, som Ghrd. Hall med sikker Haand opfangede, da de ud-slyngedes imod ham fra Ministerbænken i Rigs-raadets Folkething. Ogsaa Thronen kunde have Grund til at bede Gud bevare sig for sine Venner, hvad enten de nu i gammeldags og gammeldansk Maner ville forsone dens Fjender, eller de troe Staten frelst, naar en enkelt Minister, der føler Trykket af tvungen Daadløshed, i Hurtigheden forvexler Gerning med Handling.

En lemlæstet Stat, et i Partier adspiltet Folk og en svag daadløs Regering paa den ene Side, bytte-lystne Naboer og et halvt uvilligt Udland paa den anden, Opløsning indadtil, Isolation udadtil, dette er Danmarks Stilling i dette Øjeblik.

Lægemedlerne maae rette sig efter Sygdoms-aarsagerne, og naar en dansk Statsmand derfor i dette Øjeblik vilde spørge sig selv om de rette Midler til at løse Opgaven, som nu ene foreligger: Foreløbig Bevarelse af Resterne af Monarkiet for at bevare Muligheden til i en eller anden Form at tilbageerhverve de ydre Betingelser for vor Tilværelse. maatte han utvivlsomt svare sig selv: Fjernelse af Bureaukratismen, som har paaført os Sygdommen, og Grundlæggelse af en konservativ Politik paa Grundlaget for Statens konservative Magt, den uafhængige Landbostand. Vi gjøre her ingen Forskjel paa det egentlige Godsejer-Aristokrati og Gaardmands-klassen, der have den konservative, eller om man vil, den aristokratiske Vedhængenhed ved Jordbunden og heraf flydende konservative Tilbøjeligheder og Interesser tilfælles, medens dette ikkun betinget gælder om de saakaldte Proprietærer, der i Modsætning til hine betragte Gaarden som flydende Kapital og efter deres hele Væsen tilhøre Borgerstanden. Grænsen er imidlertid ubestemt, og ligesom vi have Proprietærer, som have gjort Aristokratiets Gerning, saaledes vil deres Bistand ikke kunne undværes.

»En konservativ Politik,« hedder det i Overensstemmelse hermed i et nyligt udkommet Værk*) »som skal kunne gjøre Regning paa Varighed, maa støtte sig til Bønderne, og et Ministerium, som gjør Fordring paa sand Popularitet, maa begynde med at forstaae Bonden og vinde hans Tillid. Alle Forholdsregler til at sikre Samfundets Fred og styrke Statsmagten have ikkun øjeblikkelig Betydning, naar de ikke udgaae fra den Grundsætning, at Bonden er den konservative Magt i Staten; thi Bonden er den oprettholdende Magt i Samfundet, og derfor er det Statens Pligt at opretholde denne Magt og varigt at knytte den til sig.«

Da Regeringen imidlertid er gaaet den modsatte Vej og har fylket Bureaukratiets og Doktrinens øvede Skarer til Kamp mod »den kofteklædte Absolutisme«, bliver det Landbostandens Sag ikke at nøjes med at værge sig, men at træde positivt op, for om inuligt at bringe andre Principer til Roret.

Hertil udfordres først og fremmest en Forening af dens Kræfter til dette Formaal.

Der vil her, hvor en om end kun kunstig Adspjættelse nu engang injuria temporum er indtraadt, som ved enhver Forening af virkelig eller ikkun tilsyneladende modstridende Interesser, blive Spørgsmaal om gensidige Indrømmelser.

I Spørgsmaalet om Udstykning og Sammenlægning mødes Interesserne, idet det heller ikke ligger i Godsejernes Interesse at se i Tidens Løb den solide Gaardmandsklasse afløst af bevægelige Proprietærer. Al Stræben efter tvungen Afløsning af Fæstevæsenet maatte opgives fra Bondevennernes Side. Til Folkethinget bevaredes den nuværende Valgmaade, medens Valgretten til Landstinget, i Betragtning af, at Danmark savner Stoffet til et egenligt Overhus, gjordes afhængig alene af en større og mindre Skatteydelse.

Hermed vilde Bureaukratiets Magt med ét Slag være brudt, efterdi dets Medlemmer og Tilhængere

*) »Det borgerlige Samfund« af Riehl. Kbhvn. 1864.

vistnok i Regelen af eller gennem Staten oppebære den nu for Valgretten alternativt foreslaaede Indtægt, men ingenlunde, Rangskatten indbefattet, i samme Udstrækning yde den foreslaaede Afgift til Statens Fornødenheder.

En Forening af den egenlige Landbostand paa dette Grundlag vilde utvivlsomt formaae at skaffe sig Gehør i Pressen som paa Thinge.

Det skal villigt indrømmes, at de ovenfor paa-pegede Forhold lægge store Hindringer i Vejen for en saadan Enighed, men Nødvendigheden er en god Læremester, og Forholdene ere af den Beskaffenhed, at Stenene tale.

Noblesse oblige; det tilkommer de store Godsbesiddere at gjøre det første Skridt til en Udsoning. Den Hindring, som Ulyst til at stille sin Person blot for en uvorn Presses Kritik frembyder, maa overvindes. Denne Ulyst er forstaaelig, men maa overvindes af simpel Fædrelandskærlighed paa den ene Side, paa den anden ved den Betragtning, at misbrugt Myndighed og Begivenhedernes ubønhørlige Logik have berøvet hin Presse dens Braad.

Hvad der har svækket de store Godsbesidderes berettigede Indflydelse paa vor konstitutionelle Ud-vikling, ville vi her ikke omtale, men vi bruge med Flid Ordet berettigede, fordi Fjernelsen af det grundbesiddende Aristokrati stedse og ufejlbarlig vil blive fulgt af et Bureaukrati eller et Pengearistokrati. Ogsaa vort Aristokrati vil mindes, at dets Hverv er at gaae i Spidsen i al god Stræben, og at dets Betydning ligger i den store arvelige Grundbesiddelse og dets Fortjeneste af Stat og Samfund. Paa disse tvende Piller staaer det fast gg urokkeligt overfor de andre Stænder, ikke paa Andet.

Hindringerne fra Bøndernes nuværende Førere ligge dels i Mistilliden til Godsejer-Aristokratiets Evne og Villie, dels i Frygten for at blive gjorte overflødige, og den heraf følgende personlige Politik, der f. Ex. viser sig i Hr. I. A. Hansens nu formentlig atbrudte Alliance med Bureaukratiet. Men ligesom de andre Bondevenneførere, sandsynligvis belærte af den bittere tiaarige Erfaring, ikke vilde følge ham i

hint saakaldte polske Ægteskab med Doktrinarismen, saaledes vise Kjendsgerningerne fra Aarene 1852 og 53, at Bondevennernes Parti helt vel formaaer at gaae sammen med dets naturlige Forbundsfæller, ligesom Resultaterne af hin Enighed vidne om dens overlegne Styrke. Det vil mindes, med hvilken overvejende Flerhed Konsekvenserne af Kundgørelsen af 28de Januar 1852 gennemførtes i Rigsdagen til Trods for den doktrinære Oppositions yderste Anstrængelser, og Hr. I. A. Hansens Organ fra hine Dage bærer Vidnesbyrd om, at Bondevennernes Samvirken med Godsejeraristokratiet af denne Partiets fornemste Leder sattes højere end selve Partiets daværende fornemste Maal, den tvungne Fæsteafløsning. Hvorledes hin Samvirken blev afbrudt, er det ikke her Stedet at afhandle; de sørgelige Følger af hin Afbrydelse ligge derimod aabne for Enhver, som vil se. Uden hin Adskillelse mellem hvad der naturligt hører sammen vilde den daværende ligesaa dygtige som kraftige Regering ikke have maattet vige Pladsen for de theoretiserende Dilettanter, som afløste den, vilde Danmark være blevet forskaanet for de Ydmygelser og Ulykker, for hvilke det vil bukke under, saafremt ikke den én Gang tilstedeværende Enighed bliver genoprettet, overfor hvilken Bureaukratiet vil være ligesaa afmægtigt som i Aarene 1852 og 53. Det tør som sagt haabes, at den Erfaring, Bondevennerne hidtil have indvundet om, at Bureaukratiet vel ønsker at benytte dem som Piedestal for egen Magt, men iøvrigt ikke lægger Skjul paa sin Modbydelighed for Autodidakter og Folk uden Attest for et vist Kvantum Stuelærdom, vil fjerne Faren for en alvorlig Gentakelse af »Frontforandringen« fra 1854, ligesom det tør haabes, at Bønderne i saa Tilfælde ville vægre sig ved at følge med. Bonden er ogsaa bleven rigere paa Erfaring; ogsaa han véd nu af sørgelig Erfaring, hvad et svagt og udueligt Regimente koster ham; han véd, at det er ham, som maa bøde for Fejlene med sit Blod og sit Gods. Skulde imidlertid disse Forhaabninger glippe, forekommer det os, at der i alt Fald maa være en Hovedbetragtning, som maatte egne sig til at overvinde en mulig tilstedeværende Utilbøjelighed til at komme en saadan Tilnærmelse

imøde som den, hvorpaa vi haabe, og det er den, at Bondevennerne ere og stedse ville være afmægtige overfor Bureaukratiet, og det af den simple Grund, at de for saa vidt ikke danne noget egenligt politisk Parti, som de isolerede i paa-kommende Tilfælde ere ude af Stand til at danne en Regering. Som Forholdene ere, vilde Ingen kunne gentage den gamle Digters Opfordring til Kongen:

Naar Tider vorde onde,
Kald, Konge, paa din Bonde;
Vel er han graa og ringe,
Dog er han haard at tvinge.

Først naar ogsaa »de store Bønder« ere med, faaer Bonden Styrke til at styre Staten.

Først en Sammenslutning af den hele Landbostand vilde frembyde Muligheden for en saadan stærk og varig konservativ Regering, udrustet med den fornødne Myndighed indadtil og Agtelse udadtil. Først en saadan Regering, der støttede sig til det danske Folks store og sunde Kjærne, vilde kunne opfylde de Betingelser og tilbyde de Garantier, som udfordres, for at en Stat kan indtage sin berettigede Plads i det europæiske Statssystem; først en saadan Regering give Haab om Bevarelsen af en dansk Stat. Men før Grundlaget er givet, kan Kronen ikke handle, og Statsskibet maa indtil da som hidtil flyde om fra alle Vinde. Tiden stiller store Fordringer til os Alle; den stiller de største til dem, hvis Familier i Aarrækker have nydt de største Goder i den danske Stat, til dem, »som bære Ordener, gyldne Kæder og eje Herregaarde«. De have herved — deres berømte Standsfælle har sagt dem det netop for 300 Aar tilbage — fremfor Andre faaet den Forpligtelse ikke at holde sig tilbage, naar det gælder, og det gælder nu netop om hverken Mere eller Mindre end om Danmarks Tilværelse. Det er en Prøvetid for os Alle, mest for dem, som indtage den højeste Plads i Samfundet. Bestaae de den, ville de maaske have frelst Fædrelandet og sig selv; bestaae de ikke i denne Prøve, ville de døe, — døe som de have levet, i det bedste Selskab med — Konge og Fædreland.

Ledet af Overbevisningen om det Ønskelige i, at tvende Nationer, der i Religion, Sprog og Herkomst have saa Meget tilfælles som Tilfældet er med Preussere og Danske, leve i Fred og Venskab med hinanden, ere de Undertegnede kommet overens om at være betænkte paa Midler til Tilvejebringelsen af et saadant godt og fredeligt Forhold.

Art. I.

De ere i saa Henseende overbeviste om Nødvendigheden af, at man i Danmark bliver sig bevidst, at det ikke er Preussens Hensigt at blande sig i Ordningen af indre danske Forhold, og at det i Overensstemmelse hermed er langt fra Preussens Tanke at ville indvirke paa Tilvejebringelsen af visse bestemte Tilstande, naar blot Roligheden ved Grændsen ikke forstyrres, idet det er Preussen ligegyldigt, hvilken konservativ Forfatning den danske Stat giver sig; og at det lige saa lidt er Preussens Hensigt at gjøre Erobringer i Danmark.

Art. II.

Det er saa lidt Preussens Hensigt at gjøre Erobringer i Danmark, at det under visse Eventualiteter ikke ligger Preussen fjernt at styrke Danmark territorielt, principaliter ved Afstaaelsen af den Del af Slesvig, som ligger Nord for en Linje fra Aabenraa til et Punkt i vestlig Retning, som nærmere bliver at bestemme, og subsidialiter ved Afstaaelsen af den Del af Slesvig, der ligger Nord for en Linje fra den saakaldte Kobbermøllebugt Norden om Bov — Als indbefattet — til et Punkt i vestlig Retning, som nærmere bliver at bestemme.

Art. III.

De Modaliteter, under hvilke Saadant kunde blive Tilfældet, vilde være følgende:

For det Tilfælde, at Preussen maatte komme i Krig med en eller flere Magter, og Danmark forholdt sig strængt neutralt, vilde man være tilbøjelig til at gjøre den første mindre Indrømmelse. For det Tilfælde derimod, at Danmark besluttede sig til at tage Parti saaledes, at Preussens Fjender ogsaa blev Danmarks Fjender, vilde Preussen købe saadan Medvirking med den større Indrømmelse.

Art. IV.

Da Danmarks Finanser ere haardt medtagne, vilde Preussen ikke undslaae sig ved at bidrage til Omkostningerne ved Underholdet af den danske Hjelpestyrke. Og for at give et Bevis paa sin Oprigtighed erklæres det strax her, at de Danske vilde være at føre af deres egne Generaler og Admiraler.

Art. V.

Preussen forbeholder sig at befæste Bov efter eget Tykke og Godtbefindende.

Art. VI.

Danmark forpligter sig til efter Evne at understøtte et eventuelt preussisk Anlæg af en Kanal fra Flensborg til Vesterhavet.

Art. VII.

Ihvorvel Saadant i Øjeblikket er lidet sandsynligt, have de Undertegnede dog — i Betragtning af, at Statsmænd bør inddrage under deres Forsorg og Beregninger selv det blot Mulige — ogsaa forestillet sig, at Preussen under visse Forhold kunde være tilbuds at erhverve sin Medbesidders Samtykke til en Afstaaelse til Kong Christian IX. af Hertugdømmerne Slesvig og Holsten.*)

*) Forholdet mellem Artt. II. og VII. er vel det, at sidstnævnte Artikel omhandler et eventuelt Arrangement uden Hensyn til en forestaaende Krig mellem Preussen og andre Magter, men at Referenten har overhørt hertil sigtende indledende Linjer. — løvrigt skal selve Dokumentet være trykt, uden at jeg dog har kunnet opspørge det.
Forf.

Art. VIII.

For at Saadant kunde blive Preussens Hensigt, fordredes to Ting: 1) at Kong Christian IX. erklærede sig rede og istand til at modtage disse Landsdele uden Betingelser og Vilkaar, og 2) at der forud for en saadan Overdragelse gik en bindende Traktat, ved hvilken Kong Christian IX. til Preussen overdrog de Dele af Hertugdømmerne, der ligge Syd for den ovenfor beskrevne Linje fra Kobberrøllebugten Norden om Bov til et Punkt vestpaa i en Retning, som nærmere bliver at bestemme.

Art. IX.

Var et saadant Arrangement truffet, vilde Preussen ikke blot ikke modsætte sig, hvis Kongerigerne Sverig og Norge ved Ægteskab eller anden Aktion gik over til Kong Christians Dynasti, og de nævnte Riger saaledes forenedes med Danmark, men endog forpligtede sig til at anbefale og fremme et saadant Arrangement ved de venskabelige Hoffer.

Berlin d. (25.) November 1865.

Der Unterzeichnete bezeugt hiedurch, dass ein dem vorstehenden gleichlautendes Actenstück, nach gepflogener Rücksprache mit dem Herrn Ministerpräsidenten, Grafen Bismarck, sowie nach vorhergehenden Verhandlungen mit dem Herrn Molzen, demselben von mir überreicht worden ist.

Berlin d. 22. Januar 1866

Wagner,
Königl. Justizrath.

Den 10de Oktober 1865.

(Ugeskriftet »Enhver Sit« for 14. October 1865).

I Tirsdags havde 30 Medlemmer af Rigsraads-Folkethingets Venstre indbudt flere Godsejere til en Middag i Hotel Phønix. De Indbudte var: Grev Frijs Frijsenborg, Baron Blixen Finecke, Baron Zütphen-Adeler, Kand. Scavenius, Kammerherre Wichfeldt, Kammerherre Grevencoop-Castenskjold, Kammerherre Neergaard til Evenstrup, Kammerherre Skeel, Kammerherre Rosenkrantz, Kammerherre Heltzen, Hotjægermester Carlsen, Hofjægermester Grüner, Hotjægermester Sehestedt og Godsejer Estrup. Af de Indbudte var Heltzen, Carlsen, Skeel og Rosenkrantz forhindret i at være tilstede.

Indbyderne havde valgt d'Hrr. J. A. Hansen, G. Winther og H. Hansen til at optræde paa Samtliges Vegne som Værter. og Festmaaltidet fandt Sted under J. A. Hansens Forsæde. Talernes Rækker aabnedes af H. Hansen med en Skaal for Kongen, som indleddedes med følgende Ord:

Det er god gammel Skik, naar danske Mænd samles, at mindes Kongen og lægge sine trofaste Følelser for Kongehuset for Dagen. Men var dette god Skik tidligere, hvor Kongens Ret stod uantastet, maa det være Pligt nu, hvor der gennem lærde Afhandlinger i Pressen rejses Tvivl om Christian den gendes Ret til den danske Throne. Thi i et Land som vort, hvor Oplysningen endnu ikke er trængt

stærkere igennem til den største Del af Befolkningen, vil Borgerfrihed aldrig kunne trives og voxe sig stærk uden Samvirken mellem Konge og Folk og kraftig Støtte af Kongemagten. Den Tilstand, hvori Landet er bragt ved den ulykkelige Krig og som endnu forværres ved indbyrdes Forfatningskampe, har givet Kong Christian en vanskelig Opgave at løse, idet alle de stridende Partier lige stærkt beraabe sig paa kun at ville det Bedste, kun at have Folkets og Landets Tarv for Øje. Med det Ønske, at Hs. Majestæt maa finde de bedste Midler til at ende denne Kamp og gennemføre Forfatningssagen paa en for Landets fremtidige Tilværelse heldig Maade, saaledes at Borgerne under lovbunden Friheds og Ligheds skærmende Haand i indbyrdes Enighed maae kappes om at læge Fædrelandets dybe Saar, opfordrer jeg den højtærede Forsamling til at udbringe et Leve og tømme et Glas for Hs. Majestæt Kong Christian den gende. Kongen leve!

Efter et nidobbelt begejstret Leve, blev der sunget en Sang, af hvilken det sidste Vers lød saaledes:

Saa vil vi Glasset tømme for hele Danmarks Folk,
Ja, baade for de smaa og store Bønder!
Thi først naar disse tvende kan mødes uden Tolk,
For Danmark en bedre Tid begynder.

Derefter talte Dr. G. Winther:

Det er blevet overdraget mig at udbringe en Skaal for vort elskede Fædreland.

Ser jeg hen til Fortiden, da var det en Ære at kaldes Dansk. Ser jeg ud i Fremtiden, da er den mørk og tvivlsom, men ikke haabløs.

Nogle se mod Nord, Andre mod Syd for at finde Forbundne, og en Skjald her i Landet, gamle Grundtvig, har udtalt, at Danmark skulde være et Bindeled mellem Nord og Syd. Jeg vil holde mig til Skjaldens Ord og haabe, at Danmark maa finde sin Styrke og bevare sin Selvstændighed ved en saadan Stilling. Naar jeg betragter det, som nu gaar for sig i Europa, synes det mig dog, som om de smaa Nationer ikke have andet Haab om at bevare deres Selvstændighed

og Ejendommelighed, end derved at de slutte sig sammen i Forbund med andre Nationer, med hvem de have Fællesskab i store og vigtige Ejendommeligheder. Men skal vi ørkesløse lægge Hænderne sammen og vente til dette kommer? Nej, vi skal fortiden ikke hige efter Forbund mod Nord eller Syd, men vende Blikket indadtil. Vi skal tage os sammen og styrke os saaledes, at Forbund med os bliver ønskeligt. Til den Ende skal vi stræbe at gøre Alle interesserede i vor Stats selvstændige Tilværelse. Derfor skal den almindelige Valgret bevares, og derfor skal der sikres et Antal af store Skatteydere Plads i Repræsentationen. Der staar i Slutningen af den nylig afsungne Sang en Opfordring til et Leve for »de store og smaa Bønder«. Jeg istemmer dette Leve, thi det er alene i disses Samvirken, jeg ser Haabet om Danmarks selvstændige Bestaaen som Stat.

De hidtidige Magthavere, de meget Regerende, de, for hvem Regeringen er Levebrød, have fulgt en Politik, der har ført til Rigets Opløsning. Dog, jeg vil ikke anklage Nogen, ilær da kun Faa ere tilstede, som kunde ville tage dem, til hvem jeg sigter, i Forsvar; men det tør jeg med Sandhed sige, at de meget Regerendes Politik ikke har kunnet holde Danmarks Rige sammen. Ejderpolitiken førte til Tabet af Slesvig.

Det er derfor nu paa Tide, at de Regerede forsøge at lægge Grundvolden til en anden Politik for om mulig at bevare Danmarks Ret til Selvstyrelse. Det er Landboernes, de størres og mindres, Samvirken, jeg har for Øje. Købstæderne synes mig, efter det jeg har set fra dem, endnu for uselvstændige overfor Bureaukratiet, til at jeg for Tiden tør nære noget Haab om deres Medvirken.

Med Ønsket om en kraftig Samvirken mellem de tvende Dele af Folket, som her ere repræsenterede, og med Haabet om, at vort Fædrelands Selvstændighed gennem en saadan Sammenvirken maa bevares, beder jeg Dem med mig at tømme et Glas for Fædrelandet!

Efter en ny Sang af Michael Gørup talte Lehns-

baron Zütphen-Adeler for Enighed i Landbo-standen:

Godsejere og Bønder have før siddet til Bords sammen ved højtidelig Lejlighed. Men dette Møde har en anden og vigtigere Betydning end et Gilde. For tre Uger siden indbød Hr. Cand. Scavenius og jeg Rigsraadmedlemmer af Bondestanden og Rigsraadmedlemmer, der skylde denne Stand deres Sæde i Repræsentationen, til et Gilde. Ved denne Lejlighed blev det udtalt, at Bondestanden ønskede at enes med Godsejerne og samvirke med dem, og at man ansaa Indbydelsen som det første Skridt i denne Retning, samt at man agtede at gøre det andet Skridt ved ikke at gøre et Gilde for de to første Indbydere alene, men for Godsejerne. Og Ordet er blevet Handling. Godsejere og Bønder og disses Repræsentanter have givet Møde for i Forening at søge at nedlægge et Frøkorn, hvis Frugt kan blive Enighed.

Hvorledes sér det ud ude paa Landet —, hvorledes lever Godsejer og Bonde sammen derude, og hvilke Pligter paaligge dem hver i sin Stilling? — Bonden bør dyrke sin Jord vel til Landets og egen Gavn, han maa søge Kundskab for at kunne deltage i Landets og Kommunens Repræsentation — Velstand og Kundskab gør fri og selvstændig — og endelig har Bonden den smukke og mindelsesværdige Opgave fortrinsvis at bevare dansk Sæd og Skik, Folkets Sagn og Sange lyder renest og længst i den lune Bondestue. — Godsejeren skal leve paa sit Gods og der virke til Lykke og Velsignelse omkring sig. Hans Sag er det at ofre Tid og Penge i det Offenliges Tjeneste, hans Sag gennem sin Virksomhed i Landboforeningerne og paa anden Vis at fremme Landets Agerbrug; hans Sag at plante Skove, som først Efterkommerne vil høste Nytte af; hans Sag at prøve og indføre Forbedringer i Landvæsenet og bære de Tab, som ere forbundne med al Begyndelse; hans Sag at støtte Kunst og Viden-skab. — Se, alt dette er jo ikke andet end Arbejdets Deling til Gavn for Fædrelandet. Er der heri Noget, som skiller Godsejer og Bonde? Jeg sér det ikke.

Tværtimod. Vi enes jo i Amdsraadet, i Sogneraadet, i Landboforeninger som i det daglige Liv. Manges Godsejer har taget ved et godt Raad af en Bonde, og manges Bonde søgt og modtaget Hjælp af Godsejeren. Hvorfor skulde vi da ikke kunne enes, uaar Fædrelandet kalder? — Meget maatte ordnes og Meget maatte ske — Lovgivningen jævne Meget af hvad der skiller Land og Folk — forinden vi kunde samles som i Dag. Men nu kalder Fædrelandet paa sin kraftige Landbostand, og vi vil ikke svigte, men se paa Alt, hvad der kan være de forskellige Led af Landbostanden imellem, som paa en Familiesag, der kan og bør ordnes ved gensidig Imødekommen. Vor Enighed kræves af Fædrelandets Vel, og enige ville vi slutte os om Kongen for at søge Lægedom for de Saar, hvoraf vort mishandlede Fædreland bløder! Med det Ønske, at Historiens Ordbøger maae berette: I Efteraaret 1865 blev Landbostanden enig og frelste derved Danmark fra yderligere Odløsning og Fordærvelse, tillader jeg mig at udbringe en Skaal for Enighed i Landbostanden!«

Efter et nidobbelt rungende Hurra talte J. A. Hansen omtrent saaledes for Gæsterne:

Den sidste ærede Taler har meget lettet mig min Opgave, idet jeg som Indledning i Et og Alt kan henholde mig til hans Udvikling. Men hvad han fremsatte i Almindelighed og i et mere poetisk Lys, skal jeg tillade mig at betragte fra et mere prosaisk, et praktisk Synspunkt. Det er af megen Vigtighed, at vi ikke stille Forventningerne for højt om den Enighed og Samvirken, som vi ønske der maa komme tilstede mellem Godsejerne og Bondepartiet her i Landet; thi derved berede vi os en ubehagelig Skuffelse og udsætte os for ikke at sætte tilbørlig Pris paa den Grad af Enighed, der kan opnaas, og som dog kan have en meget stor Betydning.

Hvorom tør vi da med temmelig Sikkerhed antage, at Samvirken kan opnaas mellem os? Om Alt, hvorom vi hidtil, staaende hver for sig og uden noget Samkvem, have været enige. Vi ere saaledes enige om at vise Kongedømmet og dets Repræsentant Ærefrygt og Hengivenhed og at modvirke de kaade og

uhyggelige Angreb, der i denne Retning saa idelig fremkomme fra en anden Side. Vi ere visse paa ogsaa at være enige om, at Statens Penge bør anvendes paa en sparsom og fornuftig Maade; thi Godsejerne saavel som Bønderne maae hver efter sin Evne bidrage til Landets Fornødenheder. Vi ere endelig vistnok ogsaa enige om, at Landets Embedsmænd, Statens Tjenere, ikke bør være Statens Herrer; at Statens Tjenere skulde lønnes saaledes for deres Gerning, at de kunne udføre denne uden Bekymring for Tilfredsstillelsen af Livets berettigede Fordringer, men at Statens Tjenere ikke bør stilles saaledes, at det bliver dem selv, der bestemmer saavel deres Arbejdes Omfang som deres Løn. Hvad jeg fremdeles ønsker, vi kunde blive enige om, og hvorpaa egenlig det Hele beror, det er at betragte hinandens Stræben og Virken med Tiltro og Imødekommen, prøve og overveje hinandens Forslag og ikke forkaste dem førend man har hørt deres Begrundelse. Hidtil har vi desværre fra begge Sider modtaget Alt, hvad der kom fra den Anden, med forudfattet Mistanke og Mistro, og meget Godt er derved forhindret. Gid dette blive anderledes, saa vi, selv hvor vi maae modsætte os og forkaste hinandens Forslag, dog have den Tro, at de ere fremkomne af hæderlige og agtværdige Bevæggrunde. — Indbyderne ønske denne Festlighed betragtet først som en Tak til dem af de højtærede Gæster, der allerede — Nogle i flere Aar, Andre i kortere Tid — have vist i Gerning, at en Samvirken mellem dem og os er mulig. De modtage vor hjærlige Tak herfor. Dem af vore ærede Gæster, der ikke hidtil have staaet os saa nær, dem bede vi at betragte nærværende Sammenkomst som en Haand, vi række ud imod dem, henstillende til dem, hvorvidt de kunne tage imod den; thi at de ville tage imod den, naar de kunne, derom ere vi forvissede. Jeg ønsker dernæst at udtale, at naar vi have indbudt de ærede Herrer og ikke Flere eller Andre, saa er det ingenlunde fordi vi have troet, at ikke ogsaa andre Godsejere heri Landet skulde være besjælede af det samme Ønske om en nærmere Tilslutning til Bondepartiet som de Tilstedeværende; men vi kunde ikke udstrække vor

Indbydelse til Alle, vi maatte træffe et Valg: Vi se i Dem, højtærede Herrer! Repræsentanter for Landets samtlige Godsejere, og vi ønske, at disse ville betragte Dem paa samme Maade. Jeg udbringer vore højtærede Gæsters Skaal!

Lehnsgreve Krag-Juel-Vind-Frijs til Frijsenborg takkede paa Gæsternes Vegne og udbragte samtidig en Skaal for Værterne omtrent saaledes: Tillad mig, mine Herrer, paa egne og de øvrige Gæsters Vegne at udtale vor Tak for Indbydelsen til denne festlige Sammenkomst. Vi have hilset den med Glæde, fordi der ved den er sket en Tilnærmelse mellem de forskellige Fraktioner af Landbostanden, og fordi vi i denne Tilnærmelse ser det bedste Værn for en lykkelig Fremtid for vort Fædreland. Jeg deler i Et og Alt de Anskuelser, som nys ere komne til Orde: Vi gøre alt Vort til Kongedømmets Befæstelse; en fornuftig og sparsommelig Statshusholdning er aldeles nødvendig og Embedsmændene bør indse, at de ere Statens Tjenere og ikke dens Herrer. Hvad mig selv angaar, kan jeg kun sige: Jeg vil med mit Hus og med Alt, hvad jeg ejer, tjene Danmark, mit kære, nu sønderrevne Fædreland. Hermed vil jeg tillade mig at udbringe en Skaal for vore ærede Værter, baade for dem, der henhøre til Bondestanden, og for dem, der ikke høre til den, blandt hvilke jeg særlig vil nævne den sidste Taler, der sidder her ved min Side. Værternes Skaal!

Efterat de officielle Skaaler vare endte, udbragte A. M. Jensen Dronningens Skaal, der tømtes under ni begejstrede Hura'er, og Dr. Winther en Skaal for Kronprinsen og de øvrige kongelige Børn.

Referatet er iøvrigt ikke fuldstændigt thi som det ses af Ugeskriftets næste Numer have Flere havt Ordet deriblandt navnlig Godsejer Estrup og Kammerherre Wichfeldt, der begge talte i samme Retning som i J. A. Hansen, og Bladet slutter med følgende pathetiske Ord, der viser, hvor højt Bølgerne gik:

Flere end En af Deltagerne maae vist have følt, at denne Sammenkomst mellem de »store og smaa

Bønder« var et Stykke Danmarks Historie; at nu vare de gamle haarde Tider glemte og forbi; Herremanden havde grebet Bondens fremrakte Haand og ved forenede Kræfter bliver det maaske Landbostanden muligt at redde vort kære ulykkelige Fædreland fra Undergang. Den 10de Oktober 1865 kan blive en betydelig Dag i Danmarks Historie.

Saa udstedtes følgende

Indbydelse.

I et Møde, der atholdtes d. 21. November d. A., besluttede 25 Rigsraads- og Rigsdagsmænd at danne en Forening og at indbyde Enhver, der maatte billige Foreningens Formaal, til at indtræde som Medlem af samme.

Foreningen gaves Navn af 10. Oktober-Foreningen, fordi den Tanke, som ligger til Grund for Foreningens Dannelse, første*) Gang udtaltes og bifaldtes ved et større Møde i Hotel Phønix d. 10. Oktober d. A.

Foreningens Formaal er: I Forsamlinger at drøfte de Spørgsmaal, der ere paa Dagsordenen, samt at befordre Velvilje og gjensidig Tiltro mellem større og mindre Landejendomsbesiddere.

Ethvert Medlem tegner sig ved Indtrædelsen for et bestemt aarligt Bidrag, der dog ikke kan være under 32 Skilling.

*) anden (?)

Forf.

Indmeldelser modtages af Enhver af Undertegnede, der foreløbig ere valgte til Foreningens Bestyrelse.

Kjøbenhavn d. 19. December 1865.

Zütphen-Adeler, Adelersborg.	C. Alberti.	Fred. Frølund.
Grüner, Ravnstrup.	H. Hansen, Menstrup.	J. A. Hansen.
R. Mathiassen, Emborg.	J. Neergaard, Svenstrup.	S. Pedersen, Jetsmark.
J. F. Scavenius, Segnhusgaard.	P. B. Scavenins, Gjørslev.	Wichfeldt, Engestofte.

Dernæst afholdtes en Generalforsamling af Foreningens stiftende Medlemmer d. 19. Februar 1866, paa hvilken Love vedtoges og Bestyrelse valgtes, der kom til at bestaae af de samme Mænd, som ovenfor er nævnt, med Zütphen-Adeler som Formand og J. A. Hansen som Næstformand.

Men Foreningen, der endog maatte erklære sig officielt neutral i selve Forfatningssagen, trivedes ikke, indtil den efter haarde Anfægtelser snublede over J. A. Hansens Fæsteafløsningslov og, saavidt erindres, døde Straadøden samtidig med sit Ophavs, Ministeriet Frijs' Afgang, eller rettere med Dannelsen af Ministeriet Holstein-Holsteinborg og den med dette indtraadte faktiske Alliance mellem Godsejere og Nationalliberale.

Tilføjelser og Rettelser.

Pag. 80, 5te Lin. f. n.: September, læs Oktober.

- 82, mellem 2det og 3dje Stykke indskydes: I denne Depeche fralægger den svensk-norske Regering sig nemlig ethvert Ansvar for Forelæggelsen af Forfatningsforslaget, mindre paa Grund af Indholdet end af det Tidspunkt, paa hvilket denne Foranstaltning træffes, det saarende Indtryk, som den vil gøre, ikke blot i Tydskland, men paa venskabelige Magter, og de alvorlige Følger, den vil kunne drage efter sig. Hvorefter det hedder:

»Häraf bevisas ytterligare svårigheten att fastställa en solidaritet i grundsatsen och interessen med en makt, som, från ena stunden till den andra, kan förrycka ställningen och sålunda frambringa en helt annan än den, som med vår kännedom och vårt bifall var bestående.«

Ordlyden af Depechen var ikke bestemt til Meddelelse for den danske Regering, hvad Hall med Føje paaberaaber sig i »Dagbladet« af 16de September n. A. Havde han kendt den, vilde han næppe udtalt sig, som han gjorde, i Anledning af Blixens Advarsler i det private Møde om den »fuldeste Overensstemmelse, der fandt Sted mellem de to Regeringer, ikke blot om Forfatningsforslaget, men lykkeligvis i alle andre Spørgsmaal«.

- 161, 4de Lin. f. o.: Rigsdagens, læs Rigsraadets.
- 179, sidste Lin.: Vaabenbrødrene, læs Vaabenbrødrenes kjøbenhavnske Afdeling.
- 180, 8de Lin. f. n.: ligeledes.
- 204, 12te Lin. f. n. og fig.: Dombrowski, læs Dembinski.

